

**PROGRAM
WYCHOWAWCZO-PROFILAKTYCZNY
SZKOŁY PODSTAWOWEJ
IM. KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W MANASTERZU
NA ROK SZKOLNY 2023/2024**

Spis treści

Preambuła.....	5
Część: Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej	10
Przepisy prawne	10
Wprowadzenie	11
Program Wychowawczo - Profilaktyczny.....	12
Część: Budowanie świadomości i przynależności narodowej	25
Przepisy prawne	25
Wprowadzenie	25
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	28
Część: Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole	36
Przepisy prawne	36
Wprowadzenie	36
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	39
Działalność wychowawcza.....	40
Działalność profilaktyczna	45
Część: Współpraca z rodzicami	49
Przepisy prawne	49
Wprowadzenie.....	54
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	58
Część: Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży	63
Przepisy prawne	63
Wprowadzenie.....	63
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	66
Działalność wychowawczo-edukacyjna.....	66
Działalność profilaktyczna	70
Część: Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy	74
Przepisy prawne	74
Wprowadzenie	74

Program Wychowawczo – Profilaktyczny	78
Część: Wychowanie do wartości	90
Przepisy prawne	90
Wprowadzenie.....	90
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	94
Część: Zdrowy tryb życia	103
Przepisy prawne	103
Wprowadzenie.....	105
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	107
Część: Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej, prawidłowe relacje rówieśnicze i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych.....	117
Społeczność szkolna.....	117
Przepisy prawne	117
Wprowadzenie.....	118
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	125
Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej	125
Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych.....	133
Program wychowawczo-profilaktyczny.....	134
Część: Integracja środowiskowa poprzez wolontariat.....	139
Program Wychowawczo - Profilaktyczny.....	139
Część: Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci	141
Przepisy prawne	141
Wprowadzenie.....	142
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	145
Część: Cyberprzemoc	152
Przepisy prawne	152
Wprowadzenie.....	152
Procedura reagowania wobec sprawcy cyberprzemocy	153
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	158
Część: Środki psychoaktywne	167
Przepisy prawne	167
Wprowadzenie.....	168
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	170
Działalność wychowawcza.....	170
Działalność profilaktyczna	183

Część: Prawidłowe relacje rodzinne a rozbite rodziny, eurosieroctwo, przemoc w rodzinie.....	190
Rozbite rodziny, rodziny niepełne.....	191
Przepisy prawne	191
Wprowadzenie.....	191
Program Wychowawczo – Profilaktyczny	195
Eurosieroctwo	198
Przepisy prawne	198
Wprowadzenie.....	198
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	203
Przemoc i agresja w rodzinie dziecka	207
Przepisy prawne	207
Wprowadzenie.....	208
Program Wychowawczo-Profilaktyczny.....	214
Spis działań, narzędzi, akcji, instytucji i programów wspierających funkcjonujących w szkole.....	220
Ewaluacja.....	222

Preambuła

Okres szkolny to dla młodego człowieka istotny czas, podczas którego kształtuje się jego poczucie tożsamości oraz osobowości. Zmiany zachodzą na drodze zdobywania nowego doświadczenia, uzyskiwania umiejętności i wiedzy. Poza zmianami poznawczymi, intelektualnymi, obserwuje się również szereg zmian natury biologicznej, które pojawiają się wraz z oddziaływaniem hormonów i związanych z tym zmianami emocjonalności człowieka.

Przed dorastającymi uczniami stoją również zadania związane z socjalizacją, czyli nawiązywanie relacji interpersonalnych ze swoim otoczeniem, umiejętności wyznaczania własnych pasji i zainteresowań. Jest to czas, kiedy uczniowie kształtują swój światopogląd, formułują postawy moralne a także określają swój aktualny styl i sposób na życie.

Trudności, z którymi spotyka się młody człowiek w okresie dojrzewania, mogą przyczynić się do pojawiania się zachowań ryzykownych. Z powodu wielości zachodzących w tym czasie zmian, młody człowiek może czuć się zagubiony czy osamotniony i dlatego będzie szukać wsparcia i akceptacji innych ludzi. Tutaj zadaniem rodziców i nauczycieli dzieci jest wspieranie ich podczas tego okresu. Nie należy dopuścić do sytuacji, w której młody człowiek zostaje zmuszony do szukania aprobaty i zrozumienia w grupach zewnętrznych, których pobudki do działania mogą okazać się dalekie od oczekiwanych. Pozytywne, prawidłowo ukierunkowane wsparcie w procesie dojrzewania, ułatwia zdobywanie optymalnych doświadczeń i wiedzy warunkach o świecie w kontrolowanych, najkorzystniejszych warunkach.

Opracowany Program Wychowawczo-Profilaktyczny jest zbiorem działań, które mają za zadanie wspierać dziecko w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, a także wzmacniać i uzupełniać poprzez działania z zakresu profilaktyki dzieci i młodzieży. Celem działań jest zapobieganie pojawieniu się i rozwojowi danego niekorzystnego zjawiska w konkretnej sytuacji i grupie społecznej, jak też promowanie alternatywnych, pozytywnych zjawisk, form spędzania wolnego czasu w stosunku do tych, które usiłuje się wyeliminować.

W społeczności szkolnej należy wyróżnić wiele symptomów, które mogą wskazywać na istnienie problemów. Do najpoważniejszych, ale zarazem najłatwiej zauważalnych wskaźników występujących wśród uczniów należą:

- Występowanie agresji słownej i fizycznej,

- Trudności z nawiązywaniem i utrzymywaniem relacji rówieśniczych, izolacja społeczna,
- Problemy w nauce, brak motywacji do przyswajania nowej wiedzy, niskie potrzeby i aspiracje edukacyjne,
- Opuszczanie godzin lekcyjnych bez usprawiedliwienia, wagary oraz spóźnienia na zajęcia lekcyjne,
- Kłopoty w samodyscyplinie i czynnościach samoobsługowych,
- Powiększająca się liczba dzieci z deficytami rozwojowymi, trudnościami dydaktycznymi,
- Powiększająca się liczba uczniów z problemami rodzinnymi (tj. alkoholizm, zażywanie niedozwolonych substancji, hazard, bezrobocie, bieda) bądź tych, którzy funkcjonują w rodzinach zaburzonych (tj. rodziny niepełne, rodziny rozbite, rodziny wielodzietne, eurosieroctwo, sieroctwo, trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, przemoc w rodzinie).

Zadaniem szkoły jest prowadzenie ciągłej ewaluacji wskazanych zjawisk poprzez gromadzenie i przetrzymywanie dokumentacji badawczej, wywiadów wychowawczych oraz informacji na temat warunków społecznych i materialnych danej rodziny.

Zdajemy sobie sprawę, że poza już wskazanymi czynnikami indywidualnymi i społecznymi na jakość życia oraz sukces edukacyjny szkoły mają wpływ poszczególne czynniki ryzyka tj.:

- Kryzys autorytetów,
- Dostępność środków psychoaktywnych,
- Moda na spożywanie substancji zabronionych – narkotyki, dopalacze, leki, alkohol, nikotyna, itp.,
- Brak wiedzy na temat szkodliwości zażywania substancji zakazanych oraz skutków ich przyjmowania,
- Brak właściwych wzorców rodzinnych,
- Naciski środowiska rówieśniczego na zachowania społeczne nieakceptowane,
- Konflikty rówieśnicze i/lub środowisko, w którym zaburzone jest poczucie bezpieczeństwa,
- Brak wsparcia, zainteresowania w rodzinie lub istnienie niewłaściwych wzorców rodzinnych,
- Niekontrolowane przyswajanie wzorców czerpanych z mediów tj. telewizja, Internet,
- Stres i niepowodzenia edukacyjne,
- Brak zdolności do kompensowania stresu,
- Brak nawyku aktywnego odpoczynku,
- Zbyt duże obciążenie obowiązkami edukacyjnymi – mnogość „obowiązkowych” zajęć fakultatywnych,
- Nieprzestrzeganie norm dotyczących higieny pracy i higieny osobistej, itp.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny składa się z części, a każda z nich ma na celu zapobieganie pojawianiu się bądź ograniczenie występowania czynników ryzyka. Silna więź

emocjonalna ucznia ze szkołą, a także nawiązanie współpracy i trwałej relacji pomiędzy pracownikami szkoły, a opiekunami uczniów, jest w stanie w znacznej mierze przeciwstawić się podobnym zagrożeniom. Wspólne działanie na polu rodzinnym i szkolnym może przynieść zamierzony efekt w momencie, gdy ustalono wspólne cele, a obie strony dialogu traktują się po partnersku.

Celem prowadzonych działań wychowawczo-profilaktycznych jest dostarczenie narzędzi, które wzmocnią poczynania szkoły, a w konsekwencji doprowadzą do osiągnięcia sukcesu na wybranym polu. Z tego powodu przedstawione działania zgodne są ze standardami kompetencji w procesie kształcenia w zakresie zdrowia publicznego, które zostały określone w 1999 roku przez Międzynarodową Organizację Zdrowia (WHO). Zapis informuje, że jednym z celów działalności jest praca ze społecznością i dla społeczności. W przypadku społeczności szkolnej należy do niej zaliczyć wszystkie jednostki, które mają swój wkład w procesie edukacyjnym tj. uczniowie, nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły, pozostali pracownicy szkolni, rodzice, opiekunowie dzieci oraz organizacje lokalne. Wszystkie wymienione jednostki stanowią niezastąpione ogniwo w procesie edukacyjnym i z tego powodu zostały wcielone w działania prewencyjne proponowane szkole.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356) reguluje działania wychowawczo-profilaktyczne jakie powinny zostać spełnione przez każdą placówkę szkolną. Proponowane przez nas rozwiązania odwołują się do opisanej tam podstawy programowej oraz celów wychowawczych.

Istotne wymagania nałożone na szkołę a wynikające z w/w Rozporządzenia:

- Informują, że każdemu uczniowi powinno proponować się zindywidualizowane wspomaganie rozwoju, czyli taki który jest dostosowany do jego potrzeb i możliwości. Niezależnie czego dotyczą trudności, z którymi spotyka się uczeń (np. trudności w nauce, posiadanie niepełnosprawności fizycznej czy intelektualnej w stopniu lekkim) zajęcia powinny zostać dostosowane specjalnie do jego zdolności psychofizycznych oraz tempa uczenia się.
- Innym zakresem odpowiedzialności powierzonym szkole jest prowadzenie działań z zakresu doradztwa zawodowego, które przygotowują uczniów do wyboru zgodnego z ich możliwościami i aspiracjami kierunku kształcenia i przyszłego zawodu.
- W nowej podstawie programowej edukacja zdrowotna odgrywa znaczącą rolę. Kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, dbanie o zdrowie i bezpieczeństwo swoje innych osób, budowanie prawidłowych nawyków żywieniowych oraz postaw do aktywności fizycznej powinno stać się częścią profilaktyki.
- Nowa podstawa programowa kładzie duży nacisk na rozwijanie postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.

Celem placówek szkolnych jest rozbudzanie i/lub wzmacnianie tożsamości narodowej poprzez przybliżanie historii, tradycji lokalnych i narodowych oraz zachęcanie do aktywnego uczestnictwa w codziennym życiu społeczności lokalnej i środowisku szkolnym.

Wszystkie działania, poza oczywistą promowaną tam tematyką, mają również na celu ułatwienie uczniom nabywania umiejętności życia w społeczeństwie, dążą do socjalizacji jednostki. W związku z tym ich celem jest usprawnienie komunikacji, współpracy w grupie (również zespołowej pracy czy organizacji i zarządzanie zespołami). Dzięki takiej różnorodności zajęć młodzi ludzie poza zdolnościami socjalizacyjnymi rozwijają również swoją kreatywność oraz przedsiębiorczość, co pozwala na wprowadzanie bardziej innowacyjnych rozwiązań w trakcie kształcenia młodych ludzi, które odpowiednie są do poziomu ich aktualnego rozwoju.

Bardziej innowacyjne działania zakładające pracę projektową uczniów, umożliwiają im większą ekspresję ich kreatywności oraz mają wpływ na zwiększenie samodzielności i odpowiedzialności wszystkich uczestników procesu, dzięki czemu będą mogli sami wpływać na kształtowanie procesu uczenia. Kierowanie własnym rozwojem zakłada zarówno pracę indywidualną jak i pracę grupową w zespole klasowym. Dzięki temu uczniowie mają możliwość odkrywania siebie i rozwijania zdolności socjalizacyjnych, socjalizacyjnych tym zdolność do komunikowania się, skutecznego przekazywania własnych myśli, słuchania, a nie jedynie słyszenia swoich rozmówców, efektywnego rozwiązywania sytuacji konfliktowych oraz radzenie sobie w sytuacjach trudnych. Metoda pracy projektowej, która może mieć charakter pracy indywidualnej lub zespołowej, pozwala nauczycielom na łączenie kilku zagadnień, a nawet przedmiotów szkolnych w jeden projekt. Dzięki takiemu rozwiązaniu praca uczniów będzie miała bardziej kompleksowy charakter, gdyż wymaga spojrzenia na dane zagadnienie pod wieloma aspektami. Nad pracą projektową ucznia bądź grupy uczniów czuwają z góry przypisani nauczyciele, a sam czas jego działania jest nieograniczony. Oznacza to, że projekt może trwać tydzień, miesiąc, a jeśli istnieje taka potrzeba to nawet cały rok.

Ponadto cele edukacyjne opisane w nowej podstawie programowej zakładają, że w szkole podstawowej będzie kładło się duży nacisk na integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny oraz moralny uczniów. Dzięki odkrywaniu przez dziecko własnych możliwości oraz gromadzenie własnych doświadczeń następuje proces jego wychowania. Młody człowiek podejmując się działania zawsze może liczyć na wsparcie swojego nauczyciela. Nauka będzie prowadzona poprzez wykonywanie prostych czynności, ciągłą praktykę oraz podejmowanie intelektualnych wyzwań. W efekcie takiego wsparcia oraz zaspakajania swoich naturalnych potrzeb rozwojowych dziecko osiąga dojrzałość do podejmowania nauki na następujących po sobie etapach edukacyjnych.

Zagadnienia tematyczne Programu Wychowawczo-Profilaktycznego zgodne są z wskazanymi celami programowymi oraz wiekiem młodych ludzi:

1. Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej
2. Budowanie świadomości i przynależności narodowej.
3. Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole.

4. Współpraca z rodzicami.
5. Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnienie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży.
6. Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy.
7. Wychowanie do wartości.
8. Działanie na rzecz szerszego udostępnienia kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięgania do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy, edukacji patriotycznej, nauczania historii oraz poznawania polskiej kultury, w tym osiągnięć duchowych i materialnych.
9. Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji.
10. Kształtowanie właściwych postaw szlachetności, zaangażowania społecznego i dbałości o zdrowie. Wspomaganie wychowawczej roli rodziny w kształtowaniu u wychowanków i uczniów stałych sprawności w czynieniu dobra.
11. Zdrowy tryb życia.
12. Zagrożenia psychospołeczne - ochrona i wzmacnianie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.
13. Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych.
14. Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci.
15. Cyberprzemoc.
16. Środki psychoaktywne.
17. Prawidłowe relacje rodzinne, a rozbite rodziny, euro sieroctwo, przemoc w rodzinie.

Działania mają charakter wychowawczy i profilaktyczny:

Działalność wychowawcza – ma na celu kształtowanie osobowości młodego człowieka, jego postaw, zachowań oraz cech niezbędnych w życiu społecznym. Naszym celem jest przygotowanie ucznia do samodzielnego, poprawnego nawiązywania stosunków międzyludzkich, kształtowania długoterminowych relacji z innymi ludźmi, zachowania etycznego, moralnego i akceptowanego przez społeczność, w której żyje. Ważna jest świadomość oraz istnienie głębokich, skłaniających do refleksji wartości młodego człowieka.

Działalność wychowawcza polega na prowadzeniu działań z zakresu promocji zdrowia oraz wspomaganiu ucznia i wychowanka w jego rozwoju ukierunkowanym na osiągnięcie pełnej dojrzałości w sferze:

1. fizycznej – ukierunkowanej na zdobycie przez ucznia i wychowanka wiedzy i umiejętności, pozwalających na prowadzenie zdrowego stylu życia i podejmowania zachowań prozdrowotnych;
2. psychicznej – ukierunkowanej na zbudowanie równowagi i harmonii psychicznej, ukształtowanie postaw sprzyjających wzmacnianiu zdrowia własnego i innych ludzi, kształtowanie środowiska sprzyjającego rozwojowi zdrowia, osiągnięcie właściwego stosunku do świata, poczucia siły, chęci do życia i witalności;

3. społecznej – ukierunkowanej na kształtowanie postawy otwartości w życiu społecznym, opartej na umiejętności samodzielnej analizy wzorów i norm społecznych oraz ćwiczeniu umiejętności wypełniania ról społecznych;
4. aksjologicznej – ukierunkowanej na zdobycie konstruktywnego i stabilnego systemu wartości, w tym docenianie znaczenia zdrowia oraz poczucia sensu istnienia.

Działalność profilaktyczna – celem profilaktyki jest podjęcie szybkich i skutecznych działań przywracających zdrowie, ma ona również na celu hamowanie postępu i niwelowanie pojawiających się powikłań już istniejącej choroby. Działania profilaktyczne pozwalają stworzyć odpowiedni wzór zachowań społecznych, które przyczyniają się do obniżenia prawdopodobieństwa pojawienia się danego zjawiska. Naszym zadaniem jest dostarczanie silnych pozytywnych wzorców i przeżyć, wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży, rozwijanie posiadanych przez nich zdolności oraz wspieranie ambitnych postaw.

Działania szkoły powinny obejmować trzy poziomy profilaktyki:

1. profilaktyka uniwersalna – pierwszy poziom – skierowana do wszystkich uczniów i nauczycieli. Jej celem jest budowanie zdrowych i trwałych relacji w obrębie szkolnej społeczności, m.in. poprzez szkolenie nauczycieli i innych pracowników w zakresie pedagogiczno-wychowawczym, ustalenie określonych zasad postępowania, niezgodę na przemoc, dbanie o dobre relacje, wzmacnianie odporności uczniów (np. poprzez warsztaty radzenia sobie ze stresem) i podnoszenie ich samooceny czy wyrażne wskazanie osoby, do której można udać się po pomoc;
2. profilaktyka selektywna – drugi poziom – działania skupione są na osobach z grupy zwiększonego ryzyka (np. uczniach z problemami zdrowotnymi, ekonomicznymi, rodzinnymi, z trudnościami w nauce). Zadaniem szkoły i pracowników jest określenie potrzeb i trudności uczniów z grupy ryzyka oraz wsparcie ich w przezwyciężaniu trudności, m.in. poprzez działania włączające ich do grupy rówieśniczej czy pomagające w nauce. Ważnym czynnikiem jest włączenie rodziców/opiekunów uczniów do pracy oraz wspólne rozwiązywanie napotkanych trudności;
3. profilaktyka wskazująca – trzeci poziom – działania skupiają się na osobach z grupy wysokiego ryzyka, tj. po próbie samobójczej. Profilaktyka wskazująca zawiera w swoich działaniach również te wynikające z działań drugiego poziomu. Pracownicy szkoły powinni bardzo dyskretnie i nieustannie obserwować ucznia, zapewnić mu opiekę szkolnego specjalisty oraz współpracować z rodzicami w zakresie zapewnienia mu stałej specjalistycznej opieki.

Część: Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483);

2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
3. Ustawa z 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2012 poz. 356);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz. U. 2002 nr 3 poz. 28);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. 2002 nr 13 poz. 125);
8. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526).

Wprowadzenie

Szkoła prowadzi szereg działań, mających na celu zachęcenie uczniów do podejmowania innej, alternatywnej w stosunku do biernej formy spędzania wolnego czasu tj. fakultatywne zajęcia sportowe, edukacyjne, spotkania z przedstawicielami środowisk lokalnych, itd. Celem zajęć jest poszerzenie uczniowskiej wiedzy, zainteresowań oraz umożliwienie odnalezienia nowych pasji. Naszym uczniom proponujemy naukę poprzez aktywne uczestnictwo w życiu codziennym – mogą wykazać się oni poprzez samodzielne organizowanie wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych, itp., dla swoich kolegów i koleżanek ze szkoły lub okolic. Każde wydarzenie pozostaje pod nadzorem przypisanego nauczyciela, który wspiera działania młodych ludzi oraz ułatwia im odnalezienie się w nowej sytuacji.

Każde z prowadzonych przez nas działań ma za zadanie rozbudzić aspiracje życiowe uczniów oraz przeciwdziałać bierności społecznej. Dlatego też skupiamy się na motywowaniu młodych ludzi do nauki oraz staramy się tworzyć im środowisko umożliwiające osiągnięcie sukcesów w różnych dziedzinach. Dzięki temu uczniowie, którzy posiadają trudności w nauce na jakimś polu, będą odszukiwać oraz pielęgnować umiejętności oraz predyspozycje, które posiadają w różnych dziedzinach życia. W tym celu skuteczne będzie prowadzenie różnorodnych działań fakultatywnych.

Kładziemy również duży nacisk na rozwijanie umiejętności społecznych i inteligencji emocjonalnej młodych ludzi. Okazuje się bowiem, że dynamicznie zmieniający się świat, a co za tym idzie warunki życia, sprzyjają wzrostowi ilości osób, które nie radzą sobie z gniewem,

złością, żalem, depresją czy innymi trudnymi stanami emocjonalnymi, które dotyczą ich samych lub innych osób z ich otoczenia. Taka niezdolność do radzenia sobie z emocjonalnymi stanami dotyka zarówno osób dorosłych jak i młodych ludzi, niezależnie od ich poziomu inteligencji intelektualnej. Faktem jest, że w prawidłowym, konstruktywnym radzeniu sobie z emocjami pomaga posiadanie inteligencji emocjonalnej, którą wszyscy mają w mniejszym bądź większym stopniu wykształconą. Rozwój IE zaczyna się już w środowisku domowym, a kontynuowany jest również w środowisku szkolnym. To właśnie ten okres tworzy nawyki emocjonalne, którymi większość ludzi będzie posługiwała się już do końca życia. Jeśli w rodzinie dziecka te umiejętności nie zostały przekazane, bądź zrobiono to w niewłaściwy sposób (np. rodzina dziecka jest rodziną destruktywną, posiadającą wiele problemów również natury emocjonalnej, w której kwestia samopoczucia jest sprawą drugorzędną bądź w ogóle nie istotną), to większa odpowiedzialność spoczywa na pracownikach szkoły. Oznacza to, że szkoła nie jest obecnie odpowiedzialna jedynie za przekazywanie wiedzy, ale również za uczenie umiejętności, dzięki którym następuje rozwój inteligencji emocjonalnej. Osoby, które nie potrafią poradzić sobie z sferą emocjonalną mogą przejawiać mniejsze bądź większe problemy w skupieniu się na nauce czy pracy. Wykazują również mniej motywacji i wytrwałości w dążeniu do wyznaczonego celu, łatwiej poddają się przykrym emocjom i nie wiedzą, w jaki sposób sobie z nimi radzić, nie umieją panować nad swoimi popędami i zdecydowanie częściej znajdują się w grupie osób podejmujących się zachowań ryzykownych bądź destruktywnych.

Poniższy Program Wychowawczo-Profilaktyczny przedstawia działania, które pomogą budować samoświadomość uczniów oraz zadbają, aby ich aspiracje życiowe były dojrzałe i racjonalne oraz zgodne z ich predyspozycjami personalnymi i zainteresowaniami. Dzięki odkryciu swoich umiejętności i skłonności uczniowie będą bardziej zorientowani na wyznaczony przez siebie cel i pewniej ku niemu zmierzali.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej” ma na celu:

1. Budowanie świadomości samego siebie i realnych aspiracji życiowych:
 - kształtowanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych,
 - rozumienie znaczenia i roli ubioru (odpowiedniego do okazji i miejsca),
 - poszerzanie horyzontów, uświadamianie mnogości ścieżek życiowych,
 - poszerzanie oferty zajęć rozwijających zainteresowania.
2. Budowanie pewności siebie :
 - uświadamianie zagadnienia pewności siebie,
 - techniki budowania pewności siebie,
 - odkrywanie własnej osobowości,
 - rozwijanie zainteresowań,
 - odnajdywanie swoich mocnych stron.
3. Budowanie zaradności życiowej:
 - organizacja warsztatów,
 - angażowanie uczniów w organizację wydarzeń, imprez etc.

- organizacja wyjazdów, wycieczek.

Cele szczegółowe:

- tworzenie pozytywnej i bezpiecznej atmosfery w klasie i szkole,
- uczenie asertywności,
- zaznajamianie uczniów z pojęciem tolerancji,
- uczenie podejmowania właściwych decyzji,
- uczenie sposobów radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, stresowymi,
- wskazywanie pozytywnych wzorców zachowań,
- wzmacnianie poczucia własnej wartości,
- podnoszenie jakości wsparcia dla dzieci, uczniów i rodzin udzielanego w systemie oświaty poprzez rozwijanie współpracy wewnątrz- i międzyszkolnej, a także z podmiotami działającymi w innych sektorach, w tym w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju i wsparcia rodziny,
- poznawanie swoich predyspozycji oraz ich rozwijanie.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Prowadzenie zajęć integracyjnych w klasach, w szczególności w klasach początkowych każdego etapu edukacyjnego. 2. Wykorzystywanie różnorodnych pomysłów na podnoszenie samooceny ucznia i kształtowanie pozytywnego obrazu samego siebie.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - ćwiczenia integrujące klasy uczniowskie, - ćwiczenia aktywizujące - budowanie z uczniem jego indywidualnych „wysp kompetencji” - stosowanie przez wszystkich nauczycieli wzmacniających i wspierających informacji zwrotnych - wykorzystywanie w kontaktach z uczniami techniki ZPP (zauważ, porozmawiaj, pochwal).	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog	Wrzesień/Październik	Uczniowie
	• zajęcia integracyjne dla klas pierwszych oraz na początku roku szkolnego (w zależności od zaistniałej potrzeby zajęcia można przeprowadzać również dla uczniów innych poziomów klas np.: niepokojąca dezintegracja w klasie, brak „zgrania” młodych ludzi) – uczniowie przedstawiają się, szukają podobieństw ze swoimi kolegami i koleżankami ze szkolnych ław, a następnie z resztą klasy, biorą udział w zajęciach budujących umiejętność komunikacji, nawiązywania współpracy, wzajemnego zaufania, wspólnego rozwiązywania problemów i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Zajęcia mają na celu zwiększenie otwartości i akceptacji młodych ludzi do samych siebie oraz tolerancji względem odmienności swoich rówieśników; • uczenie współodpowiedzialności za swoich kolegów i koleżanki z klasy i ze szkoły, wzmacnianie poczucia solidarności – nauczyciele respektują ustanowione w szkole zasady i konsekwentnie wyciągają			

	konsekwencje w sytuacji, gdzie nie są one przestrzegane. Nauczyciele nie pochwalają typowego „donosicielstwa”, jednak nie bagatelizują zgłaszanych sytuacji. Podczas zajęć uczniowie tworzą własne klasowe zasady, według których chcą pracować (reguły muszą zostać zaakceptowane przez każdego ucznia z osobna oraz nauczyciela, można negocjować poszczególne punkty regulaminu) tj. podczas zajęć nie używamy telefonu komórkowego, nie przerywamy innym mówiącym, szanujemy cudzą prywatność, mamy prawo wyjść do toalety, kiedy zaistnieje taka konieczność, nie podnosimy głosu, itp. Ważne, aby zasady były tworzone wspólnie przez uczniów i nauczycieli oraz dawały tym pierwszym poczucie, że nawiązują oni partnerską, otwartą relację ze swoim nauczycielem; • wspólne wyjścia poza teren szkoły – zajęcia mogą łączyć kilka różnych celów np. integrowanie uczniów wraz z rozwijaniem w nich zdolności odczuwania i interpretowania sztuki (wyjście do teatru), czy uczenia poszanowania i zrozumienia natury (wyjście do lasu) oraz historii swojej okolicy (przejście szlakiem pomników postawionych w najbliższej okolicy); • „poznaj mnie” – zajęcia, podczas których uczniowie dzielą się własnymi pasjami, zainteresowaniami ze swoimi rówieśnikami. Każdy uczeń przygotowuje, krótkie 5-minutowe wystąpienia na temat swoich pasji (forma prezentacji jest dowolna, np. plakat, prezentacja multimedialna, śpiew, portret, kolaż zdjęć, film). Celem zajęć jest lepsze poznanie siebie nawzajem.			
1. Poznanie siebie oraz skupienie się na odkrywaniu własnych zdolności oraz aspiracji życiowych. 2. Praca nad adekwatnym poczuciem własnej wartości. 4. Wdrożenie programów profilaktycznych i zdrowia psychicznego.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - zajęcia wychowania fizycznego, - programy wsparcia profilaktycznego i zdrowia psychicznego, - zajęcia warsztatowe, - mini wykłady, - dramy, - e-lekcje.	Wychowawcy kl. 0-8 Pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie

	• zajęcia, których celem jest samopoznanie i budowanie własnej wartości: ○ podczas wychowania fizycznego nauczyciel prowadzi zajęcia pozwalające uświadomić uczniom posiadane przez nich zdolności fizyczne oraz zaznajamia ich z predyspozycjami ich ciała. Uczniowie rozmawiają na temat możliwości fizycznych człowieka oraz starają się stworzyć dopasowany indywidualnie do swoich potrzeb program ćwiczeń fizycznych (nauczyciel promuje zdrowe i swobodne zachowywanie się we własnej skórze oraz akceptowanie własnego ciała). Zajęcia mają na celu zachęcić mniej aktywnych uczniów do podjęcia wysiłku i zaangażowania w wykonywanie ćwiczeń podczas prowadzonych zajęć oraz w czasie wolnym. Jeśli predyspozycje i aspiracje uczniów odbiegają od aktualnych możliwości szkoły, należy wskazać im miejsca lub osoby, pod okiem, których będą mogli rozwijać swoją pasję. Podczas zajęć nauczyciel tłumaczy, jakie znaczenie dla rozwoju poznawczego i emocjonalnego ma podejmowanie wysiłku fizycznego; ○ trening asertywnego zachowania się – uczniowie zapoznają się ze sposobami komunikowania się z innymi ludźmi. Rozumieją, dlaczego asertywny styl prowadzenia dialogu jest lepszy niż inne; ○ uczniowie dowiadują się czym jest konformizm, komunikacja pasywna, komunikacja agresywna oraz uczą się zachowywać w sposób asertywny – warsztat – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Asertywność – sposób na życie” ○ „czy rozumiesz co do Ciebie mówię” – lekcja mająca na celu zaznajomienie uczniów z tematem komunikacji niewerbalnej poprzez: ▪ prowadzenie pantomim i staranie się określić, jakie emocje wyraża dana osoba, ▪ kalambury emocjonalne – uczniowie podzieleni są na zespoły. Zadaniem poszczególnych zespołów jest odszyfrowanie, jaką emocję prezentuje każdy kolejno występujący zawodnik. Dozwolona jest gestykulacja mimika. ▪ zajęcia poświęcone odkrywaniu barier komunikacyjnych, zrozumieniu różnicy pomiędzy aktywnym słuchaniem a słyszeniem. • lekcja pt. „zrozum mnie” – zajęcia mające uświadomić uczniom, czym jest tolerancja, kiedy należy mówić o zachowaniach nietolerancyjnych oraz dlaczego warto akceptować inność. Podczas zajęć uczniowie zapoznają się z alfabetem języka migowego oraz wybranymi zwrotami oraz podzielią się swoimi obawami związanymi z innością, niepełnosprawnością. Zadaniem nauczyciela jest pokazanie, że nie należy bać się
--	--

	odmienności, ale należy czerpać z niej korzyści – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Być tolerancyjnym” (lekcja dedykowana uczniom SPP; zawiera niektóre z opisanych wcześniej zagadnień) i/lub „Savoir-vivre” w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dedykowana wszystkim uczniom bez względu na wiek); • program profilaktyczny Fundacji UNAWEZA "MŁODE GŁOWY" • program „Myślę pozytywnie”(to program profilaktyki psychologiczne - kompleksowego wsparcia dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli w profilaktyce zdrowia psychicznego oraz upowszechniania wiedzy na jego temat, finansowany ze środków Narodowego Programu Zdrowia przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, • lekcja pt. „nauka pozytywnego myślenia” – ćwiczenia w formie dramy - przedstawiamy uczniom wiele sytuacji z życia codziennego np.: ○ zapraszasz swojego kolegę do kina, ale ten odmawia, ○ twoja koleżanka nie odpisuje Ci na SMSy, ○ opowiadasz swojemu rodzicowi o dniu spędzonym w szkole. Ten jednak wydaje się nie być zainteresowany tym, co mówisz, itp. Prosimy uczniów o zinterpretowanie podanych sytuacji, zastanowienie się, dlaczego odbiorcy zachowali się w ten a nie inny sposób. Po uzyskaniu od dzieci odpowiedzi należy przedstawić im przykładowe powody, które wpłynęły na to, że odbiorcy zareagowali w określony sposób. Żaden z wymienionych powodów nie jest związany z samym odbiorcą, natomiast ma związek z sytuacją zewnętrzną np. kolega ma za dużo lekcji bądź ma szlaban, więc nie może pójść do kina, dziewczynka nie ma pieniędzy na koncie bądź zostawiła telefon u babci, dlatego nie odpisuje na wiadomości, rodzic jest zmęczony i nie może się skupić na wypowiedzi dziecka, itp. Uświadamiamy młodym ludziom, że zachowania, z którymi często się spotykają nie mają nic wspólnego z dotkniętym młodym człowiekiem. Nauczyciel uczy i zachęca uczniów do patrzenia w ten sposób na podobne sytuacje, nie wszystko bowiem musi być odpowiedzią na ich zachowanie, nie wszystko musi być związane z ich osobą; • uczenie podopiecznych jakie znaczenie w życiu człowieka ma czas w jaki sposób najefektywniej nim zarządzać oraz na co zwrócić uwagę podczas planowania swojego dnia, tygodnia oraz bardziej oddalonych celów życiowych.
--	---

1. Podnoszenie poziomu kompetencji społecznych.	- praca indywidualna i grupowa, - treningi, warsztaty, - dramy.	Wychowawcy kl.0 - 8, Pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• Pedagog, wychowawca prowadzi szereg zajęć, które pomogą pozytywnie wpłynąć na poziom inteligencji emocjonalnej uczniów np. gry polegające na określeniu, co dany gest, mimika, spojrzenie, czy kombinacja tych elementów mogła oznaczać. Uczniowie zapoznają się z terminem empatia oraz rozumieją różnicę pomiędzy empatią, a syntonią, altruizmem, litością czy miłością; • Uczniowie zapoznani zostają z teorią Paula Ekmana dotyczącą mikroekspresji – praca w siedmiu zespołach. Każdy z zespołów ma za zadanie opisać jeden wylosowany stan emocjonalny oraz przedstawić go w formie graficznej, kolorystycznej, muzycznej, itp. (im więcej sposobów ekspozycji danej emocji tym lepiej).			
1. Nauka opanowania stresu bądź wykorzystania sytuacji stresowych na swoją korzyść. 2. Umiejętne rozwiązywanie konfliktów i reagowanie w sytuacjach trudnych.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - zajęcia plastyczne/techniczne, - e –lekcje, - mini wykłady, - ćwiczenia rozluźniające, - ćwiczenia oddechowe.	Wychowawcy kl.0 - 8, Pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• uświadamianie młodzieży czym jest stres, wytłumaczenie jego genezy oraz skutków, które ze sobą niesie. Uczniowie dowiadują się, w jakich sytuacjach może on działać korzystnie, a kiedy stanowi zagrożenie. Młodzi ludzie poznają techniki pozwalające im zapanować nad złym stresem tj. metody relaksacyjne do stosowania na co dzień w zaciszu domowym, • ćwiczenia relaksacyjne – nauczyciele zapoznają uczniów z szeregiem ćwiczeń, które pomogą im opanować aktualnie przeżywany stres oraz pozwolą zapanować nad emocjami na co dzień np. kontrola oddechu, odliczanie wstak co pewną liczbę, kontrola napięcia mięśniowego, skupienie na jednym punkcie, przyjęcie pozycji pomagającej zapanować nad emocjami, trening autogenny Schultza, zajęcia jogi, trening Jacobsona, itp. Nauczyciele omawiają z uczniami aktywności, które ułatwiają neutralizować poczucie stresu. Tłumaczą			

	im, że każdy ma indywidualne potrzeby, dlatego należy mieć świadomość, co jest czynnikiem zapalnym w nas samych. Wśród najczęstszych: dobre jedzenie, słuchanie muzyki, spacer, czytanie książki, gimnastyka, oglądanie telewizji, spotkanie ze znajomymi, majsterkowanie, gotowanie, itp. Kolejna lekcja powinna zostać poświęcona metodom pomagającym unikać stresu na co dzień oraz tzw. higienie umysłu; • podczas zajęć plastycznych/technicznych uczniowie przygotowują własną gniotę antystresową – może mieć ona wybrany przez nich kształt, kolor czy wielkość. Wykonać ją można z wybranych przez siebie materiałów, które można dowolnie łączyć np. bawełna kartki, taśma, kartony. Istotne jest, aby młodzi ludzie byli w stanie „przekazać” jej swoje negatywne emocje w chwilach przeżywania złości; • uczniowie ćwiczą zachowanie się w różnych trudnych, konfliktowych sytuacjach – warsztat w formie e-lekcja „Umiem rozwiązać konflikt”			
1. Kształtowanie postawy życiowej w społeczeństwie lokalnym. 2. Budowanie zaradności życiowej. 3. Nauka samodzielnego podejmowania aktywności/inicjatywy. 4. Kreowanie sytuacji zorientowanych na: samodzielne działania wychowanka, pełnienie różnych ról w zespołach zadaniowych. 5. Angażowanie uczniów w procesy podejmowania decyzji w szkole, aktywizacja samorządu	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - przedstawienia, prezentacje, wystąpienia, itp., - e-lekcje, - lekcje wychowawcze, - działalność samorządu uczniowskiego, szkolnego wolontariatu, - prace projektowe.	Wychowawcy kl.0 - 8, Pedagog, psycholog, nauczyciel doradca zawodowy	Cały rok szkolny	Uczniowie, Samorząd Szkolny
	• uczniowie zapoznają się z zasadami dobrego wychowania (praca w zespołach). Każda grupa ma za zadanie dowiedzieć się czym jest „savoir vivre” oraz, jakie przesłanie ze sobą niesie. Młodzi ludzie przygotowują scenki na dany temat oraz tłumaczą, dlaczego aktorzy wybrali takie a nie inne zachowanie np. zachowanie przy stole, przedstawianie się osobie nieznamemu, przedstawianie swojego kolegi/koleżanki osobom, które go /jej nie znają, zachowanie wobec osób starszych, itp.; • uczniowie poznają zasady poprawnego ubioru oraz ich wpływ na wywieranie pierwszego wrażenia u drugiego człowieka. Uczniowie przygotowują pokaz mody o ustalonej wcześniej tematyce np. ubrania na egzamin, ubrania do pracy, ubrania na co dzień do szkoły, ubrania podczas uroczystości, itp. Podczas pokazu			

uczniowskiego i innych form działalności uczniowskiej. 6. Rozwijanie uczniowskich zainteresowań. 7. Nauka nowych umiejętności, udział w ciekawych projektach - motywowanie ucznia do aktywności pozaszkolne.	warto omówić każdy zestaw ubioru i wytłumaczyć odbiorcom dlaczego taki ubiór, kolor i fason został zastosowany w danej stylizacji; • cykl spotkań pt. „spotkanie z praktyką” – nauczyciele pytają, czy uczniowie mają już wybraną ścieżkę życiową – jeśli są to konkretne zawody to warto zweryfikować prawdziwość uczniowskich wyobrażeń z rzeczywistością oraz z wymaganymi na takim stanowisku zdolnościami i predyspozycjami. Warto zaprosić do szkoły przedstawicieli wybranych zawodów, aby uczniowie mieli sposobność spotkać się z nimi, wysłuchać ich opowieści o standardowym dniu w pracy, zaletach i wadach takiego zawodu oraz co należy zrobić, aby w przyszłości samemu zajmować się taką profesją; • prowadzenie działań psychoedukacyjnych, których celem jest możliwość dokonania przez uczniów świadomego wyboru dalszej drogi życiowej: prowadzenie całorocznego doradztwa zawodowego, umożliwiającego odkrycie słabych i mocnych stron uczniów, ich aktualnych predyspozycji zawodowych, aspiracji i możliwości: ○ uświadamianie uczniów odnośnie działań, jakie powinni podejmować, aby zrealizować swoje plany zawodowe, ○ rozwijanie indywidualnych zainteresowań uczniów poprzez umożliwianie im samodzielnego działania, ○ rozwijanie umiejętności rozpoznawania i ujawniania swoich uczuć i emocji, ○ nauczyciele uczą uczniów zarządzać swoim czasem i posiadanymi kompetencjami – lekcje mające na celu naukę planowania prac, organizacji. • Zajęcia pt. „Jaki jestem?” – zajęcia skupiające się na zdolnościach i predyspozycjach zawodowych uczniów (szkolny doradca zawodowy może przeprowadzić ankietę, która ułatwi określenie predyspozycji młodych ludzi); • E-lekcja pt. „Doradztwo zawodowe” – interaktywna lekcja uświadamiająca uczniom jak wygląda wejście na rynek pracy. Młodzi ludzie dowiadują się, w jaki sposób szukać pracy, jak przygotować niezbędne dokumenty aplikacyjne, na co zwracać uwagę podczas przeglądania ofert pracy oraz przechodzą trening przygotowujący ich do pierwszej rozmowy o pracę; • Wzmacnianie w uczniach zdolności zarządzania swoim czasem poprzez zajęcia praktyczne zaznajamiające młodych ludzi z efektywnymi technikami planowania czasu,
---	--

	- Szkola daje uczniom możliwość realizowania ich zainteresowań i pasji poprzez aktywne dzielenie się nimi z innymi – uczniowie (przy wsparciu swoich opiekunów i nauczycieli) organizują warsztaty dla swoich kolegów i koleżanek ze szkoły, z tematyki, którą sami wybiorą. Temat ma być związany z ich zainteresowaniem np. jeśli pasją ucznia są piesze wędrówki można przeprowadzić rajd po najbliższej okolicy wraz z odwiedzaniem punktów historycznych czy przyrodniczych; - Zajęcia uczące uczniów samodzielnego, krytycznego myślenia prowadzone na podstawie wyboru kilku zagadnień aktualnych dla współczesnego świata. Uczniowie, pracując w grupach, przygotowują swoje stanowiska na zadany temat oraz zbierają dowody, które mają bronić ich tezę; - Pracownicy szkoły zachęcają uczniów do czynnego udziału w proponowanych przez nią zajęciach dodatkowych oraz samodzielnego proponowania takich zajęć. Nauczyciele promują również organizacje oraz instytucje działające na terenie szkoły oraz w jej obrębie oraz aktywności (np. organizacje sportowe/działające na rzecz ochrony zieleni/zabytków/przyrody, kluby czytelnicze, młodzieżowe), które bezpośrednio wpływają na działalność szkoły (np. praca w samorządzie uczniowskim, praca na rzecz szkolnego wolontariatu, zaangażowanie w gazetkę szkolnej).			
1. Podnoszenie kwalifikacji pracowników szkoły, podnoszenie jakości wsparcia dla dzieci, uczniów i rodzin.	- szkolenia, kursy, treningi, warsztaty, - książki, materiały szkoleniowe, ulotki, - badania ankietowe.	Dyrektor szkoły, Wychowawcy kl.0 - 8, Nauczyciele, Pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
2. Nawiązywanie i/lub utrzymywanie odpowiednich relacji i zaangażowania rodziców/opiekunów uczniów, wspieranie rodzin.	- Nauczyciele pracują nad przełamywaniem barier komunikacyjnych z rodzicami/opiekunami uczniów – badanie ankietowane pozwalające określić, na jakim poziomie znajduje się nawiązywanie relacji na linii rodzice – nauczyciele, co może być powodem zaniedbań oraz określi działanie, które należy podjąć w celu polepszenia i/lub utrzymania odpowiedniego poziomu zaangażowania i współpracy pomiędzy podmiotami; - Pedagogizacja nauczycieli na temat konieczności istnienia adekwatnej samooceny wśród uczniów. Omawiane są skutki za niskiej oraz za wysokiej samooceny oraz proponowane działania, w jaki sposób radzić sobie z taką sytuacją; - Nauczyciele odpowiedzialni są za tworzenie pozytywnej i bezpiecznej atmosfery w klasie i szkole – badanie ankietowane. Badanie określi nasilenie sytuacji problemowych na terenie szkoły oraz pomiędzy uczniami,			
3. Prowadzenie ewaluacji.				

	natomiast opracowana Diagnoza i Działania pozwolą zrozumieć genezę problemu oraz odpowiednio dobrać narzędzia, które pomogą w określeniu działań profilaktycznych przemocy i agresji; • Nauczyciele uczestniczą w szkoleniu informacyjnym na temat inteligencji emocjonalnej uczniów w perspektywie ich powodzenia w nauce szkolnej. Zapoznają się technikami, które wpływają na podniesienie poziomu inteligencji emocjonalnej swoich uczniów (np. proponowanie zabaw/gier, podczas których, głównym zadaniem uczestników jest rozpoznanie emocji drugiego człowieka); • Szkolenie zewnętrzne nauczycieli na temat komunikacji werbalnej i niewerbalnej.			
1. Pedagogizacja rodziców/opiekunów dzieci.	- spotkania z wychowawcą, - pogadanki.	Wychowawcy kl. 0 - 8, Dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/opiekunowie uczniów
2. Spotkania z wychowawcą oraz utrzymywanie stałej i poprawnej relacji na linii nauczyciele-rodzice/opiekunowie dzieci. 3. Zaangażowanie rodziców w działalność szkolną.	• Rodzice/opiekunowie dzieci czuwają nad tym, aby ich pociechy wykazywały właściwą postawę charakteryzującą się wysoką kulturą osobistą oraz sumiennie realizowało obowiązek szkolny; • Rodzice/opiekunowie utrzymują regularny kontakt z wychowawcą klasy, wykazują zainteresowanie aktualnym stanem wiedzy swoich pociech oraz w razie zaistnienia potrzeby sami podejmują kontakt z konkretnym nauczycielem, wychowawcą klasy czy dyrektorem; • Rodzice/opiekunowie angażują się w działania realizowane przez szkołę tj. akademie i uroczystości szkolne, konkursy, wydarzenia, imprezy klasowe i szkolne, wyjścia, wyjazdy, itp.; • Rodzice/opiekunowie uczniów, których pociechy wykazują specyficzne trudności wychowawcze pozostają w stałym kontakcie z pracownikami szkoły i podejmują się wspólnych działań w celu polepszenia aktualnej postawy dzieci i młodzieży. Zadaniem wychowawców klas jest ułatwienie im tego kontaktu bądź wskazanie alternatywnych form szukania wsparcia; • Rodzice/opiekunowie, których pociechy wykazują problemy edukacyjne i/lub towarzyskie (np. problemy socjalizacyjne z koleżankami i kolegami ze szkoły) pozostają w stałym kontakcie z wychowawcą, psychologiem/pedagogiem szkolnym/pracownikami poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz pracują nad zmianą i poprawą aktualnego stanu; • Uświadomienie rodzicom/opiekunom dzieci, że dotychczasowe badania naukowe nie wskazują na istnienie bezpośredniej korelacji pomiędzy wysoką samooceną uczniów a ich osiągnięciami szkolnymi. Dlatego też należy kształtować w młodych ludziach pozytywny, ale adekwatny poziom samooceny oraz zachęcać ich do			

	„brania” życia w swoje ręce i realizowania swoich planów, jak również do formowania w ich zachowania samokontroli, która wpływa na kształtowanie sumienności i wytrwałości w działaniach; • Specjalista/wykwalifikowany w temacie samooceny pedagog rozmawia z rodzicami na temat zagrożeń wynikających z posiadania przez dziecko niskiej samooceny. Warto wskazać zachowania dorosłych, które mogą wpływać na obniżenie samooceny młodych ludzi np. wysokie wymagania i aspiracje rodziców, ograniczone zaufanie do dziecka, czy mała ilość czasu poświęcana na wspólną aktywność; • Zajęcia edukacyjne pt. jak dużo wiemy o sobie. Konkurs, w którym biorą udział uczniowie ze swoimi opiekunami/członkami rodziny. Wychowawcy zadają im poszczególne pytania, na które obie strony powinny udzielić odpowiedzi np. pytamy ucznia: „jaki jest ulubiony kolor twojego taty?”, „jaka jest ulubiona potrawa twojej mamy?”. Przed udzieleniem odpowiedzi rodzic zapisuje odpowiedź na kartce, kiedy skończy dziecko udziela odpowiedzi. Zasady są analogiczne w drugą stronę. Przed przystąpieniem do konkursu warto przekazać opiekunom listę zagadnień, które mogą zostać poruszone np. posiłki, muzyka, sport, wszystko w aspekcie tego, co dotyczy danej osoby. Celem zajęć jest stworzenie bliskości członków rodziny i lepsze poznanie się podczas przygotowania do konkursu; • Przeprowadzenie spotkania z opiekunami uczniów na temat ustalania zasad panujących w domu, przestrzegania ich przez wszystkich domowników oraz konsekwentnego reagowania w sytuacjach, gdy dana reguła nie zostanie dotrzymana. Spotkanie prowadzone jest przez wykwalifikowanego w temacie psychologa/pedagoga, który opowiada o konsekwencjach istnienia w domu podwójnych standardów – jednych wymagań względem dzieci i młodzieży, innych odmiennych w stosunku do dorosłych. Celem spotkania jest uświadomienie dorosłym, że najczęściej pozytywnych skutków wychowawczych przynoszą pozytywne wzorce zachowań samych rodziców oraz okazywanie wzajemnego szacunku, troski i zainteresowania. Rodzice dowiadują się, w jaki sposób pracować nad polepszeniem dialogu pomiędzy nimi a ich pociechami oraz wiedzą gdzie szukać pomocy, gdy sytuacja jest bardziej wymagająca (np. terapia rodzinna – oczywiście przy proponowaniu tego typu aktywności w pierwszej kolejności konieczne jest odczarowanie niepoehlebnej roli psychologa w tym procesie. Dobrze jest przedstawić go jako osobę postronną, która patrzy obiektywnie na procesy, które zachodzą w domu dziecka).
1. Nawiązanie współpracy z organizacjami,	- spotkania ze specjalistami danej tematyki, Dyrektor szkoły, Wychowawcy kl.0 - 8 Cały rok szkolny Dyrekcja szkoły

instytucjami, osobami fizycznymi niezwiązanymi bezpośrednio ze szkołą, podmiotami działającymi w innych sektorach, w tym w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju dzieci i wsparcia rodziny.	- szkolenie.	Pedagog, psycholog		
	• Nawiązanie współpracy w zakresie realizacji omawianych działań profilaktycznych z: ○ Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, ○ Z ośrodkami kulturalnymi w swojej miejscowości, gminie, ○ Rodzicami/opiekunami prawnymi uczniów, ○ Instytucjami i organizacjami edukacyjnymi, ○ Osobami fizycznymi, ○ Służbami porządku publicznego. • Wykorzystanie wyników badań w ewaluacji pracy szkoły; • Dyrekcja szkoły uczestniczy w prowadzonym zewnątrznie treningu interpersonalnym.			

Część: Budowanie świadomości i przynależności narodowej

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r., o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977 z późniejszymi zmianami);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. 2007 nr 214 poz. 1579);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych (Dz. U. 1992 nr 36 poz. 155);
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wspomagania nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących (Dz. U. 2014 poz. 608);
9. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz. U. 2015 poz. 1214);
11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2003 nr 96 poz. 873).

Wprowadzenie

Budowanie świadomości przynależności narodowej oraz kształtowanie postaw patriotycznych służy nabywaniu identyfikacji z narodem i kulturą, które z kolei przygotowują do życia

w danym społeczeństwie. Wykształcenie w młodych ludziach odpowiedniej, patriotycznej postawy wymaga czasu i konsekwentnych, ciągłych starań. Z tego powodu działalność dydaktyczno-wychowawcza jest niezbędna w codziennym życiu młodego człowieka a równocześnie jest obowiązkiem spoczywającym na barkach nauczycieli, bez względu na ich wiarę czy preferencje polityczne. O tym, że powinnością pedagogów szkolnych jest przekazywanie i kształtowanie patriotycznych postaw dzieci i młodzieży szkolnej, mówi również **Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. 2017 poz. 59)**:

„Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniemi zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła powinna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności.”

W tym miejscu stosowne jest również odwołać się do najważniejszego prawnego aktu obowiązującego w Polsce, **Konstytucji Rzeczypospolitej**. Już w preambule ustawy zasadniczej czytamy:

„my Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podziеляjący tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponadtysiącletniego dorobku...”

Patriotyzm objawia się w przywiązywaniu i okazywaniu szacunku do swojej ojczyzny, ziemi, pochodzenia, rodzinnych stron, języka, swoich przodków, znajomych obyczajów, kultury narodowej oraz ludzi i wartości, które sobą reprezentują. Patriotyzm przejawia się również w solidarności z własnym narodem i lokalną społecznością. W celu kształtowania prawidłowego i skutecznego wychowania patriotycznego ważne jest, aby pamiętać o jego wielopoziomowości i wszechstronności. Jedynie mając to na uwadze można doprowadzić do harmonijnego rozwoju swojego podopiecznego.

Kształtowanie postawy patriotycznej w młodych ludziach jest obowiązkiem spoczywającym na ich opiekunach, zarówno tych prawnych, faktycznych, jak i tych, którzy spędzają z uczniami czas tj. wychowawcy i nauczyciele szkolni. To właśnie na pracownikach szkoły spoczywa bardzo duża odpowiedzialność. To oni, bowiem każdego roku starają się kształtować umysły młodych ludzi, kolejnych roczników, które wypełniają korytarze ich szkoły.

Kształtowanie patriotyzmu jest zadaniem, które należy podjąć już od najmłodszych lat życia dziecka. Młody człowiek z początku nie będzie w stanie pojąć terminów, z którymi się spotka, nie powinno to nas jednak zniechęcać. Z czasem zdolności abstrakcyjnego myślenia dziecka zwiększą się i zacznie ono pojmować coraz bardziej skomplikowane formy przekazu.

Ciągły rozwój zdolności poznawczych dziecka implikuje konieczność pamiętania o tym, aby przekazywana mu wiedza była dostosowana do jego aktualnych zdolności intelektualnych i emocjonalnych. Sposoby, jakie wybierze nauczyciel, aby uczyć swoich podopiecznych, ograniczone powinny być jedynie jego pomysłowością i zaangażowaniem w pracę. Już grupie najmłodszych dzieci warto kształtować uczucia, z których po latach zrodzić się powinien prawdziwy patriotyzm. Sposobów na osiągnięcie tego jest bardzo wiele. Problematykę patriotyczną przybliżą młodemu człowiekowi wizualne symbole i znaki. Prowadząc takie zajęcia należy pamiętać o odpowiedniej postawie samego nauczyciela, o okazywaniu należnego szacunku oraz emocji do symboli narodowych. Już samo takie zachowanie jest wskazówką jak powinien zachowywać się uczeń w kontaktach z prezentowanymi symbolami. Symbolami celu utrwalenia takiego sposobu odczuwania warto wykorzystać dziecięcą ciekawość oraz stałą gotowość do poznawania i przeżywania. Zajęcia mogą mieć charakter muzyczny, formę plastyczną, czy teatralną. Ważne jest, aby w wykonywanie angażować jak największą ilość zmysłów. Tylko takie działania mogą przynieść zamierzony efekt.

Prowadzone działania mają na celu przygotowanie młodych ludzi do pomyślnego i płynnego wejścia w dorosłe życie. Oznacza to, że szkoła przygotowuje do pełnienia szeregu ról społecznych, z jakimi mogą spotkać się uczniowie. Poprzez wszechstronne rozwijanie ich zdolności oraz zapewnienie troski o ich postawę moralną i obywatelską rozumieć należy: kształcenie w uczniach krytycznego myślenia, ukierunkowanego na poszukiwanie prawdy, piękna i dobra w otaczającym świecie. Nauczyciele starają się również pogłębić w swoich podopiecznych ciekawość poznawczą i chęć do ustalania i sięgania po coraz bardziej ambitniejsze cele. Szkoła stara się nauczać tych wszystkich zasad zgodnie z normami i wartościami istotnymi i krzewionymi w Polsce.

Krzewienie i rozwijanie postawy patriotycznej i poczucia przynależności narodowej jest nieodłącznym zadaniem stawianym przed szkołami. Poniższy Program Wychowawczo-Profilaktyczny kształtuje i utrwala zachowania i postawy o charakterze patriotycznym u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Budowanie świadomości i przynależności narodowej” ma na celu:

- kształtowanie świadomości obywatelskiej,
- kształtowanie patriotyzmu lokalnego,
- rozwijanie postaw prospołecznych oraz dbanie o wspólne dobro,
- pielęgnowanie postaw patriotycznych,
- zachęcanie do aktywnego udziału w życiu rodzinnym, społeczności szkolnej, lokalnej i państwowej,
- dbałość o używanie poprawnej polszczyzny,
- wykazywanie szacunku do symboli narodowych i lokalnych tj. hymn kraju, godło, flaga oraz dbanie o krzewienie innych symboli, wartości i tradycji narodowych,
- pielęgnowanie tradycji narodowych,
- uczenie wykazywania właściwej postawy podczas obchodów państwowych i szkolnych,
- poszerzanie wiedzy o historii miasta, regionu, jego kulturze i sztuce itp.

Pamiętajmy, że nikt nie rodzi się patriotą. Przekazywanie treści patriotycznych jest zadaniem i obowiązkiem stawianym przed każdym nauczycielem, bez względu na jego prywatne przekonania polityczne czy wiarę.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza preferowanych przez uczniów wartości oraz ich potrzeb rozwojowych.	- badanie ewaluacyjne, - omówienie otrzymanych wyników, - opracowanie działań profilaktycznych i wychowawczych, - przeprowadzenie ponownej ewaluacji	Wychowawcy kl. 1 - 8, Pedagog, psycholog dyrektor szkoły	I półrocze	Cała społeczność szkolna
	• przeprowadzenie badań ankietowych diagnozujących posiadane wartości i postawy patriotyczne u członków społeczności szkolnej – uczniowie, nauczyciele, wychowawcy, rodzice/opiekunowie uczniów. Uzyskane			

	wyniki pozwolą na zinterpretowanie oraz dobrane odpowiednich metod zaradczych przez pedagoga i wychowawców klas. • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wspieranie postawy patriotycznej u dzieci i młodzieży szkolnej, podjęcie działań interwencyjnych mających na celu zmianę aktualnego, niekorzystnego stanu wyznawanych wartości, itp. i/lub j. w.; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych.			
1. Kształtowanie osobowości ucznia.	- godziny wychowawcze, - e-lekcje, - „spotkania z kulturą”	Wychowawcy kl.0 - 8, Dyrektor szkoły, Pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• przygotowanie do rozpoznawania wartości moralnych: ○ uczenie uczniów wrażliwości dzięki prowadzeniu zajęć mających związek z kulturą i sztuką. ○ organizowanie wyjść na wydarzenia kulturalne tj. wyjścia do teatru, muzeum, filharmonii, pokazy sztuki itp., ○ analiza inscenizacji na podstawie obejrzonej sztuki w teatrze bądź jej ekranizacji, ○ spotkania z aktorami po zakończeniu sztuki teatralnej. • Uważliwanie uczniów na poczucie piękna i estetyki – prowadzenie zajęć plastycznych, technicznych, polonistycznych na świeżym powietrzu. Zajęcia plastyczne: próba odtworzenia otaczającego uczniów krajobrazu, nakłanianie uczniów do własnej twórczości, uwalniania swojej ekspresji; • Podczas godziny wychowawczej nauczyciele prowadzą ćwiczenia aktywizujące, kształtujące postawy koleżeńskie „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” (lekcja dedykowana uczniom klas IV-VI SP) i/lub lekcji omawiających między innymi postawy tj. stereotypy, uprzedzenia i dyskryminacja, pt. „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami”.			
1. Uświadamianie istoty przynależności do narodu.	- debata, - godzina wychowawcza, - broszury informacyjne, - plakaty, postery.	Wychowawcy kl. 0 - 8, Pedagog, psycholog Dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie

	• „ja wśród innych” – zajęcia mające na celu uświadomienie swojej przynależności narodowej. Podczas zajęć uczniowie dyskutują nad tym, co cenią w swoim narodzie i Polakach.. Młodzi ludzie wskazują pozytywne cechy, które wyróżniają nas na tle innych narodów i powodują, że powinniśmy czuć się dumni jako Polacy; • „Polska biało-czerwona” – zajęcia poświęcone symbolom narodowym, ich historii, znaczeniu oraz szacunku do nich; • „poprawna polszczyzna” – podczas spotkania przeprowadzona zostanie debata na temat stosowania poprawnej polszczyzny oraz używania zapożyczeń z innych języków obcych, praktykowanie słowotwórstwa lub nowych, niepoprawnych konstrukcji gramatycznych. Dzielimy uczniów na dwie grupy - jedna ma za zadanie bronić języka polskiego i poprawnej polszczyzny, druga przyzwala i zachęca do modyfikacji języka ojczystego; • „patriotyzm i jego znaczenie w dniu dzisiejszym” – uczniowie przygotowują plakaty uzasadniające, że patriotyzm ma znaczenie w dzisiejszych czasach, ich zadaniem jest udowodnienie, że spaja on naród; • poznawanie podstaw wartości obywatelskich – każdy z uczniów przygotowuje opis wybranej przez siebie tradycji, wartości narodowej, w wybranej przez siebie formie (prezentacja PowerPoint, plakat, pokaz zdjęć, inscenizacja dźwiękowa, itp.). Wśród wskazywanych cech można uwzględnić: wolność, szacunek, pracowitość, dobre obyczaje, demokracja, przestrzeganie praw człowieka, suwerenność, piękno, prawdomówność, pokój, odpowiedzialność, otwartość, szanowanie czyichś poglądów; • podczas godziny wychowawczej prowadzenie debat na tematy: ○ kim jest współczesny patriota i jak zmienił się obraz postrzegania patriotyzmu na przestrzeni lat?, ○ polskie symbole narodowe – aktualne czy przestarzałe, jak powinno się do nich odnosić, ○ Polska naszą Ojczyzną – za co cenimy nasz kraj i Polaków, ○ miejsce Polski w Europie i Unii Europejskiej.			
1. Budowanie więzi kulturowo- etnicznej, kontynuacja działań wychowania do edukacji klasycznej.	- wykłady, warsztaty, - tworzenie filmików, - sesja plakatu, - publikacje.	Wychowawcy kl.0 - 8 Pedagog, psycholog dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
2. Kształtowanie poczucia dumy z bycia Polakiem i	• uczniowie nagrywają historie starszych mieszkańców miasta i przygotowują z nich filmiki o mieście, danym regionie czy dzielnicy. Zajęcia mają na celu poznanie lokalnej społeczności oraz ujawnienie			

Europejczykiem, a także
promowanie społeczności
lokalnej.

lokalnej narracji i podstaw tożsamości. Dzięki ich opowieściom młodzi ludzie dowiedzą się, kto dawniej zamieszkiwał ten teren Polski i co doprowadziło do obecnego stanu rzeczy;

- obchodzenie w szkole uroczystości tj.:
 - wieczór andrzejkowy,
 - bal karnawałowy,
 - Święto Konstytucji 3 Maja,
 - Święto Niepodległości,
 - Dzień Patrona Szkoły,
 - Dzień Edukacji Narodowej,
 - Wigilia klasowa,
 - Mikołajki,
 - Obchodzenie rocznicy śmierci Jana Pawła II,
 - Inne uroczystości upamiętniające ludzi będących wzorami do naśladowania. Obchodzenie uroczystości pozwoli uczniom poznać genezę powstania święta, historię wydarzeń i/lub zapoznać się z osobami, które stanowią wzór do naśladowania.
 - „tydzień z historią” – uczniowie pracując w grupach przygotowują plakaty na temat dawnych obrzędów i zwyczajów ludowych tj. Święto Marzanny, Zielone Świątki, Śmigus-dyngus, Kolęda, Pastoralka, Noc Kupały, Dożynki, Pisanki, Katarzynki, Dziady, Zaduszki, itp.
- zachęcanie uczniów do aktywnego uczestnictwa w konkursach lokalnych, wojewódzkich i krajowych z tematów związanych z poprawną polszczyzną oraz historią naszego kraju, konkursach krasomówczych i recytatorskich;
- emisja polskich filmów historycznych tj.:
 - „Popieluszko. Wolność jest w nas” w reżyserii Rafała Wieczyńskiego, 2007 rok,
 - „Akcja pod Arsenalem” w reżyserii Jacka Butrymowicza z 1989, uczniowie dokonują analizy odnosząc się do ówczesnych stosunków politycznych, obyczajowych i ekonomicznych.
 - „Tajemnica Westerplatte” w reżyserii Pawła Chochlewy z 2013, uczniowie dokonują analizy konfliktu postaw pomiędzy majorem Sucharskim a jego podwładnym kapitanem Dąbrowskim.
- Podczas zajęć muzycznych uczniowie zapoznają się z pieśniami patriotycznymi, które później prezentowane są podczas akademii;

	• Konkurs związany z wiedzą na temat tradycji ludowych/tradycji polskich; • Zapoznavanie uczniów z literaturą odpowiednią dla ich stopnia rozwoju emocjonalnego i intelektualnego. Nauczanie świadomego i refleksyjnego odbioru czytanego tekstu oraz podejścia do niego w krytyczny sposób. Młodzi ludzie poznają specyfikę poszczególnych okresów i nurtów literackich, zauważają zmieniające się dominujące wartości człowieka na przestrzeni wieków – nauczyciele organizują pogadanki mające na celu uaktywnić w uczniach logiczne myślenie oraz nauczyć prowadzenia dyskusji na temat literatury; • Poznanie charakteru i znaczenia działalności Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego (PTTK). Nauczyciele zachęcają uczniów do założenia książeczek PTTK oraz czynnego podróżowania po polskich szlakach turystycznych; • Uczniowie zapoznają się z historią swojej rodziny: ○ Wywiady z dalszymi członkami rodziny, ○ Przygotowanie drzewa genealogicznego. • Wyjazdy klasowe do kina, • Rozwijanie wiedzy oraz kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur – uczniowie przygotowują prezentacje na temat przedstawionej przez siebie kultury. Forma pracy nie jest istotna, ważna jest inwencja uczniów i ciekawe spojrzenie na świat.			
1. Poznawanie historii lokalnej społeczności.	- sporządzenie mapy topograficznej, - wycieczki po muzeach, - wycieczki do miejsc związanych z legendami lokalnymi lub miejskimi, spotkania z mieszkańcami (wywiady, wspólna aktywność, itp.).	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, nauczyciel historii	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• promowanie przez nauczycieli aktywnego uczestnictwa uczniów w życiu szkoły oraz społeczności lokalnej, przygotowujących do życia w niej. Pod koniec roku szkolnego, podczas specjalnego apelu, nagrodzone zostają osoby, które włożyły największy wkład w pracę na rzecz społeczności lokalnej; • angażowanie młodych ludzi w pracę samorządu szkolnego i/lub inne formy aktywności działających na terenie szkoły tj. gazетка szkolna, kółko polonistyczne, kółko matematyczne, harcerstwo i inne; • zajęcia – „spotkania pokoleń”:			

	○ uczniowie (pracujący w parach) mają za zadanie przeprowadzić wywiad z wybranym mieszkańcem miejscowości. Zadanie ma na celu zaznajomienie się z historią życia danej osoby, odkrycie jak dana miejscowość wyglądała wcześniej, jakie były codzienne aktywności mieszkańców, kim była osoba, z którą przeprowadzają wywiad, itp. Ważne, aby przedstawiona historia została ukazana w pozytywnym świetle, ○ uczniowie mają możliwość działalności w ramach wolontariatu – „spotkanie pokoleń”. Ich zadaniem będzie umilanie czasu mieszkańcom np. z okazji świąt można zorganizować przedstawienie dla mieszkańców. • zapoznavanie uczniów z dorobkiem kulturowym regionu i jego wpływom na kraj – uczniowie organizują zajęcia historyczne, polonistyczne pt. „szlakiem sławnej osoby”, która kiedyś mieszkała w ich miejscowości, czy istotnych dziejów historii, które odgrywały się na tej ziemi. Zajęcia polegają na odwiedzaniu miejsc, które związane są z historią oraz opowiadanie o nich swoim rówieśnikom; • uczniowie odwiedzają miejsca związane z lokalnymi mitami oraz zapoznają się z miejscowymi legendami; • uczniowie zapoznają się z legendami miejskimi i starają się dociec kiedy i w jaki sposób one powstały; • projekt „na szlaku muzeów” – młodzież odwiedza muzea związane z ich planem zajęć. Prowadzenie zajęć w sposób aktywny ułatwi im zdobywanie oraz zapamiętanie zdobytej wcześniej wiedzy; • uczniowie przygotowują mapę topograficzną swojej miejscowości zaznaczają na niej zabytki historyczne w środowisku miejskim i naturalnym. Do pracy dołączają materiał ilustracyjny oraz informacyjny o obiekcie; • angażowanie uczniów w prace samorządowe; • praca w grupach roboczych działających na terenie szkoły tj. gazetka szkolna, kółko polonistyczne, kółko matematyczne, wolontariat, szkolne koło Caritas i inne.
--	---

1. Nawiązanie stałej współpracy z rodzicami/opiekunami uczniów.	- szkolenia, - broszury informacyjne, - spotkania z rodzicami/opiekunami uczniów, - nawiązanie współpracy z instytucjami, organizacjami zewnętrznymi.	Dyrektor szkoły, wychowawcy klas 0 - 8, nauczyciele uczący, pedagog/psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	• nawiązanie ścisłej współpracy z lokalnymi ośrodkami kultury; • szkolenia zewnętrzne dla nauczycieli na temat stosowania podczas swoich zajęć technik aktywizujących pracę uczniów; • informowanie opiekunów o najlepszych sposobach przekazywania uczniom wiedzy na temat swojej kultury, historii oraz metodach na pielęgnowanie wyznawanych przez nich wartości; • uświadomienie opiekunom jak wielkie znaczenie w życiu dzieci i młodzieży ma posiadanie oraz przestrzeganie ustalonych wspólnie reguł postępowania oraz panujących w danej społeczności wartości i norm zachowania. Konieczne jest również uzmysłowienie słuchaczom istotności konsekwentnego reagowania w sytuacji nieprzestrzegania przez młodych ludzi zasad; • podczas spotkania z rodzicami, osoba przygotowana w temacie (psycholog, pedagog) prezentuje wychowawcom konsekwencje wynikające z nieprzestrzegania samodzielnie ustalonych zasad przez ich twórców – najczęściej rodziców/nauczycieli. Konieczne jest uświadomienie opiekunom, że wyznaczone zasady powinny obowiązywać każdą ze stron, należy być w tym konsekwentnym. Opiekunowie dzieci i młodzieży powinni stanowić dla nich autorytet, wzór postępowania.			
1. Angażowanie rodziców/opiekunów dzieci i młodzieży szkolnej w pracę na rzecz szkoły. 2. Pedagogizacja dorosłych na temat konieczności kształtowania prawidłowych postaw w młodych ludziach.	- kontakt z nauczycielami, wychowawcami klas, - spotkania z psychologiem/pedagogiem szkolnym.	Wychowawcy klas 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	Opiekunowie dzieci włączają się do twórczych, innowacyjnych i aktywizujących działań, mających na celu rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury narodowej oraz rozbudzaniem poczucia dumy i szacunku do swojego kraju, pochodzenia, jego dorobku kulturowego oraz historii.			

	• zachęcanie rodziców/opiekunów uczniów do czynnego udziału w życiu szkoły, uczestnictwie w uroczystościach patriotycznych i szkolnych oraz wyjściach kulturalnych – nauczyciele informują dorosłych o planowanych wydarzeniach podczas spotkania z rodzicami, za pośrednictwem strony internetowej szkoły, wysyłając im maila z informacją bądź za pośrednictwem kontaktu telefonicznego/bezpośredniego. Na początku roku szkolnego i semestru wychowawcy podsumowują pracę w poprzednim okresie oraz zapoznają dorosłych z planowanymi aktywnościami dodatkowymi dla uczniów. Nauczyciele/wychowawcy zachęcają dorosłych do dzielenia się z nimi własnymi pomysłami na urozmaicenie zajęć fakultatywnych bądź obowiązkowych dla uczniów oraz umożliwiają im czynne angażowanie się w pracę szkoły (np. podczas wyjść poza teren placówki dorośli pełnią funkcję opiekunów dzieci); • pedagog szkolny edukuje dorosłych dlaczego ważne jest, aby cała rodzina uczestniczyła w wydarzeniach krajowych i patriotycznych oraz pielęgnowała tradycje i dobre obyczaje podczas świąt (np. rozwijanie wiedzy historycznej i kulturowej uczniów, wzmacnianie więzi rodzinnej oraz budowanie przynależności narodowej i lokalnej młodych ludzi).
--	--

Część: Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla szkoły branżowej I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977 z późniejszymi zmianami);
5. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. 2022 poz. 1700);
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553);
7. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93);
8. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 nr 12 poz. 114);
9. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19 ze zm.);
10. Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2015 r., poz. 1270);
11. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972);
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1113);
13. Rozporządzenie MEN z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół (Dz. U. z 2015r., poz. 1214);
14. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526).

Wprowadzenie

Agresja i przemoc są zjawiskami powszechnymi i szkodliwymi społecznie. Ich występowanie można zaobserwować we wszystkich sferach życia, także w szkole. Zachowania o charakterze agresywnym i przemocowym naruszają podstawowe prawo dziecka, jakim jest jego prawo do życia w poczuciu bezpieczeństwa na terenie szkoły oraz poza nią. Należy pamiętać, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (z dnia 2 kwietnia 1997 r.) gwarantuje dziecku ochronę oraz reguluje ją dzięki zapisom w **Art. 72 „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma**

prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (...)". Z tego powodu szkoła i wszyscy zatrudnieni w niej pracownicy podejmują się wszelkich działań, które wpływają na poczucie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży szkolnej.

Sposoby zapobiegania zachowaniom o charakterze agresywnym i przemocowym

Sposoby zapobiegania zjawisku agresji i przemocy są integralnie związane z przyczynami ich powstawania i w zdecydowanym stopniu od nich uzależnione. W zależności od tego czy uwarunkowanie agresji leży po stronie środowiska rodzinnego, szkolnego, kwestii rozwojowych itp., różne sposoby będą przeciwdziałać takim zachowaniom.

Jeśli uda się ustalić, że źródłem negatywnego zachowania ucznia jest środowisko rodzinne, należy podjąć kroki zmierzające do usprawnienia funkcjonowania tego środowiska. Niestety często jest to trudne do wykonania, ponieważ wymaga współpracy całej rodziny. Nierzadko przyczyn uczniowskiej agresji można dopatrywać się w patologii rodziny, problemach leżących w nałogu do różnego rodzaju substancji, działalności kryminalnej, niepełnej rodziny lub podczas występowania przewlekłych problemów natury zdrowotnej. Dodatkowe utrudnianie ma miejsce, kiedy występuje współzależnienie, czyli w sytuacji gdy członkowie rodziny nie widzą problemu, nauczyli się z nim żyć i/lub go ukrywają. Inną przyczyną agresji o podłożu rodzinnym mogą być:

- nieprawidłowe postawy rodziców w stosunku do dzieci np. odtrącanie dziecka, unikanie bądź utrudnianie kontaktu z nim, wysługiwanie się dzieckiem bądź uzasadnianie swoich niepowodzeń właśnie nim, stawianie nadmiernych wymagań bądź też ich brak, nadmierna opiekuńczość,
- brak prawidłowej komunikacji międzyludzkiej bądź komunikaty nieprzystosowane do relacji z dzieckiem czy młodzieżą,
- autorytarny styl wychowania,
- nieporozumienia pomiędzy rodzicami dziecka.

Jeśli nauczyciel, pracownik szkoły bądź inna osoba dorosła będzie posiadała przesłanki, aby uważać, że przyczyną zachowań agresywnych, przemocowych może być środowisko rodzinne ucznia, należy podjąć odpowiednie działania np. porozmawiać z rodzicami/opiekunami podopiecznego. Często już sama rozmowa, uświadomienie problemu i ewentualnych przyczyn złego zachowania podopiecznego, dużo daje i może wpłynąć na zmianę sposobu wychowania dziecka. Jeśli jednak to nie pomoże bądź nauczyciele nie czują się wystarczająco kompetentni, nie czują się właściwą osobą, aby poruszać z rodzinami konkretny temat, warto skorzystać z pomocy specjalistów np. z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Dodatkowo szkoła powinna prowadzić zajęcia, mające na celu uświadamianie dorosłych (prawnych i faktycznych opiekunów uczniów, nauczycieli), w jaki sposób rozmawiać z trudną młodzieżą oraz rozwiązywać problemy wychowawcze. Dla przykładu, psycholog/pedagog szkolny uświadamia opiekunów o prawdziwym znaczeniu funkcji kary – polega na wytworzeniu lęku przed karą, która ma przeciwdziałać ponownemu pojawieniu się agresji. Badania jednak dowodzą, że kary nie eliminują u dziecka agresywnego, przemocowego zachowania. Takie działanie wywołuje przeniesienie zachowania niewłaściwego na inny obiekt lub czynność oraz lepsze ukrywanie swoich poczynań w przyszłości.

Przyczyn zachowań agresywnych i przemocowych dzieci może być jednak więcej. Zdarza się, że dorośli otaczają dziecko nadmierną opieką, przez co nieświadomie hamują jego indywidualność i zdolności do rozwoju. Podobnie, negatywne działanie może przynieść kontakt z nowymi mediami.

Informacje i obrazy przez nie publikowane, w świadomy bądź nieświadomy sposób odbierane są przez młodego człowieka. Często zawarty w nich przekaz ma charakter przemocowy czy agresywny.

W jaki sposób reagować na sytuacje agresji i przemocy rówieśniczej w szkole

Jeśli rodzic, nauczyciel czy inna osoba spotka się z zachowaniem agresywnym i/lub przemocowym pomiędzy uczniami bądź takie zachowanie zostanie wymierzone względem jednego dziecka i/lub grupy dzieci, należy podjąć stanowcze i konsekwentne działania w celu rozwiązania zaistniałej sytuacji problemowej.

Na działanie agresywne czy przemocowe względem dziecka, nie można pozostawać obojętnym czy odpowiadać agresją. Konieczne jest postępowanie w zgodzie z obowiązującymi normami społecznymi, prawem oraz uświadamiać istotność takiego zachowania swoim podopiecznym.

Nauczyciele powinni współpracować z rodzicami/opiekunami uczniów oraz rejestrować wszelkie symptomy zachowań agresywnych/przemocowych wobec dziecka (może odbywać się to w formie zapisu sytuacji, o których mówiło dziecko). Takie informacje mogą okazać się pomocne przy późniejszej analizie zachowań nieakceptowanych, tj. określenie form oraz częstości występowania sytuacji agresywnych i przemocowych, istnienie ofiar oraz sprawców czynów nieakceptowanych.

1. Z tego powodu, jeśli rodzic jest osobą, która pierwsza zauważy nieakceptowane zachowanie swojego dziecka/innych dzieci, ważne, aby miał świadomość, że powinien skonsultować się w tej sprawie z wychowawcą klasy –możliwe, że wspólna interwencja pomoże rozwiązać zaistniałą sytuację. W tym celu wychowawca przy współpracy z psychologiem/pedagogiem szkolnym powinien zapoznać dorosłych z modelem postępowania w sytuacji zaistnienia sytuacji trudnych. W przypadku, gdy świadkiem zdarzenia czy osobą, która pierwsza spostrzeże sytuację przemocową będzie nauczyciel, działania powinny być analogiczne.
2. Jeśli jednak zjawisko nie zostanie zaobserwowane, nauczyciele zobligowani są do monitorowania sytuacji.

Jeśli przemoc elektroniczna będzie miała miejsce należy stale monitorować sytuację, upewniać się czy zjawisko postępuje. W sytuacji braku zmiany bądź postępowania zjawiska, nauczyciel i rodzice mają obowiązek przedyskutowania sytuacji z dyrektorem szkoły i podjąć ustalone wspólnie działania.

- w sytuacji, gdy dziecko zostało okradzione lub pobite, należy całe zajście zgłosić na policję,
- jeśli podejmowane działania nie przynoszą oczekiwanego rezultatu, warto skorzystać z pomocy specjalistów (pedagogów, psychologów, instytucji, które zajmują się zjawiskiem agresji i przemocy w szkole, itp.).

Rekomendowane zadania dla:

- Szkoły:
 - opracowanie zbioru zasad, reguł, oczekiwań dotyczących zachowania w szkole i konsekwencji ich nieprzestrzegania – we współpracy z uczniami i ich rodzicami,
 - podtrzymywanie pozytywnych tradycji szkoły, przekazywanie wartości, norm społecznych,
 - stworzenie/przypomnienie procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych,
 - opracowanie zasad współpracy z policją lub strażą miejską w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w szkole i na terenie szkoły.

- Uczniów:
 - edukacja prawna uczniów, zapoznanie ich z konsekwencjami prawnymi, psychologicznymi i społecznymi stosowania różnych form przemocy, sposobami radzenia sobie w sytuacjach trudnych (w tym informowanie gdzie należy szukać pomocy i wsparcia, jakie działania podjąć gdy zostaną świadkiem sytuacji przemocowej bądź jej ofiarą).
 - programy profilaktyczne: rozwiązywanie konfliktów, mediacje, negocjacje, w tym programy rówieśnicze (koleżeńska pomoc w nauce, rówieśniczy doradca, mediatorzy), programy profilaktyki wskazującej dla uczniów z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi.
- Nauczycieli / wychowawców / rodziców / opiekunów:
 - podnoszenie wiedzy na temat zjawiska cyberprzemocy oraz rozwijanie umiejętności podejmowania właściwych/konstruktywnych działań w sytuacji ich pojawienia.
 - wypracowanie/ przypomnienie procedur postępowania w sytuacjach pojawienia się agresji, przemocy, itp.
 - edukacja prawna.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Światowa Organizacja Zdrowia uznała ochronę dzieci i młodzieży przed przemocą za priorytet polityki ochrony zdrowia psychicznego. Celem tej części Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole” jest minimalizowanie przyczyn agresji i przeciwdziałanie przemocy, a także wskazywanie alternatywnych i właściwych sposobów funkcjonowania. Zamieszczone w programie działania mają również na uwadze wypracowanie w całej społeczności szkolnej odpowiednich sposobów reagowania w przypadku, gdy ktoś z jej członków zostanie świadkiem przemocy czy agresji wobec innej osoby, oraz umiejętności samodzielnego radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

W celu osiągnięcia zamierzonego działania istotne jest nawiązanie współpracy pomiędzy nauczycielami rodzicami/opiekunami uczniów. Jedynie w taki sposób można liczyć na osiągnięcie wyznaczonego celu. Współpraca powinna opierać się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły);
- angażowanie rodziców/prawnych opiekunów uczniów w życie szkoły oraz działania organizowane przez placówkę;
- udział w zajęciach prowadzonych przez Poradnię Psychologiczno – Pedagogiczną, Policję, placówki interwencyjne oraz innych specjalistów;
- zaangażowanie całej społeczności szkolnej w działania ogólnopolskich kampanii społecznych;
- stałe kontrolowanie sytuacji w szkole i podejmowanie dynamicznych, konsekwentnych działań w sytuacji pojawienia się jakichkolwiek podejrzeń pojawienia się zachowań agresywnych, przemocowych bądź odbiegających od ogólnie przyjętej normy zachowań;
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą.

Działalność wychowawcza

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1.Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie zjawiska agresji i przemocy wśród uczniów uczęszczających do szkoły. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenia efektywnego Programu wychowawczo – profilaktycznego. 4. Opracowanie i upowszechnienie zbioru oczekiwań, zasad i reguł, dotyczących zachowania w środowisku szkolnym, oraz konsekwencji ich nieprzestrzegania - współpracy z uczniami i ich rodzicami.	- prowadzenie badań, ewaluacji, - gromadzenie opinii uczniów i ich rodziców, - opracowane zasady i reguły zachowania.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog szkolny, dyrektor szkoły	Wrzesień/ październik	Cała społeczność szkolna
- przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/opiekunów uczniów, uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem zagrożenia występowaniem bądź określenia natężenia występowania sytuacji problemowych związanych z przemocą i agresją wśród uczniów szkoły, sporządzenie analizy uzyskanych wyników oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników. - Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wypracowanie odpowiednich działań prewencyjnych, wspierających poprawne relacje uczniowskie oraz rozwijających świadomość istnienia różnych form agresji i przemocy, konsekwencji płynących z zachowywania się w taki sposób, możliwości obrony oraz reagowania w odpowiedni sposób w przypadku bycia świadkiem przemocy bądź ofiarą takiego nieakceptowanego zachowania; - Przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań profilaktyczno – wychowawczych; - Stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem, których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną; - Wychowawcy klas/wyznaczony do zadania nauczyciel analizuje czy w środowisku szkolnym są uczniowie, którzy pochodzą ze środowisk, w których mogą mieć styczność ze zjawiskiem agresji czy przemocy. Jeśli tacy uczniowie przynależą do szkoły, należy zwrócić szczególną uwagę na nagłe zmiany w zachowaniu ucznia, ewentualne ślady doznawania przemocy na ciele oraz relacje rodzinne.				

1. Promowanie zachowań zgodnych ze społecznie akceptowanymi normami. 2. Podtrzymywanie pozytywnych tradycji szkoły i placówki, przekazywanie wartości społecznych i norm prospołecznych; 3. Upowszechnianie idei akceptacji różnorodności uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, odmiennych kulturowo i językowo, wielojęzycznych oraz idei bezpiecznej i efektywnej edukacji włączającej uczniów z niepełnosprawnościami. 3. Nauczanie dorosłych, w jaki sposób rozpoznać ukrytą i jawną formę agresji, przemocy.	- opracowanie i upowszechnianie materiałów informacyjnych, - prowadzenie zajęć o tematyce różnorodności kulturowej oraz akceptacji niepełnosprawności, - prowadzenie wykładów o tematyce zachowań zagrażających, przemocowych, agresywnych oraz wynikających z nich konsekwencji, - organizacja eventów szkolnych, akcji charytatywnych i uroczystości - stworzenie bądź doprecyzowanie regulaminu szkolnego.	Wychowawcy klas 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog szkolny	Cały rok szkolny	Rodzice/opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy
	• Zapoznanie nauczycieli, rodziców/ opiekunów uczniów ze statystykami odnośnie zachowań agresywnych i przemocowych wśród uczniów oraz zmian, jakie zachodzą na różnych etapach edukacji szkolnej; • Działania edukacyjne dla rodziców zwiększające ich kompetencje wychowawcze: ○ spotkanie z psychologiem/pedagogiem specjalizującym się w temacie agresji i przemocy między rówieśniczej – zaznajomienie zebranych z ewentualnymi psychologicznymi konsekwencjami zachowań agresywnych i przemocowych dla ofiary zdarzenia, świadków oraz sprawcy. Prowadzący informuje, co może być przyczyną nieakceptowanego zachowania, doradza, w jaki sposób rozmawiać ze swoimi podopiecznymi, gdy Ci są świadkiem, ofiarą czy sprawcą zachowania agresywnego. Słuchacze mają możliwość podzielenia się swoimi doświadczeniami i/lub wątpliwościami (podczas spotkań indywidualnych lub grupowych) dotyczącymi trudnych sytuacji, które dotyczą ich bądź ich podopiecznych. Uzyskują wsparcie oraz informacje odnośnie tego, gdzie mogą uzyskać profesjonalną pomoc; ○ spotkanie z przedstawicielami służb mundurowych np. policji – zapoznanie zebranych gości z możliwymi konsekwencjami prawnymi dla sprawców zachowań agresywnych i przemocowych oraz zaznajomienie z prawnymi metodami reagowania w sytuacji, gdy takie zjawisko wystąpi; ○ spotkanie opiekunów dzieci z psychologiem szkolnym i wychowawcą, którzy przeprowadzą			

	rozmowy uświadamiające z rodzicami /opiekunami dzieci na temat istotności, jaką odgrywa ich podejście do zjawiska przemocy i agresji. Prowadzący poinformują jaki wpływ mogą mieć różnego rodzaju media na psychikę dziecka i młodzieży (gry, strony internetowe, fora internetowe, telewizja zawierająca np. sceny o charakterze przemocowym) – kwestia bezpieczeństwa oraz uzależnień od nowych mediów; • spotkanie wychowawcy z rodzicami/ opiekunami uczniów podczas którego, zapoznani zostaną z regulaminem szkolnym, a w szczególności kwestiami dotyczącymi zachowania agresywnego na terenie szkoły oraz możliwymi konsekwencjami dla osoby, która nie stosuje się do regulaminu; • szkoła podejmuje działania, mające na celu włączenie rodziców w podejmowanie decyzji na rzecz szkoły, zwłaszcza działań wpływających na zwiększenie bezpieczeństwa na terenie placówki np. zachęcanie rodziców/opiekunów dzieci do wykazywania większej inicjatywy, zaangażowania w sprawy szkoły.			
1. Zaangażowanie rodziców/ opiekunów prawnych i faktycznych do współpracy przy promowaniu poprawnego stylu zachowania – przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym i przemocowym.	- wspieranie prac wychowawcy, nauczyciela przez rodziców/opiekunów	Wychowawcy kl.0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/opiekunowie prawni
	• opiekunowie uczniów organizują i prowadzą konkurs wiedzy na temat Savoir-Vivre; • opiekunowie uczniów wspierają pracę wychowawców klas podczas wyjazdów i wyjść klasowych/ szkolnych np. kino, teatr, filharmonia, muzea, • organizacja wycieczek do pobliskich atrakcji turystycznych we współpracy z rodzicami/opiekunami uczniów; • organizacja klasowych turniejów w wybraną dyscyplinę sportową angażująca zarówno dzieci jak i rodziców/opiekunów uczniów; • organizacja festynu rodzinnego z okazji wybranego święta.			
1. Budowanie odpowiedniej postawy w świadomości dzieci i młodzieży. 2. Realizacja programów rówieśniczych, takich jak: pomoc koleżeńska w nauce, rówieśniczy doradcy czy rówieśniczy	Zajęcia prowadzone w formie pogadarek, szkoleń, warsztatów plastycznych, wprowadzenie elementu dram psychologicznych do prowadzonych ćwiczeń; Organizowanie pomocy koleżeńskiej wśród uczniów, działalność szkolnych mediatorów oraz szkolnego	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie

mediatorzy.	wolontariatu.			
1. Uczenie uczniów prawidłowych form zachowania w sytuacjach trudnych. 2. Prowadzenie zajęć z zakresu edukacji prawnej dla uczniów, dotyczących m. in. konsekwencji prawnych stosowania różnych form przemocy. 3. Prowadzenie spotkań dla rodziców z zakresu metody szkolnej interwencji profilaktycznej oraz edukacji prawnej, w tym konsekwencji prawnych stosowania różnych form przemocy.	- spotkania z przedstawicielami policji, psychologiem/pedagogiem szkolnym, - spotkania z dyrektorem szkoły i wychowawcami, - zajęcia ruchowe, aktywizujące, - e- lekcje, - psychodramy.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie, rodzice/opiekunowie uczniów
	• budowanie u ucznia więzi z placówką, nauczycielami oraz osobami uczęszczającymi do szkoły – pozwalanie uczniom włączyć się w proces organizacji akademii, wyjść, wyjazdów. Nawet najmniejszy udział, poczucie współorganizowania wzbudza poczucie istotności u młodego człowieka oraz wpływ na identyfikację go z placówką oświatową; • zaznajomienie ucznia z obowiązującymi na terenie szkoły zasadami. Uświadomienie istotności istnienia norm społecznych oraz oczekiwanych typów zachowania. Tworzenie czytelnych granic oraz ich konsekwentne przestrzeganie – co jest istotne przy kształtowaniu prawidłowej postawy dziecka; • edukacja uczniów w poczuciu odpowiedzialności o inne istoty – opiekowanie się zwierzątkiem, wycieczki do schroniska dla zwierząt, zbiórki żywności i akcesoriów dla zwierząt itp.			
	• zaproszenie przedstawicieli służb mundurowych do udzielenia prelekcji uczniom oraz ich rodzicom i zapoznanie ich z możliwymi konsekwencjami stosowania czynów zabronionych; • spotkanie z psychologiem szkolnym bądź terapeutą , który przeprowadzi zajęcia w formie psychodramy – uczniowie odgrywają sytuacje przemocowe, z którymi mieli do czynienia w przeszłości (jako ofiara i/lub świadek zdarzenia), starają się wypracować alternatywną, aktywną formę reagowania w wykreowanej sytuacji; • spotkanie rodziców z dyrektorem szkoły i wychowawcami o tematyce metody szkolnej interwencji profilaktycznej; • spotkanie z psychologiem/pedagogiem szkolnym, który opowie w jaki sposób bronić się przed agresją i przemocą oraz gdzie i u kogo szukać pomocy gdy do takiej sytuacji już dojdzie; • zorganizowanie przez uczniów starszych klas, dnia „przeciwko agresji”, podczas którego młodszy uczniowie zapoznają się z tematyką oraz różnymi formami agresji, przemocy oraz mobbingu rówieśniczego. Ważne,			

	aby zajęcia miały charakter interaktywny; • uruchomienie skrzynki mailowej/telefonu zaufania, za pośrednictwem którego każdy uczeń, w sposób anonimowy, może poinformować o problemach, problemach którymi się spotyka; • interaktywna lekcja Akademii Aktywnej Edukacji na temat agresji i przemocy fizycznej, słownej, emocjonalnej oraz za pośrednictwem nowych mediów: ○ zajęcia dedykowane uczniom szkoły podstawowej: ▪ problem cyberprzemocy: e-lekcja pt. „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?”; ▪ problem przemocy i agresji: e-lekcja pt. „Stop agresji wśród nas!”. • Wprowadzenie nagrody fair play dla osób/grup, które wyróżniają się wzorcową, przyjacielską postawą (np. nagroda na zakończenie roku szkolnego przyznawana przez nauczycieli/ nagroda przyznawana w trakcie trwania konkursów klasowych/szkolnych/międzyszkolnych); • Psycholog/ pedagog szkolny prowadzi zajęcia, których celem jest nauka uczniów mówienia o swoich potrzebach oraz rozwijanie umiejętności nazywania emocji – rozmowa o emocjach, identyfikowanie emocji u siebie i innych, zdolność ich nazywania. Prowadzący wykorzystuje zajęcia aktywizujące, które wpływają na rozwijanie inteligencji emocjonalnej uczniów. Prowadzący zapoznaje swoich podopiecznych z badaniami Paula Ekmana, który wyodrębnił siedem podstawowych mikroekspresji u ludzi – zajęcia mogą mieć formę czytania emocji z ekspresji ludzkich, np. poprzez wykorzystanie tablicy emocji Ekmana bądź innego narzędzia psychologicznego przystosowanego do tego celu.			
1. Udział w kampaniach społecznych. 2. Wdrażanie w szkole programów profilaktycznych ukierunkowanych na rozwiązywanie konfliktów z wykorzystaniem metody mediacji i negocjacji.	- projekcja spotów kampanii społecznych i ich interpretacja przez odbiorców, - udział w wybranych programach profilaktycznych	Wychowawcy kl. 0 - 8, koordynatorzy projektów, akcji, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie, rodzice/opiekunowie, nauczyciele i inne osoby dorosłe
	Wszystkie zaproponowane poniżej spoty powinny stanowić wstęp do dyskusji na temat agresji i przemocy. Spoty kampanii społecznych: ○ „Nienawiść zmienia twarz” – kampania pokazująca, w jaki sposób zmienia się człowiek agresywny (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i innym), ○ „Devices” („Cyberuderzenie”) – kampania przeciwdziałania cyberprzemocy (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i innym), ○ „Kids Read Mean Tweets” (Podłość nie jest zabawna) – kampania przeciwdziałania cyberprzemocy (spot			

	kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i innym), - o „Tato, będą mnie nazywać dzi*ką...” – kampania ukazująca problem przemocy wobec dziewcząt i kobiet oraz ich stygmatyzowanie ze względu na płeć (dedykowana rodzicom, nauczycielom i innym), - o „Do something” (Uratować jednoroźca) – kampania promująca aktywną postawę w sytuacji, kiedy druga osoba tego potrzebuje (spot kampanii dedykowany uczniom SP). Warto również zaznajomić nauczycieli z poniższymi projekcjami filmowymi dostępnymi przez Internet: - o „Przemoc w szkole”, Wydział Prewencji Komendy Stołecznej Policji; - o „Co działa w przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej?”, Ośrodek Rozwoju Edukacji.
--	--

Działalność profilaktyczna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeciwdziałanie zjawisku agresji. 2. Realizacja programów adresowanych do uczniów z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi, wymagających interwencji i dalszych działań korekcyjnych, edukacyjno-terapeutycznych.	Rozmowa z uczniami, tworzenie przyjaznej, otwartej i komfortowej atmosfery. Praca z uczniami z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi. • stosowanie w szkole polityki tzw. otwartych drzwi, udzielanie wsparcia – nauczyciele tworzą odpowiednią, komfortową atmosferę, aby uczniowie byli świadomi, że mogą zwrócić się do pracowników szkoły z każdym swoim problemem. Ważne, aby uczniowie wiedzieli, że zawsze zostaną wysłuchani, a ich problem, w miarę możliwości, zostanie rozwiązany przez szkołę, bądź przez bardziej kompetentne ku temu osoby/institucje/organizacje społeczne itp.; • dyżury personelu szkolnego podczas przerw, w którego pracę warto zaangażować uczniów szkoły. Dzięki temu będą mogli w praktyce zrozumieć jak bardzo istotne jest bezpieczeństwo w szkole np. uczniowie pilnujący wejść do szkoły i zapisujący wszystkie obce osoby nie będące uczniami/ nauczycielami szkoły bądź nie posiadający identyfikatora/ legitymacji szkolnej itp. • zajęcia czy spotkania dla uczniów z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi, zaangażowanie ich do udziału w projekty, programy edukacyjno-terapeutyczne.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
1. Zaznajomienie uczniów z	Zajęcia w formie wykładów, prac	Wychowawcy kl. 0 - 8,	Cały rok	Uczniowie

terminem agresji i przemocy zarówno w szkole jak i w rodzinie oraz promowanie poprawnego wzorca zachowania.	indywidualnych i grupowych oraz dram psychologicznych	dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	szkolny	
	• podczas godziny wychowawczej uczniowie zapoznają się bądź przypominają sobie zasady dotyczące bezpieczeństwa oraz akceptowanego i promowanego przez szkołę zachowania (w tym regulaminu szkolnego); • przeprowadzenie szeregu zajęć w formie wykładów przy współpracy z psychologiem/pedagogiem szkolnym bądź innym nauczycielem specjalnie przygotowanym do zaznajomienia uczniów z tematem najważniejszych umiejętności psychologicznych i społecznych i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji tj.: ○ umiejętność rozwiązywanie konfliktów – e-lekcja AAE pt.: „Umiem rozwiązać konflikt” (dedykowana uczniom SP), ○ bycie otwartym na inność i różnorodność, nieprzypisanie łatek, niestygmatyzowanie innych ludzi – e-lekcje AAE pt.: „Nie przypinam łatek” (dla uczniów III-VI), „Jestem wyjątkowy! Jesteśmy wyjątkowi!” (dedykowana uczniom IV-VII), „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dla uczniów III-VII) oraz „Być tolerancyjnym”, „ Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami”, ○ słuchanie, nie tylko słyszenie, ○ kontrolowanie własnych, często trudnych emocji, ○ radzenie sobie pod wpływem stresu – e-lekcja AAE pt.: „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” ○ umiejętność podejmowanie decyzji, ○ budowanie poprawnych i trwałych relacji z rówieśnikami – pt.: „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” ○ poprawna komunikacja werbalna i niewerbalna, • organizowanie zajęć w formie dram, scenek – dzięki temu uczniowie będą mogli wczuć się w rolę osoby krzywdzonej, doświadczającej agresji, przemocy oraz nauczyć się, w jaki sposób reagować gdy znajdą się w takiej sytuacji; • poprowadzenie treningu umiejętności komunikacyjnych przez doświadczonego praktyka, psychologa/pedagoga;			

	• zorganizowanie zajęć w formie dramy – uczniowie mają możliwość przepracować/odegrać sytuacje konfliktowe, z którymi mają doświadczenie. Mogą ponownie wejść w przeżyty wcześniej sytuację. Tym razem istnieje jednak mała różnica, uczniowie są bardziej świadomi, próbować różnych form zachowania (odgrywać scenki), nie działają już pod wpływem emocji, może będą w stanie zdiagnozować intencje sprawcy zdarzenia. Jeśli wśród uczniów znajduje się osoba, która była prowodyrem nieakceptowanego zachowania, warto również zaprosić ją do współpracy. Dzięki temu będzie mogła wczuć się w rolę osoby pokrzywdzonej oraz zrozumieć, dlaczego zachowanie się w ten sposób może ranić innych ludzi.			
1. Przygotowanie nauczycieli na ewentualne sytuacje o charakterze agresywnym na terenie szkoły. 2. Doskonalenie nauczycieli i wychowawców z zakresu przeciwdziałania agresji i przemocy rówieśniczej, rozwiązywania konfliktów, podejmowania interwencji profilaktycznej, reagowania w sytuacjach kryzysowych. 3. Doskonalenie kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niedostosowanymi społecznie lub zagrożonymi niedostosowaniem społecznym. 4. Doskonalenie kompetencji dyrektora i nauczycieli w pracy z uczniem z doświadczeniem	Wykład, dyskusja, materiały kształcące, metodyczne i informacyjne, szkolenia i warsztaty.	Dyrektor szkoły, pedagog, psycholog, wychowawcy i nauczyciele	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	• opracowanie w szkole zasad działania w przypadku pojawienia się sytuacji kryzysowych, w tym związanych z pojawieniem się zachowania o charakterze agresywnym na terenie szkoły, • podejmowanie profilaktycznych interwencji, • współpraca z policją, • jasne wyznaczanie granic i konsekwentne ich dotrzymywanie, • organizowanie szkoleń i warsztatów dla nauczycieli z zakresu przeciwdziałania agresji i przemocy rówieśniczej, w tym cyberprzemocy, rozwiązywania konfliktów, podejmowania interwencji profilaktycznej, reagowania w sytuacjach kryzysowych, • uczestnictwo w szkoleniach, warsztatach dotyczących pracy z uczniem z doświadczeniem migracyjnym, • organizacja zajęć nauczania języka polskiego jako języka obcego dla uczniów z doświadczeniem migracyjnym.			

migracyjnym. 4. Opracowanie i upowszechnianie materiałów metodycznych dla nauczycieli i wychowawców do prowadzenia działań z zakresu przeciwdziałania przemocy, w tym cyberprzemocy. 5. Opracowanie i stosowanie procedury reagowania w sytuacjach kryzysowych, w tym związanych z wystąpieniem przemocy w szkole. 6. Opracowanie zasad współpracy z policją w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w szkole oraz na terenie szkoły.	
---	--

Część: Współpraca z rodzicami

Przepisy prawne

Rodzicom/prawnym opiekunom dzieci przysługuje wiele praw oraz obowiązków związanych z powszechnym prawem do edukacji osób nieletnich. Dokumenty prawne, które regulują ten stan:

1. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U. rz. UE 2016 C 202, s.1);
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483);
3. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19);
4. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
5. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
8. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 (Dz. U. 1977 nr 38 poz. 167);
9. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. 1993 nr 61 poz. 284);
10. Konwencja o Prawach Dziecka (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526);
11. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 155).

Ogólne prawa i obowiązki rodziców/prawnych opiekunów

1.1 Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U.UE.C. Nr 303, poz.1)

Art.14. Prawo do nauki

„1. Każdy ma prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego.

2. Prawo to obejmuje możliwość korzystania z bezpłatnej nauki obowiązkowej.

3. Wolność tworzenia placówek edukacyjnych właściwym poszanowaniem zasad demokratycznych i prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami religijnymi, filozoficznymi i pedagogicznymi są szanowane, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tej wolności i tego prawa”.

1.2 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483),

1.3 Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19),

Art. 6a.

„1. Praca nauczyciela, z wyjątkiem pracy nauczyciela stażysty, podlega ocenie. Ocena pracy nauczyciela może być dokonana w każdym czasie, nie wcześniej jednak niż po upływie roku od dokonania oceny poprzedniej lub oceny dorobku zawodowego, o której mowa w art. 9c ust. 6, z inicjatywy dyrektora szkoły lub na wniosek:

- 1) Nauczyciela;
- 2) Organu sprawującego nadzór pedagogiczny;
- 3) Organu prowadzącego szkołę;
- 4) Rady szkoły;
- 5) Rady rodziców.

7. Organ, o którym mowa w ust.6, dokonuje oceny pracy dyrektora szkoły po zasięgnięciu opinii rady szkoły i zakładowych organizacji związkowych działających w tej szkole. Przy ocenie pracy dyrektora przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio:

Art. 9c

1. Staż, z zastrzeżeniem ust. 2 trwa w przypadku ubiegania się o awans na stopień:

- 1) Nauczyciela kontraktowego – 9 miesięcy;
- 2) Nauczyciela mianowanego i nauczyciela dyplomowanego – 2 lata i 9 miesięcy.

2. Nauczyciel kontraktowy lub nauczyciel mianowany posiadający co najmniej stopień naukowy doktora może ubiegać się o uzyskanie kolejnego stopnia awansu zawodowego po odbyciu stażu trwającego rok i 9 miesięcy. Dyrektor szkoły może nauczycielowi kontraktowemu, który uzyskał awans w sposób określony w art. 9a ust. 3 i ubiega się o uzyskanie stopnia nauczyciela mianowanego, skrócić staż do roku i 9 miesięcy.

3. W okresie stażu nauczyciel realizuje własny plan rozwoju zawodowego zatwierdzony przez dyrektora szkoły, uwzględniający wymagania, o których mowa w art. 9g ust. 10. Po zakończeniu stażu nauczyciel składa dyrektorowi szkoły sprawozdanie z realizacji tego planu.

3a. Nauczycielowi mianowanemu, ubiegającemu się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego, za spełnienie odpowiednich wymagań, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 9g ust. 10, uznaje się także jego odpowiedni dorobek zawodowy ze szczególnym uwzględnieniem okresu od dnia uzyskania stopnia nauczyciela mianowanego.

4. Nauczycielowi stażyście i nauczycielowi kontraktowemu odbywającemu staż dyrektor szkoły przydziela spośród nauczycieli mianowanych lub dyplomowanych opiekuna, z zastrzeżeniem, że:

- 1) W przedszkolach, szkołach i placówkach, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt. 2, opiekunem nauczyciela stażysty i nauczyciela kontraktowego może być również nauczyciel zajmujący stanowisko kierownicze;
- 2) W rodzinnej placówce opiekuńczo-wychowawczej opiekunem nauczyciela stażysty i nauczyciela kontraktowego może być również nauczyciel mianowany lub dyplomowany zatrudniony w publicznym ośrodku adopcyjno-opiekuńczym, wskazany przez organ nadzoru w porozumieniu z organem prowadzącym.

5. Zadaniem opiekuna stażu, o którym mowa w ust. 4, jest udzielanie nauczycielowi pomocy, w szczególności w przygotowaniu i realizacji w okresie stażu planu rozwoju zawodowego nauczyciela, oraz opracowanie projektu oceny dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu.

6. *Ocenę dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu ustala, w terminie nie dłuższym niż 21 dni od dnia złożenia sprawozdania, o którym mowa w ust. 3, z uwzględnieniem stopnia realizacji planu rozwoju zawodowego nauczyciela, dyrektor szkoły:*

- 1) w przypadku nauczyciela stażysty i nauczyciela kontraktowego – po zapoznaniu się z projektem oceny opracowanym przez opiekuna stażu i po zasięgnięciu opinii rady rodziców;*
- 2) w przypadku nauczyciela mianowanego – po zasięgnięciu opinii rady rodziców.*

7. *Rada rodziców powinna przedstawić swoją opinię w terminie 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia o dokonywanej ocenie dorobku zawodowego nauczyciela. Nieprzedstawienie opinii rady rodziców nie wstrzymuje postępowania, o którym mowa w ust. 6.*

8. *Ocena dorobku zawodowego nauczyciela może być pozytywna lub negatywna. Ocena sporządzana jest na piśmie i zawiera uzasadnienie oraz pouczenie o możliwości wniesienia odwołania.*

9. *Od oceny dorobku zawodowego nauczycielowi służy odwołanie do organu sprawującego nadzór pedagogiczny w terminie 14 dni od dnia jej otrzymania. Organ sprawujący nadzór pedagogiczny rozpatruje odwołanie w terminie 21 dni, Ocena dorobku zawodowego nauczyciela ustalona przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny jest ostateczna.*

10. *W przypadku niedotrzymania przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny terminu rozpatrzenia odwołania, o którym mowa w ust. 9, nauczyciel jest dopuszczony odpowiednio do rozmowy kwalifikacyjnej, o której mowa w art. 9b ust. 1 pkt 1, egzaminu, o którym mowa w art. 9b ust. 1 pkt 2, lub może się ubiegać o akceptację komisji, o której mowa w art. 9b ust. 1 pkt 3.*

11. *W przypadku, gdy ostateczna ocena dorobku zawodowego nauczyciela jest negatywna, ponowna ocena dorobku może być dokonana po odbyciu, na wniosek nauczyciela i za zgodą dyrektora szkoły, jednego dodatkowego stażu w wymiarze 9 miesięcy”.*

1.4 Ustawa z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425).

2. Prawo do poszanowania władzy rodzicielskiej w dziedzinie wychowania

2.1 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 (Dz. U. 1977 nr 38 poz. 167),

art. 18.4 „*Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniem*”

2.2 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. 1993 nr 61 poz. 284),

2.3 Konwencja o Prawach Dziecka (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526),

art. 14.2 „*Państwa Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka*”

art. 26.2 „*Tam gdzie jest to możliwe, powyższe świadczenia powinny być zabezpieczone z uwzględnieniem zasobów i warunków życia dziecka oraz osób odpowiedzialnych za jego*

utrzymanie, jak również wszelkich innych okoliczności, odnoszących się do stosowania realizacji świadczeń wnioskowanych przez dziecko lub w jego imieniu”.

3. Prawo pierwszeństwa rodziców w wychowywaniu i nauczaniu dzieci

3.1 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 155),

3.2 Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425),

art. 1.2 „*System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny*”

4. Prawo do pomocy ze strony państwa i instytucji społecznych

4.1 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 155),

4.2 Konwencja o Prawach Dziecka (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526),

art. 5 „*Państwa – Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko, do zapewniania mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej konwencji.*”

Art.14 „1. Państwa – Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

2. Państwa – Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób”.

Art. 18.2 „*W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa – Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi*”.

4.3 Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425),

art. 1.2 „*System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny*”

5. Prawo do bezpłatnego nauczania

5.1 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz. U. 1989 nr 29 poz 155),

art. 26 „*Każdy człowiek ma prawo do nauki. Nauka będzie bezpłatna, przynajmniej na szczeblu podstawowym. Nauka podstawowa będzie obowiązkowa. Oświata techniczna i zawodowa będzie powszechnie dostępna, a studia wyższe będą dostępne dla wszystkich na równych zasadach w zależności od uzdolnień.*

Nauczanie będzie ukierunkowane na pełen rozwój osobowości ludzkiej i umocnienie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Będzie ono krzewić wzajemne zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi i religiami, religiami także wspierać działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.

Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze rodzaju nauczania, którym objęte będą ich dzieci.”

6. Prawo do współdecydowania o wcześniejszym rozpoczęciu nauki

6.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425),
art. 16.1 *„Na wniosek rodziców naukę w szkole podstawowej może także rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 5 lat, jeżeli wykazuje psychofizyczną dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej.*

7. Prawo do indywidualnego toku nauczania

7.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425),
art. 66.1 *„Na wniosek, lub za zgodą rodziców albo pełnoletniego ucznia dyrektor szkoły po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, może zezwolić uczniowi na indywidualny program lub tok nauki oraz wyznaczyć nauczyciela – opiekuna. Odmowa udzielenia zezwolenia następuje w drodze decyzji administracyjnej”.*

8. Prawo do informacji

8.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425),
art. 44b.8. *„Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców, a w szkole policealnej – uczniów, o:*

- 1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;*
- 2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;*
- 3) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej, a w szkole policealnej – semestralnej, oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych”.*

Art. 44b.9. *„Wychowawca oddziału na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów oraz ich rodziców o:*

- 1) warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania;*
- 2) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania”.*

9. Prawo do nauczania dziecka poza szkołą

9.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425),
art. 16.8 *„Na wniosek rodziców dyrektor odpowiednio publicznego lub niepublicznego przedszkola, szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej, do której dziecko zostało przyjęte, może zezwolić, w drodze decyzji, na spełnianie przez dziecko odpowiednio obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, poza przedszkolem lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą.”*

10. Prawo do współdecydowania w sprawach szkoły i oświaty

10.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425),
art. 1.2 *„System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny”*

art. 16.1 „Na wniosek rodziców naukę w szkole podstawowej może także rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 5 lat, jeżeli wykazuje psychofizyczną dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej”.

art. 12.1 „Publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja organizują naukę religii na życzenie rodziców; po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu nauki religii decydują uczniowie”.

Wprowadzenie

Budowanie prawidłowych i trwałych relacji interpersonalnych na linii rodzic/opiekun prawny dziecka a nauczyciele szkolni, jest niezwykle istotnym wyzwaniem stojącym przed dyrekcją i pracownikami szkoły.

Na chwilę obecną działalność opiekunów dzieci w polskim prawie oświatowym regulowana jest przez akty prawne Rzeczypospolitej Polskiej oraz dokumenty międzynarodowe.

Niestety same przepisy prawne nie są w stanie rozwiązać pojawiających się problemów komunikacyjnych pomiędzy rodzicami a nauczycielami. Aby to osiągnąć konieczny jest wzajemny szacunek i wspólna, ukierunkowana na jeden cel praca. Z tego powodu niezbędne jest uświadomienie sobie powodów, które mogą stanowić trudność w nawiązywaniu porozumienia:

1. brak znajomości oczekiwań rodziców wobec szkoły,
2. brak zaufania i partnerskich relacji pomiędzy opiekunami uczniów a pracownikami szkoły,
3. brak bądź słaba świadomość edukacyjna rodziców i/lub nie przekazywanie takich informacji przez nauczycieli,
4. stosowanie złej formy komunikatu podczas przekazywania informacji na temat dziecka przez rodziców i nauczycieli/ opiekunów uczniów,
5. roszczeniowa postawa rodziców,
6. brak zainteresowania i zaangażowania w pracę szkoły. Nie podejmowanie inicjatywy rozpoznawania potencjału rozwojowego uczniów przez rodziców/prawnych opiekunów uczniów lub nie słuchanie pomysłów/ uniemożliwianie wykazywania dodatkowej inicjatywy przez opiekunów,
7. wdrożenie rodziców w organizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz dążenie do ujednolicenia tychże oddziaływań w środowisku szkolnym oraz rodzinnym.

Celowe oraz odpowiednio zorganizowane współdziałanie przyniesie większe korzyści profilaktyczne i wychowawcze, gdyż pozwoli zintensyfikować starania, a tym samym zwiększy szansę na ich skuteczność.

Realizacja zaplanowanych działań przebiega w ścisłej współpracy:

1. z rodzicami/opiekunami prawnymi uczniów placówki,
2. z nauczycielami i wychowawcami klas,
3. dyrektorem szkoły.

Grupowe formy nawiązywania kontaktu z rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów

Wychowawcy klas mają do dyspozycji wiele spośród form nawiązywania kontaktu z opiekunami uczniów. Wśród nich:

- zebrania rodziców potocznie nazywane wywiadówkami najczęściej odbywają się 2-3 razy w semestrze

- spotkania mają na celu zaznajomienie rodziców z aktualną działalnością szkoły, prowadzonym programem, programem profilaktycznym, programem wychowawczym oraz najbliższych planach działalności placówki szkolnej,
- podczas spotkania omówione zostają również sprawy organizacyjne klasy, aktualne osiągnięcia uczniów oraz napotykanie przez nauczycieli trudności (np. w trakcie nauczania bądź w procesie wychowawczym);
- spotkania towarzyskie aranżowane najczęściej podczas organizacji uroczystości szkolnych albo klasowych
 - pozwala na lepsze poznanie opiekunów dzieci oraz zbudowanie większej zażyłości oraz otwartości pomiędzy stronami;
- zebrania trójek klasowych/ Rady Rodziców odbywają się najczęściej podczas uzgadniania spraw organizacyjnych oraz organizacji różnego rodzaju imprez, wyjść, wyjazdów klasowych czy szkolnych, itp.;
- spotkania ze specjalistą, czyli spotkania z osobą biegłą w konkretnym temacie, najczęściej dotyczy to tematów, które sprawiają trudność wychowawcy bądź niezbędna jest do tego specjalistyczna wiedza
 - np. pogadanki prowadzone przez przedstawicieli służb mundurowych na temat zjawiska przemocy między rówieśniczej lub spotkania prowadzone przez psychologów z poradni Psychologiczno-Pedagogicznej np. na temat trudności uczniów w nauce i sposobów prowadzenia ich procesu edukacyjnego, pojawiających się używek w życiu młodego dziecka, problemach z żywieniem, itp. Prowadzone w ten sposób zajęcia mają charakter informacyjny oraz pedagogizacyjny rodziców;

Indywidualne formy nawiązywania kontaktu pomiędzy rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów a nauczycielami:

- konsultacje indywidualne – spotkania w trakcie których, rodzice i nauczyciele mogą omówić trudności czy wątpliwości, które ich trapią. Jest to także dobry moment na udzielenie pomocy bądź o taką pomoc prośenie. Konsultacje w takiej formie powinny być prowadzone zarówno dla rodziców jak i dla samych uczniów;
- dyżury i konsultacje – cykliczne spotkania podczas, których rodzice mają możliwość zapoznania się z wymaganiami, oczekiwaniami stawianymi dziecku oraz z aktualną sytuacją edukacyjną i możliwościami;
- kontakt telefoniczny – występuje najczęściej w sytuacjach nagłych lub służy jedynie wymianie informacji o uczniu czy wymianie porad wychowawczych z rodzicami, którzy nie mogą pojawić się personalnie;
- kontakt listowny – często zawiera informacje o wynikach w nauce oraz zachowaniu ucznia itp.;
- za pośrednictwem portali społecznościowych;
- za pośrednictwem np. dziennika elektronicznego – umożliwia rodzicom bieżącą kontrolę wyników szkolnych dziecka oraz jego frekwencję;
- strona internetowa szkoły – ułatwia dostęp do bieżącej informacji na temat działalności szkolnej, godzin konsultacji bądź informacji o danym nauczycielu. Strona zawiera również dokumentację szkolną, również do pobrania, galerię, wersję elektroniczną gazetki szkolnej, krótkie filmiki z pokazów, konkursów czy akademii szkolnych, zdjęcia prac plastycznych uczniów, informacje i zdjęcia z wyjazdów, wyjść i imprez szkolnych.

- Wizyty domowe – ich celem jest najczęściej bliższe poznanie rodziny dziecka, warunków w jakich żyje oraz nawiązanie osobistego kontaktu ze wszystkimi członkami rodziny;

Wychowawca klasy w trakcie spotkań z rodzicami powinien unikać:

- dokonywania jedynie negatywnej oceny swojej klasy – należy pamiętać, że uczniowie posiadają zarówno negatywne jak i pozytywne cechy, a w niektórych aktywnościach pozytywnie wyróżniają się na tle grupy;
- publicznego odczytywania ocen;
- odczytywania nazwisk przy podawaniu przykładów złego zachowania;
- bagatelizowania problemów uczniów w sytuacji np., gdy inni uczniowie stosują wobec niego jakieś formy zachowań agresywnych czy przemocowych;
- podważania decyzji rodziców oraz ich sposobu wychowawczego;
- sposobu prowadzenia wywiadówek – często może to być jedynie złe pierwsze wrażenie lub wyjątkowo niesprzyjający dzień/okoliczności, które takie wrażenie spowodowały (np. choroba, sytuacje osobiste). Zdarza się, że wychowawcy czy nauczyciele prowadzi spotkania z rodzicami (wywiadówki czy spotkania indywidualne) kompletnie nie przygotowani, z ubiorem nie adekwatnym do pełnionej przez nich funkcji. Warto, aby takie sytuacje nie miały miejsca w naszej szkole.

Oczekiwanie rodziców/prawnych opiekunów uczniów:

- uzyskiwanie bieżących informacji o postępach ich dzieci,
- informowanie o pojawiających się sytuacjach problemowych (najczęściej rodzice są informowani w sytuacji gdzie uczeń jest sprawcą agresji i/lub zachowań przemocowych, zapominając o drugiej stronie konfliktu – poszkodowanych uczniach)
- prowadzenie wywiadówek przez kompetentnych, dobrze przygotowanych do tematu wychowawców
- udzielania wskazówek w zakresie postępowania rodzica wobec pojawiających się problemów ucznia
- fachowych prelekcji prowadzonych przez specjalistów danego tematu
- informowania, zachęcania rodziców do podjęcia działań/zaangażowania się w życie placówki szkolnej
- dochowywania tajemnic, poszanowania prywatności rodziny – jedynie w sytuacjach krytycznych należy dzielić się uzyskanymi informacjami z konkretnymi służbami;
- otwartości nauczycieli na sugestie i pomysły opiekunów dzieci
- zapoznania rodziców z aktualnie panującymi zasadami szkolnymi, egzaminacyjnymi itp. Zapoznanie ich z możliwościami ich dzieci oraz wyjaśnienie drogi, w jaki sposób mogą osiągnąć ten cel.

Wychowawca klasy powinien przyjąć inną, bardziej otwartą formę komunikacji z opiekunami uczniów.

Warto, aby nauczyciel:

- angażował się w problemy klasowe oraz problemy poszczególnych uczniów. Służył radą dla rodziców, nie tylko podczas wywiadówek (np. spotkania indywidualne, kontakt telefoniczny, kontakt mailowy, profile społecznościowe, dziennik elektroniczny);

- aktywizował trójki klasowe do pomocy przy organizacji wydarzeń, ale również podczas poruszania tematów stanowiących problem (np. problemy wychowawcze, problemy w nauce, widoczne zaniedbanie dziecka przez rodziców, itp.);
- angażował rodziców w inne formy współpracy ze szkołą tj. wycieczki i wyjścia szkolne, akademie i święta szkolne, lekcje otwarte oraz zajęcia fakultatywne;
- poszukiwał sponsorów pośród rodziców – zarówno sponsoring materialny jak i poza materialny – lub zachęcał ich do pomocy w szukaniu takich źródeł;
- składał publiczne, bezpośrednie oraz listowne podziękowania opiekunom dzieci za wkład oraz zaangażowanie w życie szkoły.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo – Profilaktycznego pt.: „Współpraca z rodzicami” ma na celu umocnić współpracę pomiędzy dorosłymi opiekunami dzieci i młodzieży szkolnej bądź dopiero taką więź oraz idące za nią zaangażowanie nawiązać. Nauczyciele starają się tworzyć partnerskie środowisko pełne wzajemnego szacunku i zrozumienia. Taka relacja na linii nauczyciele-rodzice/opiekunowie uczniów jest dobrym prognostykiem do tworzenia spójnych działań ukierunkowanych na dobro uczniów. Współpraca pomiędzy dorosłymi i wspólnie wyznaczony cel dla rozwoju uczniów pozwalają w łatwiejszy i bardziej kompleksowy sposób wspomagać rozwój młodych ludzi.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnostyka problemu – określenie jakości relacji na linii rodzice/opiekunowie uczniów-nauczyciele/pracownicy szkoły. 2. Zapoznanie nauczycieli i opiekunów z aktualnym poziomem i jakością nawiązanych relacji pomiędzy nimi.	- badanie ewaluacyjne, - spotkania z rodzicami uczniów.	Wychowawcy kl.0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice
	• przeprowadzenie ankiety wśród nauczycieli, wychowawców oraz chętnych rodziców, w celu zaznajomienia się z ich opinią poziomą, jakości współpracy, zaangażowania oraz zadowolenia z nawiązywanych interakcji pomiędzy szkołą a prawnymi opiekunami uczniów, • każdy wychowawca określa jaki procent rodziców/opiekunów uczniów bierze udział w organizowanych wywiadówkach. Taka aktywność jest oznaką najmniejszego, minimalnego zainteresowania dorosłych swoimi podopiecznymi. Konieczne jest również przeanalizowanie, którzy opiekunowie podejmują się aktywnych działań (np. organizacja lub współorganizacja wyjazdów klasowych/szkolnych, imprez szkolnych, eventów, itp.); • każdy nauczyciel określa jaki procent rodziców/opiekunów uczniów oraz w jakiej częstotliwości kontaktuje się ze szkołą, w sytuacji gdy nie są do tego zobligowani (co ich do tego skłania?); • dyrektor/dyrekcja szkoły/oddelegowany do zadania nauczyciel/pedagog szkolny sporządza raport stanu rodzin będących niewydolnymi wychowawczo bądź ujawniających problemy wychowawcze. Sporządzenie listy działań, jakie zostały podjęte przez szkołę w celu pomocy uczniom tych rodzin oraz analiza ich dotychczasowej skuteczności; • wychowawcy podczas spotkania z rodzicami informują dorosłych o obecnej jakości nawiązywania			

	współpracy na linii rodzice-nauczyciele. Wychowawca informuje rodziców/opiekunów uczniów, że ich wsparcie i pomoc jest bardzo mile widziane i niezbędne oraz, że posiadane przez nich prawa zezwalają im na podejmowanie interwencji oraz udział w życiu placówki szkolnej; pedagog szkolny informuje rodziców/opiekunów dlaczego istotne jest utrzymywanie ciągłej i dobrej relacji na linii opiekunowie uczniów-nauczyciele – często to oni najwięcej czasu przebywają z uczniami z rodzin problemowych i mogą reagować na pojawienie się niepożądanych sygnałów.			
1. Podnoszenie społecznych kompetencji nauczycieli.	- spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - e-szkolenie.	Dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Nauczyciele uczący, wychowawcy klas 0 - 8
	podczas spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym nauczyciele zapoznani zostaną z metodami, które pozwolą nawiązać odpowiednie relacje z rodzicami/opiekunami uczniów, zachęcić ich do współpracy i tym samym zbudować swój pozytywny, profesjonalny wizerunek.			

1. Nawiązanie dialogu. 2. Uświadomienie opiekunom uczniów ich praw i obowiązków wynikających z faktu uczestnictwa ich dziecka w życiu szkoły. 3. Poznanie oczekiwań rodziców/opiekunów uczniów względem szkoły i nauczycieli. 4. Powołanie/ usprawnienie działania Rady Rodziców/ innych organów, w których pracę angażują się rodzice/ opiekunowie prawni i faktyczni uczniów.	- spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym i dyrekcją, - spotkania z wychowawcami klas.	Dyrektor szkoły, wychowawcy kl. 0 - 8	Cały rok szkolny	Nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły oraz rodzice/ opiekunowie uczniów
	- dyrektor, psycholog/ pedagog szkolny, wychowawcy klas, uświadamiają rodziców/ opiekunów prawnych i faktycznych opiekunów uczniów, jakie mają prawa i obowiązki. Dowiadują się, jakie działania mogą podjąć, aby pomóc pracownikom szkoły w realizacji programu edukacyjnego (np. wyjścia do teatru, do kina, do muzeum z uczniami, współorganizowanie lekcji, pomoc finansowa, bądź w relacji konkretnego wydarzenia itp.) Szkoła zachęca i umożliwia dorosłym podejmowanie samodzielnych inicjatyw, samodzielnego angażowania się w życie placówki oraz dzielenia pomysłami z odpowiednimi nauczycielami bądź wychowawcami klas; - dyrektor, wychowawcy organizują cykliczne spotkania z opiekunami szkoły, podczas których podsumowują ostatni semestr (i/lub inny okres czasu) oraz oceniają jakość nawiązanej współpracy pomiędzy dorosłymi, a szkołą. Najbardziej aktywni opiekunowie dzieci zostają wyróżnieni podczas obchodów Dnia Patrona szkoły – czas poświęcony na dodatkowe zaangażowanie się rodziców w życie szkoły i ich praca nie mogą pozostać niezauważone. Każda praca, w szczególności społeczna, powinna			

	być doceniona; - wychowawca organizuje spotkanie z opiekunami dzieci, podczas którego zapozna się z ich opiniami i oczekiwaniami względem sposobu nauczania i funkcjonowania szkoły; - wychowawca, nauczyciele informują rodziców o prowadzonych aktywnościach – wywieszanie informacji na tablicy ogłoszeń, na stronie Internetowej, wysyłanie mailingu do rodziców, powiadamianie dorosłych podczas spotkań w szkole; - szkoła organizuje Dni Otwarte dla rodziców/ opiekunów, podczas których uczniowie wcielają się w rolę organizatorów wydarzenia i oprowadzają rodziców/ opiekunów po szkole i przygotowanych atrakcjach.			
1. Wdrożenie wspólnego, partnerskiego podejścia i zarządzania placówką szkoły. 2. Włączanie rodziców w procesy podejmowania decyzji w szkole oraz w ważne wydarzenia i działania na rzecz tworzenia bezpiecznej i przyjaznej szkoły.	- współorganizowanie wydarzeń przy współpracy rodziców/ opiekunów uczniów i nauczycieli.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	- pracownicy szkoły współorganizują wraz z opiekunami uczniów niektóre projekty np. imprezy szkolne, wyjścia do kina/teatru/muzeum, Dzień Sportu, Dzień Dziecka, Dnia Patrona Szkoły – we współorganizację zaangażowani zostają przedstawiciele Rady Rodziców, delegacje dorosłych z poszczególnych klas oraz inni chętni rodzice/ opiekunowie dzieci; - wspólne spotkania rodziców i nauczycieli z udziałem uczniów – wspólne organizowanie wydarzeń np.: - czytanie w bibliotece – spontaniczne czytanie z podziałem na role (rodzice, nauczyciele i uczniowie angażują się w odgrywanie ról); - oglądanie zjawisk astrologicznych tj. deszcz meteorytów; podziwianie gwiazd; nauka o konstelacjach; - zorganizowanie konkursu plastycznego na najlepszy plastyczny duet: rodzic z dzieckiem; - zorganizowanie jasełek dla rodziców; - zorganizowanie akcji rzeczowej dla schroniska dla zwierząt; - organizowanie turniejów rodzinnych na określony temat.			

1. Wspólne rozwiązywanie sytuacji problemowych. 2. Upowszechnianie programów edukacyjnych i szkoleń rozwijających kompetencje wychowawcze rodziców. 3. Prowadzenie diagnozy środowiskowej, udzielenie wsparcia rodzinom potrzebującym.	- informowanie osób potrzebujących o instytucjach/ organizacjach świadczących pomoc - informowanie o programach edukacyjnych i szkoleniach w zakresie kompetencji wychowawczych rodziców	Dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Pedagog/ psycholog szkolny, nauczyciele i wychowawcy, rodzice/ opiekunowie dzieci
	• psycholog/ pedagog szkolny opracowuje metody oraz możliwe formy wsparcia dla rodzin potrzebujących. Kontakt przybiera formę telefonu zaufania, bądź zaufanej skrzynki mailowej. Za pośrednictwem mediów rodzice informują o swoich strapieniach, licząc tym samym na wsparcie i dyskrecję osób, z którymi się kontaktują; • psycholog/pedagog szkolny/wychowawca udzielają informacji o możliwych formach wsparcia, świadczących wsparcie w miejscu zamieszkania bądź innym miejscu zasugerowanym przez osobę potrzebującą (np. droga mniej oficjalna poprzez kontakt telefoniczny) – omawiane sytuacje problemowe to np.: problemy wychowawcze, problemy komunikacyjne w rodzinie, przemoc w rodzinie, sytuacje nałogowe, ubóstwo, długotrwałe sytuacje chorobowe, bezrobocie, eurosieroctwo, choroby; • pedagog szkolny/wychowawca upowszechnia wśród rodziców programy oraz szkolenia w tematyce kompetencji wychowawczych; • psycholog/ pedagog szkolny wspomaga wychowawcę klasy w przeprowadzaniu wywiadów środowiskowych – wspólne prowadzenie indywidualnych i bezpośrednich spotkań z rodzicami, odwiedzanie domu rodzinnego ucznia; • wspólne prowadzenie projektów np. przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym i przemocowym wśród uczniów: ○ diagnoza problemu, ○ wdrożenie wszelkiej formy edukacji na temat zjawiska agresji i przemocy (za pomocą ulotek, pogadanek, szkoleń, psychodram, poradników, filmów, warsztatów, spotkań z przedstawicielami służb mundurowych itp.), ○ konsultacja ze specjalistami na temat sytuacji problemowej oraz wprowadzenie działań			

	naprawczych, ○ wspólne organizowanie różnego typu akcji promujących zdrowy tryb życia, ○ informowanie o konsekwencjach, jakie spotykają sprawców przemocy i agresji, ○ informowanie uczniów w jaki sposób bronić się przed agresją i przemocą między rówieśniczą, gdzie szukać pomocy, jakie działania podjąć, aby minimalizować możliwość zaistnienia sytuacji problemowej. Tego typu działania powinny dotyczyć każdej sytuacji problemowej w szkole. Warto angażować rodziców/prawnych opiekunów dzieci w prowadzone projekty. Wspólne działanie z pewnością usprawni pracę oraz zwiększy efektywność prowadzonych działań. Wspólne działanie integruje społeczność szkolną, jednakże można prowadzić indywidualne projekty również na poziomie poszczególnych klas. Zwiększy to poczucie bezpieczeństwa uczniów oraz poprawi panującą atmosferę. Z tego powodu warto zaznajamiać rodziców oraz uczniów z możliwymi bądź faktycznymi trudnościami. Warto aby traktowali oni społeczność szkolną jako własną, zminimalizuje to ryzyko inicjowania przez nich zachowań problemowych i ryzykownych..
--	---

Część: Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków, form i trybu realizacji Priorytetu III „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa” dotyczącego wspierania w latach 2016-2020 organów prowadzących szkoły oraz biblioteki pedagogiczne w zakresie rozwijania zainteresowań uczniów przez promocję i wspieranie czytelnictwa dzieci i młodzieży, w tym zakup nowości wydawniczych (Dz. U. 2015 poz. 1667);
6. Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2015 r. ,poz. 1270);
7. Rozporządzenie MEN z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół (Dz. U. 2015 poz. 1214);
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wspomagania nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących (Dz. U. 2014 poz. 608).

Wprowadzenie

Czytanie jako umiejętność rozumienia, refleksyjnego przetwarzania tekstu i jego wykorzystania to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywania w procesie kształcenia.

Z tego powodu jest niezmiernie ważne, aby uczeń na każdym etapie edukacji miał dostęp do książek, które go interesują i są na odpowiednim poziomie zaawansowania jego rozumienia. Dzięki ciągłej styczności z literaturą, stałemu zainteresowaniu oraz rozwojowi kompetencji czytelniczych, kształtowane są nawyki czytania i samodzielnego sięgania po książkę w wieku dorosłym.

Prowadzone statystyki badawcze pokazują, że to młodszy respondenci czytają statystycznie najwięcej. Jednakże od wielu lat obserwuje się tendencje do tzw. „czytania szkolnego”, czyli

czytania bardziej z obowiązku szkolnego niż dla przyjemności. Oznacza to, że w momencie, kiedy obowiązek szkolny się kończy dziecko przestaje sięgać po książki.

Spadek aktywności czytelniczej ujawnia również ogólnopolski raport (obejmujący swoim zasięgiem osoby od 15 roku życia) na rok 2015. Wskazuje, że jedynie 37% badanej populacji czyta książki. Są to osoby, które przyznały się do przeczytania co najmniej jednej lektury w roku poprzedzającym badanie. Wynik oznacza, że problem postępuje – w 2014 roku do nie czytania książek przyznało się 58,3%, w roku kolejnym osób nieczytających było już 63%.

W celu przeciwdziałania tej tendencji polski rząd wspiera aktywność czytelniczą poprzez udostępnianie funduszy, które powinny wpłynąć na zwiększenie zainteresowania lekturą, a co za tym idzie uwidocznić wzrost aktywności czytelniczej. Z tego powodu w roku 2015 miał miejsce projekt „Książka naszych czasów”, który był skierowany do szkół podstawowych oraz ogólnopolskich szkół muzycznych I stopnia. Z kolei w październiku 2015 roku powołano wieloletni **„Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2016-2020”**.

„Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa” zawiera trzy priorytety:

1. zakup nowości wydawniczych do bibliotek,
2. infrastruktura bibliotek 2016-2020,
- 3. zakup nowości wydawniczych do bibliotek szkolnych i pedagogicznych.**

Realizowany jest **„Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0. na lata 2021-2025”** jako kontynuacja programu rządowego (z lat 2016-2020), którego celem jest tworzenie warunków dla rozwoju czytelnictwa poprzez zapewnienie środków na realizację określonych przedsięwzięć i inicjatyw.

Cele programu zawierają:

- doposażenie bibliotek szkolnych w nowości wydawnicze i lektury szkolne w celu ułatwienia realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego. Wpływ na rozwój zainteresowań dzieci i młodzieży oraz kształtowanie ich twórczych postaw,
- zwiększenie aktywności nauczycieli w zakresie pracy nad rozwijaniem zainteresowań czytelniczych u uczniów – wymaga ukierunkowania i zintensyfikowania działań bibliotek pedagogicznych, które wspierają w działaniu biblioteki szkolne i nauczycieli w kształtowaniu postaw czytelniczych ich uczniów,
- doposażenie bibliotek szkolnych w celu zwiększenia ich oferty, która stanowi pomoc dla nauczycieli podczas realizowania i planowania działań pedagogicznych oraz tych związanych z kształtowaniem zainteresowań czytelniczych,
- doposażenie bibliotek szkolnych o pozycje czytelnicze, którymi zainteresowana jest młodzież szkolna oraz takie, które wiążą się z doświadczeniami w poznaniu oraz rozumieniu otaczającego świata przez młodzież.

Realizacja zaplanowanych działań przebiega w ścisłej współpracy:

1. z rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów placówki:

- zebrania klasowe,
- rozmowy indywidualne w sprawach uczniów,

- zaangażowanie w działania realizowane przez szkołę, zachęcanie do współorganizacji i udziału w wydarzeniach,
 - motywowanie uczniów do aktywności poprzez dawanie dobrego przykładu swoją postawą.
2. z instytucjami/ placówkami/ organizacjami wspierającymi rozwój czytelnictwa oraz rozwój psychomotoryczny dzieci i młodzieży:
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Jarosławiu,
 - organizacje promujące kampanie społeczne na rzecz czytelnictwa,
 - poradnie pracujące nad poprawą koncentracji u uczniów, np. Poradnia neurofeedback/ biofeedback,
 - zajęcia logopedyczne,
 - zajęcia plastyczne rozwijające zdolności motoryczne u dzieci,
 - Gminne Centrum Kultury w Wiązownicy
 - Miejska Biblioteka Publiczna w Jarosławiu

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Mając na uwadze prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży, na terenie szkoły podejmowane są różnorodne działania wychowawczo-profilaktyczne przy współpracy z rodzicami/opiekunami prawnymi dzieci młodzieży.

Działania te opierają się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły),
- angażowanie rodziców/ prawnych opiekunów uczniów w życie szkoły oraz działania organizowane przez placówkę,
- udział w zajęciach prowadzonych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną oraz innych specjalistów tematu,
- stałe kontrolowanie postępów w nauce oraz reagowanie na każde dziwne zachowanie oraz odchylenie od normy,
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą.

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Pedagogicznego pt.: „Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży” wskazuje działania o charakterze edukacyjnym, informacyjnym i prewencyjnym. Celem programu jest rozwijanie kompetencji czytelniczych, promowanie czytelnictwa i krzewienie rodzinnej kultury czytelniczej. Szkoła podejmuje się organizacji licznych działań przy wsparciu rodziców/ opiekunów dzieci oraz innych dorosłych członków ich rodzin. Dzieci i młodzież nabywają i rozwijają posiadane zdolności czytelnicze oraz pracują nad trudnościami, które wynikają z podejmowania takiej aktywności.

Działalność wychowawczo-edukacyjna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Współpraca z rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów w celu promowania czytelnictwa u wychowanków oraz zdiagnozowanie przyczyn niechęci do	- opracowanie i upowszechnianie materiałów wskazujących problem obniżenia poziomu czytelnictwa oraz wskazanie możliwych konsekwencji dla rozwoju dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych,	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, nauczyciele uczący, bibliotekarze	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów/ nauczyciele i wychowawcy

czytania.	- spotkanie z psychologiem, pedagogiem szkolnym.			
1. Zaangażowanie rodziców/ opiekunów uczniów do współpracy przy promowaniu czytelnictwa wśród uczniów placówki. 2. Praca nad zmianą postrzegania zjawiska czytelnictwa. 3. Poszukiwanie sponsorów na zakup nowych książek.	- organizowanie wydarzeń promujących czytelnictwo, - udział w kampaniach, - spotkania z wychowawcami, nauczycielami.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, bibliotekarze, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	• angażowanie rodziców/ opiekunów dzieci do współorganizowania: konkursów czytelniczych, happeningów, wyjazdów itp.; • zachęcanie rodziców/opiekunów uczniów do pomocy przy pozyskiwaniu sponsorów na zakup nowych pozycji książkowych niezbędnych w szkole lub takich, które zostały wybrane przez uczniów placówki; • promowanie wspólnego czytania na głos z dzieckiem; • zachęcanie do udziału w kampanii <i>Cała Polska czyta dzieciom</i>; • wychowawca/nauczyciel zapoznaje uczniów z kampanią społeczną „Mama Tata Tablet”. Dzięki niej uświadomią sobie, jaki negatywny wpływ mogą mieć urządzenia elektroniczne na dziecko (kampania polecana w szczególności dla rodziców uczniów szkoły podstawowej); • zorganizowanie „czytania pod chmurką” – dzieci i młodzież przynoszą swoje ulubione książki, śpiwory, poduszki i inne niezbędne rzeczy potrzebne do przeprowadzenia akcji w szkole; • zorganizowanie akcji „czyta Mama, czyta Tata” spotkanie przy książce – wytypowani wcześniej nauczyciele i rodzice na zmianę czytają wybraną przez uczniów książkę; • zorganizowanie konkursu pięknego czytania dla dorosłych (rodziców, prawnych opiekunów dzieci).			

	W jury zasiadają uczniowie, którzy zdobyli wcześniej nagrody w analogicznym konkursie dla uczniów (oczywiście głos pozostałych uczniów tzn. publiczności, również brany jest pod uwagę); • stworzenie czytelniczego <i>flash moba</i>, czyli wspólne głośne czytanie książek w wybranym, często uczęszczanym przez przechodniów miejscu publicznym. Bardzo dobry efekt przyniesie, jeśli całe wydarzenie zostanie sfilmowane przez zaangażowanych we współpracę rodziców.			
1. Kształtowanie wysokiego poziomu rozwoju intelektualnego i wiedzy. 2. Upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, zwiększenie frekwencji w bibliotece.	- konkursy, wydarzenia, imprezy promujące czytelnictwo, - spotkania z autorami książek, - organizacja wydarzeń promujących czytelnictwo dla lokalnej ludności, - wyjścia np. do drukarni, - zajęcia w bibliotekach, tworzenie bloga czytelniczego, itp.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, nauczyciele uczący, bibliotekarze	Cały rok szkolny	Uczniowie, rodzice, nauczyciele
	• konkursy czytelnicze, plastyczne, rozmowy o książkach; • happeningi promujące czytelnictwo wśród mieszkańców miasta/gminy – przygotowane we współpracy z uczniami placówki oraz ich rodzicami; • przygotowanie i realizacja konkursu z nagrodami dla poszczególnych grup wiekowych na mistrza czytelnictwa – konkurs wiedzy o książkach z podanej wcześniej listy pozycji; • aktywne działanie gazetki szkolnej; • organizowanie spotkań z autorami książek; • organizowanie cyklicznych spotkań słuchowiskowych o wybranej książce; • organizowanie cyklicznych spotkań porównujących produkcję filmową do książkowej – wskazywanie zalet i wad obu form; • zadawanie prac domowych w formach projektowych, które wymagają skorzystania z zasobów bibliotecznych; • stworzenie w szkole ściany (najlepiej zmywalnej, w każdym miesiącu może pojawiać się nowa ekspozycja – np. co miesiąc kolejna klasa „tworzy swoją ścianę”) na której uczniowie będą zamieszczać murale książkowe; • wizyty w drukarni;			

	• wizyty w wydawnictwach; • organizowanie zajęć w bibliotece zewnętrznej; • interaktywne rozwiązywanie krzyżówek, quizów; • prowadzenie uczniowskiego bloga czytelniczego; • zachęcanie uczniów do przekazywania bądź wymiany nieużywanych/nieoczytanych własnych pozycji książkowych, swoim kolegom i koleżankom – np. forma kiermaszu książek lub przeznaczenie półki na książki, które uczniowie chcą przekazać innej osobie; • zorganizowanie imprezy karnawałowej we wcześniej wybranej konwencji (np. w konkursie) książki; • zachęcanie uczniów do pisania własnych opowiadań, wierszy.
--	--

1. Edukacja kulturalna.	- udział w kampaniach społecznych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, bibliotekarze, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie, rodzice/opiekunowie, nauczyciele i inne osoby zainteresowane
	• zachęcanie rodziców/ prawnych opiekunów dzieci oraz samych uczniów do udziału w kampaniach społecznych promujących wzrost czytelnictwa w Polsce np.: ○ „Cała Polska czyta dzieciom”, ○ „Przynieś książkę do biblioteki”, ○ „Wędrująca książka”, ○ „Narodowe czytanie” ○ „Czytam wszędzie” – akcja zachęcająca do nowoczesnych form czytelnictwa oraz promująca czytelnictwo w miejscach, w których ludzie czekają np. w autobusie, u lekarza itp. (więcej informacji na temat kampanii społecznej można znaleźć na stronie internetowej www.wolnelektury.pl). • prezentacja niepublikowanego w telewizji spotu kampanii społecznej „Czytaj! Zobacz więcej”.			

Działalność profilaktyczna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnostyka problemu. 2. Rozpoznanie uczniów z problemami dyslektycznymi. 3. Utrzymywanie stałej współpracy z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.	- przeprowadzenie badania i interpretacja uzyskanych wyników, - spotkanie z psychologiem.	Wychowawcy kl.0 - 8, nauczyciele ucący, bibliotekarze, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie, nauczyciele
	- rozpoznanie uczniów z problemami uczenia się oraz zdiagnozowanie ich przyczyn; - zapewnienie profesjonalnej pomocy (Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna), wypracowanie skutecznej metody uczenia się; - zapoznanie nauczycieli ze zjawiskiem dysleksji rozwojowej oraz nauczania, w jaki sposób diagnozować potrzeby edukacyjne ich podopiecznych np. określenie kto jest wzrokowcem, słuchowcem, kinestetykiem/ czuciowcem oraz jakie preferencje są z tym związane; - rodzice i nauczyciele zdobywają wiedzę na temat potrzeb dzieci i młodzieży oraz specjalnych sposobów nauczania, które zostały dopasowane specjalnie pod indywidualne potrzeby każdego z uczniów.			

1. Praca nad poprawnością rozwoju psychomotorycznego u uczniów klas podstawowych.	- badania psychomotoryki oraz praca nad usuwaniem występujących trudności, - współpraca z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - nauka pięknego pisania, - spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, nauczyciele ucący, bibliotekarze	Cały rok szkolny	Uczniowie
	wczesne zdiagnozowanie problemów psychomotorycznych u uczniów placówki i zdiagnozowanie ich			

	przyczyn – nawiązanie współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, • zajęcia wykorzystujące metodę papier-ołówkę; • nauka kaligrafii bądź uzupełnianie braków; • spotkanie psychologiem, który określi predyspozycje uczniów do nauki – określenie kto jest wzrokowcem, słuchowcem, kinestetykiem, jak również kto jest prawo – a kto lewoboczny. Warto, aby szkoła розміściła uczniów w klasie (przydzieliła miejsca) według posiadanych przez nich predyspozycji; • zajęcia plastyczne rozwijające zdolności psychomotoryczne prowadzone przez psychologa/ pedagoga szkolnego.
--	--

1. Prowadzenie badań okresowych. 2. Rozwijanie kompetencji czytelniczych.	- badania ewaluacyjne, - ćwiczenia usprawniające umiejętność czytania oraz rozumienia czytanego tekstu, - e-lekcje, - neurofeedback/ biofeedback.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele, bibliotekarze, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• przeprowadzanie okresowych badań ewaluacyjnych wśród uczniów i nauczycieli na temat dostępności biblioteki, czytelni szkolnej oraz aktualnych zasobów bibliotecznych. Badania powinny wskazywać na preferencje czytelnicze oraz dodatkowe potrzeby osób badanych; • wychowawca/ polonista sprawdza u swoich uczniów zdolności do szybkiego czytania, czytania ze zrozumieniem – konieczne jest, aby badanie odbywało się w sprzyjających dla ucznia warunkach, bez obecności osób trzecich; • wypracowanie poprawnej techniki czytania u uczniów placówki; • ćwiczenie umiejętności czytania ze zrozumieniem – należy uświadomić uczniom różnicę między słyszeniem a słuchaniem; • ćwiczenie umiejętności szybkiego czytania; • prowadzenie specjalistycznych zajęć o sposobach zapamiętywania przez nauczyciela/ psychologa i/lub za pośrednictwem pośrednictwem-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Jak się uczyć” (dedykowana			

	uczniom klas III-VI SP) lub e-lekcja pt.: „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga (dedykowana uczniom SPP); • zajęcia z wykorzystaniem metody neurofeedback/ biofeedback..			
1. Zachęcanie dzieci i młodzieży do samodzielnego czytania książek, czasopism poprzez zaangażowanie całej rodziny.	- eventy, - materiały edukacyjne, literatura przedmiotu, - bal maskowy, - projekt „wspólne czytanie”, - spotkanie z logopedą, psychologiem/ pedagogiem szkolnym.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczyący, bibliotekarze, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie/ dziadkowie/ inne bliskie osoby dorosłe z najbliższego otoczenia ucznia
	• wprowadzenie do planu pracy szkoły „święta biblioteki”, w której uczestniczą całe rodziny; • promowanie inicjatywy głośnego czytania dzieciom przed snem – uczniowie opracowują sesję plakatową dla swoich dorosłych opiekunów, natomiast nauczyciele dostarczają im materiały zawierające informacje jak wpływa taka aktywność na stan emocjonalny dziecka i jego poziom rozwojowy; • bal maskowy – w okresie karnawału warto zorganizować imprezę taneczną podczas której obowiązują stroje w konwencji wybranej wcześniej książki; • projekt pt.: „wspólne czytanie” – jeśli dziecko przy samodzielnym głośnym czytaniu zmęczy się osoba, która mu towarzyszy powinna pomóc i kontynuować czytanie za niego; • jeśli uczeń posiada problemy logopedyczne warto umówić spotkania ze specjalistą, który pomoże zminimalizować bądź całkowicie usunąć problem – spotkanie z logopedą, który wyjaśni na czym polega jego praca z dzieckiem, przedstawi efekty swojej dotychczasowej pracy i wytłumaczy jaki wpływ ma poprawa wyśławiania się w życiu dziecka; • psycholog/pedagog szkolny informuje dorosłych na temat trudności psychomotorycznych posiadanych przez ich dziecko (jeśli zaistnieje taka potrzeba) oraz instruuje o tym, jakie działania należy podjąć w celu przeciwdziałania temu zjawisku.			
1. Wypracowanie poczucia pełnego zaufania oraz partnerstwa.	- zabawy integracyjne, aktywizujące.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczyący, bibliotekarze, dyrektor	Cały rok szkolny	Uczniowie, nauczyciele

2. Szczera i otwarta rozmowa z podopiecznymi		szkoły, pedagog szkolny		
	• integracja środowisk uczniowskich; • nauka umiejętności bycia w grupie i z grupą; • wypracowanie prawidłowego, pozytywnego postrzegania osób czytających książki, prasę itp.			

Część: Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 1943);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
5. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. 1997 nr 133 poz. 883);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych (Dz. U. 2013 poz. 532);
7. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19);
8. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych (Dz. U. 2015 poz. 938);
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. 2008 nr 173 poz. 1072).

Wprowadzenie

Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym oraz wspieranie ucznia w przezwyciężaniu pojawiających się trudności w nauce jest zadaniem, przed którym stoją osoby dorosłe. Aby tego dokonać, niezbędne jest zapoznanie się z genezą istniejących problemów, czyli odpowiedzenie sobie na pytanie, dlaczego niektórzy uczniowie nie są w stanie sprostać stawianym przed nimi wymaganiom edukacyjnym. Niepowodzenia szkolne mogą mieć różną genezę, a co za tym idzie, aby im zaradzić, należy wybrać właściwy sposób radzenia sobie z nimi – metoda powinna zostać dobrana indywidualnie, zgodnie z istniejącymi potrzebami ucznia.

W trakcie przeprowadzania diagnozy zjawiska konieczne jest określenie przyczyn pojawiających się problemów w nauce u dzieci i młodzieży szkolnej. Niepowodzenia mogą mieć różne podłoże. Przyczynę można wskazać w osobowości młodego człowieka, środowisku lokalnym, środowisku szkolnym czy jego warunkach/możliwościach fizycznych.

Wśród zaburzeń, które mogą mieć podłoże w samym uczniu należy wymienić jego zdolności, umiejętności, poziom posiadanej wiedzy, przeżywane uczucia, cechy charakteru, dotychczasowe doświadczenia związane z podejmowaniem nauki, tendencje i przyzwyczajenia pojawiające się podczas nauki, poziom samodzielności oraz motywację do zdobywania wcześniej wyznaczonego celu. Bardzo ważny jest również aktualny okres rozwoju oraz ewentualne zakłócenia w rozwoju psychoruchowym ucznia (np. choroby lub komplikacje, które pojawiły się po chorobach, urazach, zakłócenia będące wynikiem wad wrodzonych / nabytych defektów np. wady słuchu, wzroku, zakłócenia będące wynikiem opóźnień w rozwoju umysłowym lub psychoruchowym, zakłócenia wynikające z postrzegania świata zewnętrznego itp.).

Zakłócenia związane z otaczającym światem są nierozdzielnie związane z drugą płaszczyzną, która może przyczyniać się do powstawania problemów ucznia w nauce – środowisko społeczne. Pierwotnym środowiskiem, w którym żyje dziecko jest rodzina bądź instytucja, w której dorasta, a zatem spędza wiele pierwszych lat swojego życia. Środowisko życia dziecka ma bardzo istotny wpływ na przyszłe funkcjonowanie i zdrowie młodego człowieka. Środowisko pierwotne, w którym dziecko spędza swój czas przyczynia się do formowania w jego głowie wzorca do późniejszego postępowania podczas obcowania ze światem zewnętrznym, jakimi są: osoby obce czy szkoła.

Wśród najczęstszych czynników powodujących niepowodzenia szkolne należy wymienić:

- sytuację materialną rodziny pochodzenia,
- dysfunkcyjne środowisko wychowawcze podopiecznych tj. patologie w rodzinie,
- zaburzoną strukturę rodziny, zbyt duża liczebność członków rodziny, rodziny niepełne,
- brak dbałości bądź nadmierna dbałość o dziecko,
- zaburzony poziom świadomości wychowawczej rodziców / opiekunów dziecka,
- niewystarczające lub nieodpowiednie warunki do nauki,
- brak zainteresowania sytuacją dziecka,
- niski poziom moralny i kulturalny rodziny, brak motywowania, wsparcia i ambicji pozostałych (w szczególności starszych) członków rodziny,
- odległość miejsca zamieszkania od szkoły (duża ilość czasu spędzona w środkach komunikacji, co przekłada się na zmęczenie dziecka sama podróżą z i do szkoły), itp.

Trzecią kategorią czynników mogących mieć znaczący wpływ na umiejętności do nauki młodego człowieka może być środowisko szkolne ucznia np.:

- brak wystarczających sprzętów i pomocy dydaktycznych w szkole,
- atmosfera w klasie, w szkole niesprzyjająca pracy,
- niesprzyjające relacje pomiędzy uczniami,
- praca pozalekcyjna,
- wadliwa organizacja życia szkolnego,
- wadliwa praca nauczyciela lub wątpliwa pozycja i autorytet nauczyciela itp.

Wystąpienie kilku czynników odbija się na psychice, psychice to z kolei objawia się zmienionym zachowaniem i uzewnętrznianych przez ucznia zdolnościach. Z tego powodu uczeń może wolniej przyjmować dostarczaną wiedzę oraz z gorszym skutkiem odtwarzać tą już wcześniej nabytą. Wszystkiemu winne są emocje (nawet te przeżywane w sposób podświadomy) przez dziecko. Uczeń dotknięty problemami może być złęknioty, wystraszony, pełen kompleksów, żyć

w poczuciu zagrożenia. Może jednak zdarzyć się, że jego zachowanie pójdzie w zupełnie przeciwnym kierunku, stanie się butny, na pokaz pewny swojej siły i znaczenia, nie zrównoważony, czy agresywny. W sytuacji, gdy młody człowiek zostaje przytłoczony swoimi problemami szkolnymi i nie będzie miał możliwości wykazać się w innych dziedzinach, może to mieć bardzo negatywny wpływ na jego przyszłe starania. Przykre przeżycia i doświadczenia z nimi związane zniechęcają do podejmowania dalszych wysiłków, są źródłem negatywnych postaw wobec obowiązków szkolnych, a nawet osób, które im się z nimi kojarzą. Jeśli do tego dojdzie, uczniowie starają się kompensować swoje doznania, robią wszystko, by udowodnić sobie i innym, że jest się odważnym interesującym. Chcą imponować swoim kolegom i koleżankom oraz zwrócić ich uwagę na siebie. Z tego powodu ich zachowanie może przybrać arogancki, grubiański i błazeński charakter, którego odbiorcami stają się także nauczyciele. Jak pokazuje doświadczenie, kary nie wpływają na zmianę zachowania takich uczniów, nie likwidują tego typu wykroczeń. Okazuje się, bowiem, że uczeń, który uzyskał swój cel, zdobył zainteresowanie i podziw swoich rówieśników, nie chce ponownie stać się osobą, którą wyróżniają jedynie „problemy w nauce”.

Co gorsze na błaznowaniu i złym zachowaniu ucznia może się nie skończyć. Zdarza się, że w trakcie poszukiwania uznania i zaspokajania potrzeby sukcesu uczeń nawiązuje kontakty z grupami szkodliwymi społecznie, a nawet przestępczymi.

Oczywiście nie wszyscy młodzi ludzie, którzy przejawiają trudności dydaktyczne będą kompensować swoje braki na drodze aktywnego przeciwstawiania się. Zdarza się, że tacy uczniowie uciekają w bierne zachowanie, starają się nie zabierać głosu, nie nawiązują kontaktów z rówieśnikami w obawie, że mogliby zostać przez nich nieakceptowani, ośmieszani. Niska samoocena, często przeżywany lęk i stres wpływają na pogorszenie działania ich procesów poznawczych, co powoduje potwierdzenie uczniowskiej tezy, jakoby do niczego się nie nadawali.

Obojętnie jak zmieni się zachowanie ucznia jedno jest pewne, zmieni się jego podejście do nauki, gdyż w momencie pozostawania w sytuacji stresowej inne kwestie okażą się dla niego istotne. Przełożenie wspomnianych czynników na niepowodzenia szkolne może powodować u ucznia:

- trudności w rozumieniu, przyswajaniu i odtwarzaniu materiału,
- braku zainteresowania poszczególnymi przedmiotami, spadkiem motywacji poznawczych,
- bezradnością w pokonywaniu trudności związanych z edukacją,
- biernością, brakiem pokazywania większych starań do przyswajania wiedzy, spadkiem wiary we własne umiejętności edukacyjne,
- spadek umiejętności panowania nad swoimi procesami poznawczymi np. utrzymywaniem koncentracji na wyznaczonym zadaniu,
- uchylanie się od obowiązku szkolnego – zaniedbywanie wykształcenia czy kwalifikacji zawodowych.

Jedynie świadomość genezy problemów pozwoli na indywidualne określenia działań zapobiegających, ograniczających bądź niwelujących powstałe trudności w nauce i niepowodzenia szkolne uczniów.

Każdy człowiek posiada chęć sukcesu. Celem Profilaktyki jest indywidualne spojrzenie na ucznia, na jego predyspozycje i możliwości oraz umożliwienie mu rozwijania się w dziedzinie, w której odnosi sukcesy. Stwarzanie takich możliwości i zaspokajanie potrzeb samorealizacji, sukcesu i uznania wzmacnia poczucie samodzielności oraz własnej wartości u dziecka. Patrzenie na ucznia w inny sposób, jako wartość holistyczną spowoduje jedynie, że niepowodzenia

i trudności szkolne będą się pogłębiać co w konsekwencji doprowadzi do zahamowania rozwoju psychospołecznego – dziecko poddawane negatywnej ocenie nauczycieli, rówieśników i rodziców traci poczucie własnej wartości, nie wierzy we własne siły, możliwości, a jakość zawieranych czy utrzymywanych przez niego relacji jest coraz słabsza.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-profilaktycznego pt.: „Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy”, ma na celu wspomóc uczniów wykazujących problemy w nauce oraz zapewnić im równe szanse w przyszłości. Przedstawione działania kształtują postawy młodych ludzi i przysposabiają ich do normalnego, zdrowego funkcjonowania w społeczności szkolnej oraz poza nią. Funkcjonują one na zasadzie promowania indywidualizacji procesu nauczania. Oznacza to, że nauczyciele zapoznają się ze specyfiką trudności, z jakimi spotyka się ich podopieczny oraz razem z rodzicami / opiekunami dziecka uczą się, w jaki sposób przeciwdziałać tym ograniczeniom (na drodze wspólnej pracy z dzieckiem). Na drodze procesu edukacyjnego dorośli przekazują młodemu człowiekowi wiedzę na temat technik, które ułatwiają radzenie sobie z konkretnymi trudnościami edukacyjnymi, rozwijanie zainteresowań i motywacji do pracy, odkrywanie drzemiącego potencjału oraz wzmacnianie wiary we własne siły. Poniżej prezentujemy cele szczegółowe zamieszczonego programu:

1. Trudności w nauce:

- budowanie wiary we własne siły i umiejętności oraz kształtowanie wytrwałości w realizacji wyznaczonych celów,
- poznawanie mnemotechnik i rozwinięcie nawyku stałego korzystania z dopasowanych do swoich potrzeb technik pamięciowych.

2. Motywowanie do nauki:

- kształtowanie umiejętności organizacji czasu oraz przestrzeni do pracy,
- budowa systematyczności w nauce oraz wypracowanie metody powtórek,
- kształtowanie umiejętności oceny własnej pracy,
- uświadamianie rodziców / opiekunów o konieczności wsparcia oraz okazywaniu akceptacji dziecka,
- informowanie rodziców / opiekunów w jaki sposób mają pracować ze swoją pociechą,
- wskazanie poradni, w których pracują specjaliści zajmujący się daną tematyką.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza zjawiska – ilość osób	- diagnoza zjawiska,	Wychowawcy kl. 0- 8,	Cały rok szkolny	Cała

przejawiających trudności w nauce oraz ich specyfika. 2. Zapoznanie uczniów i rodziców z wymogami stawianymi przed uczniami z danego przedmiotu szkolnego.	- analiza uzyskanych wyników oraz dostosowanie działań profilaktycznych do indywidualnych potrzeb uczniów, - spotkania z rodzicami / opiekunami i stała współpraca, - spotkania ze specjalistami.	nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog		społeczność szkolna
1. Pedagogizacja nauczycieli na temat specyficznych trudności w nauce przejawianych przez uczniów zdrowych. 2. Utrzymywanie stałej współpracy z rodzicami / opiekunami uczniów. 3. Organizowanie i udzielanie pomocy psychologiczno-	- spotkanie ze specjalistami np. z Poradni Psychologiczno-pedagogicznej, - nawiązanie współpracy z instytucjami, organizacjami, służbami pomocowymi i mundurowymi, - szkolenie / e-szkolenie, - zajęcia korekcyjno-kompensacyjne dla	Wychowawcy kl. 0 - 8, Nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy, uczniowie posiadający opinie poradni, cała społeczność szkolna. Rodzice uczniów.

pedagogicznej dla uczniów, rodziców, nauczycieli i wychowawców. 4. Doskonalenie kompetencji nauczycieli i wychowawców z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym.	uczniów posiadających opinie poradni psychologiczno-pedagogicznej o specyficznych trudnościach w nauce, - zajęcia, pogadanki i warsztaty profilaktyczne grupowe i indywidualne • na początku roku szkolnego wychowawca przeprowadza wywiad z rodzicami / opiekunami dzieci w swojej klasie, w celu ustalenia, które z dzieci przejawiają trudności w nauce i określenia typu tych trudności. Dzięki temu łatwiej będzie ustalić, jakie działania należy prowadzić względem konkretnego ucznia; • w przypadku gdy nauczyciel / wychowawca obserwuje u ucznia trudności w nauce i pomimo przeprowadzonego wywiadu i własnej pogłębionej obserwacji nie udało się ustalić genezy problemu, konieczne jest zapoznanie się z sytuacją rodzinną i warunkami życia uczniów poprzez: ○ nawiązanie współpracy z (działanie dobrane zgodnie z zaistniałą potrzebą): ▪ Ośrodkiem Pomocy Społecznej, ▪ Sądem Rodzinnym i Nieletnich, ▪ Policją, ▪ Kuratorem, ○ Samodzielne prowadzenie wywiadu środowiskowego w celu ustalenia czy pojawiające się problemy nie są efektem niedostosowania społecznego, ○ Utrzymywanie stałego kontaktu z opiekunami uczniów oraz prowadzenie systematycznej obserwacji pod kątem zaspokajania podstawowych potrzeb w rodzinie oraz pojawiających się wydarzeń w życiu młodego człowieka (np. rozstania rodziców, nerwowa atmosfera domowa, przemoc domowa, choroba, śmierć w rodzinie, itp.). • Utrzymywanie stałego kontaktu z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, która udziela nauczycielom wsparcia przy dostosowaniu wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych przez nich programów i toku nauczania do indywidualnych potrzeb ucznia; • Diagnozowanie rodzaju występujących zaburzeń, sytuacji rodzinnej uczniów przejawiających problemy w nauce; • Zajęcia usprawniające, skierowane do całej społeczności (nauczyciele, uczniowie jak			
--	---	--	--	--

	i rodzice) w celu uświadomienia z jakimi trudnościami spotyka się ich dziecko / sam uczeń, jak sobie radzić z sytuacją oraz jakie działania podjąć, aby wykorzystać predyspozycje uczniów oraz kompensować ich braki; • Uczniowie i rodzice / opiekunowie uczniów zapoznani zostają przez każdego nauczyciela przedmiotu z wymogami, które stawiane są przed uczniami zgodnymi z wytycznymi MENiS. • Szkolenie, podczas którego nauczyciele zapoznani zostaną z możliwymi ścieżkami edukacyjnymi dzieci, które dopiero rozpoczynają naukę w szkole SP. Dzięki zdobytej wiedzy nauczyciele będą mogli wyjaśnić i doradzić rodzicom, jaką drogę edukacyjną powinno podjąć ich dziecko – szkolenie prowadzone przez psychologa /pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia pt.: „Zasady organizacji nauki dzieci na I etapie edukacyjnym”.			
1. Pedagogizacja nauczycieli na temat możliwych zaburzeń zachowania uczniów. 2. Dostosowanie formy zajęć do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów szkoły. 3. Pedagogizacja nauczycieli w temacie inteligencji emocjonalnej dzieci i młodzieży szkolnej. 4. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych nauczycieli.	- szkolenia, - spotkania ze specjalistami, - materiały szkoleniowe, literatura przedmiotu, - szkolenie / e-szkolenie.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	• spotkanie z pracownikiem poradni psychologiczno-pedagogicznej – podczas spotkania nauczyciele zapoznani zostaną z informacją na temat zaburzeń dyslektycznych oraz pracy z takimi uczniami; • zachęcenie opiekunów do zapoznania się z pozycjami książkowymi proponowanymi przez Martę Bogdanowicz autorkę m.in. „Dysleksja, czyli specyficzne trudności w nauce czytania i pisania”, „Ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii”, „Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów”, itp.; • zapoznanie się nauczycieli i wychowawców z informacjami na temat zaburzeń emocjonalnych wynikających z odizolowania; • pedagogizacja nauczycieli w temacie inteligencji emocjonalnej uczniów; • szkolenie podczas, którego nauczyciele dowiedzą się jak powinna przebiegać skuteczna komunikacja pomiędzy nimi, a uczniami. Poznają metody, które zachęcają uczniów do rozmowy, a które działają			

	odstraszająco i powodują ich wycofanie. Nauczyciele dowiedzą się, w jaki sposób sprawnie przekazywać uczniom informacje i sprawiać, aby ich słuchali – szkolenie prowadzone przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia. • projekt pt. „nauka przez wszystkie zmysły” – pedagogizacja nauczycieli w zakresie innowacyjnych sposobów przekazywania wiedzy dostosowanych do indywidualnych potrzeb uczniów. Przy prowadzeniu zajęć należy wykorzystywać w pracy wszystkie zmysły, (jeśli to możliwe); • nauczyciele uczą się nowatorskich technik, których zastosowanie sprzyja łatwiejszemu przyswajaniu wiedzy przez uczniów: ○ dostosowują sale do potrzeb uczniów np. kinestetycy, wzrokowcy i słuchowcy powinni mieć wyznaczone miejsca do siedzenia, które pomogą im wykorzystać ich mocne strony, ○ dostosowanie małych składowych codziennej pracy uczniów do ich predyspozycji – dostosowanie przekazywanych informacji względem preferencji sensorycznej poszczególnych uczniów np. ▪ wzrokowiec – czyta, ogląda, obserwuje, korzysta z kolorów, podkreśla, robi indywidualizacje, tworzy mnemotechniki wzrokowe, itp., ▪ słuchowiec – słucha, czyta/ powtarza na głos, stawia pytania i na nie odpowiada, tworzy mnemotechniki słuchowe, śpiewa, uczy innych, słucha muzyki, itp., ▪ kinestetyk – robi notatki, rysuje, układa fragmenty w logiczną całość, odgrywa scenki, wykorzystuje ruch podczas nauki, eksperymentuje, doświadcza, itp., ▪ uczuciowiec będący odmianą wcześniej wspomnianego kinestetyka – potrzebuje ciszy, momentu wyciszenia, chwili do refleksji, bierze udział w wycieczkach, rusza się podczas nauki, pracuje w projekcie, uczestniczy w dramie, itp. ○ urozmaicone formy pracy (np. praca indywidualna, w zespołach, w parach, itp.). • nauczyciele wiedzą w jaki sposób badać nastroje uczniów z trudnościami w nauce np. nauczyciele są świadomi, że często spotykana frustracja u ucznia może wynikać z dalszego istnienia problemów edukacyjnych pomimo podjęcia wyteżonej pracy. W takich sytuacjach należy proponować spotkania z wykwalifikowanym psychologiem, który zbada źródło niesprzyjających emocji oraz wskaże techniki, które mogą okazać się skuteczne przy nauce danego ucznia; • pedagogizacja nauczycieli w temacie inteligencji emocjonalnej uczniów poprzez ich uczestnictwo
--	---

	w szkoleniu zewnętrznym lub przez zapoznanie się z publikacją pt. „Co dzień mądrzejsze – 365 gier i zabaw kształtujących charakter, wrażliwość i inteligencję emocjonalną dziecka” autorstwa D. Chapman Feston i M.S. Feston oraz z propozycjami książkowymi oraz metodami proponowanymi przez Lisa Nalbone;			
1. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów dzieci na temat specyficznych trudności w nauce przejawianych przez uczniów zdrowych. 2. Nawiązanie utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami / opiekunami uczniów oraz zachęcanie ich do większego angażowania się w sprawy szkoły i jej uczniów. 3. Uświadamianie rodziców o konieczności samodzielnej pracy dziecka. 4. Nawiązanie stałej współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną. 5. Indywidualna analiza potrzeb danej rodziny.	- spotkania ze specjalistami z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - spotkania z psychologiem / pedagogiem szkolnym, psychologiem z poradni, psychoterapeutą, logopedą, - spotkania z wychowawcą i nauczycielami, - materiały szkoleniowe, informacyjne, - warsztaty uczące sposobów pracy z dzieckiem, - dramy i szkolenia.	Wychowawcy kl. 0- 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	- dla rodziców organizowane są spotkania ze specjalistami, których zadaniem jest wyjaśnienie czym jest dana trudność dla dziecka oraz z czego wynika. Rodzice / opiekunowie często mają problem z zaakceptowaniem faktu, że ich pociechy posiadają trudności w nauce. Z tego powodu praca dziecka ze specjalistą, ale także rodzica ze specjalistą, jest konieczna. Rodzic, który nie rozumie trudności, z którymi zmaga się dziecko oraz wywiera na dziecku presję (stosując krytykę, porównując młodego człowieka do jego rówieśników, itp.) może jedynie nasilić problem. Specjalista pomaga zaakceptować rodzicowi sytuację, uczy metod, których stosowanie będzie dziecku pomocne oraz odpowiednich komunikatów; - nauczyciele skupiają się na wypracowaniu dobrego dialogu z rodzicami / opiekunami uczniów oraz utrzymaniu z nimi stałej współpracy na rzecz szkoły i jej uczniów. Psycholog/ pedagog szkolny prowadzi grupowe i indywidualne rozmowy, (jeśli zaistnieje taka potrzeba) z dorosłymi, w celu uświadomienia im jak istotne znaczenie dla rozwoju młodego człowieka ma zaangażowanie rodzica/ opiekuna w jego zajęcia szkolne – dorośli, którzy spędzają ze swoimi podopiecznymi więcej czasu, uczestniczą w zachodzących w nim przemianach i mają większy wpływ na kształtowanie postaw, które			

	będą fundamentem do jego zachowania w przyszłości. Wspólne przebywanie z dzieckiem sprawia, że uczą się oni tego samego, przejmują wzorzec „zaangażowanego rodzica” jako swój mentalny wzorzec człowieka dorosłego. Dodatkowo rodzice, którzy więcej czasu spędzają ze swoją pociechą budują większy autorytet w jego oczach, co ułatwia prowadzenie nauczania przez zabawę, za pomocą mnemotechnik. Zajęcia prowadzone są przez psychologa/ pedagoga szkolnego wyspecjalizowanego w tym temacie (nauczanie technik współpracy z dzieckiem podczas nauki, technik pamięciowych, wczuwanie się w sytuację życiową młodego człowieka itp.); • spotkanie z psychologiem / pedagogiem szkolnym lub wyspecjalizowanym w temacie pracownikiem Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, który [podejmie działania mające na celu uświadomienie rodziców/ opiekunów uczniów na temat istotności ich roli w procesie wspierania dziecka w nauce i udzielania mu pomocy w sytuacjach jego niepowodzeń szkolnych (zapoznanie dorosłych z metodami pracy z dzieckiem); • szkoła wspiera rodziców w podejmowaniu decyzji na temat przeprowadzenia badania w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej – nauczyciele uświadamiają rodzicom, na jaką pomoc mogą liczyć oraz jakie działania zostaną im zaoferowane przez placówkę PPP tj. opinia wydana przez PPP lub inną poradnię specjalistyczną, która oceni możliwości intelektualne i zdrowotne ucznia i ułatwia wybór narzędzi, które będą wspierać edukację; • wychowawca/psycholog/pedagog szkolny wskazuje rodzicom korzyści dla dziecka płynące z posiadania opinii, orzeczenia PPP lub innej poradni specjalistycznej i przedłożenia tych dokumentów w szkole; • zapewnienie rodzicom poradnictwa u psychologa lub psychoterapeuty rodzinnego, który pomoże określić i dobrać odpowiednią metodę wychowawczą i motywacyjną dla dziecka; • wypracowanie form i zakresu współpracy szkoły z rodzicami tj. zachęcanie rodziców do wspólnego działania na rzecz zapobiegania trudności szkolnych – nawiązanie i utrzymywanie stałej współpracy ze szkołą ułatwia kontrolowanie sytuacji problemowej, nadzorowanie postępów i wyznaczania wspólnie z nauczycielami kolejnych celów; • uświadamianie rodzicom znaczenia doceniania u dziecka jego mocnych stron i udzielanie rodzicom pomocy w odnalezieniu u dziecka jego mocnych stron. Dla zainteresowanych można przygotować zajęcia w formie dram;
--	--

	• instruowanie rodziców / opiekunów dzieci w jaki sposób powinni motywować swoją pociechę do nauki – np. jeśli rodzic będzie interesować się tym, co dziecko robiło w szkole, przeglądać na bieżąco zeszyty dziecka, czytać wspólnie notatki z zajęć, chwalić dziecko, gdy wykona ćwiczenie poprawnie – wtedy dziecko będzie czuło satysfakcję z własnych osiągnięć i chętniej będzie się uczyło; • szkolenie zewnętrzne lub przez wyspecjalizowanego w temacie psychologa/ pedagoga szkolnego dla rodziców pt.: „W jaki sposób (nie)motywowować swoje dzieci”. Wśród omawianych zagadnień: praca w zespole to podstawa, nie płać dziecku za naukę, nie porównuj dziecka do siebie czy jego rówieśników, baw się podczas zabawy; • instruowanie dorosłych w jaki sposób powinni planować dzień dla dziecka, które przejawia problemy w nauce. Niewłaściwe zaplanowanie dnia może spowodować, że dziecko szybko zniechęci się do pracy, gdyż nie poradzi sobie z jego organizacją. Rodzice wiedzą jak istotne w planie dnia są przerwy oraz kiedy, w jakiej częstotliwości i długości je planować. Formy spędzania czasu również nie są tutaj bez znaczenia – wspólne spędzanie czasu na świeżym powietrzu przy aktywności fizycznej jest bardzo dobrą opcją; • rodzice zostają przeszkoleni przez psychologa / pedagoga szkolnego w jaki sposób przygotować miejsce pracy dziecka, aby nie dekoncentrowało się niepotrzebnie przez dodatkowe bodźce; • nauczyciele rozmawiają z opiekunami dzieci na temat niewłaściwego motywowania i np. stawiania zbyt wysokich lub zbyt niskich wymagań; • psycholog / pedagog szkolny informuje rodziców jaki wpływ na zachowanie dziecka ma sprawowanie nadmiernej kontroli – specjalista informuje rodziców w jaki sposób i kiedy okazywać troskę, a kiedy pozwolić uczniowi na samodzielność; • podczas spotkania z logopedą rodzice/ opiekunowie uczniów dowiadują się jaka może być geneza zaburzonego wysławiania się u dziecka, jak z nią pracować i gdzie szukać specjalistycznej pomocy – u dzieci, które mają trudności ze sprawnym porozumiewaniem się z dorosłymi i rówieśnikami, często towarzyszy poczucie wstydu, co z kolei wpływa na jego zmianę zachowania (np. alienowanie się z grupy kolegów i koleżanek ze szkoły lub problemy edukacyjne). Dziecko częściej milczy podczas zajęć, zaś z rówieśnikami ogranicza relacje do minimum. To staje się powodem słabszego oceniania dziecka przez nauczyciela i wyśmiewania czy szykanowania go przez rówieśników.
1. Budowanie postawy możliwości	- spotkania ze specjalistami (np. Wychowawcy kl. 0 - 8, Cały rok szkolny Uczniowie

realizacji zamierzonych celów. 2. Rozwijanie poczucia akceptacji do samego siebie oraz poczucia tolerancji i akceptacji względem innych uczniów. 3. Rozwijanie umiejętności komunikacyjnych uczniów, w tym szczególnie u uczniów z doświadczeniem migracyjnym.	pracownicy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, neurolog, psycholog szkolny, logopeda), - neurofeedback, biofeedback, - szkolenia, ćwiczenia aktywizujące uczniów, poprawiające wydolność ich pamięci oraz wpływające na akceptowanie siebie i innych osób, - e-lekcja.	nauczyciele ucący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog		
	• dla uczniów (nie tylko z problemami w nauce) kierowane są zajęcia usprawniające proces przyswajania wiedzy, np. ćwiczenia na poprawę koncentracji uwagi tj. ćwiczenia ruchowe, zabawa w słowne dokończenie wyrazów, itp.; • dla uczniów z doświadczeniem migracyjnym szkoła organizuje zajęcia nauczania języka polskiego jako języka obcego; • szkoła organizuje spotkanie z lokalnym zakładem zajmującym się neurofeedbackiem /biofeedbackiem, w celu uświadomienia rodzicom / opiekunom jakie działania zewnętrzne mogą pomóc, gdy ich podopieczny przejawia problemy w nauce, trudności w utrzymaniu koncentracji, uwagi i pamięci. Metoda jest skuteczna i dedykowana również osobom pozostającym w stanie stresu, napięcia, przejawiających zachowania agresywne, ADHD, czy apatię; • uczniowie mający problem w nauce uczestniczą w zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych oraz dydaktyczno-wyrównawczych – forma pracy i ich intensywność powinna zostać dostosowana do indywidualnych potrzeb i możliwości u uczniów. Diagnozę oraz dopasowania ćwiczeń zostawia się do wyboru przez specjalistę; • zajęcia logopedyczne dla uczniów, którzy mają problem z wysławianiem się lub ich mowa jest zaburzona – zajęcia mają na celu poprawę komfortu wypowiedzania się przez dziecko; • podczas zajęć z wychowawcą prowadzone są zajęcia z tolerancji oraz inne mające na celu zrozumienie problemów wynikających z odizolowania lub za pośrednictwem e-lekcji; • rozwijanie relacji interpersonalnych na poziomie nauczyciel-uczeń, uczeń-uczeń poprzez m.in.: – częste kontakty i rozmowy nauczycieli/pedagogów z uczniami, uczniów z uczniami, np. podczas lekcji			

	rekomendujemy przeznaczyć 15 minut na integrację oddziału klasowego, – objęcie wsparciem osób nieśmiałych i wycofanych, docenianie każdej aktywności, angażowanie do dodatkowych zadań, – podejmowanie działań integrujących zespół klasowy, np. obchody urodzin, aktywne przerwy śródlekcyjne, – organizowanie częstych wyjść klasowych. • Uruchomienie stałych dyżurów/konsultacji specjalistów dla uczniów. • podczas godziny wychowawczej prowadzone są zajęcia z tolerancji oraz inne mające na celu zrozumienie przypadłości, odmienności mojego kolegi/koleżanki lub za pośrednictwem lekcji pt. „Jestem wyjątkowy, jesteście wyjątkowi” (dedykowana uczniom klas IV-VIII); • lekcja pt.: „jestem unikalny” – zajęcia mają za zadanie uświadomić uczniom, że każdy z nich jest jednostką indywidualną, o konkretnych, specyficznych tylko dla niego zdolnościach i aspiracjach. Z tego powodu sposób nauki oraz motywacji powinien być dopasowany konkretnie do jego potrzeb. Podczas zajęć uczniowie dowiedzą się, jaki sposób przekazywania wiedzy preferują, będą w stanie określić czy są wzrokowcami, słuchowcami, kinestetykami, a może jest to uzależnione od konkretnego przedmiotu, którego się uczą. Młodzi ludzie dowiedzą się, w jaki sposób sen, zdrowie i regularne odżywianie oraz aktywny sposób funkcjonowania wpływa na przyswajanie wiedzy; • na początku roku szkolnego wychowawca przeprowadza zajęcia mające na celu kształtowanie właściwych postaw i nastawia wobec własnego rozwoju i wykształcenia – wychowawca rozmawia z uczniami o ich planach na przyszłość, zastanawiają się jaki zawód będzie najbardziej adekwatny do posiadanych przez nich predyspozycji i umiejętności oraz jakie kroki należy podjąć (np. kursy, szkolenia, egzaminy, studia), aby osiągnąć zamierzony cel. Nauczyciel pomaga uczniom nazwać ich dążenia przy stosowaniu techniki małych kroków. Każdy uczeń zapisuje swoje cele, plany, zamiary na osobnej kartce papieru i przypina na ścianie w klasie oraz odhacza każdy punkt z listy, jeśli tylko uda mu się go osiągnąć; • kształtowanie właściwych postaw wobec obowiązków szkolnych – przed rozpoczęciem każdego zajęcia nauczyciele przedstawiają plan spotkania, cel oraz efekt, jaki ma zostać uzyskany na zakończenie zajęć czy jakiegoś tematu. Takie podejście pomaga uczniom w realizacji obowiązków szkolnych, ponieważ krok po kroku wiedzą, na jakich aspektach powinni się oni skupić.			
1. Kształtowanie umiejętności	- e-lekcje, warsztaty, ćwiczenia,	Wychowawcy kl. 0 - 8,	Cały rok szkolny	Uczniowie

organizacji czasu. 2. Poznawanie mnemotechnik. 3. Budowa systematyczności. 4. Kształtowanie umiejętności oceny własnej pracy.	- dyskusje, - ćwiczenia aktywizujące, - materiały ćwiczeniowe, - spotkania ze specjalistami.	nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog		
	• uczniowie dowiadują się czym jest pamięć, w jaki sposób funkcjonuje oraz co może osłabić jej zasoby a co usprawnić działanie; • uczniowie poznają jak wykorzystywać swoje zmysły i w ten sposób usprawnić działanie swojej pamięci – zajęcia prowadzone przez wyspecjalizowanego w temacie nauczyciela lub za pośrednictwem pośrednictwem-lekcji pt.: „Przygotuj się do lekcji!” (dla uczniów klas II-VI), „Jak się uczyć?” (dedykowana uczniom klas III-VI) lub e-lekcję pt.: „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga (dedykowana uczniom V-VIII); • dyskusja na temat uczniowskich sposobów nauki – uczniowie dzielą się praktykowanymi przez nich sposobami na przyswajanie wiedzy; • uświadomienie uczniom co pomaga, a co przeszkadza w nauce, w tym motywacja i nastawienie, ale również przygotowanie miejsca do pracy (np. pozycja biurka, oświetlenie, hałas, godzina pracy); • lekcja pt.: „zostań projektantem swojego dnia” – organizowanie czasu oraz systematyczne podejście do nauki są jednym z najważniejszych umiejętności, których posiadanie w znacznym stopniu usprawnia naukę – uczniowie projektują przestrzeń do pracy, która według nich powinna być najbardziej odpowiednia oraz uczą się planować swój tygodniowy czas pracy według wyznaczania priorytetów; • forma zajęć, która w większym stopniu angażuje uczniów: ○ na początku roku /semestru/ zajęć uczniowie zawierają pisemne umowy z nauczycielami np. określają zasady, jakie będą przez nich i nauczycieli respektowane przez cały okres trwania zajęć np. nie korzystamy z telefonów podczas zajęć (zapisy nie mogą być sprzeczne z zapisami statutu szkoły), nie przerywamy swoich wypowiedzi, przygotowujemy się do zajęć najlepiej jak potrafimy itp. Ważne, aby zasady były wspólnie określone przez uczniów i nauczycieli oraz każda ze stron się na nie zgodziła poprzez złożenie podpisu pod przygotowaną listą zasad; ○ zajęcia prowadzone są w zmiennych formach np.: - praca indywidualna, praca w parach, praca w zespołach, - wykłady, prace plastyczne (np. wykonanie plakatów na jakiś temat, kolaży ze zdjęć), nagrania			

	wideo, itp., - urozmaicenie przestrzeni w klasie. Uczniowie mogą siadać na krzesłach w tzw. „okręgu”, ustawić ławki „w podkowie”, itp. • stwarzanie każdemu uczniowi możliwości odnoszenia sukcesów na miarę jego indywidualnych możliwości i nie tylko w nauce, ale na różnych płaszczyznach życia społecznego, kulturalnego, w sporcie, w teatrze itp. – szkoła oferuje szereg zajęć fakultatywnych dla uczniów, uczniowie nauczyciele otwarci są na ich sugestie. Uczniowie zachęceni są do samodzielnego organizowania wydarzeń na terenie szkoły; • szkoła udostępnia podręczniki szkolne ze szkolnej biblioteki uczniom, którzy znajdują się w trudnej sytuacji materialnej; • w indywidualnych rozmowach z uczniami nauczyciel pyta się o przyczyny trudności i niepowodzeń w nauce oraz wypracowuje z uczniem sposoby radzenia sobie z tą sytuacją; • uczniowie posiadający trudności w nauce mogą liczyć na wsparcie swoich kolegów i koleżanek ze szkoły na zasadach tutoring. Osoby, które pomagają w ten sposób mogą liczyć na wystawienie certyfikatu, wpisu, że pracowali na zasadach wolontariatu; • szkoła prowadzi działania mające na celu stwarzanie uczniom z trudnościami w nauce czy aktualnymi niepowodzeniami szkolnymi, warunków umożliwiających wykazanie się swoimi mocnymi stronami z innych dziedzin życia – np. umiejętności organizacyjne, kulturalne, sportowe, kulinarne, techniczne; • różnicowanie sposobów zadań domowych oraz stosowanie różnych form sprawdzania stopnia opanowania wiadomości, dostosowanych do indywidualnych potrzeb uczniów.
--	---

Część: Wychowanie do wartości

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977 z późniejszymi zmianami);
5. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (DZ. U. 1989 nr 29 poz. 155);
6. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. 1977 nr 38 poz. 167);
7. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526);
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 lutego 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. 2012 poz. 300).

Wprowadzenie

Proces rozwoju wartości u człowieka zaczyna się już od najmłodszych lat i ma istotny wpływ na otoczenie, w którym żyje, a w konsekwencji na społeczeństwo. Oznacza to, że dziecko od samego początku ma wpływ na swoje otoczenie, ale również samo jest na nie podatne. System wartości człowieka budowany jest przez rodziców, rodzinę, nauczycieli, kolegów i koleżanki oraz bliższe i dalsze środowisko, w którym się otacza.

Wychowując młodego człowieka niezwykle ważne jest, aby opiekunowie zdawali sobie sprawę z istotności atmosfery, jaka panuje w domu i w szkole. Przekazywanie wartości powinno odbywać się w klimacie porozumienia i dialogu, zarówno w środowisku domowym jak i szkolnym. Te dwie instytucje mają najwięcej do czynienia z dzieckiem i młodzieżą, przez co wywierają na nich istotny wpływ. Ważne jest tutaj również nawiązanie odpowiedniej współpracy, dialogu na linii rodzice/opiekunowie prawni dzieci a nauczyciele i wychowawcy szkolni. To, co mówią wszyscy wychowawcy musi być spójne oraz ich zachowanie także musi odzwierciedlać nauczane przez nich zasady postępowania i wartości.

Jak napisał Jon Locke umysł w chwili narodzin jest „czystą kartą, niezapisaną żadnymi znakami” (1955). Umysł taki czeka na zapisanie na drodze zdobytego doświadczenia i edukacji. Oznacza to, że dziecko rodząc się nie ma zakodowanego modelu postępowania, katalogu potrzeb czy zachowań. To wszystko dostaje ucząc się od swojego najbliższego otoczenia. Wychowanie w przyjaznej, pełnej miłości i akceptacji atmosferze, pozbawionej przymusu i ostrej krytyki czy dyscypliny jest bardzo dobrym miejscem do nauki i przyswajania modelu wartości, który jest uznawany przez wychowawców dzieci za słuszny.

Dziecko uczy się dzięki naśladownictwu i modelowaniu zachowania osób starszych, które je otaczają. Obserwuje zachowanie swoich rodziców, dziadków, rodzeństwa, słucha, co mówią oraz patrzy jak reagują. Dzięki takiemu zachowaniu buduje w swoim umyśle skrypt zachowania, myślenia, postaw, wartości, itp. Pierwotna hierarchia wartości będzie odwzorowaniem hierarchii wyznawanej przez osoby najważniejsze dla dziecka, czyli rodziców, prawnych opiekunów, czy osoby, które rzeczywiście sprawują opiekę nad dzieckiem. Nie jest to proste zadanie, dzieci są bardzo czujnymi obserwatorami, dlatego rodzice muszą żyć w harmonii z deklarowanymi przez nich wartościami. Nierzadko jednak mamy styczność z sytuacją, gdy rodzic mówi do swojego dziecka „nie tak Cię wychowywałem”, nie rozumiejąc tym samym, dlaczego młody człowiek nie jest z nim szczery. Takie zachowywanie jest efektem różnokierunkowego zachowania, np. rodzic uczy wartości „zawsze postępuj zgodnie z prawem” poprzez tłumaczenie, czym to jest oraz jakie konsekwencje grożą za nie stosowanie się do ustanowionych zasad, natomiast w rzeczywistości sam postępuje inaczej, np. przechodzi na czerwonym świetle czy w miejscach do tego nieprzewidzianych, nie kasuje biletu w autobusie itp. Taki sprzeczny komunikat daje dziecku przyzwolenie do tego samego działania. Innym zachowaniem może być reakcja na pytanie dziecka „Co się dzieje, wszystko jest w porządku”, w sytuacji gdy dziecko widzi zatroskaną lub rozgoryczoną minę rodzica. Oczywiście z reguły intencje opiekuna są dobre – nie chce straszyć czy niepokoić dziecka lub uważa, że jest ono jeszcze za młode, aby zrozumieć problem – jednak ponownie sygnał wysyłany do podświadomości młodego człowieka jest sprzeczny. Powoduje to, że z czasem dziecko zaczyna powielać taki skrypt, ponieważ np. nie chce martwić swoich rodziców bądź uważa, że dany temat ich nie dotyczy. Rodzic jednak nie może wyjść z założenia, że dziecko im nie ufa, nie darzy szacunkiem, że mają z nim zły kontakt bądź jeszcze coś z goła gorszego. Dlatego ważne jest uświadomienie rodzicom oraz nauczycielom, że każde ich działanie może nieść za sobą daleko idące konsekwencje nawet, jeśli w danym momencie wychodzą z założenia, że postępują dobrze. To opiekunowie są osobami, które powinny kształtować prawidłowy system wartości u dzieci i młodzieży szkolnej. Promowane przez nich zasady powinny być proste i zrozumiałe do wieku osoby. Podkreślić więc należy, że wychowanie do wartości będzie tym skuteczniejsze, im bardziej oboje rodzice będą żyć życiem ukształtowanym według tych wartości.

Jak zatem szkoła powinna przekazywać dziecku wartości?

Przede wszystkim należy pamiętać, że to szkoła jest dla ucznia a nie uczeń dla szkoły. Takie myślenie zmienia perspektywę, ułatwia to odejście od kultury nauczania i testów, w której aktywny jest jedynie nauczyciel. Pojawia się nowy sposób nauki, który ułatwia przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności oraz zachęca do osiągania coraz lepszych rezultatów. Jest to tzw. kultura uczenia się, w której uczeń staje się pełnoprawnym uczestnikiem procesu edukacji nastawionej równolegle na kształtowanie postaw i umiejętności oraz przyswajanie wiedzy.

Każda placówka szkolna pragnąc w prawidłowy sposób przekazywać uczniom system wartości powinna skupić się na:

- zaspokajaniu potrzeb emocjonalnych dzieci i budowanie więzi z nimi.
Jeśli tylko nauczyciel okazuje uczniom zainteresowanie i szacunek, a nie tylko wymagania, uczniowie są w stanie wiele zaakceptować i zrobić. Stosowanie jedynie wymagań oraz nauczanie w systemie „kar i nagród” nie jest przez uczniów akceptowane i budzi sprzeciw. Dzieci czują się zadowolone i doceniona sytuacja jest zupełnie inna – gdy dziecko czuje, że nie tylko wyniki szkolne, ale także ono samo jest dla niego ważne, podejmuje większe starania i wysiłki, aby zrealizować oczekiwania dorosłych.

- modelowanie postaw uczniów

Dzieci uczą się najwięcej przez obserwację oraz późniejsze naśladowanie zachowań osób dorosłych. W efekcie młody człowiek uczy się odczytywać zamiar, przewidywać dalsze postępowanie i komunikować własne emocje i interpretować emocje innych ludzi. Z tego powodu opiekunowie powinni zachować zgodność z tym, co mówią, co robią, a tym, co jest pokazane i przekazywane uczniom. Nie warto okłamywać dziecka, ponieważ i tak będzie wiedziało (choćby na zasadzie przeczucia), że coś się nie zgadza, a w konsekwencji samo nauczy się, że można w ten sposób postępować.

Opiekunowie często nie przejawiają spójnego zachowania, ponieważ starają się być nieomylni w oczach dziecka. Nie jest to konieczne, gdyż młody człowiek nie potrzebuje nieomylnego dorosłego. Lepiej jest pokazać dziecku, w jaki sposób postępujemy, gdy się pomylimy, gdy poniesiemy porażkę, pokazywanie jedynie nieomyślności nie jest konieczne, a wręcz przeciwnie takie zachowanie może krępować i zawstydzają młodego człowieka, który jest świadomy tego, że popełnia błędy.

- zachęcanie uczniów do ciągłego działania

Psycholog Anglii Lee Duckworth z Uniwersytetu w Pensylwanii uważa, że wytrwałość jest jednym z czynników, który decyduje o osiągnięciach ucznia w nauce. Niestety takiej cechy da się nauczyć w drodze teorii, jedyną możliwością jest praktyka, popełnianie błędów i wyciąganie wniosków ze swoich czynów. Niestety w obecnych czasach rodzice i nauczyciele najbardziej skupiają się na teoretycznych osiągnięciach szkolnych, ocenach, które w przyszłości umożliwią dziecku dostanie się do kolejnej, lepszej szkoły, na wymarzony kierunek uniwersytecki czy wreszcie do upragnionej pracy. Obecnie dzieci i młodzież skupiają się głównie na zbieraniu ocen, a niemal każda aktywność niebędąca teorią jest im zakazana. Opiekunowie uważają, że kiedy dziecko nie bierze udziału w pracach domowych czy wyjściach ze znajomymi, ma więcej czasu na naukę i to jest dla niego lepsze. Niestety prawda jest odmienna, wielu rzeczy tj. rozpalania ogniska, ostrzenie nożem patyków, nawiązywanie relacji z rówieśnikami i osobami starszymi, gotowania, czy odkurzania nie można nauczyć się w teorii. Młodzi ludzie zdobywają także nowe doświadczenie wychodząc do kina, czy na przysłowiowy „trzepak” ze znajomymi. Warto umożliwić dziecku takie i inne formy aktywności, przesadne bezpieczeństwo nie uchroni dziecka w życiu dorosłym, a wręcz przeciwnie – jeśli wtedy się coś stanie, nie będzie umiało prawidłowo reagować. Z tego powodu warto zachęcać swoich podopiecznych do ciągłego działania, podejmowania prób i nie zniechęcania się przy natrafieniu na trudności czy przy doznawaniu porażki. W takich sytuacjach należy porozmawiać z młodym człowiekiem, przeanalizować sytuację, poznać jego

emocje, zdanie na dany temat i zamiary. Zadaniem osób starszych jest mobilizowanie do dalszego działania, zachęcanie do podejmowania kolejnych prób oraz wspieranie w trudnych sytuacjach.

- stosowanie metod aktywizujących

Młodzi ludzie najlepiej uczą się na własnych doświadczeniach i popełnianych błędach. Wolą sami odkrywać, co jest dla nich ważne i dobre, poznać swoje uczucia, potrzeby, preferencje. Rola opiekunów skupia się na prowokowaniu ich do myślenia, pomocy w nazywaniu nowych rzeczy, zachęcaniu do samodzielnego działania. Ważne jest, aby rodzice i nauczyciele regularnie przekazywali informacje, co sądzą o ich zachowaniu. Pamiętajmy jednak, że taki feedback powinien zawierać zarówno pozytywne jak i negatywne informacje, nie wolno skupić się jedynie na tych drugich. Takie zachowanie może doprowadzić do braku zaufania dziecka do dorosłego w przyszłości. Dobrze jest wspólnie przeanalizować z młodą osobą sytuację trudną, problemową, zadawać pytania, zmuszać do zastanawiania się nad własnym zachowaniem. Dzięki temu będzie mogło przeanalizować różne formy zachowania. Konieczne jest pamiętać, aby nie narzucać młodemu człowiekowi swojego zdania. Można natomiast prowadzić dyskusję oraz pozwolić młodemu człowiekowi samodzielnie dojść do konstruktywnych wniosków.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Kształtowanie postaw oraz wartości stanowi źródło inspiracji oraz dyrektyw dla dyrekcji szkoły oraz kadry pedagogicznej.

Według Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. 2017 poz. 59): „*Nauczanie wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, sprawiedliwości i wolności*”.

Poniższa część Programu Wychowawczo- Profilaktycznego pt.: „Wychowanie do wartości” ma na celu wychowanie dzieci młodzieży szkolnej w duchu systemu wartości pielęgnowanych przez wiele wcześniejszych pokoleń Polek i Polaków. Rodzice, nauczyciele i wychowawcy stanowią dla nich wzór do naśladowania z tego powodu ich zadaniem jest ukazywanie tego, co wartościowe, przybliżenie i tłumaczenie, czym są i co znaczą poszczególne wartości. Wychowanie do wartości kształtuje orientację aksjologiczną młodych ludzi, czyli gotowość do świadomego i odpowiedzialnego wybierania wartości i odpowiadania za nie.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących obecny system wyznawanych przez młodych ludzi wartości.	- prowadzenie badań, ewaluacji.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczyący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Cała społeczność szkolna
2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenia efektywnego wychowania do wartości.	• przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/ opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły w celu zaznajomienia się z wyznawanym przez poszczególne grupy z systemami wartości – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog szkolny, • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników, • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych, mających na celu wspieranie pozytywnych wartości wyznawanych przez dzieci			

	i młodzież szkolną, podjęcie działań interwencyjnych mających na celu zmianę aktualnego, niekorzystnego stanu wyznawanych wartości, itp. i/lub j. w.; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych.			
1. Szkolenie kadry pedagogicznej z tematu wartości oraz metod nauczania wychowania w wartościach.	- proponowane pozycje książkowe, - prowadzenie badań, ewaluacji, - udział w seminariach oraz szkoleniach przybliżających tematykę wartości, wartości w edukacji i wychowaniu młodych ludzi oraz sposobów uczenia podopiecznych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, dyrektor szkoły,	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	• zapoznanie nauczycieli i prawnych opiekunów uczniów ze statystykami odnośnie preferowanych postaw i wyznawanych wartości u dzieci na różnych etapach edukacji szkolnej – spotkanie z psychologiem/ pedagogiem szkolnym; • zapoznanie z książką „Z dzieckiem w świat wartości” autorstwa Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej, która jest obowiązkową pozycją, poradnikiem wskazującym dlaczego trzeba i w jaki sposób uczyć dzieci wartości; • przeprowadzenie wewnętrznych warsztatów z tematów: ○ W jaki sposób uczyć dzieci wartości; ○ Czym są wartości moralne i dlaczego są potrzebne; ○ Jakie wartości warto przekazywać młodzieży i czym każda z nich się wyróżnia – np. szacunek, odpowiedzialność, uczciwość, sprawiedliwość, odwaga, samodyscyplina, szczęście, edukacja, oddanie, piękno, mądrość. • Szkolenie: gdzie i w jakich okolicznościach rodzina powinna poszukiwać pomocy. Nauczyciele zyskają umiejętność wspierania opiekunów dzieci w sytuacjach trudnych, gdy przekazywany system postaw okaże się nie akceptowany przez społeczeństwo – szkolenie prowadzone np.: przez przedstawiciela Specjalistycznej Poradni Rodzinnej; • Nauczyciele nawiązują współpracę z Fundacją Edukacja z Wartościami.			

1. Zwiększenie świadomości w temacie wychowania w wartości przez rodzinę. Uświadomienie ich kluczowego znaczenia w edukacji.	- warsztaty dla dorosłych, - spotkania z wychowawcami, psychologiem, pedagogiem szkolnym, - materiały informacyjne, - polecane pozycje książkowe.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	• Działania edukacyjne dla rodziców/ opiekunów uczniów zwiększające ich kompetencje wychowawcze: ○ Zorganizowanie spotkania z psychologiem bądź pedagogiem specjalizującym się w tym temacie – zaznajomienie zebranych ze znaczenia wartości w życiu człowieka. Wytlumaczenie, że wyznawany system wartości oraz preferowane postawy życiowe są bazą do funkcjonowania –to one kształtują dziecko i wyznaczają to, kim jest i będzie w przyszłości, jak postępuje wobec innych ludzi, jakie ma przemyślenia, dążenia, itp. ○ informowanie z jakimi konsekwencjami mogą się spotkać, w sytuacji gdy dziecko nie zostanie zaznajomione z promowanymi, pozytywnymi wartościami społecznymi; ○ pedagogizacja na temat zmian rozwojowych i wynikających z tego zmian systemu wartości; • organizowanie warsztatów w formie psychodramy podczas których, rodzice/opiekunowie dzieci mogą przećwiczyć na sobie nawzajem pewne autentyczne zachowania dzieci z życia codziennego (praca w grupie np. 5-8 osobowej) – 1 lub 2 osoby wcielają się w postać rodzica/rodziców, kolejna osoba w rolę dziecka, natomiast reszta zebranego zespołu jest widownią, a po zakończeniu odgrywanej scenki pełni głos doradczy, mówi co by zmieniła, jak dziecko mogło odebrać zachowanie i uwagi rodzica oraz jak rodzic mógł odebrać zachowanie dziecka. Cała inscenizacja ma za zadanie przepracowanie faktycznej sytuacji problemowej w rodzinie oraz uświadomienie istnienia wielu czynników i różnych punktów widzenia danej sytuacji. Pozwoli to również na zastanowienie się nad własnym zachowaniem, ustalenie motywów zachowania dziecka oraz wypracowanie poprawnej bądź lepszej reakcji na przyszłość; • wychowawcy udzielają rodzicom/ opiekunom informacji na temat Poradni Rodzinnych, które specjalizują się w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych, problemów wychowawczych w rodzinie oraz problemów małżeńskich; • uświadomienie rodzicom/ opiekunom dzieci jak ważną rolę odgrywa ich podejście oraz wyznawane			

	przez nich wartości – np. jeśli dziecko widzi jeden typ zachowania jednakże rodzic mówi coś co ma znaczenie przeciwne np.: „tak nie wolno robić”, daje dziecku sprzeczne sygnały. W takiej sytuacji trudno spodziewać się, że dziecko i młodzież będą przestrzegać ustalonych zasad, kiedy rodzic ich oczekuje jednakże sam nie przestrzega. Jedynie jednolity, spójny system zachowania i wyznawanych wartości może przynieść oczekiwany skutek – zdania w stylu „mi wolno tak się zachowywać, ponieważ jestem starszy”, „zdarzyło mi, się to tylko raz”, „mi tak wolno” nie są dla młodego człowieka żadnym wytłumaczeniem. Z tego powodu, jeśli chcemy, aby nasz podopieczny respektował przekazywane mu przez nas wartości, sami musimy ich przestrzegać, dając tym samym dobry przykład; psycholog/ wykwalifikowany w temacie pedagog prowadzi zajęcia w formie dramy edukujące rodziców/ opiekunów uczniów na temat znaczenia podejmowanych przez nich działań i wynikających z nich konsekwencji – np. gdy podopieczny skłamał należy niezwłocznie z nim porozmawiać i wytłumaczyć dlaczego nie powinien się w ten sposób zachowywać, w przeciwnym razie brak zachowania może zostać uznany jako ciche przyzwolenie na wykazywanie niewłaściwego zachowania. Niestety argumenty typu: „nie wolno tak się zachowywać, ponieważ ja tak mówię”, nie odniosą zamierzonego rezultatu. Specjalista prowadzący zajęcia informuje również opiekunów, że gdy na kłamstwie zostanie przyłapane małe dziecko, może to być efektem tzw. fantazjowania dziecięcego. Jednak w przypadku nastolatka mamy już pewność, że jest to kłamstwo z premedytacją (powody takiego zachowania mogą być również „pozytywne”, tj. ochrona rodziców przed przykrymi informacjami, niechęć martwienia ich). Dziecko wychowywane w wartościach ma rozumieć, że w życiu powinno się je pielęgnować i według nich żyć nie ze strachu przed karą lub pod presją, ale z wewnętrznej potrzeby, spokoju sumienia i dla porządku społecznego.
--	--

1. Wzbogacenie uczniowskiej wiedzy na temat wartości oraz określenie ich znaczenia w życiu codziennym. 2. Kształtowanie poszanowania dla tradycji i kultury własnego narodu oraz innych kultur.	- warsztaty, - eventy, happeningi, - wyjścia do teatru/muzeum itp., - kręcenie spotów reklamowych, - zajęcia z psychodramy, - zajęcia interaktywne, - przygotowanie spektaklu, prezentacji,	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
---	---	--	-----------------------------	------------------

3. Podtrzymywanie pozytywnych tradycji szkoły, przekazywanie wartości społecznych i norm prospołecznych. 4. Udostępnianie kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięganie do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy.	wywiadu z wybraną osobą, itp., - e-lekcje, - godziny wychowawcze, - spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, pracownikami PPP, doradcą zawodowym, - zaangażowanie do organizacji uroczystości związanych z tradycją szkoły.			
	• nauczyciele i wychowawcy pracują nad prawidłowym kształtowaniem postaw uczniów – podejmują działania mające na celu uświadomienie uczniom czym są wartości, dlaczego istotne jest ich posiadanie, jakie korzyści niosą dla nich samych – zajęcia prowadzone w formie dram, ćwiczeń ruchowych i aktywizujących uczniów do nawiązywania współpracy i większej otwartości na innych; • praca z psychologiem/ przeszkolonym w temacie pedagogiem szkolnym – ćwiczenie w uczniach umiejętności refleksyjnego podejścia do własnych zachowań, wyborów i postaw. Prowadzone ćwiczenia mają na celu wypracować zdolność kontrolowania niechcianych postaw oraz umiejętność monitorowania własnego zachowania. Psycholog/ przeszkolony w tym temacie pedagog szkolny prowadzi systematyczne zajęcia zawierające elementy psychodramy, podczas których uczniowie odgrywają trudne sytuacje ze swojej przeszłości w celu odnalezienia alternatywnej, bardziej skutecznej drogi poradzenia sobie w trudnej sytuacji; • szkoła organizuje projekt pt.: <u>Rok Wartości</u>. Nauczyciel wybiera 10 wartości, które dzieci określiły jako najbardziej dla nich istotne (informacje, które wartości są najbardziej istotne dla dzieci zawiera Raport stworzony przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub jest zawarte w Raporcie). Następnie należy ustalić rozkład zajęć oraz prac dodatkowych związanych z danym tematem np.: ○ we wrześniu omawiana będzie – uczciwość, ○ w październiku – mądrość, ○ w listopadzie – altruizm, ○ w grudniu – rodzina, ○ w styczniu – przyjaźń,			

- w lutym – sprawiedliwość,
- w marcu – odwaga,
- w kwietniu – miłość,
- w maju – odpowiedzialność,
- w czerwcu – szacunek,

W ramach danych miesięcy w szkole będą odbywały się przedstawienia, imprezy szkolne, wyjścia, itp. Można również zaproponować, aby każdym miesiącem zajmowała się jedna bądź dwie wybrane wcześniej klasy, np. klasa 2 i 3 zajmie się altruizmem w listopadzie i z tej okazji zorganizuje konkurs na najlepszą pracę plastyczną i fotograficzną, stworzy krótki wywiad z osobą, która jest dla nich wzorem tej cechy, przygotuje akademię szkolną (angażując przy jej tworzeniu uczniów innych klas), itp.

Tematy godzin wychowawczych dla uczniów szkoły podstawowej

- zajęcia plastyczne „*ja i moja rodzina*” – zwrócenie uwagi uczniów na emocje, które towarzyszą im w stosunku do różnych członków rodziny. Zadaniem uczniów jest narysowanie/ namalowanie/ wyklejenie/ zrobienie figurek z ciastoliny czy modeliny, członków swojej rodziny. Warto zwrócić uwagę, w jaki sposób dzieci prezentują swoją pracę i poprosić ich o odpowiedź na kilka pytań tj., kto jest dla ciebie najważniejszy, kto jest najmilszy, najbardziej wymagający, kogo się boisz, z kim spędzasz najmniej a z kim najwięcej czasu – zajęcia musi przeprowadzić wyspecjalizowany w temacie psycholog. Jeśli uzyskane wyniki wzbudzą wątpliwości bądź pojawią się inne sygnały martwiące, należy skontaktować się z psychologiem lub Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną;
- „*ja i moje rodzeństwo*” – lekcja wychowawcza poświęcona próbie zastanowienia się nad swoim rodzeństwem bądź jego brakiem – dzieci opisują relacje ze swoim rodzeństwem, natomiast jedynacy przedstawiają swoje funkcjonowanie w rodzinie (można opisać jeden normalny dzień i relacje z rodzicami/ opiekunami). Omawiamy trudności wynikające z posiadania rodzeństwa oraz bycia jedynakiem. Szukamy mocnych stron obu relacji oraz występujących w nich podobieństw;
- happening pt. „*Od narodzin do śmierci*” organizowany przez najstarszych uczniów. Podczas wydarzenia odtworzony zostanie film/ wybrane fragmenty „Ciekawy przypadek Benjamina Buttona” w reżyserii Dawida Finchera, po którym nastąpi czas na refleksje i odpowiedzenie sobie na wcześniej zadane pytania związane ze znaczeniem życia i umierania;
- wyjście do teatru na spektakl – przed spektaklem należy zwrócić uwagę na znaczenie postaw

	i wartości w życiu człowieka oraz zachęcić do wyszukiwania ich podczas przedstawienia. Można również spróbować zinterpretować jedną konkretną wartość i poprosić uczniów o opisanie sytuacji, kiedy była ona w szczególnie sposób widoczna podczas spektaklu; • wyjście do filharmonii/ teatru – taka aktywność stworzy możliwość przeprowadzenia zajęć z tematyki <i>savoir-vivre</i> – nauczyciele tłumaczą uczniom jakie zasady panują w takich miejscach tj. zasady zachowania się oraz <i>dress code</i>; • organizowanie twórczych działań z pominięciem czynnika rywalizacji; • wzbogacanie uczniowskiej wiedzy o sposobach uczenia się, mnemotechnikach – zajęcia przeprowadzone przez wyszkolonego w temacie nauczyciela i/lub za pośrednictwem pośrednictwem-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Jak się uczyć?” (przeznaczona dla uczniów SP) lub e-lekcja pt. „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga (przeznaczone dla uczniów SPP); • prowadzenie zespołowych zajęć psychoedukacyjnych; • włącznie młodzieży do podejmowania działań na rzecz szkoły bądź klasy – organizacja wydarzeń, eventów, akcji charytatywnych, akcji świątecznych, wyjść, wyjazdów; • modelowanie postaw pomocnego zachowania i empatycznego odczuwania względem drugiego człowieka w trakcie zajęć lekcyjnych oraz zezwalanie do tworzenia nieformalnych, spontanicznych spotkań; • piknik edukacyjny – spotkanie z rodzinami dzieci. Zorganizowanie pikniku, podczas którego rodziny tworzą zespoły i konkurują w zajęciach sportowych z innymi rodzinami. Podczas spotkania można przeprowadzić zajęcia z gotowania np. przygotowywanie sałatki przez dzieci, a grilla przez osoby starsze. Przyznawana jest najistotniejsza nagroda – Fair Play; • „<i>Jakim jestem kolegą / koleżanką</i>” – dzieci diagnozują swoje relacje ze znajomymi, opisują zachowania, które sprzyjają nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji koleżeńskich oraz doceniają wartość koleżeństwa w swoim życiu i/lub za pośrednictwem e-lekcji pt.: „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” część pierwsza i druga oraz e-lekcja pt.: „Umiem rozwiązać konflikt”; • „<i>Jakim jestem przyjacielem</i>” – uczniowie zastanawiają się nad różnicą pomiędzy znajomymi, kolegami i przyjaciółmi, wymieniają cechy dobrego przyjaciela, określają ilu mają znajomych a ilu przyjaciół i zastanawiają się dlaczego z reguły ma się więcej kolegów i koleżanek niż przyjaciół. Doceniają wartość przyjaźni w swoim życiu;
--	--

- „*Szanuję siebie i innych*” – uczniowie wyjaśniają jak rozumieją znaczenie słowa szacunek, omawiają, w jaki sposób szanują siebie oraz jak zachowują się wobec innych osób, przedstawiają przykłady zachowań wskazujących na brak szacunku, zastanawiają się czy postawa szacunku jest ważna w dzisiejszym życiu, a jeśli tak, to dlaczego – zajęcia prowadzone przez wychowawcę i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dla uczniów III-VI SP) oraz e-lekcje pt.: „Być tolerancyjnym” i „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami”;
- „*Moje autorytety*” – uczniowie definiują, czym jest autorytet, indywidualnie określają cechy takiej osoby a następnie przedstawiają je na forum klasowym (metoda „burza mózgów”). Uczniowie zastanawiają się czy w każdym przypadku autorytet jest dobrym przykładem oraz wskazują własne autorytety.

Propozycja tematu godzin wychowawczych dla uczniów gimnazjum, liceum, technikum i szkoły zawodowej:

- interaktywna forma zajęć połączona z pokazem filmu „Robinson Crusoe” w reżyserii Rod Hardy, George T. Miller (1997 rok). Podczas projekcji omówione zostają podstawowe aspekty dobra i zła, szacunku do otaczającego świata oraz bycia sprawiedliwym i wierzącym człowiekiem;
- treningi umiejętności bycia skromnym – uczniowie dyskutują na temat tej wartości, definiują ją, podają przykładowe zachowania, jego zalety oraz wady;
- spektakl teatralny na podstawie powieści Moliera „Skąpiec” w wykonaniu uczniów placówki. Przed spektaklem omówione zostaje zagadnienie skąpstwa, władzy, bogactwa, dóbr materialnych i moralnych, rodziny, przyjaciół. Następnie nauczyciel rozdaje wcześniej przygotowane kartki, gdzie każda z cech znajduje się w tabeli. Zadaniem uczniów jest zapisać swoje spostrzeżenia na temat sztuki, określić czy dana cecha / wartość wystąpiła, a jeżeli tak to wskazać gdzie była widoczna (w jakim kontekście) i w jaki sposób się ujawniła;
- spot reklamowy – w szkole organizujemy konkurs na najlepszy spot prezentujemy jedna z wartości np.: przyjaźń;
- zajęcia religii omawiające wartość istotności wiary w życiu młodego człowieka;
- trening interpersonalny zorganizowany przez pracowników Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej bądź innej osoby specjalizującej się w temacie instytucji/organizacji itp., w celu lepszego poznania

	siebie, własnych zdolności, odkrycie posiadanych predyspozycji; • zajęcia prowadzone przez psychologa szkolnego lub pracownika Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej – odkrywanie swoich mocnych stron i nauka ich rozwijania oraz budowanie wiary we własne możliwości; • spotkanie z psychologiem oraz doradcą zawodowym, którzy pomogą uczniom określić ich predyspozycje zawodowe. Prowadzący prowadzi również trening pozytywnej autoprezentacji, który ułatwi uczniom mówienie o ich zaletach. Alternatywną formą realizacji tematu jest e-lekcja pt.: „Doradztwo zawodowe” – pierwsze kroki na rynku pracy”; • godzina wychowawcza „<i>Rozumiem Cię , jestem empatyczny(a)</i>” – uczniowie dowiadują się, czym jest słowo empatia, starają się nauczyć sposobów na wczuwanie się w sytuacje innych ludzi, dowiadują się jaka jest różnica pomiędzy słyszeniem a słuchaniem oraz o istotności mowy ciała ludzi; • godzina wychowawcza poświęcona wymienianiu znanych przez uczniów wartości. Ważne jest ich zdefiniowanie (przy użyciu przykładów zachowania, postawy, myślenia), podanie przykładów ich występowania oraz określenie, dlaczego są one istotne w życiu człowieka. Uczniowie uczą się nazywać stany emocjonalne, jakie może przeżywać dana osoba. Uczniowie odpowiadają sobie na pytanie: czym są antywartości, co to znaczy być dla kogoś wzorem do naśladowania, itp. <u>Zajęcia prowadzone dla wszystkich uczniów:</u> • wykwalifikowany terapeuta prowadzi zajęcia z arteterapii czyli terapii przez sztukę – głównym celem jest samopoznanie, relaksacja oraz oczyszczenie z różnego typu negatywnych emocji – np. arteterapia wykorzystuje plastyczne, muzyczne, literackie i teatralne formy wyrazu. Uczeń poddany terapii np. przez formę plastyczną (rysunek, grafika, malarstwo, rzeźba itp.), jest w stanie przeżyć i doświadczyć swoich emocji poprzez formę plastyczną, bez bezpośredniego wyrażania swoich emocji (dedykowana w szczególności dla uczniów, którzy zmagają się z lękami, depresją, występują u nich inne zaburzenia afektywne, nerwica, uzależnienia, problemy rodzinne, traumy, trudne obciążające przeżycia, straty itp., a przy tym posiadają trudności z ekspresją swoich myśli i uczuć drogą werbalną); • godzina wychowawcza „<i>Zaufaj mi</i>” – prowadzenie zajęć z pantomimy, gdzie głównym celem jest integracja i budowanie zaufania; • <i>techniki relaksacyjne</i> mające na celu odreagowanie zmęczenia, stresu oraz uspokojenia – zajęcia prowadzone przez jogina/ osobę uczącą jogi/ relaksacji i/lub za pośrednictwem e-lekcji
--	--

Część: Zdrowy tryb życia

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 1943);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
5. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526);
6. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. 2006 nr 171 poz.1225);
7. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz. U. 2015 poz. 1916);
8. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535);
9. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230 z późn. Zm.);
10. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1966 r. Nr 10, poz. 55);
11. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 28 sierpnia 2009r. w sprawie organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz. U. 2009 nr 139 poz. 1133);
12. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 sierpnia 2009r. w sprawie priorytetów zdrowotnych (Dz. U. 2009 nr 137 poz. 1126);
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 2006 r. w sprawie realizacji programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz. U. 2006 nr 25 poz. 186).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59):

Art. 5

1. Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską z poszanowaniem godności osobistej ucznia.

Art. 28

3. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw kultury fizycznej określi, w drodze rozporządzenia, dopuszczalne formy realizacji obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego, mając w szczególności na względzie potrzeby

zdrowotne uczniów, specyfikę ich zainteresowań sportowych, warunki realizacji zajęć wychowania fizycznego oraz tradycje sportowe danego środowiska lub szkoły.

Art. 68. 1. Dyrektor szkoły lub placówki w szczególności:

- 1) kieruje działalnością szkoły lub placówki oraz reprezentuje ją na zewnątrz;
- 2) sprawuje nadzór pedagogiczny, z zastrzeżeniem art. 62 ust. 2;
- 3) sprawuje opiekę nad uczniami oraz stwarza warunki harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne;

Art. 98

1. Statut szkoły zawiera w szczególności:

cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz sposób ich wykonywania, w tym w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi, umożliwiania uczniom podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia;

Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz. U. 2015 poz. 1916):

Art. 2

Zadania z zakresu zdrowia publicznego obejmują:

- 1) monitorowanie i ocenę stanu zdrowia społeczeństwa, zagrożeń zdrowia oraz jakości życia związanej ze zdrowiem społeczeństwa;
- 2) edukację zdrowotną dostosowaną do potrzeb różnych grup społeczeństwa, w szczególności dzieci, młodzieży i osób starszych;
- 3) promocję zdrowia.

Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535);

Art. 1

1. Ochronę zdrowia psychicznego zapewniają organy administracji rządowej i samorządowej oraz instytucje do tego powołane.

2. W działaniach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego mogą uczestniczyć stowarzyszenia i inne organizacje społeczne, fundacje, samorządy zawodowe, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz grupy samopomocy pacjentów i ich rodzin, a także inne osoby fizyczne i prawne.

Art.. 2

1. Ochrona zdrowia psychicznego obejmuje realizację zadań dotyczących w szczególności:

- 1) promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym;
- 2) zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym;
- 3) kształtowania wobec osób z zaburzeniami psychicznymi właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałania ich dyskryminacji.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230 z późn. zm.);

Rozdział. 1

Art. 2.1

Zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi wykonuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, a w szczególności:

1. Tworzenie warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje do powstrzymywania się od spożywania alkoholu,
2. Działalność wychowawczą i informacyjną.

Art. 41

1. Prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gmin.

W szczególności zadania te obejmują:

1. zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu;
2. udzielenie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie;
3. prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;

Art. 5

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania uwzględnia problem trzeźwości i abstynencji wśród celów wychowania oraz zapewnia w programach nauczania wiedzę o szkodliwości alkoholizmu dla jednostki oraz w życiu rodzinnym i społecznym.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1966 r. Nr 10, poz. 55):

Art. 3

Ochrona zdrowia przed następstwami używania tytoniu realizowana jest przez kształtowanie polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, do której należy:

1. ochrona prawa osób niepalących do życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego, pary z papierosów elektronicznych i substancji uwalnianych za pomocą nowatorskich wyrobów tytoniowych;
2. promocja zdrowia przez propagowanie stylu życia wolnego od nałogu palenia papierosów, używania innych wyrobów tytoniowych oraz palenia papierosów elektronicznych;
 - 2a. działalność wychowawcza i informacyjna;
3. informowanie o szkodliwości palenia tytoniu na opakowaniach wyrobów tytoniowych.

Wprowadzenie

Zdrowy tryb życia jest modnym oraz ciągle aktualnym tematem, który wymaga znacznego wsparcia wychowawczo-profilaktycznego szkoły.

Na zdrowy tryb życia składa się między innymi: zdrowe odżywianie oraz aktywność fizyczna.

Są one niezwykle ważną składową i warunkiem do uzyskania prawidłowego rozwoju fizycznego oraz intelektualnego człowieka. Przekładają się również na osiągnięte przez niego wyniki w nauce.

Z tego powodu posiłki, które spożywa uczeń w domu i szkole powinny być odpowiednio przygotowane, aby zapewnić mu wystarczająco sił do nauki oraz zabawy. Należy pamiętać, że nie

powinny również powodować nadmiernego pobudzenia dziecka (zawierać np. za dużej ilości cukrów), czy powodować otyłości.

Druga składową, o której pisaliśmy przed momentem, jest aktywność fizyczna. W profilaktyce oraz w leczeniu nadwagi i otyłości jest to bardzo istotny składnik życia człowieka. W przypadku uczniów szkoły podstawowej oraz szkół ponadpodstawowych jego podstawę powinny stanowić zajęcia z wychowania fizycznego oraz zajęcia fakultatywne prowadzone przez szkołę. Szkoła poza samą aktywnością fizyczną kształtuje również postawy wobec niej.

Poza dwoma głównymi składowymi w dokumencie został opisany również problem: depresji, chorób wenerycznych oraz chorób cywilizacyjnych. Są to zjawiska często bagatelizowane i odkładane na inny czas. Niestety wielu pedagogów i rodziców zakłada, że takie zdarzenia nie dotyczą ich podopiecznych, ponieważ „to dobre dzieci”. Pamiętajmy jednak, że nikt tutaj nie kwestionuje ich wartości. Działania przez nas promowane mają charakter prewencyjny. Czyli jak sama nazwa wskazuje, ich zadaniem jest zmniejszenie ryzyka pojawienia się takich przykrych sytuacji w przyszłości. Mimo nawet pełnego zaufania wobec swojego podopiecznego żaden z opiekunów nie powinien mieć takiego samego zaufania wobec osób, które go otaczają – często są to przecież osoby przypadkowe, bądź dopiero co poznane.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Szkolna edukacja zdrowotna jest jednym z priorytetów działalności naszej szkoły. Wychodząc z założenia, że najbardziej efektywnym sposobem w zmienianiu niewłaściwych postaw są metody aktywizujące, z tego powodu większość proponowanych przez nas działań posiada właśnie taki charakter.

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Zdrowy tryb życia” ma na celu:

1. pogłębienie wiedzy na temat zachowań prozdrowotnych, których celem jest utrzymanie bądź przywrócenie stanu zdrowia fizycznego i psychicznego;
2. kształtowanie hierarchii systemu wartości, w którym zdrowie należy do jednych z najważniejszych wartości w życiu,
3. zmniejszenie występowania zaburzenia odżywiania,
4. kształtowanie odpowiedniej aktywnej postawy i dbanie o zdrowie własne, swoich bliskich i innych ludzi,
5. promowanie regularnego uprawiania sportu i rozwijania aktywności fizycznej,
6. uświadamianie istnienia chorób cywilizacyjnych, chorób wenerycznych,
7. uświadomienie problemu depresji.

Cele szczegółowe:

Profilaktyka zdrowego żywienia oraz promowania aktywności fizycznej na co dzień mają spowodować poniższe zmiany:

1. wzrost świadomości na temat jedzenia i jego jakości,
2. nabycie nawyków żywieniowych,
3. wzrost bądź nabycie zdolności samodzielnego przygotowania pokarmów,
4. popularyzacja aktywności fizycznej wśród uczniów,
5. wzrost wiedzy na temat chorób związanych ze złym odżywianiem, brakiem ruchu, czy utrzymywaniem niewłaściwej/ nieodpowiedniej higieny osobistej,
6. nawiązanie lepszej współpracy z rodzicami/ opiekunami uczniów,
7. polepszenie atmosfery w szkole,
8. poprawa wyników nauczania i osiągnięć uczniów,
9. zmniejszenie ilości absencji dzieci na zajęciach, których geneza była chorobowa,
10. lepsza współpraca szkoły z otoczeniem lokalnym.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza zjawiska oraz praca nad poprawą/ ulepszeniem stanu obecnego.	- badania diagnostyczne, ewaluacja, - kontrola zachowania, - spotkania prowadzone przez specjalistów.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele ucący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Cała społeczność szkolna
	• prowadzenie regularnej diagnostyki potrzeb uczniów, rodziców i nauczycieli, która jest podstawą do określenia aktualnego zapotrzebowania oraz określa, jakie działania powinny być planowane w tym zakresie; • nieustanne kontrolowanie wagi oraz sposobu żywienia się oraz aktywności fizycznej (za zgodą rodziców) u dzieci z nadwagą oraz niedowagą – konsultacje z dietetykiem; • spotkania ze znanymi lokalnymi sportowcami – opowiadają o swoich sukcesach sportowych (swojej pracy fizycznej i żywieniowej); • diagnoza problemu bezpieczeństwa w szkole oraz uświadomienie całej społeczności szkolnej istniejących czynników ryzyka – spotkanie ze specjalistami; • wdrażanie działań ograniczających występowania zachowań ryzykownych – zapoznanie społeczności szkolnej z istniejącymi regulaminami i normami, uświadomienie, jakie konsekwencje zostaną wyciągnięte wobec osoby, która dopuszcza się łamania wyżej wymienionych regulaminów oraz konsekwentne stosowanie się do wyznaczonych zasad.			
1. Propagowanie wśród uczniów zdrowego trybu życia. 2. Podejmowanie działań i inicjatyw w zakresie zachęcania i wspierania uczniów do rozwijania aktywności fizycznej. 3. Upowszechnianie i realizacja programów służących promocji zdrowego stylu życia. 4. Uświadamianie uczniom jak ważne	- zajęcia aktywizujące, - programy edukacyjne - konkursy taneczne, wokalne, sportowe, - eventy o charakterze sportowym, - warsztaty, rajdy, zajęcia plastyczne, - zajęcia sportowe, turnieje, zawody, - dostępność nauczycieli, - dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele ucący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie

jest zdrowe odżywianie się.

5. Upowszechnianie programów edukacyjnych z zakresu zdrowego żywienia i aktywności fizycznej.

6. Nauka gotowania/ przyrządzanie posiłków.

7. Świadomość znaczenia ruchu fizycznego w życiu każdego człowieka.

8. Zwiększenie aktywności fizycznej i wyrobienie nowych nawyków.

9. Zagospodarowanie czasu wolnego ze szczególnym uwzględnieniem aktywności fizycznej w szkole i poza nią.

- wprowadzenie zasady „wspólnego drugiego śniadania”;
- dbanie o dofinansowanie obiadów dla uczniów z biedniejszych rodzin;
- uczniowie raz w miesiącu podczas godziny wychowawczej przygotowują samodzielnie smaczne sałatki dla siebie i dla swoich znajomych z klasy. Dzięki temu uczniowie nauczą się przygotowywać przynajmniej kilka potraw w ciągu roku szkolnego;
- „savoir-vivre przy stole”, czyli zasady dobrego zachowania się podczas posiłku – zajęcia przygotowane przez starszych uczniów i prowadzone dla ich młodszych kolegów. Uczniowie tłumaczą im, czym jest savoir-vivre, jakie są obowiązujące zasady zachowania się w towarzystwie i podczas posiłków;
- „witaminowi eksperci” – każdego tygodnia inna klasa otrzymuje miano witaminowego eksperta. Na początku semestru przedstawiciele klas biorą udział w losowaniu witaminki. Każda klasa przygotowuje opis danego związku, przedstawia, w jakich produktach (przede wszystkim warzywach i owocach) można go odnaleźć, informuje dlaczego dana witamina jest ważna dla życia i zdrowia człowieka. Eksperci mają szerokie pole do popisu – mogą przygotować ulotki, plakaty, wywiady z dietetykiem, stoisko, przy którym inne dzieci będą mogły skosztować przygotowanych przez „ekspertów” posiłków. Każda klasa otrzymuje dyplom „witaminowego eksperta” jako podziękowanie za udział w projekcie;
- konkurs międzyklasowy „zdrowe kolorowe dni” – pomarańczowy, zielony, czerwony, fioletowy, biały. Dyrekcja szkoły w każdym semestrze organizuje konkurs na jeden z kolorów np.: czerwony. Zadaniem uczniów jest w jak najbardziej atrakcyjny sposób zaprezentować owoce i warzywa (plakaty, ulotki, przekąski, przepisy na potrawy, koktajle itp.), w tym właśnie kolorze. Nauczyciele oceniają jakość wykonania i ogólną prezentację;
- zdrowy styl życia – konkurs* na stworzenie przez uczniów krótkiego filmu, który ma dwa cele:
 - dotarcie do rówieśników i uświadomienie im jak zdrowe odżywianie oraz aktywność fizyczna wpływają na wszystkie aspekty życia człowieka,
 - przekonanie swoich kolegów im koleżanki, że problematyka zdrowego żywienia oraz aktywności fizycznej jest modna w ostatnim czasie.

*opisany konkurs można podzielić na dwa – tematem pierwszego będzie zdrowe odżywianie, a drugiego aktywny tryb życia.
- zajęcia języka obcego: nauczyciel prezentuje uczniom krótki film o gotowaniu w języku obcym.

	Zadaniem uczniów jest zrelacjonowanie, co działo się na filmie bądź odpowiedź na kilka przygotowanych przez nauczyciela pytań.; • uczniowie obliczają swój współczynnik BMI, przygotowują dokładną listę tego, co standardowo spożywają podczas tygodnia (opis spożywanych produktów, sposób ich przyrządzenia, ilość, itp.) oraz obliczają wartość kaloryczną posiłków przy użyciu jednego z programów dostępnych w Internecie lub za pomocą metody papier, ołówki; • uczniowie przygotowują stoiska ze zdrową żywnością oraz udzielają informacji na temat prawidłowego przechowywania i przenoszenia pokarmów; • konkurs „mini playback show” – uczniowie przygotowują muzyczno-taneczne wystąpienia (solowe lub zespołach – dwie kategorie). Konkurs rozwija kreatywność wśród najmłodszych oraz zachęca ich do aktywności fizycznej; • zajęcia na przyrodzie/ biologii – jaki wpływ na organizm ma jedzenie Fast food’u? Dzieci przygotowują plakaty informujące o szkodliwości takiego jedzenia; • eksperyment z Fast food’em. Nauczyciel wkłada do kilku przezroczystych słoików kanapki, frytki itp. Uczniowie prowadzi obserwacje „zmian w wyglądzie” zakupionych rzeczy: po 1 tygodniu, 2 tygodniach, 1 miesiącu itp. Ćwiczenie ma uświadomić uczniom, że kupowane przez nich Fast food’y nie mają nic wspólnego z prawdziwym jedzeniem, gdyż w sporej części, mimo upływu lat, nie ulegają zepsuciu. Dzieci przygotowują prace na temat zawierającą ocenę przewagi zdrowej, prawdziwej żywności; • w ramach zajęć z biologii/ przyrody/ godziny wychowawczej realizowane są następujące tematy: ○ znaczenie protein, tłuszczów i węglowodanów dla funkcjonowania organizmu, ○ endorfiny w ciele po ćwiczeniach, ○ nauka czytania i rozumienia etykiet spożywczych na produktach; • zajęcia organizowane na szkolnym korytarzu podczas dłuższych przerw pt. „bądź fit”. Wybrani bądź chętni uczniowie uczą innych wymyślonych przez siebie układów tanecznych; • organizacja rajdów – trasa wędrowki jest wybierana i opracowywana przez uczniów pod czujnym okiem nauczyciela. Warto zacząć od niewielkich odległości jak 5km, później 10km, 15km i tak dalej. Za każdy rajd uczniowie otrzymują Klasowy Dyplom uczestnictwa w Rajdzie. Na zakończenie bądź w trakcie trwania każdego rajdu uczniowie powinni zdobywać nowe umiejętności: znajomość roślin, umiejętność
--	---

	wskazywania stron świata w lesie, rozpalanie ogniska w miejscach dozwolonych, udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej; • nauczyciele i wychowawcy zachęcają uczniów do czynnego brania udziału w obowiązkowych i fakultatywnych zajęciach sportowych; • zajęcia prowadzone przez psychologa – informujące o negatywnych skutkach przyjmowania jakichkolwiek substancji psychoaktywnych, leków, produktów z nikotyną bądź napojów alkoholowych; • prowadzenie stałej kontroli zachowań mających charakter zaburzony (opisane w pkt. wyżej).			
1. Uświadamianie istnienia chorób cywilizacyjnych, chorób wenerycznych. 2. Uświadomienie zjawiska depresji. 3. Budowanie świadomości znaczenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym. 4. Rozbudzanie świadomości uczniów na temat wpływu reklamy na ich wybory życiowe. 5. Tworzenie świadomości znaczenia dla zdrowia człowieka higieny jamy ustnej.	- materiały informacyjne, - pogadanki, - ćwiczenia aktywizujące, - badania i sporządzenia ewaluacji, - dostępność nauczycieli, - e-lekcje, - dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog, higienistka szkolna	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• pogadanki z psychologiem bądź przygotowanym w tym celu pedagogiem, który przybliży uczniom zjawisko depresji, jej genezy, etapów, sposobach radzenia sobie w trudnych sytuacjach, eliminowanie lęku, poczucia zagrożenia spowodowanego nadmiernym obciążeniem związanym np. z przygotowywaniem się do sprawdzianów czy obawą przed porażką w grupie rówieśniczej; • nauczyciel biologii prowadzi projekt o chorobach cywilizacyjnych – uczniowie pracują w grupach projektowych, każda z grup ma za zadanie przedstawić jedną z wcześniej wylosowanych chorób; • kształtowanie w uczniach umiejętności empatii wobec innych ludzi – prowadzenie zajęć w formie dram, dzięki którym uczniowie będą mogli wcielić się w rolę innych osób, które przeżywają jakiś problem bądź mają rozterki; • zachęcanie uczniów do podejmowania działalności w charakterze wolontariatu na rzecz innych ludzi. Takie zajęcia mają charakter uwalniający; • stworzenie dokumentu zawierającego zbiór adresów i telefonów, pod którymi młodzi ludzie mogą uzyskać różnego rodzaju wsparcie i pomoc w sytuacjach trudnych takich jak: przemoc pomiędzy rówieśnikami, przemoc w domu, cyberprzemoc, narkomania, alkoholizm, hazard itp.;			

	• wzbudzanie w uczniach poczucia zaufania – muszą mieć świadomość, że z każdym nawet najmniejszym problemem mogą zwrócić się do swojego wychowawcy. Jeśli w klasie są cisi uczniowie należy założyć skrzynkę pocztową, do której uczniowie mogą wrzucać swoje listy z prośbami/ skargami/ obawami. Konieczne jest podkreślenie, że informacje zawarte w listach będą znane jedynie wychowawcy (chyba, że przepisy prawa zostaną naruszone); • prowadzenie lekcji wychowawczych na temat bezpieczeństwa w ruchu drogowym, przepisów Kodeksu drogowego oraz z zakresu stosowania pierwszej pomocy – zapraszanie przedstawicieli instytucji kompetentnych do realizacji tematu; • spotkanie z policjantem - uczeń poznaje zasady bezpiecznego zachowania się na drodze (przykłady zachowań ryzykownych i ewentualnych konsekwencji); • kształtowanie umiejętności zastępowania agresji, uczenie wnioskowania moralnego oraz kontroli emocji – przy prowadzeniu zajęć należy prowadzić wspierający trening autogenny Schultza; • kształtowanie postaw troski o bezpieczeństwo, wzbudzanie odpowiedzialności społecznej, empatii i tolerancji; • e-lekcje pt. „Zawsze bezpiecznie” i „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” – dla uczniów SP; • uwrażliwianie uczniów na potrzeby innych ludzi – prowadzenie zajęć w grupach projektowych oraz wykorzystywanie dram; • cykl zajęć poświęconych dbałości o zdrowie, stresowi i radzenie sobie z nim i higienie osobistej; • uświadomienie zagrożeń wynikających z posiadania wad postawy – zajęcia prowadzone przez nauczyciela wychowania fizycznego; • zajęcia z analizy reklamy bądź trików sprzedażowych, wpływu na ich potrzeby i wybory życiowe; • higiena jamy ustnej – praktyczna nauka prawidłowego szczotkowania zębów (można ćwiczyć na sztucznych modelach bądź na własnym uzębieniu). Uczniowie dowiadują się, jaki wpływ na uzębienie ma niewłaściwe mycie zębów oraz jak działa fluor na uzębienie. Lekcje przeprowadza dentysta, zaproszony stomatolog.			
1. Uświadomienie zjawiska depresji.	- materiały informacyjne, - szkolenia, - e-szkolenia, - dostępność psychologa,	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog, higienistka szkolna	Cały rok szkolny	Nauczyciele, wychowawcy, rodzice/opiekunowie uczniów

	- dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.			
	• szkolenia nauczycieli (także w formie e-szkoleń i e-learningu) na temat depresji, identyfikacji jej objawów i sposobów wsparcia oraz pomocy uczniom, • udział nauczycieli wychowania fizycznego w programie Ministerstwa Edukacji i Nauki „Aktywny powrót do szkoły po pandemii” przygotowanym we współpracy z akademiami wychowania fizycznego z całej Polski. Podczas szkoleń nauczyciele dowiedzą się m.in. jak przeciwdziałać skutkom bezczynności ruchowej (hipokinezji), izolacji społecznej czy innym skutkom zdrowotnym, które pojawiły się w związku z pandemią.			
1. Podwyższenie poziomu wiedzy na temat istoty zdrowego odżywiania oraz codziennej aktywności fizycznej osób w każdym wieku.	- materiały edukacyjne, - pogadanki, spotkania ze specjalistami, - szkolenia.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele, wychowawcy, rodzice/opiekunowie uczniów
2. Podnoszenie kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie realizacji edukacji zdrowotnej, w szczególności zdrowego żywienia oraz zapobiegania zaburzeniom odżywiania.	• pedagogizacja opiekunów uczniów na temat zdrowego życia, jego zasad oraz jego wpływu na organizm młodego człowieka – spotkania z dietetykiem bądź przygotowanym w tym zakresie pedagogiem; • zorganizowanie spotkania pt. „Własne wypieki” – rodzice i nauczyciele organizują bankiet, na który przygotowują własnoręcznie zrobione ciasta owocowe. W bankiecie uczestniczą dzieci, ich rodzice, nauczyciele i zaproszeni goście; • spotkanie z dietetykiem i rozmowa na temat zdrowego żywienia; • spotkanie z rehabilitantem i uświadomienie jak ważna jest pozycja siedzenia dziecka podczas zajęć; • dużym ostatnio problemem poza otyłością i cukrzycą jest anoreksja i bulimia. Należy uświadomić opiekunów dzieci na temat tych zjawisk, zaznajomić z ich genezą, objawami oraz wytłumaczyć, w jaki sposób radzić sobie, gdy problem żywieniowy ma już miejsce; • uczestnictwo w szkoleniach pogłębiających nauczycielką wiedzę w temacie rozpoznawania osób będących pod wpływem dopalaczy, narkotyków, leków, czy innych substancji zaburzających świadomość – nauczyciele pozostają w stałych relacjach z policją, poradnią leczenia uzależnień oraz poradnią psychologiczno-pedagogiczną. W przypadku pojawienia się przesłanek, że omawiane zdarzenie mogło mieć miejsce, należy niezwłocznie powiadomić odpowiednie służby; • szkolenie „jak radzić sobie z trudnym dzieckiem” oraz „jak rozmawiać z trudnym rodzicem” – są to			
3. Zwiększenie kompetencji nauczycieli i wychowawców oraz rodziców w zakresie zdrowego stylu życia.				
4. Doksztalcanie nauczycieli z umiejętności miękkich tj. komunikacja (ukierunkowana na rodzica i jego dziecko, które przejawia problemy).				
5. Zwiększenie zdolności do				

wykrywania i radzenia sobie z osobami będącymi pod wpływem.	dwie kluczowe umiejętności, których opanowanie znacznie ułatwi jakąkolwiek pracę nauczycielską.			
1. Praca nad stworzeniem oraz utrzymywaniem pozytywnych relacji na linii szkoła – opiekunowie uczniów oraz planowanie i realizowanie wspólnych działań wychowawczo-profilaktycznych.	- szkolenia, - materiały edukacyjne, ulotki, - programy profilaktyczne, w tym Szkoła Promująca Zdrowie, - badania.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy,
2. Stała kontrola zjawiska oraz reagowanie, gdy pojawiają się niepokojące symptomy.	- rozpoznawanie sytuacji domowej wychowanków – wychowawcy i nauczyciele bacznie obserwują zachodzące zmiany w zachowaniu uczniów. W chwili pojawienia się wątpliwości czy zachowanie jest akceptowane, nauczyciel ma obowiązek skontaktować się z odpowiednimi służbami; - wdrażanie programów profilaktycznych; - przeszkolenie nauczycieli z podejmowania działań interwencyjnych oraz wiedzy na temat czynników ryzyka, pojawiających się symptomów oraz sposobów reagowania w sytuacjach trudnych i ryzykownych; - nawiązanie współpracy z organami i instytucjami interwencyjnymi oraz instytucjami, placówkami, firmami i osobami prywatnymi, które promują prowadzenie zdrowego trybu życia.			
3. Podnoszenie jakości pracy szkoły promującej zdrowie w ramach Wojewódzkiego lub Krajowego Certyfikatu Szkoła Promująca Zdrowie.				
1. Pedagogizacja rodziców/opiekunów, zapoznanie ze specyfiką tematyki, w jaki sposób należy promować zdrowy styl życia oraz jak reagować w sytuacjach jego zagrożenia.	- filmy, materiały edukacyjne, - zajęcia sportowe, aktywizujące, - pogadanki, - dostępność nauczycieli, - dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog szkolny, higienistka szkolna	Cały rok szkolny	Rodzice i opiekunowie uczniów
2. Profilaktyka zdrowego stylu życia.	- podczas spotkania z rodzicami wychowawca zapoznaje opiekunów z filmem (dostęp na stronie www.ted.com); „Teach every child about food” – Jamie Oliver, kucharz z zawodu i zamiłowania zajmuje się edukacją ludzi na temat zdrowego żywienia. Pokazuje statystyki związane z największymi nadużyciami żywieniowymi, tłumaczy genezę problemu oraz wskazuje konsekwencje trwania w takim stanie; „What’s wrong with school lunch” – Ann Cooper opowiada o swojej próbie zmiany podejścia			

	do zdrowego żywienia. Problem, o którym mówią filmy jest zjawiskiem globalnym, dlatego też warto przedstawić je rodzicom uczniów. Oba filmy spotkanie rodziców z psychologiem, które zaznajomi opiekunów ze statystykami (polskimi) wskazującymi na wczesny wiek inicjacji seksualnej wśród uczniów. Pogadanka ma na celu doradzenie, w jaki sposób prowadzić dialog z młodym człowiekiem, aby zrozumiał, czym grozi takie postępowanie; • wychowawca rozmawia z rodzicami na temat ich przyzwyczajęń żywieniowych w domu, tłumaczy dlaczego istotne jest samodzielne gotowanie. ○ Wychowawca podaje rodzicom pozycje książkowe (np.: Zdrowe dzieciaki, Jak odżywiać dzieci, aby były odporne na choroby, autorstwa Furman Joel), dokumenty filmowe, które poruszają tę tematykę, ○ Wychowawca zachęca do korzystania z pomocy dietetyka i podaje do niego kontakt; • „piknik rodzinny”, podczas którego poza samodzielnie przygotowanymi posiłkami będzie można obejrzeć mecz piłki nożnej (ojcowie, wujkowie czy inni przedstawiciele męskiej części rodziny); • „rodzinny dzień sportu” – szkoła przygotowuje liczne konkurencje sportowe, w których mogą uczestniczyć wszyscy członkowie rodziny np. dziecko z ojcem czy matką; • informowanie rodziców, jakie znaczenie ma reklama na wybory żywieniowe ich dzieci – przygotowany w temacie nauczyciel edukuje rodziców jak ważne jest zwracanie uwagi na reklamy oraz produkty żywieniowe, które kupuje dziecko oraz rozmawianie z nim na temat zdrowego odżywiania. Rodzice/opiekunowie dowiadują się, w jaki sposób zaznajamiać swoją pociechę z różnorodnymi, smacznymi i zdrowymi produktami, nie koniecznie tymi, które prezentowane są w reklamach; • uświadomienie rodziców, w jaki sposób powinni wpływać na kształtowanie prawidłowej postawy ciała dziecka oraz w razie pojawienia się pierwszych problemów bądź należy skontaktować się z pediatrą lub ortopedą; • wychowawca wraz z nauczycielem W-Fu zwracają uwagę rodzicom na nieobecności bądź małą aktywność podczas zajęć wychowania fizycznego (niekiedy są uzasadnione, często jednak są bezpodstawne). Należy uświadomić rodziców, jaki wpływ na postawę oraz sferę intelektualną może mieć brak aktywności fizycznej; • uwrażliwienie rodziców na temat możliwości przeżywania depresji czy chorób cywilizacyjnych przez młodego człowieka. Należy przedstawić im obecne statystyki mówiące o tym, że ich dziecko musi mieć
--	---

	styczność z jakimś zagadnieniem. Niemniej jednak, aby zminimalizować zagrożenie oraz zwiększyć jego odporność na często niewłaściwe wpływy otoczenia rówieśniczego, warto prowadzić działania profilaktyczne. O działaniach prewencyjnych powinien wypowiedzieć się psycholog bądź specjalnie przygotowany w tym zakresie pedagog.			
1. Zmiana przyzwyczajeń żywieniowych na terenie szkoły. 2. Podejmowanie działań ograniczających spożywanie napojów o zwiększonej zawartości cukrów i barwników na rzecz konsumpcji wody w celu poprawy zdrowia dzieci i młodzieży. 3. Poprawa aktywności fizycznej uczniów. 4. Planowanie, wdrażanie, monitorowanie i ewaluacja szkolnej polityki w zakresie aktywności fizycznej. 5. Podejmowanie działań w celu zwiększenia zaangażowania uczniów w zajęcia wychowania fizycznego.	- wdrażanie nowych rozwiązań.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog szkolny, higienistka szkolna	Cały rok szkolny	Dyrekcja szkoły
- szkoła dostosowuje krzesła i ławki do indywidualnych predyspozycji uczniów; - fakultatywne zajęcia korekcyjno-kompensacyjne na terenie szkoły; - spotkania z instytucjami, organizacjami czy osobami prywatnymi, które promują zdrowy styl życia tj. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, organizacje sportowe, czy osoby fizyczne np. trener osobisty, instruktor tańca, jogi, fitnessu czy dietetyk.				

Część: Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej, prawidłowe relacje rówieśnicze i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych

Społeczność szkolna

W części Programu Profilaktyczno-Wychowawczego poświęconego społeczności szkolnej, omówione zostaną dwa ważne zagadnienia:

1. Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej,
2. Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w kontaktach rówieśniczych.

Przytoczone przepisy prawne obejmują oba zagadnienia.

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
5. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93);
6. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 1964 nr 43 poz. 296);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003 nr 6 poz. 69);
8. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19);
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. 2001 nr 61 poz. 624);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz. U. 2006 nr 135 poz. 1516);
11. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. 2006 nr 171 poz. 1225);
12. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2005 nr 180 poz. 1493);

13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. 2011 nr. 209 poz. 1245);
14. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2005 nr 179 poz. 1485);
15. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 1982 nr 35 poz. 230);
16. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1113);
17. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. 1996 r. nr 10, poz. 55);
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+” (Uchwała nr 89/2015);
19. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526);
20. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. 2011 nr 208 poz. 1240);
21. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz. U. 2011 nr 208 poz. 1241);
22. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. 2010 nr 127 poz. 857);
23. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. 1997 nr 98 poz. 602);
24. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń oraz chorób zakaźnych u ludzi (Dz. U. 2008 nr 234 poz. 1570);
25. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. 1994 nr 111 poz. 535);
26. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 kwietnia 2011 r. w sprawie prowadzenia nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu wykorzystywanym do kąpieli (Dz. U. 2011 nr 86 poz. 478).

Wprowadzenie

Przedmiotem nieustannej troski dorosłych powinno być dążenie do stworzenia dzieciom warunków do nauki, zabawy i wypoczynku w przyjaznej, radosnej atmosferze. Niestety żyjemy w czasach, gdzie na co dzień spotykamy się z wypadkami bądź sami im ulegamy. Zadaniem dyrektora szkoły jest zadbanie o bezpieczeństwo i zdrowy pobyt swoich podopiecznych i pracowników na terenie ich przebywania w obszarze szkoły.

Zapewnienie bezpieczeństwa oraz higienicznych warunków pracy i pobytu w szkole, a także zagwarantowanie takich samych warunków podczas organizowanych przez szkołę inicjatyw zewnętrznych, spoczywa na dyrektorze szkoły, nauczycielach i opiekunach. W dniu 31 grudnia 2002 roku, Minister Edukacji Narodowej i Sportu wydał Rozporządzenie regulujące te kwestie

w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003 nr 6 poz. 69). Pełną treść dokumentu można uzyskać poprzez stronę internetową Sejmu RP (www.isap.sejm.gov.pl). Poniżej przedstawiamy inne fragmenty dokumentów prawnych, które regulują omawiane kwestie. Ich pełen zapis dostępny jest na wskazanej wcześniej stronie internetowej Sejmu RP.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. 2017 r. poz. 59) zapewnia w szczególności:

- 1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;
- 2) wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;
- 3) wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży;
- 4) możliwość zakładania i prowadzenia szkół i placówek przez różne podmioty;
- 5) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, uczniów także możliwości korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- 6) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
- 7) opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;
- 8) opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;
- 9) upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych;
- 10) możliwość uzupełniania przez osoby dorosłe wykształcenia ogólnego, zdobywania lub zmiany kwalifikacji zawodowych i specjalistycznych;
- 11) zmniejszanie różnic w warunkach kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju, a zwłaszcza ośrodkami wielkomiastowymi i wiejskimi;
- 12) kształtowanie u uczniów postaw prospołecznych, w tym poprzez możliwość udziału w działaniach z zakresu wolontariatu, sprzyjających aktywnemu uczestnictwu uczniów w życiu społecznym;
- 13) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w kulturze i sztuce narodowej i światowej;
- 14) utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach;
- 15) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu na skali lokalnej, krajowej i globalnej;
- 16) opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;
- 17) dostosowywanie kierunków i treści kształcenia do wymogów rynku pracy;

- 18) kształtowanie u uczniów postaw przedsiębiorczości i kreatywności sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w życiu gospodarczym, w tym poprzez stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych;
- 19) przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia;
- 20) warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania wolnego czasu;
- 21) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń, w tym związanych z korzystaniem z technologii informacyjno-komunikacyjnych, i sytuacji nadzwyczajnych;
- 22) kształtowanie u uczniów umiejętności sprawnego posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- 23) wspomaganie nauczania języka polskiego i w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003 nr 6 poz. 69):

§ 2. Dyrektor zapewnia bezpieczne i higieniczne warunki pobytu w szkole lub placówce, a także bezpieczne i higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez szkołę lub placówkę poza obiektami należącymi do tych jednostek.

§ 13. Niedopuszczalne jest prowadzenie jakichkolwiek zajęć bez nadzoru upoważnionej do tego osoby.

§ 14.1 Przerwy w zajęciach uczniowie spędzają pod nadzorem nauczyciela.

§ 40. Pracownik szkoły lub placówki, który powziął wiadomość o wypadku, niezwłocznie zapewnia poszkodowanemu opiekę, w szczególności sprowadzając fachową pomoc medyczną, a w miarę możliwości udzielając poszkodowanemu pierwszej pomocy.

§ 51. Dyrektor omawia z pracownikami szkoły lub placówki okoliczności i przyczyny wypadków oraz ustala środki niezbędne do zapobieżenia im.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2009 r. w sprawie przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy (Dz. U. 2009 nr 139 poz. 1132):

§ 3. Wiedzę i umiejętności niezbędne do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy nabywa się w ramach szkolenia uwzględniającego specyfikę zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy, zwanego dalej „szkoleniem”, organizowanego przez podmiot, wymieniony w przepisach wydanych na podstawie art. 78 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. Zm. 3), zwany dalej „podmiotem organizującym szkolenie”.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93):

Art. 427.

Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba, że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo, że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru. Przepis ten stosuje

się również do osób wykonujących bez obowiązku ustawowego ani umownego stałą pieczę nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 1964 nr 43 poz. 296):

Art. 572.

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuraturach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. 1996 r. nr 10, poz. 55):

Art. 3.

Ochrona zdrowia przed następstwami używania tytoniu realizowana jest przez kształtowanie polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, do której należy:

2) promocja zdrowia przez propagowanie stylu życia wolnego od nałogu palenia papierosów, używania innych wyrobów tytoniowych oraz palenia papierosów elektronicznych;

2a) działalność wychowawcza i informacyjna;

Art. 5.

1. Zabrania się palenia wyrobów tytoniowych, w tym palenia nowatorskich wyrobów tytoniowych i palenia papierosów elektronicznych, z zastrzeżeniem

Art. 5a:

2) na terenie jednostek organizacyjnych systemu oświaty, o których mowa w przepisach o systemie oświaty oraz jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, o których mowa w przepisach o pomocy społecznej;

3) na terenie uczelni;

Art. 8.

1. Zabrania się reklamy wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych i promocji wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych oraz reklamy i promocji produktów imitujących te wyroby lub symboli związanych z używaniem tytoniu, wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych, w szczególności:

1) w telewizji, radiu, kinach, podmiotach leczniczych, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, w prasie dziecięcej i młodzieżowej, na terenie obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz w innych miejscach publicznych;

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2005 nr 179 poz. 1485):

Art. 2.

1. Przeciwdziałanie narkomanii realizuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, gospodarczej, oświatowo – wychowawczej i zdrowotnej, a w szczególności:

a. działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i profilaktyczną;

- b. leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych;
- c. ograniczanie szkód zdrowotnych i społecznych;
- d. nadzór nad substancjami, których używanie może doprowadzić do narkomanii;
Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 224, 437.
- e. zwalczanie niedozwolonego obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerobu i posiadania substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii;
- f. nadzór nad uprawami roślin zawierających substancje, których używanie może prowadzić do narkomanii.

Art.5.

1. Zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii realizują organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie określonym w ustawie.
2. Zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii są realizowane w zakresie określonym w ustawie, także przez:
 - 1) przedszkola, szkoły i inne jednostki organizacyjne wymienione w art. 2 pkt 3-5 i 7-9 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 2156 oraz z 2016 r. poz. 35 i 64);
 - 2) szkoły wyższe;

Art. 3.

W realizacji zadań, o których mowa w art. 2 ust.1, mogą uczestniczyć organizacje pozarządowe i inne podmioty, których działalność statutowa obejmuje zadania należące do sfery zadań publicznych w zakresie ochrony i promocji zdrowia, pomocy społecznej, działalności charytatywnej, nauki, edukacji, oświaty i wychowania, kultury fizycznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego lub przeciwdziałania patologiom społecznym, promocji i organizacji wolontariatu, po przeprowadzeniu konkursu, o którym mowa w art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (dz. U. z 2014 r. poz. 1118, z późn. zm. 5), a także samorządy zawodów medycznych, rodziny osób uzależnionych, oraz grupy samopomocy osób uzależnionych i ich rodzin.

Art. 19.

1. Działalność wychowawcza, edukacyjna, informacyjna i profilaktyczna obejmuje:
 - 1) promocję zdrowia psychicznego;
 - 2) promocję zdrowego stylu życia;
 - 3) informowanie o szkodliwości środków i substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii, oraz o narkomanii i jej skutkach;
 - 4) edukację psychologiczną i społeczną;
 - 5) edukację prawną;
 - 6) działania interwencyjne.
2. działalność, o której mowa w ust. 1, obejmuje w szczególności :
 - 1) wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów wychowawczych jednostek organizacyjnych systemu oświaty;
 - 2) wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów przygotowania zawodowego osób zajmujących się wychowaniem oraz profilaktyką w szkołach i innych placówkach systemu oświaty oraz w szkołach wyższych;

- 3) wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów szkolenia żołnierzy w czynnej służbie wojskowej;
- 4) prowadzenie działalności profilaktycznej, w szczególności w środowiskach zagrożonych uzależnieniem;
- 5) wspieranie działań ogólnokrajowych i lokalnych organizacji, o których mowa w art. 5 ust. 3, oraz innych inicjatyw społecznych;
- 6) uwzględnianie problematyki zapobiegania narkomanii w działalności publicznej radiofonii i telewizji oraz innych środków masowego przekazu;
- 7) prowadzenie badań naukowych nad problematyką narkomanii.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (dz. U. 1997 nr 88 poz. 553):

Art. 207.

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 2 do 12 lat.

Art. 208.

Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Poniżej zebrany wykaz aktów prawnych reguluje wskazane zagadnienia (stan prawny na marzec 2017 roku):

Wycieczki, rekreacja, wypoczynek

1. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. 2011 nr 208 poz. 1240);
2. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz. U. 2011 nr 208 poz. 1241);
3. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. 2010 nr 127 poz. 857);
4. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. 1997 nr 98 poz. 602);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz. U. 2001 nr 135 poz. 1516);
6. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 425);
7. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);

Zdrowie

1. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń oraz chorób zakaźnych u ludzi (Dz. U. 2008 nr 234 poz. 1570);
2. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. 1994 nr 111 poz. 535);

3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003 nr 6 poz. 69);
4. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. 2006 nr 171 poz. 1225);
5. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. 2001 nr 115 poz. 1229).

Obiekty

1. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. 1994 nr 89 poz. 414);
2. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (dz. U. 1991 nr 81 poz. 351);
3. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. 2002 nr 75 poz. 690);
4. Rozporządzenie ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie (Dz. U. 2004 nr 188 poz. 1945);
5. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (dz. U. 2010 nr 109 poz. 719).

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom ministerstwa, rodziców, opiekunów, wychowawców i nauczycieli podejmujemy się przeprowadzenia działań o charakterze wychowawczo-profilaktycznym. Przyczyni się on do zapewnienia odpowiedniego i bezpiecznego środowiska pracy i nauki dla osób przebywających na terenie szkoły bądź pozostających pod opieką jej wychowawców podczas prowadzonych zajęć poza granicami szkoły ale również w jej zakresie.

Celem prowadzonych przez nas działań jest:

1. poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie szkoły, w jej obrębie i poza nią,
2. prowadzenie analizy i działań profilaktycznych w stosunku do zachowań społecznie akceptowanych,
3. profilaktyka zachowań ryzykownych,
4. intensyfikacja wspólnych (przy współpracy rodziców i nauczycieli) działań wychowawczych,
5. kształtowanie umiejętności bezpiecznych zachowań i radzenie sobie w sytuacjach skomplikowanych i trudnych,
6. tworzenie tradycji i więzi ze szkołą,
7. budowanie schematów reagowania w sytuacjach kryzysowych,
8. uświadomienie rodzicom i nauczycielom istoty problemu alienowania uczniów,
9. przedstawienie bądź przypomnienie panujących w szkole zasad i norm postępowania,
10. budowanie szacunku do nauczycieli i pracowników szkoły.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie szkoły, w jej obrębie i poza nią. 2. Badanie poczucia bezpieczeństwa w szkole.	- badanie ewaluacyjne, interpretacja uzyskanych wyników, dobranie działań wychowawczo - profilaktycznych, - spotkania informacyjne. • badanie dotyczące poczucia bezpieczeństwa wśród uczniów i pracowników szkoły – badanie przygotowane przez zatrudnionego w szkole psychologa/pedagoga lub za pośrednictwem gotowego narzędzia diagnostycznego pt. „Środki psychoaktywne”, „Cyberprzemoc”, „Przemoc i agresja rówieśnicza”, „Wychowanie do wartości”.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog szkolny	Cały rok szkolny	Cała społeczność szkolna

	• prowadzenie statystyk zachowań przemocowych, agresywnych, innego rodzaju zachowań ryzykownych; • zapoznanie/ przypomnienie uczniom, nauczycielom, dyrekcji oraz rodzicom/ opiekunom uczniów zasad i reguł bezpieczeństwa obowiązujących na terenie szkoły; • wprowadzenie nowych działań wychowawczo-profilaktycznych opracowanych na podstawie otrzymanych wyników dotyczących poziomu bezpieczeństwa w szkole.			
1. Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska. 2. Doskonalenie kompetencji nauczycieli i specjalistów w zakresie bezpiecznego funkcjonowania w szkole uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz prowadzenie edukacji uczniów w tym zakresie.	- uroczystości szkolne, apele, eventy, - zajęcia fizyczne, - spotkania ze specjalistami, pracownikami służb medycznych i/lub paramedycznych, - warsztaty, lekcje wychowawcze, - e-lekcje, - szkolenia, materiały informacyjne, także z zakresu edukacji włączającej.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog szkolny	Cały rok szkolny	Uczniowie
3. Promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia wśród dzieci młodzieży. 4. Zaznajomienie uczniów z praktyczną formą pierwszej pomocy.	• prowadzenie uświadamiających spotkań/apeli informacyjnych dla uczniów, które przybliżą im i pomogą zrozumieć zasady bezpieczeństwa oraz komfortowego przebywania na terenie szkoły. Poza przypomnieniem i usystematyzowaniem wiedzy uczniów na temat wpływu warunków, w jakich przebywają: np. ciągle przebywanie w sferze hałasu, nieprzewietrzonych pomieszczeniach, nieodpowiednio doświetlonych pomieszczeniach itp.; • uświadomienie uczniom zagrożeń wynikających z kontaktowania się z osobami obcymi bez wiedzy i zgody dorosłych. Wychowawcy informują uczniów o konieczności informowania najbliższego nauczyciela o fakcie pojawienia się osoby nieznajomej na terenie szkoły; • organizacja igrzysk sportowych, wielodyscyplinowych, podczas których przyznane zostaną nagrody fair play; • pakiet lekcji przeprowadzony przez przedstawicieli służb medycznych, ratowników medycznych, bądź przygotowanego w tym temacie nauczyciela – zasady zachowania podczas wypadku, udzielanie pierwszej pomocy; • organizacja „Dnia Pierwszej Pomocy”, podczas którego zespoły uczniowskie będą konkurować ze			

	sobą o miano „najlepszego ratownika medycznego”. Ich zadaniem będzie udzielenie efektywnej pomocy przedmedycznej, jak największej liczbie osób. Osoby, które wcześniej uczyły ich przeprowadzać pierwszą pomoc (np. druhowie z drużyny harcerskiej) wejdą w rolę sędziów; • podczas godziny wychowawczej wychowawca rozmawia z uczniami na temat bezpieczeństwa na co dzień oraz podczas wakacji lub udział w e-lekcjach pt. „Zawsze bezpiecznie” oraz „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” (dedykowanych uczniom SP), • kształtowanie postaw akceptujących różnorodność wśród podopiecznych: ○ na początku roku szkolnego warto przeprowadzić <u>zajęcia integracyjne</u> dla uczniów, ○ zajęcia organizowane również w sytuacjach pojawienia się sytuacji konfliktowej, nowych warunków środowiskowych bądź w momencie nastąpienia dużego przemieszczania uczniów pomiędzy klasami/ szkołami, ○ organizacja zajęć rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych, dydaktyczno-wyrównawczych i rozwijających zainteresowania, ○ współpraca wychowawców i nauczycieli z nauczycielami współorganizującymi proces edukacyjny, współpraca z zespołami PPP.			
1. Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym u dzieci. 2. Upowszechnianie programów edukacyjnych i działań alternatywnych do zachowań ryzykownych rozwijających umiejętności psychologiczne i społeczne uczniów, promowanie wolontariatu. 3. Tworzenie warunków do uspołecznienia szkoły i poszerzenia współpracy z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły w środowisku lokalnym. 4. Profilaktyka zachowań agresywnych,	- programy edukacyjne, - działalność szkolnego wolontariatu, - akcje charytatywne, - koła zainteresowań, - spotkania ze specjalistami np. funkcjonariuszami policji, straży pożarnej, pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, specjalistami i instytucjami, - e-lekcje.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• zapoznanie uczniów z regulaminami, zasadami, programami, planami obowiązującymi na terenie szkoły; • pogadanka – przekazywanie wiedzy na temat szkodliwości nałogów, informowanie o ich skutkach ubocznych oraz przestrzeganie przed przyjmowaniem używek;			

przemocowych oraz cyberprzemocy.

5. Wspieranie umiejętności cyfrowych uczniów i nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem bezpiecznego poruszania się w sieci oraz krytycznej analizy informacji dostępnych w Internecie.

6. Przeciwdziałanie zażywaniu substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież.

7. Profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu.

- prowadzenie lekcji na temat agresji, tolerancji, niepełnosprawności;
- organizowanie szeregu lekcji poświęconych nauce odmawiania oraz realnej zdolności oceny sytuacji – zajęcia powinny zostać przeprowadzone w aktywizującej uczniów formie tj. dramy, przedstawienia, czytanie ról, oglądanie filmów oraz ich komentowanie, itp.
- zajęcia polegające na wzmacnianiu samooceny u uczniów – odkrywanie swoich mocnych stron oraz potencjału charakteru. Warto, aby uczniowie wiedzieli, w jaki sposób mogą rozwijać swoje zdolności. Jest to również dobry czas na zastanowienie się, kim młodzi ludzie chcą być w życiu oraz jakie są ich wyobrażenia na temat jakichś zawodów. Dzięki porównaniu ich aktualnych predyspozycji oraz pragnień, można ustalić plan rozwoju na najbliższe lata.
- lekcje i treningi poświęcone bezpieczeństwu w szkole i poza nią oraz zachowaniom ryzykownym – prowadzone przez wyspecjalizowanego w poszczególnych tematach nauczyciela/ psychologa lub za pośrednictwem e-lekcji:
 - zajęcia dedykowane uczniom szkoły podstawowej:
 - profilaktyka antynarkotykowa: e-lekcje pt. „Mocni gracze kontra dopalacze”, „Narkotyki i dopalacze – czy na pewno warto?”;
 - problem cyberprzemocy: e-lekcja pt. „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?”;
 - problem przemocy i agresji: e-lekcja pt. „Stop agresji wśród nas!”.
- spotkania z przedstawicielami służb mundurowych – uświadomienie uczniów jakie kary grożą za stosowanie agresji i przemocy wobec drugiej osoby. Mundurowi wskażą, w jaki sposób należy się bronić oraz jakie działania zaradcze każdy samodzielnie powinien podjąć. Udzielią również wskazówek jak reagować, gdy zostanie się świadkiem zdarzenia i gdzie należy szukać pomocy;
- kształtowanie wspierającego środowiska szkolnego, promowanie zachowań fair play, pracy o charakterze wolontariatu np. praca na rzecz osób potrzebujących;
- spotkania z przedstawicielami kuratorium, którzy opowiedzą o konsekwencjach prawnych dla sprawców czynów ściganych prawnie;
- prowadzenie interwencji przez wychowawców klas w sytuacji, gdy uczniowie używają wulgaryzmów i nie przestrzegają zasad;
- spotkanie z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej – zajęcia mają za zadanie uświadomienie co może być czynnikiem wyzwalającym w niektórych osobach zachowanie

	przemocowe, jak panować nad takimi reakcjami oraz gdzie szukać pomocy, gdy samodzielne metody nie przynoszą rezultatu. Specjaliści opowiedzą również, w jaki sposób bronić się przed zachowaniem przemocowym oraz jakie kroki należy podjąć, gdy jest się świadkiem bądź ofiarą przemocy; spotkanie z pracownikami Poradni Leczenia Uzależnień – specjaliści poruszą temat nawyków i uzależnień, zapoznają uczniów z tymi terminami, przedstawiają objawy uzależnień, ich formy oraz wskażą w jaki sposób należy sobie z nimi radzić oraz gdzie szukać pomocy w sytuacji gdy samopomoc jest już niewystarczająca.			
1. Usprawnienie oraz zwiększenie skuteczności oddziaływań szkoły w sytuacjach zagrożenia. 2. Wypracowanie jednolitych metod współpracy między rodzicami a szkołą. 3. Promowanie zachowań i postaw godnych naśladowania. 4. Rozwiązywanie kryzysów rozwojowych i życiowych dzieci i młodzieży m.in. związanych z eurosieroctwem, rodzinami niepełnymi, rodzinami wielodzietnymi, przemocą w rodzinie, nałogami w rodzinie, itp.	- szkolenia, warsztaty, e-szkolenia, - materiały szkoleniowe, spis publikacji naukowych, - spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - spotkania z wychowawcą.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy Rodzice, uczniowie
	- przypomnienie nauczycielom i innym pracownikom szkoły zasad bezpieczeństwa, BHP oraz innych norm i reguł, które obowiązują na terenie szkoły; - udział w szkoleniach miękkich – rozwijanie kompetencji wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli – przeszkolenie wszystkich nauczycieli w zakresie udzielania pierwszej pomocy; - promowanie działań opartych na zasadach psychologii pozytywnej – ograniczenie do niezbędnego minimum środków restrykcyjnych na rzecz promowania zasad psychologii pozytywnej, rozwijanie potencjału uczniów, promowanie umiejętności konstruktywnego rozwiązywania problemów, logicznego myślenia oraz nauka wyciągania wniosków ze swoich czynów; - szkolenie z tematu: eurosieroctwo – wychowawcy i nauczyciele są świadomi, które dzieci w szkole dotknięte są problemem eurosieroctwa, przynależnością do rodzin niepełnych czy wielodzietnych, rodzin, w których istnieje problem przemocy bądź nałogu. Pracownicy w szkole na bieżąco kontrolują sytuację, zapisują i zgłaszają wszystkie sytuacje budzące w nich niepokój bądź niepewność o dobro dzieci; - utrzymywanie kontaktu z policją oraz poradniami; - szkolenie zewnętrzne pt. „jak rozmawiać z trudnym rodzicem” lub „w jaki sposób przekazać			

	rodzicowi trudne, niepochlebne informacje o jego dziecku i zachęcić go do współpracy przy poprawie jego zachowania”; przypomnienie pracownikom szkoły procedury interwencyjnej. Należy pamiętać, że rodzaj obieranych interwencji powinien zależeć od wystąpienia kilku czynników tj. wieku oraz rodzaju demoralizacji, której dopuścił się uczeń.			
1. Pedagogizacja rodziców/opiekunów ucznia oraz sposobów prowadzenia działań profilaktycznych. 2. Upowszechnianie programów edukacyjnych i szkoleń rozwijających kompetencje wychowawcze rodziców. 3. Zachęcanie rodziców/ opiekunów do częstego uczestnictwa w życiu szkoły. Nawiązanie stałej współpracy z rodzicami. 4. Włączanie rodziców w procesy podejmowania decyzji w szkole oraz w ważne wydarzenia i działania na rzecz tworzenia bezpiecznej i przyjaznej szkoły.	- szkolenia, warsztaty, e-szkolenia, - materiały szkoleniowe, spis publikacji naukowych, - spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - spotkania z wychowawcą.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	- przeprowadzenie szkolenia z tematyki wychowania do wartości: - uświadomienie opiekunom jak istotna jest ich rola i jaki wpływ wywiera na młodego człowieka, - opracowanie wspólnego podejścia do ucznia – ważne jest, aby nauczyciele i rodzice udzielali sobie wzajemnego wsparcia w trakcie trwania edukacji. Okazywanie niechęci, wyśmiewanie bądź lekceważenie którejkolwiek ze stron jest niedopuszczalne i nieefektywne z punktu widzenia nauczania. - szkolenie podczas spotkania z rodzicami mające na celu edukację oraz usystematyzowanie ich wiedzy na temat sytuacji zagrażających. Edukowanie opiekunów o odpowiedzialności karnej nieletnich sprawców czynów zabronionych oraz konsekwencjach prawnych dla ich opiekunów – e-szkolenia pt. „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie” oraz „Narkotyki i dopalacze – wszystko, co należy wiedzieć”; - pogadanka na temat występujących sytuacji zagrażających bezpieczeństwu ich dzieci (promowanie bezpiecznego korzystania z Internetu, przeciwdziałanie agresji, budowanie autorytetów), - organizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla rodziców dzieci sprawiających trudności wychowawcze, itp.; - pracownicy szkoły okazują wsparcie w trudnych sytuacjach (np. rozmowy z wychowawcą, pedagogiem szkolnym, psychologiem szkolnym, pomoc w nawiązaniu współpracy z Poradnią			

	Psychologiczno-Pedagogiczną, Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Sądem Rodzinnym); • budowanie pozytywnej, otwartej współpracy na linii rodzice/opiekunowie uczniów – nauczyciele (np. organizowanie spotkań indywidualnych, udostępnianie telefonu czy e-maila służącego do szybkiego kontaktu z nauczycielami sytuacjach nagłych, zapoznanie rodziców z dokumentacją szkoły, zachęcanie do udziału w wyjazdach, wyjściach klasowych i szkolnych); • pracownicy szkoły są chętni do pomocy. Sami zachęcają rodziców do podejmowania kroków zaradczych w sytuacji pojawienia się sytuacji problemowych lub trudnych. Wskazują miejsca i osoby, do których powinni się zgłosić celem uzyskania pomocy oraz informują czego mogą się spodziewać – spotkanie z rodzicami, spotkania indywidualne, spotkania ze specjalistami, którzy prowadzą prelekcję na wybrane wcześniej tematy, itp. • wychowawcy i nauczyciele zachęcają rodziców do włączenia się w przygotowania uroczystości, imprez i wydarzeń szkolnych.			
1. Poprawa poziomu bezpieczeństwa na terenie szkoły.	- prowadzenie prac remontowych, - instalowanie niezbędnych sprzętów i montowanie usprawnień, - dbanie o bezpieczeństwo fizyczne, emocjonalne i intelektualne uczniów.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczyący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Dyrekcja szkoły, pracownicy
	• umieścić plan ewakuacji w widocznym miejscu oraz upewnić się, że uczniowie dobrze znają zasady postępowania w sytuacji wystąpienia zagrożenia. Należy również organizować „dzień próbny”, podczas którego uczniowie będą ćwiczyć działania związane z ewakuacją ludzi z budynku. • zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego: a. zainstalowanie bądź sprawdzenie wydajności i zasięgu obecnego monitoringu; b. przeprowadzanie prac remontowych, instalacyjnych i naprawczych w czasie nieobecności uczniów; c. zatrudnienie osoby stróżującej bądź przeanalizowanie obecnego zakresu pracy; d. zakaz opuszczania terenu szkoły podczas trwania zajęć; e. wyrównanie nawierzchni dróg, przejść i boisk; f. zadbanie o dobre, sprzyjające pracy oświetlenie wewnątrz, dróg wokół szkoły i boisk szkolnych;			

	g. przestrzeganie zasad BHP; h. czujniki dymu w toaletach; i. zabezpieczenie i udrożnienie otworów kanalizacyjnych i studzienek; j. utrzymanie w sprawności instalacji odprowadzającej ścieki; k. patrolowanie korytarzy szkolnych przez nauczycieli podczas przerw; l. zabezpieczenie wyjścia ze szkoły przed bezpośrednim wyjściem na ulicę; m. oczyszczanie przejść na terenie szkoły ze śniegu i lodu oraz posypywanie piaskiem i solą; n. dbanie o to, aby sprzęt szkolny dostosowany był do wymogów ergonomii – stoliki i krzesła dostosowane do potrzeb konkretnego ucznia; o. dbanie o czystość i stan techniczny wyposażenia kuchni i stołówki; p. prowadzenie rejestru gości przebywających na terenie szkoły; q. zabezpieczenie schodów (poręczy umożliwiających zjeżdżanie po nich, czy śliskich/stromych schodów) i korytarzy szkolnych; r. wyposażenie pomieszczeń szkoły w apteczki zawierające środki do udzielania pierwszej pomocy wraz z instrukcjami jej udzielania (dotyczy również pokoju nauczycielskiego i pokoju nauczycieli wychowania fizycznego); s. kontrola sprawności i bezpieczeństwa maszyn i urządzeń technicznych; t. wywieszenie regulaminów oraz norm zachowania się w pracowniach technicznych, chemicznych, itp.; u. zapewnienie uczniom niepełnosprawnym komfortowych warunków do nauki spełniających ich potrzeby; v. dbanie o prawidłowe naświetlenie, natężenie hałasu, wentylacji i ogrzewania w pomieszczeniach szkoły; w. funkcjonowanie higienicznych i bezpiecznych toalet, szatni, stołówek, itp.; x. odpowiednie zabezpieczenie pracowni technicznych; y. prowadzenie rejestru wypadków, a później analiza ich przyczyn i okoliczności; z. konsultowanie z rodzicami chorób uczniów i lekarstw, które są przez nich zażywane na terenie szkoły. • udostępnianie przepisów, programów, planów, regulaminów oraz zbioru zasad obowiązujących
--	---

	w szkole w dostępnym miejscu – np. świetlica, biblioteka szkolna, czytelnia, gablotka, strona internetowa, itp.; • zwracanie uwagi na przejawy przemocy fizycznej, słownej, cyberprzemocy, czy mobbingu rówieśniczego – podejmowanie szybkich interwencji, posiadanie jasno określonego regulaminu i nieakceptowanie żadnych wyjątków; • przeprowadzanie corocznych badań występowania na terenie szkoły zjawisk nieakceptowanych a następnie przeprowadzenie diagnozy uzyskanych wyników, porównanie ich do stanu z lat wcześniejszych, dyskusja, analiza przyczyn obecnego stanu rzeczy oraz podjęcia działań zaradczych; • eliminowanie zachowań niepożądanych według koncepcji psychologii pozytywnej – stosowanie nagród, pochwał, wyróżnień, listów do rodziców z podziękowaniami czy gratulacjami dla uczniów, którzy wyróżniają się wzorową, pozytywną postawą; • realizowanie pomysłów uczniów zaproponowanych przez np. Samorząd Uczniowski, grupy sportowe, grupy plastyczne – realizacja zajęć fakultatywnych, akcji w ramach szkolnego wolontariatu, itp.
--	--

Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego ma na celu wspomóc uczniów w ich trudnościach w nawiązywaniu relacji ze swoimi kolegami i koleżankami ze szkolnych ławek. Opisane działania zawierają propozycję działań wspomagających wyznaczony cel – pominięte zostało zagadnienie związane z przemocą rówieśniczą (informacje na ten temat zostały zawarte we wcześniejszej części tegoż dokumentu pt. „Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej”).

Biorąc pod uwagę indywidualne predyspozycje, zasoby, potrzeby można wyodrębnić trzy główne grupy uczniów:

- Uczniowie posiadający bogate zasoby – w tej grupie znajdują się dzieci wspierane przez rodzinę i przyjaciół, ponadto są to osoby realizujące własne pasje, rozwijające zainteresowania, co wpływa na konstruktywne spędzanie czasu wolnego i rozładowanie napięcia. Wszelkie niepowodzenia nie są u nich podstawą do frustracji, a raczej do wyciągania wniosków i podejmowania nowych innych wyzwań czy aktywności. Dzięki tym zasobom radzenie sobie z kryzysem nie powoduje trudności.

- Uczniowie mający duże wsparcie ze strony rodziny, ale posiadający jednocześnie deficyty społeczne i osobiste – to osoby, które nie posiadają stabilnej samooceny, dowartościowują się poprzez szkolną aktywność, dlatego przerwa w nauce jest dla nich szczególnie trudna. Mają tendencje do zamartwiania się, porównują się do innych, dominuje u nich krytyczna samoocena. Nawiązywanie i podtrzymywanie relacji rówieśniczych nie jest ich mocną stroną. Niezwykle istotną kwestią jest udzielenie im wsparcia informacyjnego oraz emocjonalnego.
- Uczniowie nieposiadający odpowiedniego wsparcia rodziny – charakterystyczne dla tych osób jest szukanie oparcia poza rodziną, najczęściej w środowisku rówieśniczym, tam też zaspokajają większość swoich potrzeb. Powodem takiego stanu rzeczy mogą być utrudnione relacje rodzinne lub uzależnienia, przemoc, choroby. Grupa rówieśnicza jest przestrzenią do rozładowania emocji, podważania samooceny i budowania poczucia własnej wartości. Te osoby z dużą trudnością przechodziły przez społeczną izolację i skutki tego mogą odczuwać przez długi czas. W konsekwencji dzieci te pozostawione są samym sobie w tej trudnej sytuacji i silnie odczuwają skutki kryzysu zarówno związanego z pandemią, jak i tego rodzinnego. Tej grupie uczniów w czasie ich pobytu w szkole, lecz także w trakcie ewentualnej ponownej izolacji należy poświęcić najwięcej uwagi.

Przedstawiony poniżej program ma na celu:

1. kształtowanie prawidłowych postaw społecznych,
2. rozwijanie umiejętności nawiązywania prawidłowych relacji z rówieśnikami,
3. przygotowanie dzieci do rozsądnego i samodzielnego życia w społeczeństwie,
4. rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i opiekunów uczniów,
5. poszerzanie wiedzy nauczycieli i opiekunów na temat prawidłowego rozwoju i funkcjonowania młodych ludzi oraz istotności nawiązywania i utrzymywania poprawnych relacji międzyrówieśniczych,
6. prowadzenie działań profilaktycznych utrzymujących satysfakcjonujący poziom zdolności opisany w punktach wcześniejszych.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Propagowanie aktywności i twórczego myślenia uczniów. 2. Wychowywanie samodzielnego, samodzielnie radzącego sobie w życiu młodych ludzi.	- pogadanki, - praca indywidualna, - e-lekcje, - burze mózgów, - referaty, samodzielne wystąpienia, - dramy, itp.	Wychowawcy kl. 0 - 8, nauczyciele uczący, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
• zaangażowanie uczniów w działalność kółek dyskusyjnych (każde spotkanie ma inny zakres tematyczny).				

	Temat spotkania jest ustalany przez uczniów w drodze głosowania/ dyskusji. Uczniowie wiedzą o wybranym temacie z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym, dzięki czemu są w stanie dobrze się do niego przygotować – wyszukują artykułów, wyników badań, twierdzeń znanych osób, autorytetów, na potwierdzenie swojej tezy); • zachęcanie uczniów do udziału w różnego rodzaju pracach o charakterze wolontariatu (np. praca w Samorządzie Szkolnym, udzielanie się w gazetce szkolnej / zespołach lokalnych / drużynach sportowych, udzielanie pomocy osobom potrzebującym tj. osobom starszym, dzieciom z Domu Dziecka, udzielanie korepetycji osobom ze słabszymi wynikami w nauce, działanie na rzecz lokalnej społeczności); • zachęcanie uczniów do kandydowania oraz brania udziału w wyborach do Samorządu Uczniowskiego; • stworzenie gazetek tematycznych (np. uczenie warsztatu dziennikarskiego); • pozwalanie i zezwalanie uczniom na realizację ich pomysłów (np. nakręcenie reportażu, zorganizowanie akcji mikołajkowej dla potrzebujących dzieci z domu dziecka, wsparcie schroniska dla zwierząt, zorganizowanie uczniowskiego wsparcia przez uczniów dla osób od nich słabszych, tworzenie grup, które wspólnie się uczą, itp.); • organizowanie spotkań z osobami pełniącymi różne funkcje społeczne, posiadającymi różne zawody – dzięki temu uczniowie mogą poszerzyć swoje horyzonty i zweryfikować swoje dotychczasowe poglądy, • prowadzenie lekcji metodami aktywizującymi uczniów; • prowadzenie godzin wychowawczych: ○ uczenie, że każdy człowiek jest istotą niepowtarzalną i wartościową, ○ uczenie szacunku do drugiego człowieka, ○ akceptowanie inności, ○ świadomość czym jest niepełnosprawność, ○ zapoznanie uczniów z zasadami savoir vivre, ○ rozwijanie społecznej odpowiedzialności w uczniach według dewizy „nie pozostawaj obojętny”, ○ budzenie krytycyzmu przy jednoczesnym poszanowaniu wartości innych ludzi, itp. • przeprowadzenie dyskusji na lekcji wychowawczej dotyczącej istnienia współczesnych autorytetów; • edukowanie uczniów o odpowiedzialności karnej nieletnich za czyny o znamionach przestępstwa; • promowanie zdrowego stylu życia – wskazywanie i pokazywanie formy bezpiecznych i zespołowych form spędzania wolnego czasu;
--	---

	• uczniowie są świadomi swoich praw – zapoznanie uczniów z Konwencją o Prawach Dziecka oraz Europejską Konwencją Praw Człowieka; • organizacja warsztatów kształcących zdolności miękkie: ○ asertywność – ćwiczenie asertywnych zachowań podczas odgrywania scenek sytuacyjnych i e-lekcja pt. „Nie przypinam łątek” (dedykowana uczniom SP), ○ komunikacja werbalna i niewerbalna, ○ radzenie sobie ze stresem – e-lekcja pt. „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” ○ efektywne radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych – e-lekcja pt. „Umiem rozwiązać konflikt” (dedykowana uczniom SP).			
1. Kształtowanie właściwych relacji między uczniami. 2. Ukazanie poprawnych i społecznie akceptowanych form relacji w grupie rówieśniczej. 3. Popularyzowanie dobrego zachowania. 4. Promowanie postaw tolerancyjnych. 5. Stworzenie warunków wyrównywania różnic językowych i kulturowych dla uczniów pochodzących z innych krajów.	- godziny wychowawcze, - zajęcia aktywizujące, - e-lekcje, - dramy.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• przeprowadzenie rzetelnych dyskusji na temat negatywnych konsekwencji związanych z nadużywaniem nowych technologii. Zachowanie odpowiedniego poziomu higieny cyfrowej – w szczególności w okresie zdalnej edukacji – jest kluczem dla poprawy koncentracji, podniesienia wyników w nauce oraz samej jakości nauczania. • prowadzenie zajęć z wykorzystaniem metod umożliwiających prezentację własnych odczuć i przeżyć, np. w formie dramy (przez psychologa, pedagoga szkolnego bądź specjalnie przygotowanego w tym zakresie nauczyciela). Zadaniem uczniów będzie wcielenie się w przypisane im wcześniej role (odgrywane scenki mogą być analogicznym przedstawieniem rzeczywistej sytuacji w społeczności rówieśniczej uczniów, np. problem wyalienowania, odtrącania jakiegoś ucznia, przejawianie zachowań agresywnych). Dzięki metodą aktywizującym uczniowie są w stanie bardziej wczuć się w daną sytuację i zrozumieć istotę problemu; • organizowanie warsztatów koleżeńskich dla uczniów. Podczas zajęć uczniowie będzie mogli lepiej się poznać, odkryć łączące ich podobieństwa oraz przekonać się, że występujące różnice są korzystne dla nich i nie należy się ich obawiać. Młodzi ludzie rozwijają swoje zaufanie oraz szacunek do samych siebie oraz kolegów i koleżanek z klasy; • opracowanie harmonogramu i tematyki zajęć reintegracyjnych na podstawie przeprowadzonej w szkole			

	diagnozy potrzeb dotyczącej kondycji psychicznej uczniów i ich rodziców (diagnoza prowadzona we współpracy z wychowawcami, pedagogami, psychologami szkół i placówek). • realizacja programu zajęć reintegracyjnych w szkołach i placówkach. • podkreślanie wartości zachowań fair play podczas prowadzenia zajęć sportowych; • treningi interpersonalne – na początku semestru, w przypadku pojawienia się sytuacji nowych, trudnych bądź problemowych; • zajęcia prowadzone w formie dramy (przez psychologa, pedagoga szkolnego bądź specjalnie przygotowanego w tym zakresie nauczyciela). Zadaniem uczniów będzie wcielenie się w przypisane im wcześniej role (odgrywane scenki mogą być analogicznym przedstawieniem rzeczywistej sytuacji w społeczności rówieśniczej uczniów, np. problem nieakceptacji, odtrącania jakiegoś ucznia, przejawianie zachowań agresywnych, problem euro sieroctwa). Dzięki metodom aktywizującym uczniowie są w stanie bardziej wczuć się w daną sytuację i zrozumieć istotę problemu; • przy współpracy wykwalifikowanych w tym temacie specjalistów prowadzone warsztaty koleżeńskie dla uczniów. Podczas zajęć uczniowie będą mogli lepiej się poznać, odkryć łączące ich podobieństwa ora przekonać się, że występujące różnice są korzystne dla nich i nie należy się ich obawiać. Młodzi ludzie rozwijają swoje zaufanie oraz szacunek do samych siebie oraz kolegów i koleżanek z klasy; • uczniowie uczestniczą w szkoleniu uczącym ich czym jest aktywne słuchanie, a czym tylko słyszenie. Podczas zajęć uczeni są jak jasno i w sposób bezpośredni wyrażać swoje potrzeby, prośby i oczekiwania względem innych osób; • projekt całoroczny dedykowany uczniom SP pt.: „Powiedz co we mnie lubisz”. Jego celem jest poprawa znajomości uczniów oraz polepszenia atmosfery w klasie. Co tydzień/ 2 tygodnie/ miesiąc uczniowie zmieniają ławki, przy których siedzą, dzięki temu na zakończenie roku szkolnego każdy uczeń spędzi wyznaczony czas, z wszystkimi swoimi kolegami i koleżankami z klasy. Po zakończeniu każdej takiej zmiany uczniowie przygotowują laurkę/ rysunek/ wierszyk/ list do swojej koleżanki/ kolegi z ławki, w którym dziękują za wspólnie spędzony czas i wymieniają, co lubią w danej osobie; • szkolenie edukujące w temacie relacji międzyludzkich prowadzone przez przygotowanego w temacie pedagoga pt. „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” (lekcje dedykowane uczniom klas IV-VI SP), • szkolenia wychowawców i nauczycieli w zakresie funkcjonowania uczniów pochodzących z innych krajów,
--	---

	• zajęcia integrujące uczniów pochodzących z innych krajów, udział w uroczystościach i wydarzeniach szkolnych, pasowanie ich na uczniów szkoły i czytelników biblioteki szkolnej.			
1. Rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i opiekunów uczniów. 2. Doskonalenie kompetencji nauczycieli i wychowawców umożliwiających budowanie pozytywnych relacji z uczniami i ich rodzicami, w tym kompetencji z zakresu komunikacji interpersonalnej.	- prelekcje, - szkolenia, warsztaty, - broszury, materiały informacyjne, - dramy sytuacyjne.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog szkolny, nauczyciele	Cały rok szkolny	Nauczyciele, wychowawcy, rodzice uczniów
	• prowadzenie prelekcji, celem omówienie aktualnych problemów występujących między uczniami na różnym poziomie edukacji – geneza problemu, objawy, skutki, środki zaradcze, profilaktyka poprawnego zachowania; • dramy sytuacyjne, przedstawiające rzeczywiste sytuacje problemowe uczniów danej szkoły – nauczyciele oraz chętni opiekunowie wcielają się w przypisane im w scenariuszu postacie oraz odgrywają przedstawione w nim sytuacje. Kolejno starają się rozwiązać problem w odgrywanej scenie. Na zakończenie, scenki są analizowane, „aktorzy-dorośli” dzielą się tym, co było dla nich, niezrozumiałe, z czym mieli problemy oraz jakie towarzyszyły im uczucia. „Aktorzy-dzieci” dzielą się swoimi spostrzeżeniami i wspólnie zastanawiają się, jaka będzie najlepsza taktyka rozwiązania danego problemu; • poprawa kompetencji wychowawczych – zwrócenie uwagi jak ważne w procesie wychowawczym jest dawanie dobrego przykładu własnym zachowaniem, które jest spójne z tym, czego uczymy swoich podopiecznych (zachowanie dopuszczające podwójne standardy jest niedopuszczalne czyli np. dorośli wychodzą z założenia, że im można zachowywać się w niewłaściwy, nieakceptowany sposób, ponieważ są dorosłymi – takie sytuacje są niedopuszczalne i mogą doprowadzić do spadku zaufania dzieci do opiekunów, a w konsekwencji do ich oszukiwania), konsekwencja w słowach i działaniu, umiejętność słuchania problemów podopiecznych, cierpliwość, zrozumienie, docenianie szczerości i otwartości; • praca nad poprawą bądź utrzymaniem satysfakcjonującego poziomu zaufania dzieci i młodzieży do dorosłych – opiekunowie dowiedzą się jak prowadzić ze swoimi podopiecznymi rozmowę w efektywny sposób oraz jakie zasady powinny obowiązywać obie strony (zajęcia prowadzone przez psychologa bądź przygotowanego w tym temacie pedagoga); • udział w szkoleniach lub korzystanie z materiałów szkoleniowych rozwijających kompetencje w zakresie budowania pozytywnych relacji i właściwej komunikacji w środowisku szkolnym. • zintensyfikowanie współpracy poradni ze szkołami i placówkami w zakresie diagnozowania uczniów			

	i podejmowania działań wspierających uczniów w realizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej z nauczycielami i specjalistami ze szkół, placówek, z rodzicami i opiekunami prawnymi. • przeprowadzenie warsztatów dla rodziców ukierunkowanych na wspieranie uczniów przeżywających trudności po doświadczeniach związanych z sytuacją pandemiczną z udziałem specjalistów z poradni psychologiczno – pedagogicznej.
--	---

Część: Integracja środowiska uczniowskiego poprzez działalność samorządową i wolontariacką

Program wychowawczo-profilaktyczny

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych takich jak komunikacja i współpraca w grupie, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz w organizacjach samorządowych, czyli szeroko rozumiana integracja ze środowiskiem szkolnym. Z perspektywy uczniów ich udział w pracach samorządu uczniowskiego wpływa na najbliższe otoczenie, gdyż w ten sposób mogą współdecydować o tym, jak będzie funkcjonować szkoła. Poprawia się również komunikacja między uczniami, ponieważ dzięki działającemu samorządowi wszyscy wiedzą, co się dzieje w szkole, polepsza to atmosferę i ułatwia rozwiązywanie potencjalnych konfliktów. Z pozycji nauczyciela samorządność uczniów sprzyja budowaniu partnerskich stosunków z młodzieżą, a to z kolei sprzyja unikaniu konfliktów i zaogniania sporów. Działanie w samorządzie to dla uczniów dobra lekcja demokracji w praktyce – organizując wybory do władz SU, uczestnicząc w procesie podejmowania decyzji i ponosząc ich konsekwencje, młodzi uczą się świadomego uczestnictwa w życiu społecznym. Dobrze działający samorząd uczniowski pomaga rozwiązać trudności, zanim osiągną naprawdę dużą skalę. Nie bez znaczenia jest fakt, iż uczniowie zadowoleni i lubiący swoją szkołę to uczniowie bardziej zmotywowani do nauki, a ponadto dla niektórych uczniów, którym nauka sprawia więcej trudności, działanie w SU daje możliwość odnalezienia swoich talentów i „bycia dobrym” w innych obszarach niż wiedza zdobywana podczas lekcji. Uczniowie działający w SU częściej odkrywają zalety pracy w grupie, nie tylko w ramach SU, ale także podczas lekcji w klasie.

Przedstawiony poniżej program ma na celu:

1. Rozwijanie umiejętności nawiązywania prawidłowych relacji z rówieśnikami,
2. Rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i opiekunów uczniów,
3. Poszerzanie wiedzy nauczycieli i opiekunów na temat prawidłowego rozwoju i funkcjonowania młodych ludzi oraz istotności nawiązywania i utrzymywania poprawnych relacji międzyrówieśniczych.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
---------	-------------------	----------------	---------------------------	----------

1. Propagowanie aktywności i twórczego myślenia uczniów. 2. Wychowywanie samodzielnych, samodzielnie radzących sobie w życiu młodych ludzi.	- pogadanki, e-lekcje, samodzielne wystąpienia,	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	czerwiec 2021r.	Uczniowie
	• zaangażowanie uczniów w działalność kółek dyskusyjnych (każde spotkanie ma inny zakres tematyczny. Temat spotkania jest ustalany przez uczniów w drodze głosowania / dyskusji. Uczniowie wiedzą o wybranym temacie z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym, dzięki czemu są w stanie dobrze się do niego przygotować – wyszukują artykułów, wyników badań, twierdzeń znanych osób, autorytetów, na potwierdzenie swojej tezy); • zachęcenie uczniów do udziału w pracach w Samorządzie Szkolnym, udzielanie się w różnych grupach/drużynach sportowych, a także o charakterze wolontariatu - udzielanie pomocy osobom potrzebującym tj. osobom starszym, udzielanie korepetycji osobom ze słabszymi wynikami w nauce, działanie na rzecz lokalnej społeczności); • zachęcanie uczniów do kandydowania oraz brania udziału w wyborach do Samorządu Uczniowskiego; stworzenie gazetek tematycznych również na stronie internetowej szkoły, • zachęcanie uczniów do realizacji ich własnych pomysłów np. wsparcie schroniska dla zwierząt, zorganizowanie uczniowskiego wsparcia przez uczniów dla osób od nich słabszych, tworzenie grup, które wspólnie się uczą, itp.; • organizowanie projektów tematycznych i społecznych wynikających z potrzeb uczniów, które są okazją do zdobywania wiedzy na konkretny temat, rozwijania umiejętności pracy w grupie, komunikacji, dobrego zarządzania czasem i autoprezentacji. • promowanie autoprezentacji – dzięki działaniom w samorządzie młodzi ludzie uczą się negocjowania, hierarchizowania swoich potrzeb i osiągania kompromisów, aby zdobyć poparcie dla swojego pomysłu muszą wiedzieć, w jaki sposób atrakcyjnie przedstawić idee i uwiarygodnić siebie. Wzmacnia się ponadto ich poczucie własnej wartości, • współpraca pomiędzy różnymi podmiotami pomagającymi potrzebującym i włączania się w akcje pomocowe o dużym zasięgu, jak „Szlachetna paczka”, itp. • organizowanie zbiórek charytatywnych – (w pandemii z zachowaniem bezpieczeństwa), • organizowanie ekologicznych kampanii online,			

Część: Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
5. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2009 nr 206 poz. 1589);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. 1999 nr 67 poz. 756).
7. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. 1993 nr 17 poz. 78);
8. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. 2015 poz. 728);
9. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526);
10. Ustawa z dnia 26 września 2014 r. o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzonej w Lanzarote w dniu 25 października 2007 r. (Dz. U. 2014 poz. 1623).

Informacje dodatkowe

1. Report of the Consultation on Child Abuse Prevention – Raport z konsultacji w sprawie zapobiegania krzywdzeniu dzieci – (1999), Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), Genewa.
2. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography – Protokół fakultatywny do Konwencji Praw Dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii – (2000), ONZ.
3. Redefining the Jargon. Sexual Abuse of Children, Child Pornography and Pedophilia on the Internet: An International challenge (1999), UNESCO, Paris.

4. Semantics or Substance? Towards a shared understanding of terminology referring to the sexual abuse and exploitation of children (2005), NGO Group for the Convention on the Rights of the Child.
5. Declaration and Agenda for Action from the World Congress against the Commercial Sexual Exploitation of Children – Deklaracja Końcowa I Światowego Kongresu Przeciwko Sexualnemu Wykorzystywaniu Dzieci w Celach Komercyjnych – (1996), Sztokholm.

Wprowadzenie

Wykorzystanie seksualne dziecka rozumiane jako włączanie dziecka w aktywność seksualną z dorosłymi powszechnie oceniane jest negatywnie. Co więcej prowadzenie takich działań jest sprzeczne z panującymi normami obyczajowymi, kulturowymi i prawnymi w Polsce.

Nawet, jeśli dziecko przejawia zachowania sugerujące bądź jasno przyzwalające na zamiary oraz chęci dorosłego, takie zachowanie jest niedozwolone. Z kolei zachowanie dziecka należy uznać za prawidłową reakcję, która wynika z rozwoju seksualności u dzieci. Zachowania dorosłych, które łamią obowiązujące normy i dopuszcza się wykorzystania/ aktywności seksualnej z nieletnim, nigdy nie może zostać usprawiedliwione. „Relacja” pomiędzy dorosłym a dzieckiem nigdy nie może zostać uznana za symetryczną, gdyż młody człowiek nie jest w stanie świadomie decydować o swoim zachowaniu oraz intencjach drugiego człowieka. Z tego powodu dziecko, które pozostaje w takiej sytuacji, zawsze znajduje się w gorszej pozycji.

Zjawisko uwodzenia dzieci w Internecie, określane w anglojęzycznej literaturze „groomingiem” jest to nawiązywanie szczególnej relacji pomiędzy osobą dorosłą a dzieckiem, w celu jego uwiedzenia i seksualnego wykorzystania. Seksuolodzy klasyfikują takich dorosłych jako osoby posiadające skłonności pedofilskie – osoba, która dopuszcza się takiego czynu najczęściej dąży do spotkania z młodym człowiekiem w świecie realnym i jego seksualnego skrzywdzenia lub wykorzystywania go do tworzenia własnej, dziecięcej pornografii. Każda forma groomingu jest głęboko krzywdząca dla młodego człowieka i pozostawia po sobie ślad na psychice.

Zadaniem opiekunów dzieci i nieletnich jest przeciwdziałać i nie dopuszczać do zaistnienia takich sytuacji. Z tego też powodu konieczne jest dbanie i ciągłe podnoszenie poziomu wiedzy i świadomości istnienia zagrożenia u młodych ludzi. Konieczne jest informowanie o formach zachowań niepożądanych i zagrażających, jak również o sposobach przeciwdziałania takim sytuacjom czy odpowiednich sposobach zachowania w momencie, gdy taka sytuacja zaistnieje (zarówno, gdy sytuacja dotyczyć ich będzie personalnie jak i w momencie, gdy staną się jej świadkiem).

Nauczyciele i rodzice powinni również zapoznać się z metodami zmniejszającymi ryzyko pojawienia się takich sytuacji oraz być świadomym konsekwencji uwiedzenia dziecka przez osobę dorosłą w Internecie.

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks Karny, ustawy – Kodeks Postępowania Karnego, ustawy – Kodeks Karny Wykonawczy, ustawy – Kodeks Karny Skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2009 nr 206 poz. 1589), która weszła w życie 8 czerwca 2010 r. podjęła się nowelizacji prawa w Polsce, uzupełniając zapisy kodeksu karnego o procedury penalizacji w sytuacji uwodzenia dzieci w sieci Internet.

Art. 200a. § 1.

Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 §3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200b „Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2”.

Problem uwodzenia i wykorzystywania dzieci przy użyciu Internetu istnieje od chwili udostępniania dostępu do sieci osobom najmłodszym. Obecnie prawie każdy uczeń szkoły podstawowej w Polsce, dysponuje dostępem do sieci. Z tego powodu konieczne jest prowadzenie ciągłych działań profilaktycznych oraz pedagogizacji rodziców, opiekunów, nauczycieli i wychowawców młodych ludzi.

Upowszechnienie Internetu zniósło wiele barier komunikacyjnych między ludźmi, ułatwiając tym samym nawiązywanie nowych znajomości oraz łatwiejszy dostęp do wiedzy i poszukiwanych przez nich informacji. Rozpowszechnienie dostępu do sieci posiada również wiele wad tj. ułatwiło dostęp do potencjalnych nowych ofiar, osobom o skłonnościach pedofilskich.

Często zapominamy o tym, że rozmawiając z nowo poznaną osobą za pośrednictwem komunikatorów internetowych, nigdy do końca nie będziemy mieli pewności, z kim tak naprawdę prowadzimy rozmowę. Nigdy nie mamy stuprocentowej pewności, kto tak naprawdę znajduje się po drugiej stronie i czyta nasze wiadomości. Pomimo, że osoba, z którą rozmawiamy przedstawi nam się, poda swoje dane personalne czy kontakt do portalu społecznościowego, zawsze istnieje prawdopodobieństwo, że podszywa się pod kogoś innego, bądź tworzy nową, internetową tożsamość. Z tego powodu szkoła zobowiązana jest do uwrażliwiania dzieci, młodzieży i ich opiekunów na te kwestie.

W 2006 roku Agencja Gemius oraz Fundacja Dzieci Niczyje przeprowadziły badania dotyczące doświadczeń dzieci z niebezpiecznymi treściami w sieci. Badanie uwzględniało również pytanie związane z rodzicami/opiekunami dzieci i ich zainteresowaniem tym, co oni sami robią podczas korzystania z Internetu. Okazało się, że zaledwie 26 % badanych młodych ludzi spotyka się z poprawną reakcją swoich opiekunów (zaledwie 10 % badanych wskazało odpowiedź „zawsze”, 16 % „często”). Pozostali ankietowani są zdania, że ich rodzice czasami bądź nigdy nie podejmują tego tematu. Z tego właśnie powodu proponowane przez nas działania powinny obejmować swoim zasięgiem również edukację osób dorosłych – w celu uświadomienia im istoty problemu i wszechobecności badanego zjawiska.

Okazało się, bowiem, że aż 71 % badanych miało styczność z materiałami o charakterze erotycznym lub pornograficznym. Większość przypadków spotykania się z taką tematyką była mimowolna.

Ochrona młodych ludzi przed wykorzystaniem seksualnym jest praktykowana od lat 80. XX wieku na terenie Stanów Zjednoczonych. Niestety w Polsce takie działania nie są kompleksowe i zintegrowane. Dlatego też, na nauczyciela spoczywa jeszcze większa odpowiedzialność w tym temacie.

Profilaktyka przemocy seksualnej wobec dzieci powinna odbywać się od najwcześniejszych lat. W rodzinie, w szkole, w świetlicy. Jej działania powinny bazować nie tylko na dostarczaniu informacji o czyhających zagrożeniach, ale również na uczeniu młodych ludzi odpowiedniego zachowania w sieci oraz poza nią, umiejętności nawiązywania komunikacji przy jednoczesnej zdolności odmawiania i świadomości własnej wartości. Ponadto należy dziecku wskazać, gdzie i u kogo należy szukać pomocy.

W przeciągu ostatnich 10 lat liczba ujawnionych przypadków wykorzystania seksualnego dzieci wyniosła 5335. Liczba zgłaszanych zdarzeń w dalszym ciągu wzrasta, co świadczy o zwiększeniu świadomości społeczeństwa oraz samych dzieci. Niestety zgłaszane zdarzenia w dalszym ciągu stanowią jedynie ułamek tego, co rzeczywiście się zdarza.

Młody człowiek, który doświadczy wykorzystania zazwyczaj potrzebuje wszechstronnej pomocy od osób dorosłych. Niestety takie działania mogą pomóc jedynie w emocjonalnym i poznawczym poradzeniu sobie ze zdarzeniem, które ich dotknęło. A żadna forma terapii nie jest w stanie zmienić tych przykrych doświadczeń. Z tego powodu najskuteczniejszą metodą jest prowadzenie stałej profilaktyki. Szkoła powinna również inwestować w rozszerzenie oferty pomocy dzieciom wykorzystywanym seksualnie czy tym, których granica cielesności została naruszona, przez kształcenie specjalistów oraz tworzenie zespołu ludzi, którzy będą w stanie świadczyć taką pomoc.

Nieliczne Polskie programy profilaktyki czy kampanie edukacyjne nawiązujące do tego tematu, mają na celu głównie zachęcenie osoby poszkodowanej, dotkniętej omawianym zjawiskiem i osób, które podejrzewają, że dziecko jest wykorzystywane, do zgłaszania takich przypadków. Prezentowany Program Wychowawczo-Profilaktyczny wskazuje działania o charakterze prewencyjnym. Celem programu jest przygotowanie dzieci i młodzieży szkolnej do zachowania szczególnej ostrożności oraz reagowania w prawidłowy sposób w sytuacji stania się ofiarą bądź świadkiem takiego zdarzenia.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystywaniu dzieci” ma na celu:

1. Przeciwdziałanie wykorzystywaniu dzieci:

- uświadamianie czym jest wykorzystywanie seksualne,
- uświadamianie występowania granic cielesnej interakcji pomiędzy osobą dorosłą a młodym człowiekiem,
- nauczanie gdzie i u kogo należy szukać pomocy,
- pedagogizacja z omawianego tematu powinna dotyczyć: uczniów, nauczycieli, rodziców, opiekunów uczniów oraz inne zainteresowane osoby dorosłe.

2. Uświadamianie nienaruszalności cielesnej:

- wytłumaczenie występowania różnic między przemocą a karaniem,
- uświadamianie występowania granic personalnych i społecznych,
- uświadamianie bezpieczeństwa w rodzinie,
- przedstawianie miejsc, w których można szukać pomocy,
- wyjaśnienie, jakie działania można podjąć w sytuacji naruszenia nietykalności,
- pedagogizacja z omawianego tematu powinna dotyczyć: uczniów, nauczycieli, rodziców, opiekunów uczniów oraz inne zainteresowane osoby dorosłe.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza sytuacji problemowej. 2. Prowadzenie działań profilaktycznych i edukacyjnych na terenie szkoły.	- badanie ewaluacyjne, - omówienie otrzymanych wyników, - opracowanie działań profilaktycznych i wychowawczych,	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Cała społeczność szkolna

3. Współpraca z Instytucjami, Organizacjami i służbami porządkowymi	- przeprowadzenie ponownej ewaluacji, - spotkania informacyjne z członkami całej społeczności szkolnej i specjalistami.			
	• przeprowadzenie badań ewaluacyjnych na temat cielesności oraz dozwolonych i niedozwolonych zachowań pomiędzy osobami niepełnoletnimi oraz na linii osoba niepełnoletnia-dorosły. Następnie przeprowadzenie analizy uzyskanych wyników oraz opracowanie działań profilaktycznych w celu zwiększenia świadomości ludzi na temat istniejącego zagrożenia oraz seksualności człowieka. Dzieci i młodzież nabędą również umiejętności ułatwiające reagowanie w takiej nieakceptowanej sytuacji; • informowanie całej społeczności szkolnej o istnieniu instytucji oraz organizacji zajmujących się pomocą osobom pokrzywdzonym, w tym dzieci i młodzieży w wieku szkolnym; • wskazywanie osoby pierwszego kontaktu w szkole; • umieszczenie w gablotkach szkolnych oraz na stronie internetowej szkoły, informacji na temat sposobów i miejsc, w których można otrzymać pomoc; • stworzenie szkolnych grup pomocowych – uczniowie i rodzice w anonimowy sposób mogą zawiadamiać pracowników szkoły o sytuacjach, które są dla nich martwiące bądź na podstawie, których mają podejrzenia, że granice nienaruszalności cielesnej zostały przekroczone; • edukacja na temat bezpieczeństwa osobistego w Internecie oraz w życiu realnym, co ma doprowadzić do ograniczenia występowania sytuacji ryzykownych; • budowanie odporności i wspierania młodych ludzi z grup ryzyka; • diagnozowanie skali wiedzy uczniów na temat AIDS oraz chorób wenerycznych, zapoznanie się z otrzymanymi wynikami oraz rozpoczęcie prac profilaktycznych; • uświadomienie odbiorców o skali zagrożenia, jaka występuje w rodzinach oraz wyjaśnienie mechanizmów takich jak chronienie sprawców czynów zabronionych, syndrom sztokholmski – zajęcia prowadzone przez służby mundurowe, które przedstawiają sposoby podejmowania interwencji, możliwe kroki zaradcze oraz uwrażliwiają na konieczność funkcjonowania pomocy obywatelskiej (zawiadamiania odpowiednich służb jeśli pojawiają się podejrzenia, że stosowane działania wykraczają poza te akceptowane).			
1. Przeciwdziałanie przedwczesnej inicjacji seksualnej.	- warsztaty, szkolenia, dramy, - materiały informacyjne, sesja plakatu.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie

	• lekcja pt. „Współczesne media, a rzeczywistość” – nauczyciel prezentuje uczniom reklamy telewizyjne, umieszczone w czasopismach i billboardach. Uczniowie starają się zinterpretować prawdziwy przekaz reklamowy, jak również podejść krytycznie do treści seksualnych w prezentowanych reklamach; • debata na temat pornografii – nauczyciel sprawdza poziom wiedzy uczniów na temat pornografii oraz zagrożeń wynikających z oglądania i wzorowania się na zawartych tam treściach; • szereg lekcji pt.: „Bądź bezpieczny”: ○ uczniowie uczestniczą w szkolnym programie poświęconym profilaktyce infekcji HIV i zwalczaniu AIDS. Celem zajęć jest podniesienie świadomości uczniów na temat chorób, informowanie na temat profilaktyki, bliskich i daleko idących objawach chorób oraz możliwości zarażania się, ○ informowanie uczniów na temat anonimowego dostępu do testów na występowanie wirusa HIV oraz wskazywanie najbliższych placówek, które mogą wykonać takie badania, ○ uczniowie przygotowują plansze, każda z nich poświęcona jest obaleniu jednego mitu związanego z tematyką HIV, ○ uczniowie przygotowują gazetkę ścienną zawierającą informacje o chorobach wenerycznych oraz przykładach efektywnej profilaktyki. • trening asertywności – umożliwi uczniom bronienie się w sytuacjach zmuszania ich do czegoś. Odgrywanie przedstawionych tzn. sytuacji trudnych w parach (pod nadzorem specjalisty).			
1. Przeciwdziałania nadużyciom i wykorzystaniu dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. 2. Uwzględnienie tematyki przeciwdziałania przemocy seksualnej w działalności szkoły.	- lekcje informacyjne, - warsztaty, trening umiejętności, - zajęcia psychoruchowe, - dyskusje, - e-lekcje, - zaangażowanie w pracę w projektach społecznych, medialnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Cała społeczność szkolna
	• nauczyciele informują dzieci gdzie mogą i powinni szukać pomocy – helpline.org.pl niesie pomoc w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży w Internecie; • nauka życzliwości, tolerancji i akceptowania samego siebie – uczniowie rozmawiają o swoich zainteresowaniach, pasjach, o tym co jest ich mocną stroną. Prowadzący zajęcia nauczyciel pokazuje uczniowi zalety posiadania wśród swoich znajomych ludzi o odmiennych od niego pasjach,			

	zainteresowaniach – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja pt. „Być tolerancyjnym”, • trening asertywności pt.: „Kiedy mówienie ‘nie’ oznacza, że jestem niegrzeczny” – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja pt. „Asertywność – sposób na życie”, • szkolenie „wady i zalety stereotypów” – celem szkolenia jest uświadomienie uczniom czym są stereotypy, przydatne czy przeszkadzające w poznawaniu świata, jak się pozbyć nawyku stereotypowego myślenia, • „czy to już jest krzywdzenie?” – szereg zajęć poświęconych agresji, przemocy i wykorzystywaniu dzieci i młodzieży. Zagadnienie zostało podzielone tematycznie na relacje pomiędzy dziećmi i ich rówieśnikami, relacje rodzinne oraz te nawiązywane z osobą trzecią – zajęcia mają na celu uświadomić uczniom, jakie są ich prawa, jak rozpoznać zagrożenie i jak wyjść z niego obronną ręką – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja pt.: „Stop agresji wśród nas!” (dedykowana uczniom klas IV-VII SP), • spotkanie z przedstawicielem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, który porusza z uczniami temat bezpieczeństwa w rodzinie. Zajęcia mają na celu uświadomienie młodzieży, jakie czyny są dozwolone a jakie nie powinny występować. Dzieci uwrażliwione zostaną na pojawiające się sytuacje trudne i wiedzą, jakie działania podjąć, gdy staną się ich ofiarą bądź świadkiem takiego zdarzenia, • informowanie dzieci i młodzieży w wieku szkolnym jak istotne znaczenie ma prowadzenie nadzoru sąsiedzkiego i nie pozostawanie obojętnym na ludzką krzywdę. Podejmowanie interwencji w rodzinach, sąsiedztwie i grupach rówieśniczych poprzez poinformowanie odpowiednich dorosłych bądź odpowiednie instytucje; • uczniowie zapoznani zostają z motywami i hasłami przewodnimi kampanii społecznej: „Zły dotyk boli przez całe życie” oraz „Dotyk, który nie znika”; • w szkole prowadzone są fakultatywne zajęcia z „samoobrony dla dzieci i młodzieży”. Zajęcia mają za zadanie wspomagać rozwój psychofizyczny, uczyć dyscypliny, nawiązywania współpracy pomiędzy rówieśnikami, ale przede wszystkim wpływania na zwiększenie poczucia bezpieczeństwa najmłodszych. Podczas zajęć uczniowie zapoznani zostaną z procedurami bezpieczeństwa, poznają podstawowe zasady i taktyki zachowania się podczas sytuacji zagrożenia np. poinformowani zostaną, w jaki sposób
--	---

	zachować się, gdy będą nagabywani przez osoby nieznajome. Dowiedzą się również, jak poprawnie wzywać pomocy, jak się zachować w sytuacjach niebezpiecznych, jak bezpiecznie upadać, itp.			
1. Pedagogizacja opiekunów dzieci i młodzieży w wieku szkolnym na temat cyberprzemocy oraz nienaruszalności cielesnej osób nieletnich.	- spotkanie informacyjne, - e-szkolenie, - szkolenie.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy
	- szkolenie dla opiekunów w jaki sposób uczyć dzieci i młodzież jak należy zachowywać się w Internecie oraz tłumaczyć, jakie konsekwencje może nieść ze sobą nierozważne użytkowanie sieci; - pedagogizacja rodziców i nauczycieli uczniów na temat oznak nadużyć seksualnych wobec ich podopiecznych (objawy somatyczne, psychologiczne i behawioralne); - informowanie o skutkach wywieranych na jednostkę po doświadczeniu cyberprzemocy, przemocy fizycznej, emocjonalnej czy seksualnej – szkolenie „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie”. - przeciwdziałanie przedwczesnej inicjacji seksualnej dzieci i młodzieży – opiekunowie uczą się informować dzieci i młodzież o konsekwencjach przedwczesnej inicjacji seksualnej, o wpływie na organizm, sposób funkcjonowania i psychikę człowieka, tłumaczą przyczyny, zainteresowanie tematyką seksualną ich rówieśników, itp.			
1. Promowanie udzielania stałej profilaktyki wobec zjawiska cyberprzemocy oraz uświadamianie, jakie działania należy podjąć w celu przeciwdziałania wykorzystaniu nieletnich oraz naruszania ich granic cielesnych.	- spotkania z wychowawcą klas, psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - materiały informacyjne, pozycje książkowe, - piknik rodzinny, - ćwiczenia w formie dram, - e-szkolenia.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
2. Pedagogizacja opiekunów/ rodziców dzieci na temat etapów rozwoju dzieci.	uczenie rodziców jakie działania należy podjąć, aby przeciwdziałać występowaniu zjawiska przemocy elektronicznej np. informowanie w jaki sposób rozmawiać z młodym człowiekiem na temat jego aktywności w sieci, jakie symptomy zachowania mogą wskazywać na problemy z cyberprzemocą, szkolenie pt. „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie”. Rodzice/ opiekunowie dowiedzą się również, w jaki sposób można podjąć samodzielną interwencję i wpłynąć na aktywność młodego			
3. Omawianie zjawiska przemocy				

oraz zapoznanie się ze sposobami radzenia sobie z nimi. 4. Przeciwdziałanie przemocy rodzinnej.	człowieka w sieci np. poprzez stosowanie aplikacji internetowych, które zbierają informacje, co jest przeglądane w sieci bądź blokują strony/portale, które nie są przeznaczone dla oczu niepełnoletnich, • rodzice zapoznani zostają z treścią raportu pt.: „Zarządzanie prywatnością i wizerunkiem przez dorosłych w przestrzeni mediów społecznościowych. Popularność witryn wśród dzieci 7-14 (2010)”; • opiekunowie otrzymują informacje na temat organizacji, które zajmują się pomocą np. helpline.org.pl – z pomocy powinni skorzystać opiekunowie, którzy: ○ nie wiedzą, jak rozmawiać z dzieckiem o bezpieczeństwie w Internecie, ○ są zaniepokojeni ilością czasu, jaką ich dziecko poświęca na aktywność komputerową, ○ ich dziecko stało się ofiarą przemocy rówieśniczej w sieci bądź zaniepokojeni są nowymi znajomościami dzieci. • pedagogizacja rodziców/ opiekunów uczniów i informowanie ich o poszczególnych poziomach rozwoju dzieci oraz specyficznych zdolnościach rozumowania dziecka np. sytuacje, gdy dziecko zachowuje się w sposób agresywny wobec innych osób i/lub przedmiotów jednakże nie zdaje sobie sprawy, że takie zachowanie jest nieakceptowane społecznie i może mieć daleko idące skutki; • doszkalanie rodziców/ opiekunów na temat różnych objawów zachowań przemocowych (behawioralnych, emocjonalnych, itp.) oraz sposobach zapobiegania i przeciwdziałania występowaniu takim sytuacjom; • piknik rodzinny – spotkanie promujące konstruktywne sposoby spędzania wolnego czasu w gronie rodzinnym. Zaproszeni pracownicy GOPS udzielają prelekcji na temat bezpiecznego i konstruktywnego środowiska rodzinnego, które wpływa dodatnio na rozwój psychofizyczny młodego człowieka. Pracownicy rozdają ulotki dotyczące przemocy oraz zapraszają na indywidualne rozmowy. Podczas pikniku przeprowadzone zostają anonimowe ankiety; • nauczyciele udzielają informacji o tym, gdzie należy szukać doraźnej pomocy osobom, które uwiękane są w przemoc w rodzinie; • pedagogizacja rodziców/ opiekunów na temat seksualności ich dzieci oraz udzielanie wskazówek w jaki sposób i kiedy należy rozpocząć taki temat ze swoim dzieckiem. Poruszone zostaną również możliwe konsekwencje wynikające z unikania tematu bądź traktowania go jako temat tabu – szkolenie przeprowadzi seksuolog i/lub wyspecjalizowany w temacie pedagog, bądź przeprowadzone zostanie za pośrednictwem wspomnianego już wcześniej e-szkolenia Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Skąd się biorą dzieci?, czyli jak rozmawiać z młodym człowiekiem o seksualności”;
---	---

1. Szkolenia z zakresu zapewniania uczniom i młodzieży szkolnej poczucia bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa faktycznego. 2. Uczenie prawidłowych zachowań reagowania w sytuacjach kryzysowych oraz trudnych. 3. Nawiązanie współpracy z organizacjami/ instytucjami/ itp. zewnętrznymi.	- szkolenia, - materiały informacyjne, pozycje książkowe, - nawiązanie współpracy z podmiotami zewnętrznymi, - ćwiczenia w formie dram.	Wychowawcy kl. 0 - 8, dyrektor szkoły, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	• szkolenie informujące na temat odpowiedzialności za zapewnienie bezpieczeństwa uczniów w kontekście sytuacji kryzysowych; • uświadomienie istoty odpowiedzialności prawnej pracowników szkoły za zapewnienie bezpieczeństwa swoim uczniom; • nauczyciele nawiązują współpracę z instytucjami i organizacjami świadczącymi pomoc w omawianym temacie, • informowanie rodziców dzieci, w jaki sposób rozmawiać z trudnym rodzicem, z jakimi symptomami można się spotkać, gdy uczeń ma problemy w domu albo z rówieśnikami; • za pomocą dram nauczyciele ćwiczą rozmowy z trudnymi rodzicami i uczniami; • informowanie nauczycieli, w jaki sposób powinni podejmować się przeprowadzenia interwencji w sytuacji, gdy mają podejrzenia, że doszło do naruszenia cielesności ich podopiecznych; • opracowanie strategii bezpieczeństwa i reagowania w sytuacjach kryzysowych bądź przypomnienie procedur wraz z ich przećwiczeniem; • prowadzenie rejestru sprawców oraz kontrolowanie ich zachowania w przyszłości; • utrzymywanie kontaktu z organizacjami, instytucjami obeznanymi w temacie oraz prowadzenie ciągłych działań z policją.			

Część: Cyberprzemoc

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 283 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. 2016 r. poz. 1943);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977 z późniejszymi zmianami);
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553);
7. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555);
8. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93);
9. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 nr 12 poz. 114);
10. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. 1997 nr 133 poz. 883);
11. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. 1982 nr 35 poz. 228);
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. 2015 r. poz. 1113);
13. Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną z dnia 18 lipca 2002 r. (Dz. U. Nr 144 poz. 1204).
14. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. 2015 poz. 728);
15. Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (Dz. U. Nr 30 poz. 179 z późn. zm.);
16. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526);
17. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, Budapeszt 23.11.2001 r., CETS. Nr 185.

Wprowadzenie

W każdej chwili miliony dzieci i młodzieży korzysta z Internetu, który stał się nieodzownym narzędziem, które wykorzystujemy przy wielu aktywnościach. Za pośrednictwem tego medium ludzie pracują, uczą się, odpoczywają, bawią, poznają nowych ludzi czy też załatwiają codzienne

sprawy. Jedna czwarta dzieci zaznajamia się z Internetem przed ukończeniem 6 roku życia, a połowa zaczyna korzystać z niego w wieku 7-12 lat.

Internet pomimo licznych i przydatnych informacji, niesie ze sobą wiele zagrożeń. Wraz z jego rozwojem oraz zwiększeniem dostępności do nowych mediów, dzieci i młodzież coraz częściej stają się ofiarami przemocy elektronicznej. Zjawisko określane pojęciem cyberprzemoc lub cyberbulling w przeciągu kilku lat zostało uznane za istotną kwestię społeczną. Z tego powodu większość programów edukacyjnych i profilaktycznych skupia się na zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Sieci. Pomimo prowadzenia tych działań, badanie przeprowadzone przez naukowców Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej pokazały, że co piąty młody człowiek (w wieku 11-16 lat) miał w Internecie kontakt z treściami, które mogą zaszkodzić wciąż kształtującemu się systemowi wartości i wpłynąć na postrzeganie niektórych aspektów życia takich jak: nienawiść, samouszkodzenia, samobójstwo, bulimia i anoreksja czy substancje psychoaktywne. To samo badanie udowodniło, że prawie co siódme dziecko otrzymało wiadomości o podtekście seksualnym (EU Kids Online, 2010).

Według dr Jacka Pyżalskiego, aby mówić o zjawisku cyberprzemocy należy wyróżnić kilka podstawowych cech, tj. wielokrotne i wrogie zachowanie osoby i/lub grupy mające na celu krzywdzenie innych. Oznacza to, że materiały zamieszczone w Internecie zostały opublikowane z premedytacją i w sposób trwały (np. wielokrotne kopiowanie i rozsyłanie treści powoduje, że ich całkowite usunięcie stało się niemożliwe), wyszukiwany oraz dostępny dla nielimitowanej grupy odbiorców. Poza powtarzalnością oraz intencjonalnością czynów Pyżalski wyróżnił, nierówność sił (psychologiczna, ilościowa oraz akt realizowania agresji w obszarze znanej grupy społecznej – zarówno w świecie wirtualnym i/lub w świecie rzeczywistym).

Procedura reagowania wobec sprawcy cyberprzemocy

Zapewnienie uczniom bezpieczeństwa jest jednym z fundamentalnych zadań szkoły. Z tego powodu placówka szkolna stworzyła procedury w celu poprawy bezpieczeństwa uczniów placówki oraz zapewnienia dzieciom doświadczającym cyberprzemocy efektywnej ochrony i wsparcia, jak także zmiany postawy sprawców i świadków przemocy.

Ważne jest:

- wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za podjęcie działań w przypadku pojawienia się zjawiska cyberprzemocy,
- podejmowanie interwencji w każdym przypadku ujawnienia lub podejrzenia cyberprzemocy (procedura nie będzie wówczas tylko „martwym” zapisem w dokumentach szkolnych).

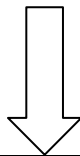
Etapy procedury

UJAWNIEŃ PRZYPADKU CYBERPRZEMOCY

Ujawnienie przypadku cyberprzemocy, może pochodzić z różnych źródeł. Zdarzenie może zostać zgłoszone przez ofiarę przemocy elektronicznej, ucznia, nauczycieli, wychowawców, rodziców, opiekunów bądź każdej innej osoby małoletniej i dorosłej, która wie o zdarzeniu.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest właściwe zaplanowanie oraz przeprowadzenie działań przygotowawczych tj. informowanie uczniów, pedagogów oraz opiekunów dzieci o nowych

procedurach lub ich zmianach, zapewnienie anonimowości osobie informującej o zdarzeniu oraz zaznajomienie z tematyką problemu. Warto, aby nauczyciele i opiekunowie uczniów stale podkreślali jak wielką wartością dodaną jest niepozostawanie obojętnym na krzywdę innych ludzi.

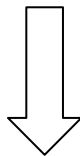

USTALENIE OKOLICZNOŚCI ZDARZENIA

- wszystkie zgłoszenia przypadków cyberprzemocy podlegają dokładnej i rzetelnej analizie;
- psycholog bądź pedagog szkolny we współpracy z wychowawcą oraz dyrekcją szkoły podchodzą indywidualnie do każdego zgłoszonego przypadku przemocy, dokonując szczegółowej analizy zdarzenia i planując kolejne kroki działania;
- w sytuacji, gdy o zdarzeniu dowiedział się nauczyciel nie będący wychowawcą danego ucznia bądź uczniów, zobligowany jest do niezwłocznego powiadomienia właściwego wychowawcy, psychologa, pedagoga bądź dyrekcję szkoły;
- konieczne jest ustalenie okoliczności i form zdarzenia oraz środków przekazu, jakie zostały użyte;
- warto zaangażować do współpracy nauczyciela informatyki. Pomoże on zabezpieczyć dowody na zaistnienie zdarzenia oraz ustalić tożsamość sprawcy lub sprawców cyberprzemocy.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest odpowiednie zebranie oraz zabezpieczenie dowodów przemocy – wszystkie dowody powinny być zarejestrowane/zapisane. W przypadku, gdy dowód znajduje się na:

- *telefonie komórkowym – nie należy kasować wiadomości, przesyłanych zdjęć, filmów czy innych śladów zaistniałej działalności. Jeśli to możliwe, warto również nagrywać połączenia głosowe na dyktafon bądź aplikacje mobilne stworzone do tego celu;*
- *komunikatorze internetowym, portalu społecznościowym – wiele serwisów umożliwia zapisywanie wiadomości w archiwum systemu. Warto jednak skopiować daną informację, zapisać ją w edytorze tekstowym a następnie wydrukować;*
- *czaty internetowe – nie umożliwiają zapisywania treści, dlatego niezwykle istotne jest skopiowanie, a następnie zapisanie i wydrukowanie całej wiadomości. W celu skopiowania tego, co jest widoczne na ekranie należy wykonać zrzut z ekranu (wcisnąć klawisze „Prt Scr”, a następnie przejść do dowolnego edytora tekstowego/ graficznego i wkleić obraz używając klawiszy „Ctrl” + „V”). Ważne jest, aby zapisać na dysku oraz wydrukować stworzony plik;*
- *strony www – nie są one naszą własnością, dlatego ich treść może być na bieżąco modyfikowana lub całkowicie zmieniana. Aby uniknąć stracenia danych konieczne jest zastosowanie procedury opisanej w punkcie poprzednim;*
- *e-mail – należy przesłać całą wiadomość do nauczyciela zajmującego się tą sprawą bądź do innej zaufanej osoby dorosłej. Niezwykle istotne jest, aby w treści maila czy wydruku znajdowała się wiadomość o nadawcy oraz godzinie wysłania wiadomości.*

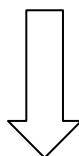
USTALENIE SPRAWCY

Przestrzeganie powyższych zasad usprawnia znalezienie sprawcy zdarzenia.

Sprawcą cyberprzemocy jest często osoba niedowartościowana, mająca problem z własną samooceną. Młody człowiek o takim rysie osobowościowym potrzebuje uwagi innych ludzi, bycia zauważonym, docenionym, z tego powodu podejmuje się działań, które zwrócą na niego uwagę. Dodatkowo wielu użytkowników Internetu jest przekonana o swojej anonimowości w sieci, a przez to o niekaralności swoich czynów wykonanych za pośrednictwem mediów. Jak pokazuje praktyka, specjaliści nie mają problemu z identyfikacją większości sprawców.

Sprawcy często starają się zabezpieczyć przed zidentyfikowaniem. W tym celu kradną tożsamość innych osób. W takiej sytuacji należy skontaktować się z operatorem (w przypadku telefonii) czy usługodawcą z prośbą o wydanie informacji o sprawcy zdarzenia. Należy pamiętać, że takie informacje udzielane są jedynie policji. Do podjęcia w/w działania zobowiązuje administratora art. 14 Ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną.

W przypadku, gdy złamane zostanie prawo, a tożsamości sprawcy nie udało się ustalić należy bezwzględnie skontaktować się z policją.

JAK REAGOWAĆ WOBEC SPRAWCY CYBERPRZEMOCY UCZNIA

Celem rozmowy ma być ustalenie stanu faktycznego zdarzenia, wspólna analiza przyczyn, próba rozwiązania sytuacji konfliktowej oraz wypracowanie nowej postawy wobec swoich koleżanek i kolegów.

- jeśli w toku rozmowy okaże się, że w zdarzeniu brała udział większa liczba uczniów placówki, bądź uczestniczyli oni w charakterze świadka, szkoła zobligowana jest do podjęcia rozmowy z każdą ze wskazanych lub podejrzanych o współudział osób;
- szkoła w jasny i konkretny sposób sygnalizuje, że nie akceptuje żadnych form przemocy;
- placówka oświatowa informuje o konsekwencjach regulaminowych, z jakimi spotyka się sprawca zdarzenia oraz o ewentualnych formach rekompensaty poniesionych przez osobę zaatakowaną strat;
- sprawca zdarzenia zostaje zobligowany do zaprzestania swojego procederu oraz usunięcia zamieszczonych treści;
- sprawca zostaje również poinformowany, z jakimi dalszymi konsekwencjami oraz działaniami prawnymi spotka się, jeśli nie wyrazi zgody na współpracę, nie zaprzestanie swoich działań bądź je powtórzy;
- nie należy konfrontować sprawcy i ofiary cyberprzemocy.

Powiadomienia rodziców lub prawnych opiekunów sprawcy przemocy

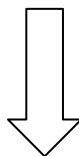
- szkoła informuje opiekunów dziecka o zdarzeniu, o podjętych krokach zaradczych oraz o konsekwencjach dyscyplinarnych, jakie zostaną podjęte wobec ucznia-sprawcy;

- szkoła we współpracy z rodzicami wypracowuje model dalszego funkcjonowania ucznia w placówce szkolnej. Należy jasno określić, jakie zachowania nie będą akceptowalne i jakie zostaną wysunięte konsekwencje, gdy do nich dojdzie.

Objęcie pomocą psychologiczno-pedagogiczną sprawcy

- za zgodą rodziców należy zagwarantować sprawcy stałą i cykliczną pomoc psychologiczno-pedagogiczną;
- podczas sesji konieczna jest praca nad zrozumieniem swojego zachowania oraz nauki nowego prospołecznego podejścia.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest nawiązanie pełnej współpracy z opiekunami ucznia bądź uczniów zaangażowanych w cyberprzemoc oraz chęć zmiany swojego nastawienia przez samego sprawcę.

W JAKI SPOSÓB POMÓC OFIERZE CYBERPRZEMOCY

Objęcie pomocą psychologiczną ofiary cyberprzemocy

Podobnie jak w sytuacji innych form przemocy, ofiara cyberprzemocy potrzebuje przede wszystkim wsparcia emocjonalnego ze strony osób dorosłych. Pokrzywdzony musi również być świadomy, że szkoła oraz najbliższe dziecku osoby dorosłe podjęły odpowiednie kroki w celu rozwiązania problemu oraz doceniają i uważają, że dziecko bardzo dobrze zrobiło, informując o sytuacji przemocowej.

Wspierając dziecko należy uświadomić je, że nikt nie ma prawa zachowywać się w sposób przemocowy wobec drugiej osoby, a szkoła nie akceptuje żadnych przejawów agresji. Młodzi ludzie często czują zażenowanie, strach, lęk, skrupowanie, wstyd, smutek, poniżenie, przerażenie, poczucie winy – należy być przygotowanym na takie odczucia, wykazać empatyczną postawę i umożliwić wyrażanie uczuć dzieciom.

Interwencja kryzysowa

W momencie dowiedzenia się o zdarzeniu cyberprzemocy, osoby dorosłe powinny podjąć działania w formie interwencji kryzysowej. Uczeń potrzebuje porady, wskazówki, a bardzo często tzw. „prowadzenia za rękę” w podejmowanych działaniach.

Aby nie dopuścić do eskalacji problemu, należy wzmocnić poczucie bezpieczeństwa u ofiary zdarzenia oraz wskazać, jakie działania należy podjąć, a czego unikać:

Wśród porad, które należy przekazać młodemu człowiekowi nie może zabraknąć informacji, aby:

- nie utrzymywać kontaktu ze sprawcą zdarzenia,
- nie kasować dowodów cyberprzemocy (wiadomości SMS, MMS, e-maile, zdjęcia, filmy, komunikatory, fora internetowe itp.),
- wprowadzić dodatkowe zabezpieczenia na komputerze oraz zmienić dane i hasła w miejscach gdzie są one wymagane i/lub widoczne.

Po zakończeniu interwencji należy monitorować omawiany wskaźnik, aby mieć pewność, że działania krzywdzące faktycznie zostały zaniechane a efekt ich prowadzenia usunięty. Należy poinformować ofiarę, sprawcę oraz wszystkie zainteresowane osoby, jakie działania zostają podjęte.

Kroki prawne

Większość przypadków cyberprzemocy nie wymaga powiadomienia sądu rodzinnego czy policji o zdarzeniu, ponieważ dostępne w szkole środki wychowawcze zwykle są w pełni wystarczające. Szkoła posiada jednak bardzo ważną funkcję w zakresie zapobiegania oraz przeciwdziałania cyberprzemocy, dlatego w niektórych sytuacjach nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu z **organami ścigania** oraz z **sądem rodzinnym** są bardzo istotne.

Dzieje się tak w sytuacji, gdy szkoła wykorzysta wszystkie dostępne jej środki zaradcze, a mimo to działanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Innym powodem jest brak możliwości kontaktu bądź odmowa współpracy przez rodziców, prawnych opiekunów, samego sprawcy cyberprzemocy bądź w sytuacji, gdy jego działania nie zostały przerwane bądź do szkoły docierają inne informacje o przejawach demoralizacji ucznia.

Należy zwrócić uwagę, że w polskim prawie brak jest definicji kodeksowej sankcjonującej oraz charakteryzującej konkretny rodzaj czynu opisujący zjawisko cyberprzemocy. Oznacza to, że cyberprzemoc nie jest czynem zabronionym stypizowanym w jakimkolwiek polskim przepisie, a małoletni nie są skutecznie objęci ochroną prawną przed zjawiskiem. Z tego powodu wykorzystuje się istniejące regulacje prawne, które w pewnym zakresie pozwalają ochronić ofiary przemocy elektronicznej.

W przypadku doświadczenia przez dziecko cyberbullyingu w polskim prawie dostępne są dwie drogi ochrony prawnej: **postępowania cywilnego i postępowania karnego**. Niestety kodeks karny nie przewiduje wszystkich możliwości działań przemocowych przy użyciu nowych mediów, dlatego też nie wszystkie czyny mogą zostać zakwalifikowane jako przestępstwo. W niektórych przypadkach należy posłużyć się drogą cywilną, czyli drogą roszczeń odszkodowawczych oraz wymuszających zaprzestania działań sprawcy. W przypadku bezprawnego użycia wizerunku dziecka lub jego danych personalnych (bez zgody rodzica lub opiekuna prawnego dziecka) sprawca ponosi odpowiedzialność cywilną za naruszenie dóbr osobistych (art. 23,24 k.c.). Z kolei odpowiedzialność karna spotka sprawcę w przypadku: zniewagi (art. 216 k.k.), zniesławienia (art. 212 k.k.), propagowania dziecięcej pornografii (art. 202 k.k.), włamania (art. 267 i art. 268a k.k.), groźby (art. 190 i 191 k.k.) oraz wykroczeń z kodeksu wykroczeń: stosowania wulgaryzmów w miejscach publicznych (art. 141 k.w.), czy nękania (art. 107 k.w.).

Szkoła będzie informować rodziców bądź prawnych opiekunów uczniów o możliwych rozwiązaniach prawnych oraz jakie działania podjąć.

Nieletni i małoletni będący ofiarą cyberprzemocy a przepisy prawne

W przypadku osób poniżej 18 roku życia, wszystkie działania prawne realizują rodzice lub prawni opiekunowie dziecka. Nie ma możliwości nawiązania dochodzenia odpowiedzialności prawnej pokrzywdzonego dziecka bez wcześniejszego nawiązania współpracy z opiekunami nieletniego.

W sytuacji zaistnienia podejrzenia, że sprawca cyberprzemocy jest osoba poniżej 17 roku życia, działania realizuje sąd rodzinny i sąd dla nieletnich właściwy ze względu na miejsce pobytu podejrzanego.

Zawiadomienie o przestępstwie

W polskim prawie funkcjonuje przepis (art. 304 §1 i §2 k.p.k.) nakładający obowiązek zawiadomienia o przestępstwie. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny i prawny obowiązek poinformować o tym policję lub prokuraturę. Dotyczy to również instytucji państwowych i samorządowych. W przypadku cyberprzemocy przestępstwami ściganymi z urzędu są włamania i groźby: karalna i bezprawna.

Jeżeli przestępstwo zostanie zgłoszone, a policja/prokuratura rozpoczną postępowanie, małoletni jako pokrzywdzony jest jednocześnie świadkiem przestępstwa i w związku z tym będzie przesłuchiwany.

Nieletni i małoletni będący sprawcą cyberprzemocy, a przepisy prawne

W myśl art. 5 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, *„wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym; kara może być orzeczona jedynie w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.”*

Zgodnie z art. 6 tej samej Ustawy sąd rodzinny dysponuje szeregiem możliwości podjęcia zachowań, począwszy od upomnienia, poprzez ustanowienie nadzorczy skierowanie małoletniego do odpowiedniej jednostki np. ośrodka kuratorskiego, zawodowej rodziny zastępczej kończąc na orzeczeniu umieszczenia w zakładzie poprawczym.

Dodatkowo sąd rodzinny, może orzec o umieszczeniu w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się przestępstwa, jeżeli przemawia za tym wysoki stopień demoralizacji oraz okoliczności i charakteru czynu, zwłaszcza, gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują skutecznej resocjalizacji nieletniego sprawcy (art. 10 tejże ustawy).

Należy również pamiętać, że sąd rodzinny może zobowiązać prawnych dziecka do poprawy warunków wychowawczych, zdrowotnych nieletniego lub bytowych oraz nawiązanie ścisłej współpracy z placówką szkolną, do której uczęszcza nieletni, poradnią psychologiczno-pedagogiczną lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy oraz lekarzem lub zakładem leczniczym oraz zobligować rodziców lub opiekuna prawnego do naprawienia w części lub w całości szkody wyrządzonej przez nieletniego (zgodnie z art. 7 § 1 Ustawy). Ponadto według art. 8 § 1 Ustawy w wypadku, gdy rodzice lub opiekun prawny nieletniego uchylają się od wykonania nałożonych obowiązków, sąd rodzinny może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 500 do 5000 zł.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo – Profilaktycznego pt.: „Cyberprzemoc” ma na celu ograniczenie i/lub całkowite wyeliminowanie zachowań agresywnych i przemocowych, realizowanych przy użyciu nowej technologii komunikacyjnej na terenie szkoły bądź poza nią. Prowadzone działania mają za zadanie uświadomić młodym uczniom, ich opiekunom oraz nauczycielom, czym jest przemoc elektroniczna, jak należy się przed nią chronić, jakie prawa przysługują osobie, która stała się jej ofiarą, gdzie szukać pomocy i wsparcia oraz z jakimi konsekwencjami spotka się osoba dopuszczająca się przemocy elektronicznej.

Mając na uwadze prawidłowy rozwój dzieci, na terenie szkoły podejmowane są różnorodne działania wychowawcze. Współpraca z rodzicami/ opiekunami prawnymi dzieci powinna opierać się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły),
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą,
- informowaniu i prowadzeniu spotkań edukacyjnych dla opiekunów dzieci. Spotkania prowadzone przez psychologów, pedagogów, służby policyjne i śledcze,
- wspieraniu rodziców i opiekunów prawnych dzieci.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie zjawiska cyberprzemocy wśród społeczności szkolnej. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenia efektywnego Programu wychowawczo-profilaktycznego.	- przeprowadzenie badań, ewaluacji. • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem zagrożenia występowaniem bądź określenia natężenia występowania sytuacji problemowych związanych z przemocą elektroniczną – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog, • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu podjęcie działań prewencyjnych, wspierających poprawne relacje uczniowskie oraz rozwijającą świadomość istnienia cyberprzemocy, jej rodzajów, kształtowanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych oraz świadomość pojawiających się konsekwencji dla sprawcy oraz ofiary takich zachowań; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest jego przyczyną.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Cała społeczność szkolna
1. Współpraca z rodzicami/opiekunami prawnymi uczniów w celu wyeliminowania zachowań przemocowych. 2. Opracowanie i upowszechnianie materiałów o zjawisku cyberprzemocy, jego formach, prawnych	- materiały edukacyjno-informacyjne, - e-lekcja, - spotkania z wychowawcami, nauczycielami, władzami szkoły, przedstawicielami policji, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, Poradni Leczenia Uzależnień,	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/opiekunowie uczniów, nauczyciele, wychowawcy

konsekwencjach popełnienia czynu oraz sposobów reagowania w przypadku znalezienia takiej sytuacji.	psychologiem/ pedagogiem szkolnym.			
3. Opracowanie i upowszechnienie materiałów metodycznych dla nauczycieli i wychowawców do prowadzenia działań z zakresu bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez uczniów oraz przeciwdziałania cyberprzemocy. 4. Opracowanie i upowszechnienie materiałów metodycznych dla nauczycieli i wychowawców dotyczących bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez uczniów.	• uświadamianie rodziców/ opiekunów o istnieniu zjawiska cyberprzemocy wśród młodych ludzi oraz o różnorodności ich form występowania – przygotowanie materiałów informacyjnych, prelekcje przeprowadzone przez zaproszonych gości (tj. przedstawiciel policji, psycholog z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej oraz Poradni Leczenia Uzależnień), przygotowanie spisu literatury przedmiotu oraz zapewnienie wskazanych pozycji i/lub za pośrednictwem e-lekcji pt.: „Świadomy rodzic – wszystko co należy wiedzieć”; • spotkania rodziców/ opiekunów z psychologiem szkolnym, na których przedstawione zostają zagrożenia związane ze środowiskiem przemocy elektronicznej; • spotkania rodziców/ opiekunów z ekspertami z lokalnej instytucji ds. przeciwdziałania uzależnieniu od Internetu oraz zjawisku zwanemu fonoholizm; • wskazanie lub udostępnienie rodzicom/ opiekunom literatury, zwiększającej ich kwalifikacje radzenia sobie z zaistniałym problemem; • podczas spotkania z psychologiem bądź specjalnie wykwalifikowanym nauczycielem, należy zapoznać rodziców/ opiekunów ze sposobami prowadzenia trudnych rozmów ze swoimi pociechami; • podczas spotkania z przedstawicielami policji należy zapoznać zebranych z metodami prewencji; • przekazanie rodzicom/ opiekunom prawnym uczniów programów edukacyjnych specjalnie przygotowanych do użytku domowego np. za pośrednictwem strony internetowej http://www.sieciaki.pl/ w przypadku uczniów szkoły podstawowej. Dla starszych uczniów swoją propozycję przygotowała Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje); • wychowawcy i nauczyciele komunikują, że szkoła nie akceptuje żadnych form przemocy, natomiast konsekwencje w wypadku ich pojawienia się reguluje regulamin szkolny – przedstawienie podczas spotkania z rodzicami/ opiekunami reguł i zasad postępowania w sytuacji pojawienia się zjawiska; • przedstawiciel policji/wychowawca/dyrekcja przekazuje rodzicom/opiekunom dzieci informacje dotyczące skutków prawnych związanych z naruszeniem prawa przez nieletnich i pełnoletnich uczniów szkoły; • udział w programach dotyczących promocji zdrowego trybu życia organizowanych aktualnie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej lub wprowadzenie w życie podobnej inicjatywy;			

	- wspólne rozwiązywanie indywidualnych problemów, proponowanie rozwiązań, poradnictwo; - zorganizowanie spotkania informacyjnego z przedstawicielami policji, którzy wyjaśnią przepisy prawne, które chronią uczniów przed zjawiskiem cyberprzemocy oraz wytłumaczą jakie działania należy podjąć, gdy taka sytuacja się pojawi.			
1. Podnoszenie kompetencji oraz stałe doszkalanie w temacie pomocy elektronicznej. 2. Doskonalenie nauczycieli i wychowawców z zakresu przeciwdziałania cyberprzemocy. 3. Nawiązanie stałej współpracy z policją, lokalnym ośrodkiem uzależnień i ich wspieranie w przypadku pojawienia się cyberprzemocy na terenie szkoły. 4. Poszerzenie współpracy z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły na rzecz prawidłowego funkcjonowania uczniów w środowisku cyfrowym.	- szkolenia, e-szkolenia, warsztaty, webinaria, - przygotowanie materiałów informacyjno-edukacyjnych, - spotkania z przedstawicielami policji, psychologami, instytucjami/ organizacjami oferującymi wsparcie w przypadku wystąpienia cyberprzemocy.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
- nawiązanie współpracy z psychologiem i wspólne organizowanie zajęć w formie psychodramy z tematyki cyberprzemocy – nauczyciele starają się wypracować jak najlepsze strategie rozmowy z dzieckiem na sytuacje trudne, w tym te dotyczące cyberprzemocy; - podczas spotkania z przedstawicielami policji, nauczyciele dowiadują się jakimi narzędziami i sposobami dysponują służby w związku z odnajdywaniem sprawców przemocy w sieci oraz jakie konsekwencje związane są z poszczególnym zachowaniem; - nauczyciele i wychowawcy uczestniczą w konferencjach i seminariach zewnętrznych o tematyce cyberprzemocy. Uzyskują tam najnowsze informacje na temat zjawiska, sposoby radzenia sobie w sytuacji pojawienia się zagrożenia bądź jej symptomów oraz wymieniają się doświadczeniami związanymi z działaniami prewencyjnymi z innymi uczestnikami spotkań; - poszerzenie wiedzy nauczycieli i wychowawców z tematyki cyberprzemocy poprzez prowadzenie licznych szkoleń wewnętrznych i zewnętrznych z przedstawicielami służb mundurowych oraz organizacji/ instytucji pomocowych; - udział w kampaniach społecznych, projektach i konferencjach – podnoszenie kwalifikacji oraz wymiana pomysłów i spostrzeżeń ze specjalistami oraz kolegami/ koleżankami po fachu; - wyznaczenie osoby-koordynatora, która będzie reagowała na każdy sygnał pojawienia się przemocy				

	elektronicznej szkole i pomiędzy uczniami czy pracownikami szkoły poza terenem szkoły; • szkolenie z zakresu nowych mediów – zapoznanie pracowników placówki szkolnej ze specyfiką forów internetowych, blogów, portali i serwisów społecznościowych oraz aplikacji, z których obecnie korzystają uczniowie; • szkolenie informatyczne pozwalające opanować wiedzę z zakresu bezpiecznego korzystania z Internetu oraz aplikacji i dodatków które chronią i ograniczą możliwość włamania się w miejsca zabezpieczone hasłem bądź inne prywatne przestrzenie dostępne przez Internet.			
1. Zaangażowanie rodziców/ opiekunów do współpracy przy organizacji uroczystości szkolnych i klasowych oraz konkursów tematycznych. 2. Promowanie bezpiecznego korzystania z Internetu. 3. Opracowanie i upowszechnianie materiałów informacyjnych dla rodziców dotyczących bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez uczniów. 4. Współpraca z rodzicami uczniów w zakresie bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez ich dzieci.	- nawiązanie współpracy rodziców ze szkołą i współorganizowanie wydarzeń, - spotkania z wychowawcami, psychologiem, pedagogiem szkolnym, przedstawicielem policji, - e-lekcje.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	• współorganizacja klasowych i szkolnych konkursów związanych z tematyką bezpiecznego korzystania z Internetu oraz Netykiety np. konkurs wiedzy na temat poprawnego i bezpiecznego zachowania się w Internecie, konkurs na najlepszy plakat/ spot reklamowy wskazujący zagrożenia pojawiające się w Sieci, itp.; • branie udziału w corocznych zawodach organizowanych z okazji <i>Dnia Bezpiecznego Internetu</i>; • organizowanie happeningów na rzecz przeciwdziałania uzależnieniu od Internetu oraz fonoholizmowi; • zajęcia prowadzone w formie psychodramy podnoszące umiejętność empatycznego odczuwania; • wychowawca zapoznaje rodziców/ opiekunów uczniów z zasadami bezpiecznego korzystania z sieci oraz informowanie ich o sposobach przeciwdziałania cyberprzemocy – pt.: „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie”; • psycholog/ pedagog szkolny informuje rodziców/ opiekunów uczniów o objawach uzależnienia od nowych mediów tj. telefon komórkowy, komputer czy Internet; • spotkanie ze specjalistą ds. uzależnień od Internetu oraz fonoholizmu mające na celu uświadomić rodziców w zakresie zagrożeń płynących z nowych mediów i nowych technologii; • lekcja przeprowadzona przez przedstawiciela policji, który zapozna rodziców ze statystykami, objawami oraz sposobami przeciwdziałania cyberprzemocy, jak także zapozna rodziców			

	z konsekwencjami jakie czekają sprawcę zdarzenia; - nawiązanie stałej współpracy z psychologiem/ pedagogiem szkolnym w zakresie poprawnego, efektywnego korzystania z sieci Internetowej oraz prowadzenia działań wpływających na zapewnienie uczniom bezpieczeństwa podczas korzystania z komputerów/ laptopów/ telefonów komórkowych/ tabletów domowych; - zawiązanie grupy rodzicielskiej i opracowanie sposobów szybkiego reagowania w przypadku pojawienia się sytuacji kryzysowych.			
1. Edukacja medialna mająca na celu kształtowanie wysokiego poziomu rozwoju intelektualnego i wiedzy. 2. Uświadomienie uczniom znaczenia nowych mediów oraz zagrożeń, jakie są z nim związane. 3. Upowszechnianie przeznaczonych dla uczniów materiałów edukacyjnych dotyczących odpowiedzialnego i bezpiecznego korzystania z nowych mediów oraz krytycznej analizy informacji dostępnych w Internecie.	- udział w uroczystościach, - godzina wychowawcza, wykłady, - godziny wychowawcze, - analiza reklam zamieszczanych w Internecie, TV, gazetach, - gazetki informacyjne, filmy edukacyjne, materiały edukacyjne.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	- zapoznanie uczniów z zaletami i wadami korzystania z nowych mediów. Uświadomienie jak bardzo zmienił się świat na przestrzeni ostatnich lat oraz jak szybko ewoluje za pomocą nowych narzędzi do komunikowania się z innymi ludźmi; - zwrócenie uwagi na problematykę zjawiska, związaną przede wszystkim z możliwymi konsekwencjami tego typu działań, zarówno dla ofiary, jak i sprawcy cyberprzemocy; - przygotowanie uczniów do krytycznego i selektywnego odbioru treści znalezionych w Internecie – nauczyciel prezentuje uczniom wybrane wcześniej reklamy telewizyjne czy internetowe oraz wspólnie podejmują się interpretacji zamieszczonych tam treści i ich prawdziwego przekazu; - uczniowie dokonują analizy reklam (telewizyjnych) na wybrany wcześniej temat (np. płeć, wiek, wykształcenie, kolor skóry, narodowość), interpretują ich przekaz oraz starają się wyjaśnić jego możliwe oddziaływanie na otaczającą rzeczywistość; - uczniowie dokonują przeglądu reklam gazet codziennych. Ustalają liczebność reklam o nastawieniu konsumpcyjnym, ideowym, płciowym itp. Podczas godziny wychowawczej wspólnie zastanawiają się, jaki wpływ wywiera dany przekaz reklamowy na postrzeganie np. danej grupy społecznej, idei.			

1. Zwiększenie wiedzy uczniów na temat cyberprzemocy, prewencji oraz reagowania w przypadku pojawienia się zagrożenia. 2. Zapoznanie uczniów i wychowanków z występującymi formami cyberprzemocy oraz skutecznym sposobem przeciwdziałania zjawisku.	- e-lekcje, - spotkanie z specjalistą ds. uzależnień, przedstawicielem policji. • podczas zajęć prowadzonych przez przedstawiciela policji uczniowie poznają czym jest cyberprzemoc, jakie zachowania na nią wskazują, w jaki sposób radzić sobie z zaistniałą sytuacją oraz jak bronić się przed jej pojawieniem i/lub za pośrednictwem e-lekcji pt.: „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?” (dla uczniów klas IV - VIII SP) oraz e-lekcja pt.: „Cyberprzemoc – przerwij milczenie!” • uświadomienie podopiecznym jakie emocje może wywołać cyberprzemoc u ofiary oraz jakie są jej konsekwencje – proponowaną formą zajęć jest psychodrama, dzięki której uczniowie będą rozwijać zdolność empatii; • podczas spotkania ze specjalistami ds. uzależnień oraz przedstawicielami policji należy uświadomić jakie mogą być konsekwencje prawne i psychiczne dla sprawcy przemocy; • wypracowanie aktywnej postawy reagowania na różne formy przemocy u uczniów. Uświadomienie wagi podejmowania działań, nie pozostawiania biernym – zajęcia treningowe prowadzone podczas godziny wychowawczej i/lub za pośrednictwem e-lekcji pt.: „Stop agresji wśród nas!” (dla uczniów klas IV-VIII SP) oraz e-lekcja pt.: „Przemoc to nie tylko siniaki. Jak reagować w sytuacji przemocy?”	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
1. Propagowanie zasad dobrego zachowania w Internecie. 2. Rozwijanie świadomości bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez uczniów. 3. Promowanie wśród uczniów zasad poprawnego zachowania się w świecie wirtualnym. 4. Zaangażowanie uczniów w projekty o tematyce przeciwdziałaniu cyberprzemocy i uzależnieniu od korzystania z nowych mediów.	- spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, policją, - udział w uroczystościach, - burza mózgów, - e-lekcja, - praca indywidualna i w grupach, - godziny wychowawcze, -programy profilaktyczne - projekcje filmów podczas godziny wychowawczej. • zajęcia podczas godziny wychowawczej oraz na informatyce dotyczące bezpiecznego korzystania z nowych mediów ze szczególnym uwzględnieniem Internetu i telefonu komórkowego;	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie

5. Realizacja programów profilaktycznych dotyczących zagrożeń przestrzeni medialnej. 6. Wdrażanie programów edukacyjnych dla uczniów dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu oraz sposobów reagowania w sytuacjach zagrożenia.	• informowanie uczniów o konieczności ochrony swoich danych osobowych oraz ewentualnych konsekwencjach wynikających z ich niedopilnowania – pogadanka podczas godziny wychowawczej i/lub za pośrednictwem e-lekcji pt.: „Chronię swoją prywatność” (dla uczniów IV-VIII; • udział w corocznym Dniu Bezpiecznego Internetu; • wypracowanie reguł bezpiecznego korzystania z sieci oraz zapoznanie się z zasadami kulturalnego użytkowania Internetu tzw. Netetykiety - inscenizacje, prelekcje, prezentacja multimedialna; • wychowawca zapoznaje uczniów z koniecznością ochrony danych osobowych oraz cudzej własności interpersonalnej; • podczas zajęć uczniowie opracowują model odpowiedniego zachowania w sytuacji stania się ofiarą, świadkiem lub sprawcą przemocy elektronicznej ; • promocja bezpiecznych stron internetowych i oprogramowania zabezpieczającego przed niepożądanymi treściami na szkolnej stronie internetowej; • umiejętność prowadzenia dyskusji, poprawnego formułowania problemów i ich argumentowania oraz mówienia o emocjach swoich i innych ludzi; • wypracowanie wśród uczniów zasady działania według zasady: widzę, reaguję, pomagam; • zajęcia – z psychologiem lub wykształconym w tym kierunku nauczycielem – na temat tolerowania odmienności poglądów, zachowania itp. oraz przeciwdziałanie zjawisku dyskryminacji; • uczenie jakie działania podejmować kiedy staną się ofiarą, świadkiem bądź sprawcą przemocy elektronicznej; • promowanie zdrowego sposobu spędzania wolnego czasu w gronie rówieśników; • godzina wychowawcza poświęcona odpowiednim i konstruktywnym formom spędzania wolnego czasu w Internecie. • projekcja filmu dokumentalnego „Cyberbully” od 12 roku życia, opowiadająca historię 17-letniej dziewczyny, która dostaje od mamy w prezencie urodzinowym wymarzony komputer. Niedługo później bohaterka staje się ofiarą cyberprzemocy na jednym z portali społecznościowych; • zapoznanie uczniów ze spotem kampanii społecznej prowadzonej przez SaferInternet.pl film pt.: „W którym świecie żyjesz?” oraz wspólne podjęcie się interpretacji zawartych tam treści; • kreskówka pt. „Nuggets” w przejrzysty sposób obrazująca mechanizmy uzależnienia oraz ich konsekwencje dla dalszego funkcjonowania.
---	---

1. Zaangażowanie młodych ludzi do aktywnego działania w sytuacji pojawienia się zjawiska cyberprzemocy. 2. Udział w kampaniach, wydarzeniach oraz projektach społecznych uświadamiających powagę zjawiska. 3. Upowszechnianie informacji o punktach konsultacyjnych i liniach pomocowych dla uczniów, w których można zgłaszać przypadki niebezpiecznych zdarzeń w Internecie.	- kampanie społeczne, - skrzynka zaufania, - gazetki informacyjne, - plakaty promujące, - zajęcia z wychowawcą. • zaangażowanie dzieci i młodzieży do udziału w kampanii <i>Młodzi przeciw mowie nienawiści w Internecie</i>. Celem kampanii jest walka z dyskryminacją i rasizmem w formie mowy nienawiści obecnej w sieci Internet; • zachęcanie młodzieży do udziału w projekcie <i>Dbaj o Fejs</i>, której celem jest zwrócenie uwagi na konsekwencje nierozważnych działań w sieci tj. nierozważne przysyłanie zdjęć o charakterze seksualnym, cyberprzemocy, ochrony dostępu do prywatnych kont i profili zabezpieczonych hasłem bądź innymi środkami, jak także komentowanie i publikowanie ryzykownych informacji; • zachęcanie uczniów do udziału w innych kampaniach społecznych np. tych promujących zdrowy i aktywny styl życia; • umieszczanie na terenie szkoły tzw. skrzynki zaufania, która pozwala uczniom w anonimowy sposób informować o problemach swoich znajomych z klasy czy szkoły. Przed podjęciem się tej inicjatywy każdy wychowawca klas uwrażliwia uczniów, w jaki sposób funkcjonuje skrzynka. Należy wytłumaczyć im, że pisanie liścików nie jest zabawą, a fałszywe informowanie to również forma przemocy. Wychowawcy klas przybliżają swoim podopiecznym jak przebiega procedura interwencyjna (np. obejmuje wsparcie ofiary, zabezpieczenie dowodów, ustalenie okoliczności danego zdarzenia, wyciągnięcie konsekwencji wobec sprawcy, monitorowanie sytuacji ucznia nawet po zakończeniu interwencji) oraz podejmują odpowiednie działania, w przypadku każdego zgłoszenia; • szkoła zapewnia osobom poszkodowanym oraz świadkom danego zdarzenia o charakterze przemocowym, pomoc psychologiczną (za zgodą prawnych opiekunów uczniów); • nauczyciele i wychowawcy klas pracują nad wzmocnieniem relacji oraz stałym budowaniem zaufania pomiędzy młodym człowiekiem, a psychologiem/ pedagogiem szkolnym/ nauczycielem. Uświadomienie, że każdy problem i wątpliwość zostanie wysłuchany, przeanalizowany rozwiązany, natomiast zgłaszający problem może liczyć na pełną swobodę i anonimowość.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
---	---	--	-------------------------	------------------

Część: Środki psychoaktywne

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78, poz. 283 z późn. zm.);
2. Konwencja o Prawach Dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 532);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz. U. z 2015 r. poz. 1214);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1113);
6. **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249);**
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972);
8. Uchwała Nr 89/2015 Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie Rządowego programu wspomagania w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+”
9. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. , Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.);
10. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla szkoły branżowej I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977 z późniejszymi zmianami);
13. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r. poz. 19);
14. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2010 r. nr 127, poz. 857);
15. **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2005 nr 179 poz. 1485);**

16. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości w przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2013 r. poz. 1563);
17. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. 1982 nr 35 poz. 228);
18. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. 1994 nr 111 poz. 535);
19. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.);
20. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 2015 r. poz. 298);
21. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. 1991 nr 81 poz. 351);
22. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. 1991 nr 88 poz. 400);
23. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2011 nr 149 poz. 887);
24. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169).

Wprowadzenie

Zagrożenia dzieci i młodzieży substancjami psychoaktywnymi jest szczególnie ważnym i niepokojącym zjawiskiem. Według badań ogólnopolskich prowadzonych na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, co piąty polski nastolatek spróbował marihuany, co dziesiąty amfetaminy, a co piętnasty heroiny. Problem narkomanii w Polsce nie dotyczy już tylko określonych grup czy środowisk społecznych, ale jest zagrożeniem powszechnym. Niestety trzeba przyjąć, że każde dziecko może mieć kontakt ze środkami odurzającymi.

Problem narkomanii ma charakter interdyscyplinarny. Znajduje się ona w polu zainteresowania różnych służb, takich jak leczenie, oświata, pomoc społeczna, organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, media. Każda z nich spotyka się z tym zjawiskiem od innej strony.

Także szkoła oraz nauczyciele mają do spełnienia podobne zadanie jak rodzice: powstrzymać dzieci przed sięgnięciem po narkotyki. Spędzają z nimi, bowiem dużą część czasu, stają się ich autorytetem, mają wielki wpływ na ich rozwój. To także rolę szkoły, wszystkich osób zaangażowanych w proces wychowawczy jest identyfikacja zachowań ryzykownych uczniów i związanych z tym zagrożeń.

Grupami szczególnie narażonymi na używanie substancji psychoaktywnych są dzieci i młodzież pozostające bez opieki rodzicielskiej, „dzieci ulicy”, niepełnoletnie osoby popełniające czyny karalne, osoby zagrożone demoralizacją, dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym, a także młodzież z zaburzeniami zachowania oraz koncentracji i uwagi.

Grupy młodzieży zagrożonej wymagają szczególnych oddziaływań profilaktycznych prowadzących do zmiany stylu życia i zaprzestania używania narkotyków, w szczególności działań zwiększających wiedzę na temat skutków używania środków odurzających, substancji psychotropowych i środków zastępczych, kształtujących przekonania normatywne i postawy prozdrowotne, a także zmniejszających deficyty umiejętności psychospołecznych.

Wnioski z wielu badań naukowych wskazują, że jeśli działania na rzecz zapobiegania narkomanii mają być skuteczne, muszą wykorzystywać współczesną wiedzę na temat czynników chroniących, czynników ryzyka oraz modeli teoretycznych wyjaśniających zjawisko inicjacji narkotykowej i rozwijania się problemowego wzoru używania substancji psychoaktywnych.

Dorobek naukowy w dziedzinie profilaktyki jest bogaty, a jednocześnie wiedza z tego obszaru nie jest dostatecznie wykorzystywana. Z tego powodu kluczową rolę odgrywa właściwe przygotowanie realizatorów programów profilaktycznych, systematyczna ewaluacja oraz upowszechnianie programów o **zweryfikowanej w badaniach jakości**.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Kształtowanie odpowiednich postaw poprzez stosowanie odpowiednich działań wychowawczych i profilaktycznych utrzymane zostało w zgodzie z **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249).**

Poniższa część Programu Wychowawczo – Profilaktycznego pt.: „Środki psychoaktywne” ma na celu, opisane w Rozporządzeniu, skuteczne przeciwdziałanie pojawianiu się zachowań ryzykownych związanych z używaniem środków odurzających, substancji psychoaktywnych, środków zastępczych, nowych substancji psychoaktywnych przez uczniów naszej szkoły, w szczególności charakteryzujących się nieprzestrzeganiem przyjętych dla danego wieku zwyczajowych norm i wymagań, niosących ryzyko negatywnych konsekwencji dla zdrowia fizycznego i psychicznego oraz jego otoczenia społecznego.

Działalność wychowawcza

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie problemu zażywania substancji psychoaktywnych przez dzieci młodzież szkolną. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenia efektywnego Programu wychowawczo-profilaktycznego. 4. Monitorowanie	- prowadzenie badań, ewaluacji, - monitorowanie. - przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem podatności środowiska bądź aktualnie istniejącym zagrożeniem, ilością sytuacji problemowych wśród uczniów szkoły – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog szkolny, - sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników; - Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo – profilaktycznych mających na celu wypracowanie działań prewencyjnych, wspierających poczucie	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Cała społeczność szkolna

rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych przez uczniów, w tym środków zastępczych i leków wydawanych bez wskazań lekarza używanych w celach pozamedycznych. 5. Uwzględnianie rozpoznanych potrzeb i problemów uczniów w zakresie zapobiegania uzależnieniom.	własnej wartości oraz umiejętność asertywnego wyrażania swojego zdania; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo – profilaktycznych ; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną; • wychowawcy klas/wyznaczonego do zadania nauczyciel dokonuje analizy środowiska lokalnego, domowego oraz szkolnego, w którym przebywają uczniowie, pod kątem styczności lub ewentualnego zażywania substancji psychoaktywnych.				
1. Poszerzenie wiedzy rodziców/ opiekunów, nauczycieli i wychowawców na temat prawidłowości rozwoju i zaburzeń zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji. 2. Podnoszenie kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie profilaktyki uzależnień. 3. Upowszechnienie programów rozwijających kompetencje wychowawcze i profilaktyczne rodziców w zakresie przeciwdziałania narkomanii. 4. Opracowanie i upowszechnienie publikacji i materiałów	- spotkanie z psychologiem, pedagogiem szkolnym, pracownikami poradni, policją, - e-szkolenie, - nawiązanie współpracy z policją, poradnią ds. przeciwdziałania narkomanii, - programy o tematyce przeciwdziałania narkomanii.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy	• podnoszenie kompetencji nauczycieli i rodziców/ opiekunów uczniów poprzez udział w szkoleniu w zakresie rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych oraz podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej – szkolenie prowadzone przez wyspecjalizowanego w temacie psychologa, czy pedagoga szkolnego i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Narkotyki i dopalacze – wszystko, co należy wiedzieć”; • zamówienie materiałów dotyczących substancji psychoaktywnych z Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii. Dystrybucja materiałów wśród rodziców/opiekunów prawnych oraz nauczycieli; • przedstawienie rodzicom/opiekunom uczniów źródeł informacji na temat profilaktyki antynarkotykowej dostępnych w Internecie (strony Ośrodka Rozwoju Edukacji, Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii);

kierowanych do rodziców na temat ryzyka używania narkotyków. 5. Dostarczanie aktualnych informacji nauczycielom, wychowawcom i rodzicom na temat skutecznych sposobów prowadzenia działań wychowawczych i profilaktycznych związanych z przeciwdziałaniem używaniu środków i substancji, o których mowa we wstępie do niniejszego dokumentu. 6. Opracowanie i upowszechnianie materiałów z zakresu edukacji zdrowotnej, ze szczególnym uwzględnieniem zdrowego żywienia i aktywności fizycznej, skierowanych do nauczycieli i rodziców. 7. Poradnictwo psychoedukacyjne dla rodziców prowadzone przez szkolnych specjalistów.	• spotkania z psychologiem szkolnym i/lub psychologiem z Poradni Leczenia Uzależnień – pogadanki dotyczące rozpoznawania oraz przeciwdziałania uzależnieniom; • organizacja spotkania z ekspertami z poradni ds. przeciwdziałania narkomanii lub policją – spotkania uświadamiające dorosłym zjawiska uzależnienia od substancji psychoaktywnych oraz skutków ich krótkotrwałego i długotrwałego zażywania; • informowanie rodziców podczas zebrań o instytucjach, do których mogą się zgłosić o pomoc w razie wystąpienia problemu; • współpraca z lokalnymi instytucjami przeciwdziałającymi uzależnieniom i narkomanii w kwestii dostarczenia materiałów niezbędnych do posiadania odpowiedniej wiedzy oraz współpraca podczas opracowywania autorskich materiałów informacyjnych; • konsultacja z edukatorami z poszczególnych województw, wyznaczonymi przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.			
1. Pedagogizacja rodziców/opiekunów prawnych na zebraniach w zakresie m.in. przeciwdziałania ryzykownym zachowaniom związanym z używaniem substancji psychoaktywnych.	- spotkania z wychowawcami, - spotkania z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - organizowanie dyżurów pomocowych, - prelekcje.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy
	• organizacja szkolenia dla rodziców/ opiekunów uczniów na temat prawidłowości rozwoju			

2. Spotkania rodziców/ opiekunów prawnych z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej na terenie szkoły. 3. Współpraca z rodzicami przy realizacji programów profilaktyki selektywnej i wskazującej, w szczególności dla dzieci i młodzieży ze środowisk zmarginalizowanych, zagrożonych demoralizacją i wykluczeniem społecznym oraz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. 4. Upowszechnianie przykładów dobrych praktyk prawidłowo opracowanych i realizowanych programów wychowawczych i programu profilaktyki.	i zaburzeń zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych, a także suplementów diet i leków w celach innych niż medyczne oraz postępowania w tego typu przypadkach; • przedstawienie rodzicom/ opiekunom uczniów czynników zwiększających ryzyko sięgania po środki psychoaktywne; • informowanie rodziców/ opiekunów uczniów o sytuacjach, do których mogą się zgłosić o pomoc w razie wystąpienia problemu; • przekazywanie rodzicom/ opiekunom uczniów materiałów dotyczących środków psychoaktywnych, uzależnień i ich przeciwdziałaniu; • organizacja spotkań w formie prelekcji z pracownikami lokalnej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, pracownikami instytucji przeciwdziałających uzależnieniom i narkomanii oraz policji; • organizacja dyżuru pracownika Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, na którym rodzice/ opiekunowie uczniów mogą rozszerzyć swoją wiedzę, bądź rozwiązać indywidualne wątpliwości.			
1. Informowanie uczniów i wychowanków oraz ich rodziców/ opiekunów prawnych o obowiązujących procedurach postępowania nauczycieli i wychowanków oraz metodach współpracy szkół i placówek z Policją w sytuacjach zagrożenia narkomanią.	- spotkania z rodzicami/ opiekunami uczniów, - zapoznanie zebranych z regulaminem oraz szkolnym Programem Wychowawczo – Profilaktycznym, - gazetki informacyjne, akcje promujące życie bez uzależnień, - organizowanie zajęć rozwijających zainteresowania, konkursów i szkolnych	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły, wychowawcy, uczniowie	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów, uczniowie

2. Rozwijanie, przy wsparciu dorosłych, profilaktyki rówieśniczej angażującej liderów młodzieżowych do działań na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom w środowisku szkolnym i lokalnych i promowania życia bez uzależnień. 3. Zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży, ze szczególnym zwróceniem uwagi na rozwijanie ich pasji i zainteresowań w ramach zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych	eventów, - zajęcia pozalekcyjne, wyjścia, wyjazdy, wycieczki szkolne.			
	- informowanie o obowiązujących procedurach postępowania nauczycieli i wychowawców oraz o metodach współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia narkomanią podczas zebrania klasowego; - udostępnienie Programu Profilaktyki oraz procedur na stronie internetowej szkoły oraz poinformowanie rodziców/ opiekunów prawnych o możliwościach zapoznania się z takim programem; - umożliwienie rodzicom/ opiekunom prawnym konsultacji z pedagogiem szkolnym w sprawie możliwych konsekwencji zaistniałego zagrożenia.			
	- godzina wychowawcza, - prelekcje.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
1. Przeprowadzenie wśród nauczycieli i wychowawców szkolenia zwiększającego wiedzę dotyczącą rozpoznawania oraz przeciwdziałania zagrożeń płynących z używania substancji psychoaktywnych przez uczniów. 2. Upowszechnianie programów wczesnej interwencji opartych na	- przedstawienie programu profilaktyki oraz procedur postępowania w razie wystąpienia problemu związanego z niebezpiecznymi substancjami na terenie szkoły podczas godziny wychowawczej; - precyzyjne wyjaśnienie konsekwencji szkolnych związanych z posiadaniem bądź używaniem substancji psychoaktywnych; - organizacja prelekcji w celu wyjaśnienia procedur związanych z sytuacjami zagrożenia narkomanią.			
	- szkolenia, e-szkolenia, - spotkania ze specjalistami: policją, psychologami, itp., - programy wczesnej interwencji, - programy rekomendowane przez Ministerstwo Edukacji i inne.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły, nauczyciele	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy, rodzice, uczniowie
	szkolenia nauczycieli w zakresie rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych oraz podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej i/lub			

naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, adresowanych do okazjonalnych użytkowników narkotyków, w szczególności marihuany i haszyszu. 3. Wdrażanie i wspieranie rekomendowanych przez Ministerstwo Edukacji, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych programów z zakresu profilaktyki selektywnej i wskazującej opartych na naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w szczególności dla dzieci i młodzieży ze środowisk zmarginalizowanych, zagrożonych demoralizacją i wykluczeniem społecznym oraz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także ich rodziców.	zapoznanie nauczycieli z e-szkoleniem Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Nowe obowiązki szkoły w zakresie przeciwdziałania narkomanii”, które wynikają z rozporządzenia MEN z 18 sierpnia 2015 r.; • organizacja spotkania z pracownikami policji – zapoznanie nauczycieli z konsekwencjami prawnymi i dostępnymi metodami reakcji na zidentyfikowany problem; • doskonalenie kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie profilaktyki podczas szkolenia na temat zażywania środków i substancji psychoaktywnych, poznanie norm rozwojowych i zaburzeń zdrowia psychicznego wieku rozwojowego wynikających z zażywania substancji psychoaktywnych i/lub uzależniających; • zapoznanie Rady Pedagogicznej z materiałami dotyczącymi działań antynarkotykowych i anty-uzależnieniowych dostępnymi na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji; • spotkanie z pracownikami lokalnej poradni przeciwdziałania uzależnieniom i narkomanii; • zwiększenie kwalifikacji pedagoga szkolnego w kwestii przeciwdziałania używaniu środków psychoaktywnych w celu zapewnienia możliwości konsultacji.			
1. Zapoznanie nauczycieli z dostępnymi narzędziami	- szkolenia, - badania ewaluacyjne,	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog,	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy

profilaktycznymi. 2. Wdrożenie systemu wsparcia psychologicznego dla nauczycieli, wychowawców w formie m.in. superwizji, coachingu, grup wsparcia z zakresu poprawy jakości systemu oddziaływań profilaktycznych. 3. Przygotowanie procedury postępowania w sytuacjach szczególnych zagrożeń związanych ze środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, z uwzględnieniem zadań osób podejmujących interwencje. 4. Analiza relacji pomiędzy opiekunami dzieci, młodzieży szkolnej. 5. Nawiązanie bliższej współpracy pomiędzy opiekunami uczniów w celu eliminowania czynników ryzyka związanych z możliwością zażywania/ kontaktu z substancjami psychoaktywnymi.	- spotkanie z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - tworzenie procedur, - spotkania coachingowe, grupy wsparcia.	dyrektor szkoły		
1. Udostępnienie informacji o ofercie pomocy specjalistycznej dla uczniów, ich rodziców/ opiekunów uczniów w przypadku używania	- materiały informacyjne i edukacyjne.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów, uczniowie

środków i substancji opisanych we wstępie do niniejszego dokumentu. 2. Uświadamianie rodziców/ opiekunów uczniów oraz samych zainteresowanych o miejscach, w których mogą szukać pomocy w razie wystąpienia problemu.	• opracowanie oraz prezentacja w szkole materiałów we współpracy z lokalną poradnią ds. przeciwdziałania narkomanii oraz policją; • organizacja wśród uczniów konkursu na najlepszy plakat dotyczący poszczególnych instytucji, w których uczniowie mogą szukać pomocy w razie wystąpienia problemu. Konkurs poprzedzony lekcjami wychowawczymi informującymi o dostępnych możliwościach.			
1. Spotkania z pracownikami Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej, stowarzyszenia MONAR, policji. 2. Informowanie uczniów na temat konsekwencji prawnych związanych z posiadaniem i używaniem nielegalnych środków	- pogadanki, - prelekcje, - spotkania ze specjalistami.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• przygotowanie informującego spotkania dla uczniów o zagrożeniach płynących z przyjmowania środków psychoaktywnych – spotkanie prowadzi psycholog/ pedagog szkolny wraz z wychowawcą; • organizacja prelekcji dotyczącej niebezpieczeństwa związanego z przyjmowaniem środków zastępczych (dopalaczy) – psycholog/ pedagog szkolny przygotowuje prezentację multimedialną, za pomocą której pokazuje uczniom zmiany zachodzące w ciele i mózgu człowieka (porównanie osoby zdrowej, nie zażywającej w/w substancji oraz osoby uzależnionej); • indywidualne spotkania specjalistów z uczniami, u których zidentyfikowano problem przyjmowania środków psychoaktywnych; • informowanie uczniów na godzinach wychowawczych o konsekwencjach prawnych związanych z posiadaniem nielegalnych substancji; • organizacja spotkania z pracownikami policji dla rodziców/ opiekunów prawnych, uczniów oraz nauczycieli, na których przedstawione zostaną możliwe scenariusze będące konsekwencją posiadania lub zażywania nielegalnych substancji; • opracowanie materiałów we współpracy z lokalną poradnią ds. przeciwdziałania narkomanii oraz policją; • zapoznanie nauczycieli i uczniów z Programem Przeciwdziałania Przyjmowaniu Substancji Uzależniających „Unplugged” opisanym na stronie internetowej Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii.			

1. Rozwijanie i wzmacnianie umiejętności psychologicznych i społecznych uczniów i wychowanków. 2. Kształtowanie wśród uczniów postaw zapobiegających podatności na ryzyko kontaktu ze środkami psychoaktywnymi. 3. Kształtowanie w uczniach chęci dbania o swoje bezpieczeństwo.	- lekcje wychowawcze, - e-lekcje.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• lekcje wychowawcze dotyczące działania i niebezpieczeństwa, jakie niesie ze sobą używanie środków psychoaktywnych. Przedstawienie przykładów zatruc czy wręcz zgonów po zażywaniu substancji zastępczych i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Mocni gracze kontra dopalacze” (dla uczniów klas V, VI SP) lub e-lekcji pt.: „Narkotyki i dopalacze – czy na pewno warto?” • szkolenie dla uczniów informujące o zagrożeniach płynących z zażywania substancji psychoaktywnych i promujące zdrowy tryb życia; • wprowadzenia do programu godzin wychowawczych lekcji przedstawiających sytuacje ryzykowne. Kształtowanie właściwych postaw wobec niebezpiecznych zachowań ze strony rówieśników; • zapoznanie uczniów z treścią e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Przestrzegam zasad!” (dla uczniów klas I-IV SP), „Zawsze bezpiecznie”, „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” (dla uczniów SP) lub e-lekcji pt.: „Chronię swoją prywatność” (dla uczniów IV-VIII SP)			
1. Organizacja aktywności angażujących uczniów w poznawanie obowiązującego prawa.	- konkursy.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• konkurs na najlepszą pracę plastyczną przedstawiającą konsekwencje prawne związane z naruszeniem ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii; • konkurs na najlepszy wytwór poetycki związany z promowaniem zdrowego trybu życia.			
1. Wdrażanie zewnętrznych programów wspomagających rozwój umiejętności społecznych. 2. Realizacja edukacji zdrowotnej w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom. 3. Wdrażanie programów	- publikacje, wzory lekcji, - zajęcia profilaktyczne prowadzone przez specjalistów, - programy profilaktyki, - e-lekcja, - współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, lokalnym Wolontariatem.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie

profilaktyki uzależnień z zakresu profilaktyki uniwersalnej rekomendowanych przez MEN, ORE, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, opartych na naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności. 4. Udzielani pomocy psychologiczno-pedagogicznej z zakresu profilaktyki uzależnień, w szczególności uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie.	- wykorzystanie publikacji „Scenariusze zajęć z zakresu kształtowania umiejętności psychospołecznych uczniów w praktyce szkolnej” opublikowanej na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji; - współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w zakresie rozszerzania wykorzystywanych metod rozwoju umiejętności społecznych; - współpraca z lokalnym wolontariatem – celem jest zapoznanie uczniów z ideą wolontariatu, możliwościami i obowiązkami, jakie ze sobą niesie, różnorodnością form wolontariatu, którą należy dostosować do potrzeb i zdolności danego ucznia oraz zapoznanie uczniów z e-lekcją Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Wiele twarzy wolontariatu” (dedykowana uczniom klas IV-VII SP),			
1. Zróżnicowanie form pracy z uczniami mające na celu zwiększenie ich zaangażowania w proces nauczania.	- aktywizujące formy pracy z uczniem, - pogadanki, - wolontariat. Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły Cały rok szkolny Uczniowie - wykorzystywanie aktywnych metod pracy z uczniem np.: praca w grupach, gry sytuacyjne, socjodramy, dyskusje i debaty, case study, „burza mózgów”, wywiady, wypełnianie kwestionariuszy, ankiet, quizów, analiza dokumentów źródłowych, wytworów artystycznych, źródeł elektronicznych, wykonywanie analizy SWOT oraz okresowe badanie potencjału i zauważanie jego zmian, analiza argumentów „za” i „przeciw”, gry i zabawy edukacyjne, stosowanie metod audiowizualnych, przygotowanie prac manualnych; - zaangażowanie uczniów do udziału w różnych formach wolontariatu (wolontariat na rzecz osób młodszych, rówieśników, osób starszych, niepełnosprawnych, wolontariat na rzecz			

	zwierząt, zabytków, przyrody itp.). Dzięki takiej aktywności mogą rozwijać swoje kompetencje i zdolności oraz przekonać się w praktyce do jakich prac mają predyspozycje oraz czy ich wykonywanie sprawia im satysfakcję; • organizacja wymiany uczniowskiej między miastami lub krajami; • udział w rajdach, wycieczkach szkolnych; • organizacja dnia poświęconego kulturze danego kraju; • uświadamianie uczniów na tematy dotyczące bieżących spraw dotyczących całego świata np.: niebieski wieloryb, cyberprzemoc, problem rasizmu i nietolerancji odmienności; • zapoznanie uczniów z historią regionu, w którym mieszkają; • rozwijanie świadomości multikulturowości wielu społeczeństw.			
1. Kształtowanie u uczniów i wychowanków umiejętności życiowych, w szczególności samokontroli, radzenia sobie ze stresem, rozpoznawania i wyrażania własnych emocji. 2. Rozwijanie umiejętności życiowych u uczniów poprzez ćwiczenia odpowiednich postaw.	- aktywność fizyczna, - e-lekcje, - pogadanki.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• promocja aktywności fizycznej jako metody radzenia sobie ze stresem – zachęcanie uczniów do udziału w proponowanych przez szkołę fakultatywnych zajęciach sportowych, spotkania ze znanymi lokalnie sportowcami, przeprowadzenie wywiadów z osobami ćwiczącymi regularnie, spotkania z osobami prowadzącymi zajęcia tańca, fitness, pracujące na siłowni itp.; • prelekcje przygotowane we współpracy z pedagogiem szkolnym przedstawiające różne metody radzenia sobie ze stresem, • zaproszony lekarz prowadzi pogadankę na temat właściwego odżywiania i jego wpływu na ciało, mózg oraz radzenie sobie ze stresem; • pielęgniarka szkolna/ przygotowany w temacie pedagog prowadzi zajęcia uzupełniające wiedzę uczniów na temat higieny osobistej, wyrabianej wrażliwości estetycznej.			
1. Kształtowanie krytycznego myślenia i wspomaganie uczniów i wychowanków w konstruktywnym podejmowaniu	- godziny wychowawcze, pogadanki, - dramy, dyskusje, „burze mózgów” konkursy.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• udział uczniów w lekcjach z wyświetlanym materiałem dotyczącym niebezpiecznych substancji			

decyzji w sytuacjach trudnych, zagrażających prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu. 2. Rozwijanie w uczniach umiejętności podejmowania autonomicznych decyzji. 3. Rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i patrzenia na problem z wielu możliwych perspektyw.	i sytuacji, które mogą być ryzykowne. Uczniowie analizują przedstawione przez nauczyciela sytuacje, wskazują elementy niebezpieczne, ryzykowne oraz określają, jakie zachowanie powinno wystąpić w zamian; • prowadzenie zajęć wychowawczych z odgrywaniem scenek z możliwymi sytuacjami stanowiącymi zagrożenie np.: namawianie do zakupu narkotyków, do spożywania alkoholu, do odbywania ryzykownych stosunków seksualnych, do zamieszczania obraźliwych dla kogoś zdjęć z ich podobizną w mediach społecznościowych, itp.; • nauczyciele informują uczniów w jaki sposób należy podejmować się realizacji projektów klasowych podzielonych na odpowiednie fazy: wybieranie grup, planowanie pracy i podział obowiązków, generowanie pomysłów, podejmowanie decyzji i wyciągania wniosków; • dyskusje na zgłoszone przez uczniów tematy, przeprowadzone podczas godziny wychowawczej; • „burze mózgów” organizowane w klasie w trakcie godziny wychowawczej – uczniowie rozpatrują problem, notując spostrzeżenia każdego z nich; • rozwiązywanie problemów w grupach – nauczyciel przedstawia uczniom problem, na który znajdują rozwiązanie podzielone na etapy, poszczególne rozwiązania są prezentowane całej klasie; • organizacja konkursu krasomówczego dla uczniów szkoły.			
1.Kształtowanie asertywnych postaw wobec niepożądanych zjawisk.	- e-lekcja, - godziny wychowawcze.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• wychowawca/psycholog szkolny prowadzi lekcje na temat asertywności i właściwego formułowania i obrony swojego zdania za pośrednictwem e-lekcji pt.: „Asertywność – sposób na życie” • lekcje wychowawcze poświęcone sposobom wyrażania skrajnych uczuć w akceptowalny społecznie sposób – zajęcia prowadzone przez wykwalifikowanego w temacie psychologa/ pedagoga szkolnego (proponowana forma: dramy); • wykorzystanie zatwierdzonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej profilaktycznego programu „Jak żyć z ludźmi?”.			

1. Kształtowanie hierarchii systemu wartości, w którym zdrowie należy do jednych z najważniejszych wartości w życiu.	- promowanie wśród uczniów zasad zdrowego żywienia oraz informowanie o korzyściach, które z niego płyną.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• lekcje wychowawcze dotyczące grup środków spożywczych przewidzianych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. wyjaśniające korzyści, które płyną z odżywiania się w zdrowy sposób; • połączone działania na lekcjach przyrody/ biologii oraz wychowania fizycznego, uświadamiające uczniom codzienne wymagania kaloryczne organizmu – przygotowanie zbilansowanej diety oraz planu aktywności fizycznej na tydzień; • organizacja konkursu uczniowskiego na najlepszy plakat informujący o zasadach zdrowego odżywiania; • umożliwienie uczniom dostępu do wody pitnej w czasie zajęć edukacyjnych; • udział w zawodach biegowych organizowanych w pobliżu placówki; • organizacja warsztatów relaksacyjnych połączonych z zajęciami na temat stresu.			
	- projekcje filmów.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• projekcja filmu dokumentalnego wśród uczniów od 12 roku życia <i>Dzieci z Leningradzkiego</i> ukazującego dramatyczną sytuację bohaterów filmu oraz spustoszenie jakie wyrządzają w ich organizmach uzależnienia; • projekcja, wśród uczniów od 13 roku życia, filmu Morgana Spurlocka – <i>Super Size Me</i>, w celu uświadomienia niebezpieczeństwa płynącego z prowadzenia niezdrowego trybu życia; • projekcja filmu dokumentalnego wśród uczniów <i>Murderball</i> – <i>gra o życie</i>, który jest opowieścią o ludziach pełnych pasji, determinacji i wewnętrznej siły.			
	- zaangażowanie uczniów w projekty o tematyce zdrowotnej.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie

	• organizacja konkursu na najlepszy projekt plastyczny w tematyce antyalkoholowej/ antynarkotykowej etc.; • organizacja obchodów Dnia Ziemi; • budowa reprezentacji szkolnej w różne dyscypliny sportowe; • organizacja dodatkowych zajęć wychowania fizycznego z nietypowych dyscyplin sportowych, celem tworzenia uczniom możliwości odnalezienia pasji sportowej.			
	- uświadamianie uczniom problemu związanego z chorobą AIDS i innymi chorobami cywilizacyjnymi.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• lekcje wychowawcze dotyczące tematyki chorób cywilizacyjnych; • projekcje filmów o tematyce związanej z chorobami przenoszonymi drogą płciową; • zaproszenie ekspertów, którzy opowiedzą o chorobach cywilizacyjnych i odpowiedzą na pytania .			
	- promocja zdrowego i aktywnego trybu życia we wsparciu rozpoznawanych sportowców, podróżników itp.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	• organizacja spotkania z absolwentami szkoły, którzy osiągnęli sukcesy w sporcie; • prelekcje podróżników na temat ich osiągnięć i sposobu w jaki osiągnęli zamierzony cel.			

Działalność profilaktyczna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca	Typ profilaktyki
1.Realizowanie wśród uczniów i wychowanków oraz ich rodziców/ opiekunów prawnych programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego	- wspieranie uczniów ze środowisk zmarginalizowanych, zagrożonych demoralizacją i wykluczeniem społecznym.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie prawni, uczniowie	selektywna
	• prowadzenie działań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej; • indywidualne rozmowy z uczniami na temat właściwych postaw wobec niebezpiecznych środków.				

dostosowanych do potrzeb indywidualnych i grupowych oraz realizowanych celów profilaktycznych, rekomendowanych w ramach rekomendacji o którym mowa w Krajowym Programie Przeciwdziałania Narkomanii określonym w przepisach wydanych na podstawie art. 7 ust. 5 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. 2. Zintensyfikowanie współpracy szkoły z gminą w sprawie realizacji zadań z zakresu profilaktyki narkomanii zawartych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Narkomanii. 3. Współpraca szkoły z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły na rzecz przeciwdziałania narkomanii w środowisku lokalnym.	• Zapewnienie uczniowi zaufanego miejsca, do którego może zgłosić się o pomoc; • angażowanie uczniów w kółka zainteresowań, rozwój sprawności fizycznej na dodatkowych zajęciach; • zachęcanie ucznia do zapoznania się z literaturą bliską jego zainteresowaniom.				
	- pomoc uczniom z rozpoznanymi wczesnymi objawami używania środków psychoaktywnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie prawni, uczniowie	wskazująca
	• zapewnienie uczniowi wewnątrzszkolnego indywidualnego opiekuna, który wzbudza zaufanie wśród podopiecznych szkoły; • konsultacja problemu z rodzicami/ opiekunami prawnymi ucznia. Przedstawienie możliwych miejsc, w których mogą szukać pomocy; angażowanie ucznia w działalność pozalekcyjną; • konsultacje ze specjalistyczną poradnią ds. uzależnień.				
	- wspieranie miejsc o zwiększonym narażeniu na kontakt z niebezpiecznymi środkami, w szczególności miejsc, gdzie organizowane są spotkania młodzieży szkolnej.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	selektywna
	• kontakt z właścicielem miejsca, gdzie organizowana jest reklamowana w szkole impreza. Zapewnienie możliwego wsparcia w przeciwdziałaniu możliwego kontaktu z niebezpiecznymi substancjami; • informowanie policji o ewentualnych przypadkach pojawienia się niebezpiecznych substancji w trakcie imprezy.				
	- zapewnienie wsparcia rodzinom uczniów, którzy mają problem z używaniem substancji psychoaktywnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów, uczniowie	wskazująca
• prowadzenie działań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej;					

	• zapewnienie możliwości konsultacji z psychologiem szkolnym; • organizacja spotkań rodziców/ opiekunów prawnych z uczniem oraz specjalistą z poradni ds. uzależnień.				
	- zapewnienie dostępności pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom szkoły.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna
	• ustalenie dyżuru pedagoga szkolnego, w czasie którego wspiera rozwiązywanie problemów natury psychologicznej występujących wśród uczniów; • upublicznienie danych dotyczących dostępności psychologa/pedagoga szkolnego oraz możliwych dostępnych terminów przyjęć uczniów przez tych specjalistów, zarówno zatrudnionych w szkole jak i w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej; • budowanie zaufania do psychologa szkolnego/ pedagoga podczas godzin wychowawczych – zapraszanie psychologa na zajęcia, prezentacja interesującego uczniów tematu.				
1.Przygotowanie oferty zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, jako alternatywnej pozytywnej formy działalności zaspokajającej ważne potrzeby, w szczególności potrzebę podniesienia samooceny, sukcesu, przynależności i satysfakcji życiowej.	- rozszerzenie oferty zajęć sportowych i kulturalnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna
	• organizacja zajęć pływackich na najbliższym dostępnym basenie; • zapewnienie możliwości uczestnictwa w zajęciach ze wschodnich sztuk walki; • uformowanie szkolnych drużyn w różne dyscypliny sportowe, reprezentujących szkołę na zawodach; • umożliwienie uczniom nauki gry w szachy, brydż sportowy; • utworzenie kółka teatralnego; • wybór uczniów do udziału w konkursach recytatorskich; • organizacja muzycznego zespołu szkolnego; • utworzenie kółka turystycznego.				
	- poszerzanie horyzontów uczniów przez prezentację osiągnięć i sukcesów znanych ludzi.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog,	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna

		dyrektor szkoły			
	- wyświetlanie cyklu dokumentów telewizji Discovery – „Himalaiści” oraz filmu „Mój biegun”; - organizacja spotkań z interesującymi ludźmi, podróżnikami; - zapoznanie uczniów z osiągnięciami Jana Doby; - zachęcanie uczniów do zapoznawania się z literaturą opisującą osiągnięcia polskich podróżników; - przygotowanie przez uczniów prezentacji dotyczącej wybitnych sportowców takich jak np.: Robert Lewandowski, Marcin Gortat, Robert Korzeniowski, Mateusz Kusznierewicz, Jagna Marczałajtis, Kamila Skolimowska.				
	- zapewnienie wsparcia uczniom, którzy nie mogą brać udziału w bardziej atrakcyjnych zajęciach pozalekcyjnych ze względu na stan finansowy rodziny.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	wskazująca
	- wspieranie uczniów z rodzin o złej sytuacji finansowej np.: - zakupem wymaganego na dodatkowe zajęcia sprzętu lub stroju; - finansowanie karnetu na basen uczniom z rodzin o złej sytuacji finansowej.				
1.Kształtowanie i wzmacnianie norm przeciwnych używaniu środków i substancji przez uczniów i wychowanków, a także norm przeciwnych podejmowaniu innych zachowań ryzykownych.	- informowanie uczniów o ryzyku związanym z zażywaniem środków psychoaktywnych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna
	- przygotowanie spotkania z uczniami, lekcji wychowawczej informującej o zagrożeniach płynących z przyjmowania środków psychoaktywnych; - organizacja prelekcji dotyczącej niebezpieczeństwa związanego z przyjmowaniem środków zastępczych (dopalaczy); indywidualne spotkania ze specjalistami z uczniami, u których zidentyfikowano problem przyjmowania środków psychoaktywnych.				
	- kształtowanie postaw i metod sprzeciwiania się sytuacjom	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog,	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna

	stwarzającym zagrożenie.	psycholog, dyrektor szkoły			
	• prowadzenie zajęć wychowawczych z odgrywaniem scenek z możliwymi sytuacjami stanowiącymi zagrożenie; ćwiczenie asertywności na godzinie wychowawczej; • udział uczniów w lekcjach z wyświetlanym materiałem dotyczącym niebezpiecznych substancji i sytuacji, które mogą być ryzykowne;				
	- określenie jasno sprecyzowanych zasad obowiązujących w szkole, zapoznanie z nimi uczniów.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna
	• przedstawienie reguł obowiązujących w szkole na godzinie wychowawczej na początku roku szkolnego; • ustalenie zasad Nauczyciel – Uczeń we współpracy z uczniami; • przedstawienie uczniom na godzinie wychowawczej ich praw i obowiązków wynikających ze Statutu Szkoły.				
	- zapoznanie uczniów z obowiązującym prawem dotyczącym przeciwdziałania narkomanii.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna
	• lekcja wychowawcza o konsekwencjach prawnych posiadania i używania środków psychoaktywnych; • organizacja prelekcji z policją, przedstawiającej obowiązujące prawo i konsekwencje posiadania i używania środków psychoaktywnych.				
	- umacnianie w uczniach przekonania o wartości zdrowia.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	uniwersalna
	• umożliwienie uczniom dostępu do wody pitnej w czasie zajęć edukacyjnych; • lekcje wychowawcze dotyczące grup środków spożywczych przewidzianych w Rozporządzeniu Ministra				

	Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. wyjaśniające korzyści, które płyną z odżywiania się w zdrowy sposób; • organizacja konkursu uczniowskiego na najlepszy plakat informujący o zasadach zdrowego odżywiania; • połączone działania na lekcjach biologii i wychowania fizycznego, uświadamiające uczniom codzienne wymagania kaloryczne organizmu – przygotowanie zbilansowanej diety oraz planu aktywności fizycznej na tydzień; • udział w zawodach biegowych organizowanych w pobliżu szkoły, poprzedzony przygotowaniem do startu.				
1. Doskonalenie zawodowe nauczycieli i wychowawców w zakresie realizacji szkolnej interwencji profilaktycznej w przypadku podejmowania przez uczniów i wychowanków zachowań ryzykownych.	- wdrożenie i opracowanie programów i procedur przez Radę Pedagogiczną.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy	uniwersalna
	• doskonalenie kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej poprzez udział w szkoleniu.				
1. Włączanie, w razie potrzeby, w indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny, o którym mowa w art. 71b ust. 1b ustawy o systemie oświaty, działań z zakresu przeciwdziałania używaniu środków i substancji o których mowa we wstępie do dokumentu.	- wprowadzenie do indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego elementów terapii wychodzenia z uzależnień.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie	wskazująca
	• uzupełnienie programu edukacyjno-terapeutycznego o wizyty w grupach wsparcia w pobliskich ośrodkach walki z uzależnieniami.				
	- angażowanie uczniów w zajęcia pozalekcyjne – zarówno sportowe jak i kulturalne.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog	Cały rok szkolny	Uczniowie	wskazująca
	• wskazywanie uczniom możliwości rozwoju ich pasji bądź wsparcie w ich odnajdywaniu; • socjalizacja ucznia przez pracę w grupie w ramach kółek zainteresowań; • zorientowanie ucznia na sukces w danej dziedzinie sportowej; • przedstawienie uczniowi działań podejmowanych w ramach kółek zainteresowań – przedstawienie				

	szerokiego wachlarza możliwości.				
	- angażowanie rodziców/opiekunów prawnych uczniów w profilaktykę antynarkotykową.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/opiekunowie uczniów	wskazująca
	• spotkania rodziców/opiekunów prawnych z psychologiem szkolnym, na których przedstawione zostają zagrożenia związane ze stosowaniem środków psychoaktywnych oraz metody walki z uzależnieniem; • wskazanie lub udostępnienie rodzicom/opiekunom prawnym literatury, zwiększającej ich kwalifikacje radzenia sobie z zaistniałym problemem.				

Część: Prawidłowe relacje rodzinne a rozbite rodziny, eurosieroctwo, przemoc w rodzinie.

„Rodzina jako podstawowa grupa społeczna wypełnia istotne funkcje w interesie społeczeństwa, zaspokajając zarazem potrzeby psychiczne, emocjonalne i społeczne swych członków. A zatem wypełnia dwojakiego rodzaju zadania: wobec społeczeństwa i wobec jednostek wchodzących w jej skład” (M. Ziemska, Postawy rodzicielskie, Warszawa 1979).

Oznacza to, że rodzina stanowi pierwsze i najbardziej trwałe środowisko społeczno-wychowawcze dziecka. Poznany oraz nauczony w tym czasie system przekonań i wartości zostawia stały ślad w pamięci i doświadczeniu dzieci, przez co rzutuje na całe jego przyszłe życie. Oczywiście niemały wkład mają również predyspozycje psychofizyczne, jakimi dysponuje młody człowiek już na starcie. Oba aspekty tworzą jednolitą całość, gdyż na ich podstawie kształtują się wartości, postawy, stosunek do siebie i innych ludzi, posiadane aspiracje i marzenia oraz wszystko inne, co determinuje przyszłe funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie.

Na początku rodzina, w której dorasta młody człowiek zaspokaja podstawowe biologiczne i psychologiczne potrzeby dziecka. Jednocześnie tworzy w nim potrzebę posiadania nowych potrzeb emocjonalnych, poznawczych i behawioralnych. Oznacza to, że najbliżsi, swoim działaniem, wywołują wpływ na podopiecznego kształtując w nim potrzeby, które nie są niezbędne do przeżycia, są to tzw. potrzeby nabyte. Możemy wyróżnić potrzebę kontaktu społecznego, potrzebę osiągnięć, prestiżu, posiadania rzeczy materialnych, przynależności szacunku czy miłości. Z kolei potrzeby wrodzone są bardziej podstawowe i pierwotne, uwarunkowane biologicznie, przez co powstają w sytuacji braku ich zaspokajania. Wśród nich należy wymienić: głód, pragnienie, popęd płciowy, temperaturę, oddychanie, wydalanie, wypoczynek, sen czy macierzyństwo.

Warunkiem prawidłowego rozwoju dziecka jest zabezpieczenie i realizowanie potrzeb pierwotnych oraz umożliwianie realizacji potrzeb wtórnych. W chwili, gdy potrzeby pierwotne nie są realizowane, blokowana jest możliwość rozwoju i realizacji potrzeb nabytych.

Rodzina jako najbliższy twór, jako pierwsza przekazuje dziecku niezbędny system norm i reguł postępowania panujący w danej grupie społecznej. Oznacza to nabywanie przez dziecko umiejętności, pozwalających na zaspokajanie stawianych mu oczekiwań społecznych, czyli w procesie socjalizacji. Rodzice stanowią dla młodego człowieka wzorzec do postępowania, który zawiera kanon obowiązujących zasad oraz przywilejów.

Rodzina, która nie spełnia swoich funkcji wychowawczych jest nazywana rodziną dysfunkcyjną. Możemy do takich rodzin zaliczyć rodziny dręczone problemem alkoholowym, destrukcyjnymi nałogami, rodziny niepełne, eurosieroctwo, rodziny zastępcze, rodziny wielodzietne, rodziny w których występuje przemoc czy po prostu brak „miłości” i zainteresowania młodym człowiekiem, bądź rodziny, gdzie co najmniej jeden rodzic jest pracoholikiem.

Rozbite rodziny, rodziny niepełne

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r. podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Konwencja o Prawach Dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526).
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla szkoły branżowej I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 532);

Wprowadzenie

Jednym z rodzajów rodzin dysfunkcyjnych są rodziny niepełne, czyli takie, w której ojciec lub matka samotnie wychowuje dzieci w wyniku różnych sytuacji życiowych.

Może być to związane z czynnikami naturalnymi tj. śmierć jednego z rodziców. W takiej sytuacji dzieci przeżywają traumę, często obwiniają zmarłego rodzica o to, że ich porzucił i zmusił do życia bez niego. W pierwszych latach życia dziecka sytuacja straty matki jest bardziej dotkliwa niż w przypadku drugiego rodzica. Wraz z wiekiem to odczucie się zaciera. Strata ojca dla chłopców to sytuacja wyjątkowo trudna, ponieważ zostali pozbawieni oni męskiego wzorca i nie mają się z kim identyfikować. Analogiczna sytuacja występuje na linii dziewczęta-matka. Zdarza się również, że rodzic, który stracił współmałżonka/partnera, pogrążony jest w głębokiej żałobie i nie realizuje zadań rodzicielskich, które na nim spoczywają.

Dodatkowo dzieci często po żałobie bądź w jej trakcie wchodzi w fazę buntu przeciwko rodzicowi, który stara się wejść w rolę również zmarłego rodzica.

Drugim powodem niepełnej rodziny są rozwody. Zwykle są one bardziej szkodliwe dla dzieci niż te, które wiążą się ze śmiercią jednego z rodziców. Spowodowane jest to tym, że zwykle sytuację rozwodową poprzedzają dni bardzo nieprzyjemnej atmosfery w domu – narastające konflikty, wykorzystywanie uczuć dzieci w celu manipulowania nimi i zachęcania do bycia po ich stronie. Wizerunek rodzica, który był wypracowany do tej pory, zostaje zachwiany

bądź całkowicie zburzony. Dziecko czuje się bezradne i osamotnione w swoich problemach. Młody człowiek będący w stanie przedrozwodowym swoich rodziców będzie przechodził przez pięć faz, z czego aż 4 wspólne są z rodzinami dysfunkcyjnymi.

1. Wypieranie zaistniałej sytuacji – dziecko odrzuca sygnały świadczące o rozpadzie rodziny, cechą charakterystyczną jest również stałe zaprzeczanie;
2. Zmiana nastroju, kryzys emocjonalny – dziecko przeżywa silne wahania nastroju, które skierowane są do „sprawców” tej sytuacji, czyli do rodziców. Stałe napięcie emocjonalne, samoobwinianie się, poczucie oszukania i odrzucenia jest potęgowane.
3. Wołanie o pomoc – dziecko stara się naprawić zaistniałą sytuację, podejmuje próby połączenia rodziców na nowo podejmując się zachowań ryzykownych (np. złe towarzystwo, przyjmowanie używek, ucieczki z domu, absencje w szkole) w celu zwrócenia ich uwagi na siebie;
4. Depresja – dziecko zaczyna uciekać od problemów, nasilają się negatywne stany emocjonalne, obserwujemy izolację emocjonalną od otoczenia oraz brak chęci do nawiązywania jakichkolwiek działań;
5. Akceptacja rozvodu – adaptowanie się dziecka do nowej sytuacji.

Najczęściej dzieci, które czują się emocjonalnie związane z obojgiem rodziców, w trakcie rozvodu i po nim ciągle odreagowują nową dla nich sytuację. Zdarza się, że same są świadkami nagłych, przemocowych zachowań rodziców względem siebie. Często odczuwają lęk ponieważ do końca nie rozumieją czym jest rozwód, jak będzie wyglądało ich życie, co się zmieni.

Konsekwencja rozvodu rodziców w wieku szkolnym (7-14 lat) jest poczucie wstydu, zakłopotania i odrzucenia. Ważna staje się opinia rówieśników, dziecko może się wstydzić przed kolegami rozpadu swojej rodziny. Zdarza się, że rodzic opuszczający rodzinę przestaje kontaktować się ze swoim dzieckiem bądź ten kontakt jest ograniczony. Dzieci zaczynają fantazjować na temat wspólnych weekendów spędzonych w gronie rodzinnym. W ten sposób rekompensują sobie brak rodziny i niwelują poczucie wstydu w momentach, gdy ich rówieśnicy opowiadają sobie o wspólnie spędzonym czasie z rodzicami. Jeśli młody człowiek pozostał z matką, często to ona obwiniana jest o taki stan rzeczy, a każde jej staranie mające służyć dobru dziecka jest krytykowane. Sytuacja pogarsza się dodatkowo, gdy matka pozostaje w złych relacjach z byłym mężem. Z drugiej strony dziecko może zacząć bardzo szybko dorastać i stać się bardziej mentalnie dojrzałe w porównaniu do jego rówieśników. Stara się pomagać мамie w czynnościach życia codziennego, silnie doświadczając odpowiedzialności za rodzica. Inne dzieci mogą przejawiać silne objawy depresji.

Z kolei nastolatki (11-17) głównie doświadczają silnych przeżyć, które powodują u nich częstsze reakcje agresywne, napady złości, buntu i niechęci. Bardzo krytycznie oceniają każde zachowanie rodziców. Mogą nastąpić problemy związane z okresem dorostania.

U dzieci w wieku szkolnym, na skutek sytuacji rozwodowej bądź innej sytuacji bardzo ciężkiej emocjonalnie, mogą pojawić się przejściowe problemy z utrzymaniem koncentracji uwagi, które przekładają się na trudności w nauce. Trudno jest im skupić się na zadaniu, gdy doświadczają silnych emocji lęku, wstydu czy złości. Dodatkowo odejście jednego z rodziców, burzy światopogląd młodego człowieka, wyzwala samo obwinianie oraz nasila kłopoty szkolne, które stają się sposobem na zwrócenie uwagi rodziców na siebie. Czasem dzieci reagują w odwrotnym kierunku – zaczynają się nadmiernie starać, w celu przekonania

rodziców, że teraz są już dobre i nie będą robić problemów wychowawczych, więc rodzic może wrócić do domu. Dzieci są w stanie wprowadzić w życie bardzo wiele technik, aby zwrócić uwagę rodziców na siebie. Innym zaburzeniem zachowania może być osłabienie odporności fizycznej dziecka. Przeżywany przez niego stres powoduje, że dziecko może mieć kłopoty ze snem czy przyjmowaniem pokarmów. Jego organizm będzie wycieńczony ciągłym stanem gotowości, dlatego podatniejsze jest na każde urazy oraz dolegliwości np. ból brzucha, ból głowy, omdlenia. Warto jednak pamiętać, że takie zaburzenia zachowania są naturalną reakcją dziecka na rodzinne problemy, towarzyszą one urazowi związanemu z rozwodem. Sytuacja powinna stabilizować się i wracać do normy wraz z zapoznaniem się dziecka z nowym układem i zasadami funkcjonowania w rodzinie.

Jednak, w sytuacji, gdy rodzice spotykają się ze spokojną bądź relatywnie spokojną reakcją dziecka na informację o rozwodzie, nie należy spodziewać się niczego dobrego. Paradoksalnie większość rodziców zachwycona jest takim obrotem sprawy. Cieszą się, że udało im się pominąć napady złości i płaczu dziecka, z którymi nie umieliby sobie poradzić. Okazuje się jednak, że takie „wyrzucanie z siebie” negatywnych emocji jest bardzo dobre dla dziecka. Nie ma co się okłamywać – każde dziecko odczuje rozwód rodziców, każde będzie smutne, załamane, zrozpaczone, itp. Jeśli rodzice nie obserwują takiego stanu u dzieci, oznacza to, że magazynują one destruktywne emocje w swoim ciele. Należy zachęcać ich do uzewnętrzniania tego co czują, nawet jeśli miało by to być bardzo niekomfortowe dla rodziców. Jeśli dziecko nie robi tego zawczasu, zaczną się pojawiać u niego symptomy zaburzeń somatycznych: bóle głowy, brzucha, kłopoty ze snem, zmiany skórne podobne do atopowego zapalenia skóry, rozstępy itp. Dlatego nie należy lekceważyć stanu relatywnego spokoju – reakcja ujawni się na pewno, kwestia tylko w jaki sposób i w jakim nasileniu.

Reakcja rodziców – jakie działania podjąć względem dziecka:

- dziecko powinno być informowane o tym, co dzieje się w rodzinie. Młody człowiek z reguły ma bardzo silne przeczucia, że coś jest „nie tak” jak być powinno, więc dodatkowe okłamywanie go bądź nie informowanie będzie odebrane jako zdrada. Dodatkowo nie można dopuścić do sytuacji, że dziecko dowie się o rozwodzie swoich rodziców od kolegów, od sąsiadki albo kolegi z podwórka;
- rodzice/opiekunowie powinni uważać na to, aby nie wykorzystywać dziecka w „rozgrywkach” z współmałżonkiem. Nieetyczne jest walczenie o miłość dziecka przekupywaniem go. Nie wolno dopuścić do sytuacji, że dziecko będzie czuło się zobowiązane opowiedzieć się po jednej ze stron konfliktu;
- rodzice/prawni opiekunowie powinni wytłumaczyć dziecku, że zaistniała sytuacja nie jest spowodowana jego osobą, ale relacją pomiędzy dorosłymi. Konieczne jest zapewnienie o uczuciach do dziecka oraz zapewnienie dalszej opieki – takie wyjaśnienie może zmniejszyć efekt samoobwiniania się;
- w pierwszej rozmowie z dzieckiem rodzice powinni poinformować go bardzo dokładnie czym jest rozwód, dokąd trzeba pójść, by go uzyskać, co decyduje o rozwodzie, kto wyraża na niego zgodę, z czym się wiąże rozwód, co się zmieni w ich codziennym życiu, itp. Młody człowiek czuje się znacznie pewniej, kiedy będzie w stanie wyobrazić sobie obecną sytuację oraz dowie się kto jest za to odpowiedzialny;

- zawczasu warto wytłumaczyć dziecku jak zmieni się jego życie po rozwodzie/separacji. Warto wspólnie ustalić zasady dalszego współżycia. Na początku koniecznie należy zadbać o to, by jak najwięcej rzeczy pozostało bez zmian: np. ta sama szkoła, znajomi, zajęcia dodatkowe, wieczorne oglądanie filmów, piątkowe wyjście na zakupy czy sobotnie wyjście na rower;
- rodzice nie powinni martwić się w sytuacji, gdy dziecko będzie reagowało płaczem lub złością na informacje o ich rozstaniu – jest to normalna reakcja, która wraz z adaptacją się do nowych warunków będzie słabnąć. Rodzice powinni przyjąć postawę akceptującą i wspierającą. Konieczne jest akceptowanie zmian nastrojowych swojego dziecka, umożliwienie mu wypłakania się. Rodzice nie powinni pocieszać dziecka i mówić, że jakoś się ułoży, ponieważ jest to jedynie zaprzeczanie emocjom, jakie przeżywa młody człowiek – dla dziecka nowa sytuacja jest prawdziwą tragedią, nigdy już nic nie będzie takie jak dawniej;
- nie wolno dopuścić do sytuacji, w której to dorosły zaczyna zwierzać się dziecku ze swoich problemów. Nie ważne czy wydaje nam się, że dziecko jest nad wyraz rozwinięte emocjonalnie i inteligentne czy nie. Dziecko powinno pozostać dzieckiem i posiadać swój własny zbiór problemów, nie wolno obarczać go dodatkowymi troskami. Jeśli dorosły nie radzi sobie z nowo zaistniałą sytuacją bądź po prostu oczekuje emocjonalnego czy duchowego wsparcia, powinien szukać pomocy u innych dorosłych, specjalistów w tym temacie.

Reakcja nauczycieli – jakie działania podjąć względem dziecka:

Niestety nauczyciele nie zawsze informowani są o zaistniałej sytuacji, a często otrzymują taką informację z drugiej ręki albo nabywają przypuszczeń (np. że coś złego dzieje się w otoczeniu dziecka) z powodu zmiany zachowania ucznia. Warto, aby szkoła zachęciła rodziców do informowania o takiej sytuacji. Oczywiście nie chodzi tutaj o wchodzenie w szczegóły sprawy i informowanie co jest powodem takiej decyzji, jednak warto, aby wychowawca posiadał taką wiedzę. Tylko w takiej sytuacji będzie mu łatwiej zrozumieć ucznia oraz bardziej kompleksowo zadbać o jego specyficzne potrzeby. W kolejnej części dokumentu (program profilaktyczno – wychowawczy) zamieściliśmy propozycje działań, jakie powinna podjąć jednostka szkolna w chwili dowiedzenia się o sytuacji rozwodowej w rodzinie swojego podopiecznego.

Program Wychowawczo – Profilaktyczny

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Stała kontrola sytuacji rodzinnej, rozwojowej, emocjonalnej uczniów oraz odpowiednie reagowanie w przypadku pojawiających się zmian zachowania. 2. Pedagogizacja uczniów w temacie	- wykłady, warsztaty, - broszury informacyjne, - publikacje	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	- należy zorganizować w szkole zajęcia uświadamiające bądź przypominające nauczycielom jak wygląda sytuacja rozwodowa i około rozwodowa w oczach dziecka, jak może zmienić się jego zachowanie i postrzeganie, czego należy po nim oczekiwać, w jaki sposób rozmawiać z dzieckiem i jego rodzicami, jakie działania można podjąć w celu ułatwienia dziecku funkcjonowania – zajęcia powinna przeprowadzić osoba bardzo dobrze zaznajomiona w temacie np. mediator rodzinny; - mając świadomość przeżywania przez dziecko nowej, trudnej i obciążającej go sytuacji (np. życiowej, chorobowej, rozwojowej), wychowawca i inni nauczyciele nie powinni obarczać go wieloma nowymi obowiązkami. Nawet w sytuacji, gdy dziecko samo zgłasza się do wszystkich aktywności, lepiej nie pozwolić mu na to. Należy pamiętać, że taka hiperaktywność (w szczególności nie spotykana wcześniej) może być jedynie postawą ucieczkową dziecka. Nauczyciele powinni dać podopiecznemu czas aby odchorował i zaadaptował się do nowej sytuacji.			
1. Zapewnienie pomocy psychologicznej (udzielenie informacji o tym gdzie należy jej poszukiwać). 2. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów dzieci na temat konsekwencji sytuacji rozwodowej na psychice i zachowaniu młodego człowieka.	- wykłady, warsztaty, - pomoc psychologiczna, - broszury informacyjne, - publikacje.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	szkoła powinna zapewnić pomoc psychologiczną dla rodziców/ prawnych opiekunów dziecka, znajdujących się w sytuacji około rozwodowej. Warto stworzyć listę poradni, instytucji i organizacji, które pomagają dorosłym i dzieciom zmagającym się z takim tematem. Nauczyciele powinni również dysponować spisem poradni prawnych. Konieczne jest, aby pracownicy szkoły pamiętali, że ich rolą nie jest pomoc rodzicom w rozwiązywaniu ich problemów małżeńskich. Warto zdawać sobie sprawę z własnych ograniczeń, braków merytorycznej i praktycznej wiedzy na temat			

	terapii. Wystarczającą pomocą będzie wręczenie odpowiednich materiałów rodzicom dziecka oraz wskazanie im miejsc, gdzie powinni szukać profesjonalnej pomocy; szkoła powinna zapewnić szkolenia informujące rodziców o konsekwencjach rozwodu na psychikę dziecka. Wskazane jest, aby spotkanie zostało przeprowadzone przez psychologa, pedagoga lub inną osobę, która jest przygotowaną merytorycznie do prowadzenia takich wykładów. Konieczne jest prowadzenie szkoleń informujących o konsekwencjach takiej sytuacji tj. dzieci obwiniają siebie za rozwód rodziców, a takie zachowanie działa destruktywnie i ograniczająco. Dlatego opiekunowie powinni umieć wytłumaczyć, że rozwód dotyczy jedynie dorosłych, że ciągle kochają swoje dziecko i będą dla niego. Oczywiście nie ma też co oszukiwać dziecka i mówić, że nic się nie zmieni. Jednak pomimo, że zmieni się codzienne życie, to dalej będą kochać i opiekować się synem czy córką. W części ogólnej poświęconej krótkiemu omówieniu sytuacji, wskazaliśmy, jakie tematy warto poruszyć z dzieckiem kiedy do takiej sytuacji dojdzie.			
1. Wsparcie uczniów w trudnych rodzinnych sytuacjach.	- wsparcie psychologiczne, - indywidualne spotkania z wychowawcą/ zaufanym nauczycielem/ zaufaną osobą dorosłą.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	- jeżeli wychowawca zna problem dziecka może udzielić mu wsparcia, prowadząc z nim rozmowy na wspomniany temat. Przed rozpoczęciem takich rozmów należy jednak pamiętać, aby uzyskać zgodę rodziców dziecka; - jeśli wymaga tego sytuacja to warto zapewnić uczniowi wsparcie psychologiczne. W tym celu należy zaprosić do udziału w spotkaniach osobę lubianą przez uczniów i zaufaną (wychowawcę i nauczyciela). Konieczne jest zapewnienie uczniów o swojej dostępności, gdy będzie miało chęć lub potrzebę porozmawiania. Warto również monitorować stan psychologiczno-emocjonalny dzieci i młodzieży oraz to jak wyglądają jego relacje z rówieśnikami oraz wyniki szkolne; - jeśli dziecko przejawia trudności w szkole warto mu wytłumaczyć co może być tego przyczyną – np. problemy ze stresem, które wpływają na poziom koncentracji i uwagi. Jeśli taka sytuacja ma miejsce warto pokazać, a później ćwiczyć z młodym człowiekiem techniki, które pozwolą mu na wyciszenie			

	i poprawienie stanu koncentracji. Nauczyciele nie powinni zmniejszać wymagań w stosunku do dzieci. Oczywiście w niektórych wyjątkowych sytuacjach można pójść na pewne ustępstwa i np. przesunąć termin pracy domowej na inny dzień, czy pozwolić zaliczać jakąś partię materiału w innym terminie. Taka sytuacja nie może pojawiać się jednak nagminnie, należy uważać, aby dziecko nie zaczęło nadużywać dobrej woli nauczycieli; • nauczyciele powinni zachęcać uczniów dotkniętych taką sytuacją do większej aktywności w zajęciach fakultatywnych organizowanych przez szkołę (np. zajęcia sportowe, teatralne, gazetka szkolna, śpiew, zajęcia plastyczne, itp.). Może okazać się, że jest to lepsza forma spędzania wolnego czasu niż przesiadywanie w domu gdzie atmosfera rodzinna nie jest sprzyjająca; • w sytuacji, gdy dziecko samo zgłasza się z problemem i zdradza jaka jest jego sytuacja rodzinna warto mu podziękować za szczerość i za to, że chciało podzielić się tą informacją właśnie z wami. Nauczyciel powinien pamiętać, że rozwód rodziców najczęściej powoduje poczucie wstydu i opuszczenia u młodego człowieka. Nauczyciel powinien zapewnić o swojej dyskrecji oraz udzielić emocjonalnego wsparcia jakim dysponuje. Warto zachęcić go do spotkania z osobą postronną np. psychologiem (wcześniej należy uzyskać zgodę rodziców); • wychowawca zdając sobie sprawę z problemów swojego ucznia/ uczniów podczas godzin wychowawczych może podejmować działania, które będą wspierać ich poczucie własnej wartości, wyzwalać zainteresowania bądź rozwijać te już posiadane.
--	---

Eurosieroctwo

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 25 lutego 1964r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 1964 nr 9 poz. 59);
2. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 1964 nr 43 poz. 296);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla szkoły branżowej I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
7. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r. podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483);
8. Konwencja o Prawach Dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526).

Wprowadzenie

Długotrwałe bezrobocie w Polsce doprowadziło do kilku nowych zjawisk na terenie kraju:

- mobilizacja sił w celu znalezienia pracy, nawet za granicami kraju,
- wyhamowanie aktywności członków rodziny lub poszukiwanie jedynie doraźnych sposobów na zabezpieczenie finansowe (w przypadku pojawienia się większych trudności),
- pojawienie się przewlekłych chorób na tle stresowym, przejawianie zachowań agresywnych oraz apatycznych.

Wraz z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej nastąpiło otwarcie granic, w konsekwencji czego wielu obywateli kraju migrowało zarobkowo w celu poprawienia sytuacji materialnej swojej rodziny.

Badania przeprowadzone w 2008 roku wykazały, że ok. 2% dzieci w wieku szkolnym pozostaje pod opieką osób innych niż rodzice z powodu migracji zarobkowej. W tym czasie dzieci pozostawiane były pod opieką krewnych, dziadków, starszego rodzeństwa, sąsiadów, znajomych, a nawet w ośrodkach opiekuńczo-wychowawczych. Analiza uzyskanych wyników dowiodła, że emigracja zarobkowa rodziców niesie ze sobą bardzo negatywne

skutki tj. wzrost problemów czy rosnące problemy z zachowaniami agresywnymi i przestępczymi u dzieci i młodzieży. Takie dysfunkcje w rozwoju młodego człowieka spowodowane są właśnie przedłużającym się brakiem jednego z rodziców bądź obojga rodziców. Oczywiście w rodzinach patologicznych również spotykamy się z takim zjawiskiem, jednak w tym przypadku podłoża zachowań dysfunkcyjnych należy doszukiwać się nie tylko w nieobecności rodziców, ale i różnych patologii w rodzinach i poza nimi. Co prawda migracja zarobkowa jest przez socjologów i psychologów zaliczana do patologii, jednak jej geneza jest odmienna. Takie zjawisko może dotyczyć każdego członka rodziny, dzieci, rodziców i innych członków, np. dziadków, których wnukowie emigrowali.

Sprawa utrzymywania opieki nad dzieckiem komplikuje się w momencie, kiedy obydwój rodzice wyjeżdżają za granicę lub kiedy rodzic samotnie wychowujący dziecko decyduje się na taki krok, pozostawiając dziecko pod opieką mu najbliższych. W takiej sytuacji osoba, pod której opieką pozostaje dziecko zwana jest opiekunem faktycznym, który nie posiada jednak prawa do opieki nad dzieckiem. Takie prawo przysługuje rodzicom lub osobie, której takie prawo zostało nadane na drodze sądowej. Oznacza to, że osoba przejmująca opiekę nad młodym człowiekiem, nie jest jego opiekunem prawnym, co oznacza, że nie może podejmować decyzji w jego sprawie, np. przeprowadzenia badań w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, wykonania zabiegu operacyjnego w szpitalu, wyjazdu dziecka poza granice kraju czy wysłania go na wycieczkę szkolną.

Jest to bardzo niekorzystna sytuacja dla młodego człowieka, ponieważ pozbawia go wielu możliwości podejmowania aktywności wynikających z jego praw i przywilejów, z powodu nieuregulowanej sytuacji prawnej związanej z brakiem opiekuna prawnego.

Rodzice oczywiście mają możliwość ustanowienia innego opiekuna prawnego na czas ich nieobecności, jednak nie wszyscy korzystają ze swojego przywileju. Zadaniem nauczycieli i wychowawców jest informowanie i przypominanie rodzicom o przysługujących im prawach, np.:

- zanim rodzic wyjedzie za granicę ma możliwość złożyć wniosek do sądu o przeniesienie na czas wyjazdu opieki prawnej nad dzieckiem na wskazaną osobę pełnoletnią;
- w przypadku gdy rodzic znajduje się już za granicą, taki wniosek może złożyć do sądu osoba, która jest faktycznym opiekunem dziecka. W takim przypadku składany wniosek jest analogiczny do tego z punktu poprzedniego – osoba pełnoletnia będąca faktycznym opiekunem ubiega się o ustanowienie jej na czas wyjazdu rodzica lub rodziców faktycznym prawnym opiekunem dla dziecka.

Kwestia ta jest o tyle istotna, że w przypadku zagrożenia zdrowia i życia czy innych formach dotyczących dobra dziecka (np. dotyczące sfery dydaktycznej, wychowawczej, emocjonalnej, zdrowotnej), a nie będzie można bądź kontakt z rodzicem dziecka będzie utrudniony z powodu przebywania za granicami kraju, a uzyskane dane będą świadczyły o nieuregulowanej sytuacji prawnej dziecka, wówczas szkoła ma prawny obowiązek poinformować o zaistniałej sytuacji właściwy do miejsca zamieszkania dziecka Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich. Wynika to bezpośrednio z art. 109 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego:

Art. 109.

§1. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.

§2. Sąd opiekuńczy może w szczególności:

- 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń;*
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun;*
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;*
- 4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;*
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej albo zarządzić umieszczenie małoletniego w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub w zakładzie rehabilitacji leczniczej.*

§3. Sąd opiekuńczy może także powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

§4. W przypadku, o którym mowa w §2 pkt 5, a także w razie zastosowania innych środków określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, a także współpracuje z kuratorem sądowym.

oraz zgodnie z art. 572 Kodeksu postępowania Cywilnego

Art. 572.

§1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy. §2. Obowiązek wymieniony w §1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

oraz zgodnie z treścią Ustawy o Systemie Oświaty:

Art. 15.

§1. Nauka jest obowiązkiem do ukończenia 18 roku życia.

§2. Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat, oraz trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.

Art. 18.

§1. Rodzice dziecka podlegającego obowiązkowi szkolnemu są obowiązani do:

- 1) dopełnienia czynności związanych ze zgłoszeniem dziecka do szkoły;*
- 2) zapewnienia regularnego uczęszczania dziecka na zajęcia szkolne;*
- 3) zapewnienia dziecku warunków umożliwiających przygotowywanie się do zajęć;*
- 4) informowania, w terminie do 30 września każdego roku, dyrektora szkoły podstawowej lub gimnazjum, w obwodzie których dziecko mieszka, o realizacji obowiązku szkolnego spełnianego w sposób określony w art. 16 ust. 5b.*

§2. Rodzice dziecka podlegającego obowiązkowi nauki, na żądanie wójta gminy (burmistrza, prezydenta miasta), na terenie której dziecko mieszka, są obowiązani informować go o formie spełniania obowiązku nauki przez dziecko i zmianach w tym zakresie.

§3. Rodzice dziecka realizującego obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza szkołą na podstawie zwolnienia, o którym mowa w art. 16 ust. 8, są obowiązani do zapewnienia dziecku warunków nauki określonych w tym zezwoleniu.

oraz art. 72 Konstytucja RP

Art. 72.

§1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

§2. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.

§3. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.

§4. Ustawa określa kompetencje i sposób powoływania Rzecznika Praw Dziecka.

oraz wiele innych przepisów zawartych w polskim prawie.

Problem euro sieroctwa jest bardzo istotny. Niestety działający urzędnicy lokalni nie zawsze są w stanie dotrzeć do potrzebujących uczniów, dlatego w dużym stopniu odpowiedzialność wychowawcza i działania profilaktyczne za takie dzieci spoczywa na instytucji szkoły i jej pracownikach. Dzieci dotknięte eurosieroctwem często ukrywają swój problem ponieważ wstydzą się, że zostali opuszczeni przez swoich rodziców. Młodzi ludzie zgłaszają się po pomoc do szkoły najczęściej już za późno, kiedy nie potrafią sobie samodzielnie poradzić ze swoimi trudnościami. Z tego powodu tak istotne jest utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami dzieci oraz sprawdzanie czy dziecko faktycznie pozostaje pod opieką osoby dorosłej, która jest jej prawnym opiekunem. Należy również obserwować syndromy, które normalnie występują przy tego typu problemach dzieci.

1. Wśród dzieci młodszych, ze szkoły podstawowej nauczyciele najczęściej wyróżniają:

- problemy w nauce,
- problemy wychowawcze,
- brak motywacji do pracy i nauki,
- problemy bieżące.

2. U uczniów gimnazjum zaobserwowano:

- problemy w nauce,
- nieusprawiedliwioną absencję na zajęciach,

3. U osób starszych uczęszczających do szkół ponadgimnazjalnych częściej występującymi problemami są:

- trudności w nauce oraz częste absencje,
- więcej bieżących problemów tj. ucieczki, wagary, dopuszczanie się kradzieży, akty przemocy, problemy z alkoholem bądź innymi używkami, itp.

Jednym z zadań nauczycieli jest ciągle diagnozowanie sytuacji środowiskowej ucznia oraz dostosowanie swoich działań do uzyskanych informacji. Nauczyciele powinni być dostępni dla każdego rodzica, opiekuna i ucznia, który ma chęć podzielić się z nim jakimiś informacjami. Takie konsultacje powinny mieć formę indywidualną. Najczęściej dochodzi do nich pomiędzy osobą zainteresowaną a wychowawcą klasy lub pedagogiem czy psychologiem szkolnym, bądź w sytuacji gdy zaobserwowane zostaną jakiekolwiek problemy z zakresu opieki lub wychowania, rozmowy dyscyplinarnej z uczniem (związanej np. ze spóźnianiem się do szkoły, nieusprawiedliwioną absencją, brakiem przygotowania do zajęć) czy udzielanie wsparcia emocjonalnego. Zadaniem szkoły jest zapewnienie potrzebującym uczniom zajęć wyrównawczych, w przypadku pojawienia się trudności edukacyjnych. Nauczyciele skupiają się również na analizie zachowań dziecka w systemie klasowym oraz szkolnym – zachęcają dzieci do udziału w życiu szkoły, angażowaniu się w zabawę, pracę i pomoc swoim rówieśnikom. Pracownicy szkoły bacznie przyglądają się również warunkom materialno-bytowym dziecka oraz w razie zaistnienia potrzeby ekonomicznej, pomagają uzyskać taką pomoc.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Wzrost świadomości rodziny oraz świadomości lokalnej na temat problemu eurosieroctwa. 2. Monitorowanie sytuacji uczniów związanej z wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych i udzielanie im różnych form wsparcia w zakresie rozwoju emocjonalnego, poznawczego i społecznego. 3. Dbanie o dobro rodziny oraz swoich uczniów (pomoc dydaktyczna, finansowa, udzielanie wsparcia emocjonalnego, itp.). 4. Utrzymywanie nieprzerwanego kontaktu z rodziną, w której występuje migracja.	- przygotowanie/ zebranie materiałów informujących/ zapewnienie szkolenia z zagadnienia eurosieroctwa, - zapoznanie nauczycieli z przepisami prawa, które obligują ich do działania, - zorganizowanie spotkania informacyjnego z przedstawicielami organizacji i instytucji zaangażowanych w temat oraz z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie oraz Regionalnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
• systematyczne monitorowanie tego zjawiska – ankieta do uczniów, indywidualne rozmowy z uczniami i rodzicami/ prawnymi opiekunami; • szkolenie dla nauczycieli z tematyki eurosieroctwa oraz stała aktualizacja wiedzy w tym zakresie; • świadomość nauczycieli, którzy uczniowie są z grupy ryzyka i monitorowanie postępów w nauce i zachowaniu uczniów; • wychowawcy wymieniają się danymi kontaktowymi z rodzicami, którzy wyjeżdżają za granicę. Dodatkowo wspólnie ustalają zasady współpracy w sytuacjach kiedy dziecko przejawia coraz większe trudności dydaktyczne bądź sprawia problemy wychowawcze; • zadaniem nauczycieli i wychowawcy dzieci, które są euro sierotami jest poznać wnikliwie swoich podopiecznych, pomagać w napotykanym trudnościach oraz motywować do nauki – pomoc w odrabianiu lekcji, wyrównywanie braków, zachęcanie do udziału w kołach zainteresowań; • traktujemy dzieci z życzliwością i zrozumieniem, jednak wymagania im stawiane są identyczne z tymi, jakie otrzymują ich koledzy i koleżanki ze szkoły. Oznacza to, że nauczyciel jest				

	konsekwentny i wymaga wywiązywania się z obowiązków szkolnych i podjętych zobowiązań. W każdym niepokojącym przypadku kontaktuje się z rodzicami, opiekunami dziecka; • współpraca z instytucjami wspierającymi działania rodziny oraz udzielającymi pomocy euro sierotom i ich faktycznym opiekunom; • zadbanie o stałą pomoc psychologiczną dla osób dotkniętych sieroctwem z powodu ekonomicznej migracji rodziców – dzieci i młodzież pozostająca w takiej sytuacji miewa problemy z samooceną (z powodu poczucia odrzucenia i zaniedbania przez rodziców), przez co bardzo często nie angażuje się w życie klasowe i szkolne bądź kieruje swoje działanie w kierunku samo destruktywnym (np. problemy z przyjmowaniem substancji uzależniających oraz z przestępczością); • pozostawanie w stałym kontakcie z psychologiem/pedagogiem, który zajmuje się tym zagadnieniem na terenie szkoły; • zapobieganie negatywnym skutkom migracji zarobkowej rodziców, które mogłyby dotyczyć uczniów szkoły; • powoływanie inicjatyw społecznych „wspólna opieka”, „zastępcza babcia”, „zastępczy dziadek”. Angażowanie osób ze społeczności sąsiedzkiej, osób starszych, samotnych do wspólnego spędzania czasu z dziećmi rodziców emigrujących.			
1. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów uczniów w temacie eurosieroctwa oraz konsekwencji jakie za sobą niesie na psychice dziecka i młodzieży. 2. Utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami, którzy sprawują rzeczywistą kontrolę i opiekę nad uczniem.	- materiały informujące – broszury, filmy, książki, kodeksy, - spotkania z psychologiem/ pedagogiem, wychowawcą, przedstawicielami instytucji zajmujących się tematem migracji ekonomicznej.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie faktyczni, opiekunowie prawni uczniów
	• pedagogizacja rodziców z zakresu psychologii tego zjawiska na spotkaniach z wychowawcami – uświadamianie opiekunów jaki wpływ na sferę poznawczą, emocjonalną i behawioralną dziecka i młodzieży w wieku szkolnym, ma migracja zarobkowa rodziców; • informowanie o problemach prawnych mogą pojawić się z powodu migracji rodzica lub rodziców oraz wskazanie miejsca, gdzie opiekunowie mogą uzyskać pomoc prawną - w celu uregulowania kwestii sprawowania opieki prawnej nad dzieckiem podczas ich nieobecności;			

	- informowanie rodziców o prawnych aspektach migracji zarobkowej w kontekście prawa rodzinnego, karnego i oświatowego; - zapewnienie pomocy psychologa bądź przygotowanego w tym celu pedagoga, który pomoże podjąć rodzicu/om decyzję o wyjeździe. Wspólnie należy rozważyć wszystkie kwestie za i przeciw migracji oraz przeanalizować opcję migracji wraz ze swoją pociechą; - wyposażenie biblioteki szkolnej w pozycje związane z tym tematem; - utrzymywanie stałego kontaktu z osobami, które sprawują rzeczywistą pieczę nad dzieckiem.			
1.Zapewnienie potrzebującemu uczniowi stałej opieki psychologicznej. 2.Przekazywanie uczniom umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, stresujących.	- stała pomoc psychologiczna, - e- lekcja.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
	- zapewnienie dziecku pomoc psychologiczną w przypadku gdy: - rodzic/rodzice przygotowują się do migracji ekonomicznej – uświadomienie uczniowi jak będzie wyglądała nowa sytuacja , kto będzie sprawował nad nim prawną pieczę oraz wytłumaczenie (wspólnie z rodzicami) czym spowodowana jest migracja (cel: ograniczenie samo obwiniania i poczucia odrzucenia); - rodzic/ rodzice przebywają za granicą – specjalista powinien sprawować stałą opiekę nad dzieckiem, sprawdzać w jakiej kondycji emocjonalno-poznawczej się znajduje oraz podejmować szybkie kroki zaradcze gdy wystąpią jakieś problemy; - znajduje się w sytuacji odbiegającej od normy tj. problemy w nauce, spadek koncentracji, alienowanie się od grupy rówieśniczej, zażywanie substancji niedozwolonych, kontakt z przemocą oraz każda inna sytuacja wzbudzająca zaniepokojenie nauczyciela; - realizowanie podczas godzin wychowawczych tematów dotyczących konstruktywnych sposobów spędzania czasu wolnego; - trening radzenia sobie ze stresem – przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub pedagoga za pośrednictwem e-lekcji pt.: „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!”; - zachęcanie uczniów do jak najczęstszej aktywności w zajęciach fakultatywnych organizowanych przez szkołę.			

1.Stałe kontrolowanie ilości uczniów dotkniętych eurosieroctwem. 2.Dbanie o zdrowie psychiczne uczniów dotkniętych eurosieroctwem. 3.Współpraca z podmiotami zewnętrznymi wspierającymi rodziny dotknięte zjawiskiem eurosieroctwa.	- współpraca ze służbami i organizacjami zajmującymi się tematem eurosieroctwa oraz pomocą dla członków rodziny, - stałe pogłębianie swojej wiedzy poprzez udział w seminariach, szkoleniach, kursach, - ciągły kontakt z wychowawcami, podopiecznymi i ich opiekunami rzeczywistymi.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Psycholog i/lub pedagog szkolny
	• sporządzenie spisu uczniów dotkniętych eurosieroctwem oraz nieustanna współpraca z wychowawcami, którzy pomagają w aktualizacji grupy ryzyka; • prowadzenie ciągłych działań monitorujących sytuację, kontakt z rzeczywistymi opiekunami uczniów oraz działania mające na celu lepsze poznanie podopiecznego; • udzielanie rad rodzicom, prawnym opiekunom i rzeczywistym opiekunom; • informowanie rodziców o prawnych wymogach oraz psychologicznych, poznawczych oraz behawioralnych konsekwencjach takiej sytuacji; • opracowanie broszur, materiałów informujących dla dyrekcji szkoły, rady pedagogicznej, wychowawców klas, kuratora na temat zjawisk niepokojących, których autorami bądź współzaangażowanymi byli uczniowie z grupy ryzyka; • stałe poszerzanie wiedzy na temat euro sieroctwa; • współpraca z instytucjami, organami i organizacjami; • współpraca z instytucjami pozaszkolnymi – Policja, Sąd Rodzinny, kuratorzy, GOPS • szkoła nawiązuje współpracę z np. Fundacją Dzieci Niczyje oraz Fundacją Prawo Europejskie (przeprowadza szkolenia z zakresu prawnych i społecznych aspektów eurosieroctwa. Dodatkowo uwrażliwia społeczność lokalną na ten problem).			

Przemoc i agresja w rodzinie dziecka

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2005 Nr 180, poz. 1493);
2. Ustawa z dnia 10 czerwca 2010r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2010 Nr 125, poz. 842);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla szkoły branżowej I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 poz. 356);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 poz. 977);
7. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553);
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555);
9. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 nr 12 poz. 114);
10. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 1964 nr 9 poz. 59);
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997 nr 90 poz. 557);
12. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz. U. 2001 nr 98 poz. 1071);
13. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz. U. 2011 nr 81 poz. 448);
14. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Dz. U. 2011 nr 126 poz. 718);
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. 2011 nr. 209 poz. 1245);
16. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-

- edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. 2011 nr 50 poz. 259);
17. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011r. w sprawie zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz. U. 2011 nr 28 poz. 146);
 18. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW;
 19. Sprostowanie do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. U. L 335 z 17.12.2011);
 20. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW;
 21. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW;
 22. Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz. U. 2000 nr 107 poz. 1128).

Wprowadzenie

Przez stulecia przemoc w rodzinie była zjawiskiem normalnym i powszechnie akceptowanym w Polsce i na świecie. Prawna ochrona kobiet i dzieci jest zjawiskiem stosunkowo nowym. W Polsce przepisy opisujące interwencje prawne pojawiły się stosunkowo niedawno. Obecnie wiele dziedzin prawa, w szczególności prawo karne oraz prawo rodzinne przewiduje znaczną liczbę sposobów zaradczych i interwencyjnych w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie oraz środków prewencyjnych.

Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne definiuje zjawisko przemocy w rodzinie jako wszelkie zachowania polegające na złym traktowaniu emocjonalnym, fizycznym i seksualnym osób spokrewnionych.

Na istotność problemu w Polsce wskazuje fakt, że doczekał się on odrębnej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy. Zgodnie z zapisami **ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (Dz. U. nr 180 poz. 1493) „*przemoc domowa to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą*”.

Powyższa definicja definiuje przemoc w rodzinie w bardzo szerokim zakresie, bowiem wyróżnia zjawisko przemocy pomiędzy wszystkimi możliwymi członkami rodziny.

W niniejszym dokumencie najwięcej uwagi skupimy na przemocy doznawanej przez osobę niepełnoletnią. Przy omawianiu zjawiska przemocy i agresji należy rozróżnić trzy jej podstawowe rodzaje:

- 1. Przemoc psychiczna** rozumiana jako wszystkie działania mające na celu pozbawienie atakowanej osoby zaufania do samej siebie, sprawienie by poczuła się zależna. Tylko w stosunku do agresora i samotna. Przy takiej agresji często występującymi formami przemocy są: stosowanie przymusu i gróźb, zastraszanie, poniżanie, wyzywanie, obwinianie, izolowanie od innych ludzi, wmawianie choroby psychicznej, wzbudzanie poczucia winy, samo obwinianie, zawstydzanie, kontrolowanie, manipulowanie, wykorzystywanie do realizacji własnych celów, narzucanie swoich poglądów, brak okazywania szacunku, spadek samooceny, brak poczucia indywidualizmu, okazywanie braku zainteresowania ofiarą, niedostarczanie jedzenia bądź zabronienie spożywania pokarmów, ograniczenie czasu snu, wprowadzenie różnych zakazów (np. spotykania się z ludźmi, opuszczania domu, korzystania z jakichś sprzętów) niszczenie przedmiotów bądź zabieranie przedmiotów cennych dla ofiary. Często sprawcy tłumaczą, że ich zachowanie agresywne było efektem na niesubordynację bądź niespełnienie jakichś oczekiwań (przysłowiowe hasło kampanii społecznej „Powstrzymać Przemoc Domową” z 1997 roku „bo zupa była za słona”).
- 2. Przemoc fizyczna** jest nieco łatwiej zdefiniować, ponieważ jest to celowe działanie, w którym sprawca wykorzystuje swoją przewagę siłową w stosunku do innych członków rodziny. Agresor naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody. Ofiara doznaje bicia, szczypania, policzkowania, popychania, torturowania, opluwania, uderzania, drapania, szarpania, duszenia czy nawet okaleczania, łamania kończyn, przypalania papierosem bądź innymi żarzącymi się przedmiotami, oraz szeregiem innych działań, które powodują u niej ból i cierpienie.

Art. 207 Kodeksu Karnego reguluje możliwość podjęcia interwencji w przypadku pojawienia się przemocy na tle psychicznym i fizycznym w rodzinie

Art. 207 §1. Kto znęca się psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§2. Jeżeli czyn określony w §1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§3. Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Kodeks wykroczeń określa również inne konsekwencje dla sprawcy przemocy lub zaniedbania osoby małoletniej.:

Art. 104. Kto skłania do zebrania małoletniego lub osobę bezradną albo pozostającą w stosunku zależności od niego lub oddana pod jego opiekę, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Art. 107. Kto w celu dokuczenia innej osobie złośliwie wprowadza ją w błąd lub w inny sposób złośliwie niepokoi, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny do 1500 złotych albo karze nagany.

3. Trzecim rodzajem przemocy, jest **przemoc na tle seksualnym**. Oznacza stosowanie przymusu względem drugiej osoby na tym tle. Możemy mówić o wymuszaniu pożycia seksualnego, zmuszania do oglądania filmów lub pracy o tematyce pornograficznej, brutalne niechciane rozbieranie, gwałty, dotykane w miejscach nieakceptowanych przez drugą osobę, sadystyczne formy współżycia, zmuszanie do odbywania stosunku z osobami trzecimi bądź przymuszanie do oglądania takich scen, itp.

Poniżej zaprezentowana jest treść czterech artykułów zawartych w Polskim Kodeksie Karnym dotyczących wyrządzenia przemocy seksualnej na osobie nieletniej:

Art. 200. § 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej 15 lat lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 13. § 2. (uchylony).

§ 3. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

§ 5. Karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15.

Art. 200a § 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt. 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzania go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycje obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierz do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200b. Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 201. Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępного, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Seksualne wykorzystanie małoletniego (art.200)		
Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych
2014	2156	1104
2013	2057	1454
2012	2003	1344
2011	1848	1533
2010	1793	1532
2009	1906	1657
2008	1944	1683
2007	2029	1882
2006	1993	1687
2005	1884	1697
2004	1884	1904
2003	1744	1786
2002	1333	1453
2001	1196	1448
2000	1223	1506
1999	1148	

Tabela 1. Statystyki zgłoszeń seksualnego wykorzystania małoletnich w rodzinie. Komenda Główna Policji.

Przedstawiona tabela zawiera dane statystyczne dotyczące wykorzystania małoletniego uzyskane w okresie od 199 do 2014 roku.

Tendencja dokonywanych zgłoszeń ma charakter wzrostowy, co z pewnością związane jest z większą świadomością społeczeństwa na temat omawianego przestępstwa.

Kodeks karny reguluje zachowania o charakterze przemocowym wobec innych osób – art. 207 stwierdza, że kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad małoletnim podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Ofiary rzadko doświadczają tylko jednego rodzaju przemocy. Przemocy seksualnej i fizycznej najczęściej towarzyszy przemoc psychiczna.

Ze względu na stopień nasilenia aktów przemocy dzieli się ją na lekką lub nieznaczną, umiarkowaną i ciężką. Inne publikacje definiują przemoc w kategoriach: przemocy gorącej, czyli związanej z silnymi negatywnymi uczuciami sprawcy lub przemocy chłodnej, gdzie sprawca usprawiedliwia przemoc swoimi wzniosłymi celami.

Szkoła i jej pracownicy powinni pamiętać, że według Kodeksu Postępowania Karnego są oni zobligowani do informowania niezbędnych służb w momencie dowiedzenia się o popełnieniu przestępstwa.

Art.304. § 1.Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Przepisy art. 148a oraz art.156a stosuje się odpowiednio.

Dodatkowo przywoływana jest tutaj ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, bardzo precyzyjnie formułuje obowiązek zawiadomienia o przemocy w rodzinie. Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Niezależnie od tego czy czyny agresywne i przemocowe wykonywane są bezpośrednio w stosunku do niepełnoletniej osoby, każde zdarzenie tego typu wpływa na jej rozwój psychoemocjonalny. Oznacza to, że pomimo braku doznawania przemocy fizycznej przez dziecko nie jest w stanie „odciąć się”, odseparować i nie zwracać uwagi na nieprzyjemne sytuacje, mające miejsce w domu. Każde takie doświadczenie dostarcza dziecku wielu cierpień i zapisuje się w jego pamięci emocjonalnej powodując trwałe konsekwencje. Skutki, jakie doznało dziecko można rozpoznać w jego postępowaniu poznawczym, emocjonalnym oraz behawioralnym, ponieważ takie doświadczenia bardzo często wpływają negatywnie na ich indywidualny rozwój. Każdego rodzaju forma przemocy niesie ze sobą wielkie konsekwencje dla późniejszego rozwoju dziecka. Uszkodzenia doznają np. więzi z członkami rodziny, którzy są agresorami bądź jedynie osobami współrządzonymi. Człowiek pokrzywdzony nieustannie odczuwa lęk, napięcie, zrezygnowanie, brak sprawstwa. Dodatkowo ofiary przestępstw na tle seksualnym odczuwają wielkie poczucie winy oraz odpowiedzialność dotrzymywania tajemnicy rodzinnej przed innymi ludźmi. Takie zdarzenie powoduje u nich zmiany w postrzeganiu innych ludzi oraz nawiązywanych z nimi relacji. Zmiany następują również w całym systemie behawioralnym, emocjonalnym i poznawczym. Nieustannie przeżywany lęk oraz poczucie odpowiedzialności za noszone w sobie krzywdy często zmusza takie osoby do zachowań autodestrukcyjnych: mają problem z używkami, stosują samookaleczenie, występują u nich myśli i próby samobójcze oraz liczne zachowania ryzykowne.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zawsze budziła wiele kontrowersji. Już przed jej uchwaleniem posłowie zmienili jej formę, wykreślając wiele kontrowersyjnych punktów, np. dokument wnosił o całkowity zakaz bicia dzieci co oznacza, że klaps byłby traktowany jako coś nieodpowiedniego, a wręcz naganego. Co prawda dany przepis nie miał za zadanie wymierzania kar w przypadku stosowania takich kar, jego forma miała mieć charakter informujący i wychowawczy opiekunów. Spora część społeczeństwa dzieliła się swoimi obawami związanymi z wprowadzeniem nowego prawa, czyli zakazu wymierzania nawet klapsów. Ustawa bowiem głosiła, że dziecko ma swoją podmiotowość, jest człowiekiem, a nikt nie ma prawa uderzyć drugiego człowieka, a na pewno już nie wolno bić słabszego.

Zwolennicy teorii przekonywali, że klaps nie jest metodą wychowawczą, a może prowadzić do wielu poważnych konsekwencji, które będą miały znaczenie dla dalszego życia i rozwoju dziecka.

Wśród wymienianych powszechnie argumentów za niekaraniem fizycznym dzieci przez zwolenników oraz popieranych przez kampanię społeczną „Bicie jest głupie” wymieniano:

- jest atakiem na godność dziecka - a przecież każdy człowiek, w tym dziecko, ma prawo do poszanowania jego godności i integralności

- zaburza rozwój dziecka – bicie przez najbliższe osoby odbiera dziecku odwagę życiową i sprawia, że dziecko staje się osobą niepewną, o niskim poczuciu własnej wartości
- utrudnia myślenie – bicie budzi lęk, który zaburza myślenie i zapamiętywanie, nie uczy dziecka jak zachować się poprawnie, za to wywołuje lęk i przerażenie, obawę przed kolejnymi razami
- uczy przemocy – bite dziecko uczy się, że „silniejszy ma zawsze rację”, „silniejszy ma prawo bić słabszego”, a „problemy zamiast rozumem łatwiej rozwiązać siłą”
- niszczy relacje – gdy dziecko boi się rodzica, nie zwróci się do niego o pomoc w trudnych sytuacjach, skorzysta z rad niedoświadczonych rówieśników lub będzie szukać ucieczki od problemu np. w narkotykach lub alkoholu
- niszczy autorytet rodzica – dziecko z czasem zorientuje się, że bijemy, gdyż nie umiemy poradzić sobie z własną złością – i przestanie szanować rodzica
- uczy, że lepiej jest kłamać – gdy dziecko popełni błąd lub zrobi coś złego, z lęku przed biciem będzie kłamało, na przykład rzuci winę na młodszego brata
- klapsy stają się coraz mocniejsze – bite dziecko przyzwyczaja się do klapsów i czasem wręcz udaje, że klaps nie boli („To wcale nie bolało”). Aby uzyskać ten sam efekt rodzic może nieświadomie bić coraz mocniej i spowodować uszkodzenie ciała dziecka
- może prowadzić do uszkodzeń fizycznych takich jak np. siniaki, krwiaki, podtwardówkowe, uszkodzenia nerwów, zespół dziecka potrząsanego
- przekazuje nielogiczną argumentację – „biję cię dla twojego dobra”, „biję cię, bo uderzyłeś swoją siostrę”
- przyczynia się do zwiększenia ilości zachowań agresywnych u dziecka – im częściej dziecko jest bite, tym częściej ono samo bije inne dzieci oraz rodzeństwo (Straus and Gelles, 1990; Wolfe, 1987)
- jest to udawanie, że klaps ma formę edukacyjną – podczas gdy zazwyczaj jest to po prostu wyładowanie złości, frustracji i poczucia niemocy rodzica
- jest to przekazywanie przemocy z pokolenia na pokolenie - nie wszyscy, którzy byli bici, sami biją. Lecz wszyscy, którzy biją swoje dzieci, byli bici w dzieciństwie
- prowokuje poczucie złości i chęć zemsty, które pozostaje w dziecku.

(źródło: www.dziecisawazne.pl)

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Podniesienie poziomu wiedzy i świadomości w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie oraz instytucji udzielających pomocy osobom doświadczającym takiego zagrożenia. 2. Udostępnianie rodzicom i opiekunom materiałów informacyjnych i edukacyjnych na tematy związane z kryzysami rozwojowymi i życiowymi dzieci i młodzieży. 3. Zwiększenie świadomości istnienia wielu form pomocy – poprawa dostępności do jednostek interwencyjnych przy współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, prowadzenie poradnictwa, w szczególności działań informacyjnych i edukacyjnych dla osób dotkniętych lub zagrożonych przemocą domową. 4. Uwzględnienie tematyki przeciwdziałania przemocy w	- pogadanki z przedstawicielami służb mundurowych oraz osobami przeszkolonymi do udzielania pomocy osobom zagrożonym lub dotkniętym przemocą domową, - udostępnianie materiałów szkoleniowych (ulotek, broszur, filmów) informujących o problemie.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie i uczniowie
• program działań edukacyjnych służących wzmocnieniu opiekuńczo-wychowawczych kompetencji rodziców, w szczególności rodzin zagrożonych przemocą: ○ opracowanie oraz posiłkowanie się już gotowymi materiałami informacyjnymi mówiącymi o przyczynach i skutkach przemocy domowej, ○ udzielanie informacji o instytucjach udzielających pomocy członkom rodziny przeżywających sytuacje kryzysowe, ○ organizowanie spotkań grupowych oraz indywidualnych z instytucjami udzielającymi pomocy w przypadku pojawienia się przemocy domowej – odpowiedzą oni na wszystkie wątpliwości z jakimi borykają się członkowie rodziny, ○ uświadamianie rodziców i uczniów jakie prawa im przysługują (wśród nich: wezwanie policji na interwencję, złożenie sprawy karnej w prokuraturze, prośba o pomoc innych dorosłych członków rodziny, osoby zaufane czy nawet sąsiadów, w przypadku doznania obrażeń fizycznych warto zgłosić się do lekarza w Rejonowej Przychodni Zdrowia i zrobić obdukcję, sporządzić listę świadków zdarzenia, nagrać awanturę domową), ○ uświadamianie rodziców i uczniów, jakie działania powinni podjąć oraz gdzie należy poszukiwać pomocy (bezpłatne porady prawne i psychologiczne, adresy najbliższych				

rodzinie w działalności szkoły. 5. Rozbudzanie poczucia solidarności i braku obojętności na krzywdy ludzkie.	placówek interwencji kryzysowych, schronisk dla ofiar przemocy domowej, domów samotnych matek z dziećmi, grup wsparcia dla ofiar przemocy domowej), ○ podczas szeregu spotkań z rodzicami wychowawca prowadzi temat pt. „Nie dla przemocy w rodzinie”. Zadaje pytanie: „Dlaczego taki zwykły, normalny rodzic uderza swoje dziecko?” Ćwiczenie ma na celu uświadomić rodzicom, że takie zachowanie świadczy o słabości i bezsilności opiekunów i może mieć jedynie odwrotne od zamierzonych konsekwencje, ○ osoby dotknięte przemocą w rodzinie powinny korzystać z dostępnych im instytucji i organizacji, które pomagają poradzić sobie z takimi problemami. Na terenie Polski prowadzone są liczne kampanie. Na terenie samego województwa mazowieckiego w roku 2016 można wymienić: ▪ POMAGAMY kampania Komitetu Ochrony Praw Dziecka (prowadzi warsztaty umiejętności wychowawczych, grupy psychoedukacyjne, warsztaty edukacji emocjonalnej i warsztaty kontroli agresji dla dzieci, coaching rodzicielski i terapie rodzinne. Organizuje kampanie, akcje edukacyjne, itp.), ▪ Ochrona praw i potrzeb dziecka w sytuacjach kryzysowych w rodzinie – głównym celem kampanii jest pomoc dziecku i rodzinie w sytuacji silnych konfliktów rodzicielskich oraz niesienie pomocy rodzinom zagrożonym (prowadzi konsultacje psychologiczno-pedagogiczne, coaching rodzicielski, terapię rodzinną i terapię par, grupy terapeutyczne dla dzieci w kryzysie, grupę dla par zagrożonych przemocą), ▪ Wojna domowa czyli jak pomóc rodzinie zagrożonej przemocą i problemem alkoholowym – celem projektu jest profilaktyka, przeciwdziałanie i ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie poprzez działania psychologiczne, edukacyjne, terapeutyczne skierowane do rodzin i dzieci doświadczających przemocowych konfliktów wewnątrz rodziny, bądź potencjalnie zagrożonych przemocą i problemem alkoholowym, ▪ oraz wiele innych inicjatyw – projekty realizowane są na terenie każdego
--	--

województwa (powyższy jedynie województwa mazowieckiego). W celu zapoznania się z całą listą dostępnych kampanii należy wejść na stronę internetową: http://www.kopd.pl i odszukać interesujący nas projekt, bądź skontaktować bezpośrednio z oddziałem (informacja do oddziałów: http://kopd.pl/o-kopd/oddzialy/).			
- zajęcia, godziny wychowawcze, - udział w kampaniach społecznych.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Uczniowie
• prowadzenie zajęć uświadamiających czym jest dobre zachowanie, a czym to nieakceptowane i jakie konsekwencje spotkają sprawcę takiego zachowania; • informowanie o tym w jaki sposób uczniowie powinni się zachowywać, gdy są świadkiem bądź ofiarą przemocy domowej; • prelekcja prowadzona przez psychologa z poradni, który zajmuje się pomocą dla rodzin dotkniętych przemocą – nauczanie rodziców/ opiekunów dzieci w jaki sposób reagować na nieposłuszeństwo swoich podopiecznych. Wspólnie należy zastanowić się nad przyczynami takiego nieposłuszeństwa oraz określić pewne normy postępowania w takich sytuacjach. Rodzic powinien wiedzieć, że przemoc nie jest wyjściem z problemu, a może jedynie potęgować zachowanie przez nas nieakceptowane lub sprawić, że dorosły „straci” w oczach dziecka i przestanie mu ufać; • informowanie o skutkach krótkotrwałych i długotrwałych, jakie niesie ze sobą doznawanie przemocy oraz przebywanie w otoczeniu, gdzie występuje takie zachowanie; • prowadzenie zajęć w formie psychodramy – uczenie w jaki sposób postępować z osobą agresywną. Zajęcia powinny być prowadzone we współpracy funkcjonariusza policji i bądź specjalisty w tym temacie. Podstawą są sceny, które odgrywają uczniowie, a które miały miejsce w ich życiu lub takie, których się obawiają. Wraz z prowadzącym zajęcia trzeba przeanalizować każdą scenę i zastosować najlepsze zachowanie ucznia dla przedstawionej sytuacji; • podczas godziny wychowawczej: ○ prowadzenie zajęć uświadamiających – przedstawianie uczniom wymyślonych historii,			

	gdzie głównym problemem była przemoc w rodzinie. Nauczyciel prosi uczniów o pomoc w zaplanowaniu i podjęciu działań interwencyjnych. Po uzyskaniu odpowiedzi, dzieci wraz z nauczycielem analizują ich poprawność, - o zorganizowanie konkursu plastycznego/fotograficznego pt.: „Dom bez przemocy”, - o promowanie hasła „Bezpieczny dom” podczas zorganizowanego przez uczniów szkoły festynu. Uczniowie przygotowują gry i zabawy sportowe, w których uczestniczą wraz ze swoimi rodzicami/ opiekunami oraz liczne prelekcje o tematach promujących harmonijny rozwój członków danej rodziny oraz zdrowie psychiczne. • prowadzenie stałego anonimowego wsparcia psychologicznego osobom dotkniętym problemami przemocy w rodzinie – można zaproponować wysyłanie anonimowych maili czy kontaktowania się za pośrednictwem telefonu zaufania. Stworzenie i udostępnienie listy osób/psychologów, którzy służą pomocą w tym temacie i na terenie regionu zamieszkania ucznia; • uświadomienie rodziców/ opiekunów, że zachowanie przemocowe nie jest i nigdy nie będzie dobrym sposobem wychowawczym.			
	- prelekcje, szkolenia, - filmy edukacyjne, - burza mózgów, - kontakt z poradniami, sądami, zakładami opieki zdrowotnej i społecznej oraz instytucjami i organizacjami pełniącymi taką funkcję pomocy.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły	Cały rok szkolny	Nauczyciele i wychowawcy
	• nauczyciele tworzą przyjazną atmosferę i zachęcają rodziców/ opiekunów dzieci do podjęcia współpracy. Dorośli wspólnie opracowują system wartości i norm społecznych, który pragną przekazać podopiecznym; • ustalenie jasnych zasad i konsekwentne reagowanie w przypadku ich naruszania. W celu wzmocnienia przeświadczenia w uczniach, że ogłoszone zasady są istotne warto omówić najważniejsze punkty podczas lekcji wychowawczej na początku roku szkolnego, po czym poprosić wszystkich uczniów o ich podpisanie na znak, że znają panujące w szkole reguły			

	i zobligują się do ich przestrzegania. Każdy wychowawca powinien zachować taką listę/planszę, bądź powiesić ją w widocznym dla uczniów miejscu. Ważne jest, aby nauczyciel również podpisał stworzoną wspólnie listę oraz jej przestrzegał; • przeszkolenie nauczycieli w jaki sposób prowadzić rozmowy na tematy wrażliwe – np. krytykowanie za to, że młody człowiek dopiero teraz zgłosiła się z prośbą o pomoc jest kategorycznie zabronione; • uświadomienie nauczycieli co może wskazywać na to, że uczeń jest osobą dotkniętą przemocą w rodzinie. Przeprowadzenie zajęć z psychologiem zajmującym się przemocą w rodzinie; • zorganizowanie wykładu na temat sposobów udzielania pomocy uczniom dotkniętym przemocą w rodzinie. Podczas zajęć można skorzystać z profesjonalnej pomocy funkcjonariuszy policji, którzy zaznajomią z objawami takiej przemocy, przedstawią formy przeciwdziałania zjawisku oraz powiedzą w jaki sposób reagować, gdy sytuacja ma już miejsce. Nauczyciele zaznajomieni zostaną ze swoimi obowiązkami społecznymi oraz z procedurą „Niebieskie Karty” oraz przepisami prawa, które regulują ten problem. Alternatywną formą przekazywania niezbędnych informacji jest za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Procedura Niebieskie Karty”; • monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy. Baczne obserwowanie rodzin swoich wychowanków oraz zgłaszanie wszelkich niepokojących sytuacji do odpowiednich służb.			
1. Szerzenie wiedzy na temat zjawiska przemocy w rodzinie w społeczności lokalnej. 2. Doskonalenie kompetencji nauczycieli, wychowawców i specjalistów zatrudnionych w szkole w zakresie udzielania pomocy uczniom z problemami rozwojowymi i życiowymi. 3. Doskonalenie kompetencji	- eventy, - szkolenia, warsztaty, spotkania ze specjalistami, - procedura "Niebieskiej Karty," - współpraca z instytucjami i podmiotami działającymi w środowisku lokalnym, - produkcje filmowe, - warsztaty teatralne.	Wychowawcy kl. 0 - 8, pedagog, psycholog, dyrektor szkoły, nauczyciele	Cały rok szkolny	Wszyscy zainteresowani
	• podejmowanie działań mających na celu uwrażliwienie społeczności szkolnej i lokalnej na zjawisko przemocy. Uświadomienie ich jakie działania można prowadzić w sytuacji zaistnienia			

nauczycieli oraz dyrektora szkoły w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i stosowania procedury "Niebieskiej Karty." 4. Informowanie uczniów oraz krzewienie w nich poprawnej, aktywnej postawy w przypadku dostrzeżenia symptomów przemocy domowej. 5. Wsparcie, uczestniczenie i tworzenie własnych kampanii uświadamiających w temacie istnienia problemu przemocy w rodzinie. 6. Tworzenie lokalnych sieci wsparcia dla uczniów przeżywających kryzysy rozwojowe i życiowe.	takiego zjawiska oraz jakie konsekwencje będzie miało niepodejmowanie takich działań; • wspieranie inicjatyw oddolnych oraz włączanie się w współorganizację projektów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie: ○ współpraca z placówkami służby zdrowia oraz organizacjami pomocy społecznej tj. gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowe centrum Pomocy Rodzinie, czy Policja, poradniami psychologicznymi, poradniami leczenia uzależnień oraz współuzależnień, poradniami leczenia dysfunkcji, itp.; ○ aktywne uczestnictwo w prowadzonych lokalnych i ogólnopolskich kampaniach społecznych poświęconych rodzinie bez przemocy – tj. „Reaguj! Masz prawo”, „Bicie, czas z tym skończyć”, „Bicie uczy, ale tylko złych rzeczy”; ○ prowadzenie własnych kampanii lokalnych promujących zdrowie psychiczne w rodzinie, nawiązywanie komunikacji między członkami rodziny oraz promowanie pokojowego rozwiązywania konfliktów.
--	---

Spis działań, narzędzi, akcji, instytucji i programów wspierających funkcjonujących w szkole:

- Ogólnopolski Program Antytytoniowy „Nie pal przy mnie, proszę”
- Ogólnopolski Program „Czyste powietrze wokół nas”
- Ogólnopolski Program „Kubusiowi przyjaciele natury”
- Program „Trzymaj formę”
- Projekt „Szkoła Promująca Zdrowie”
- Ogólnopolska akcja „Narodowe Czytanie”
- Kampania „Cała polska czyta dzieciom”
- Działalność Szkolnego Koła CARITAS
- Działalność Szkolnego Koła PCK
- Działalność Szkolnego Koła Wolontariatu
- Projekty w ramach „Klubu Szkół UNICEF”
- Program Wspierania i motywowania Młodego sportowca
- Współpraca z Instytutem Prymasowskim w Warszawie
- Współpraca ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Szkół im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego
- Współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Jarosławiu
- Współpraca z Powiatową Komendą Policji w Jarosławiu
- Współpraca z Posterunkiem Policji w Więzownicy;
- Współpraca z Powiatową Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Jarosławiu
- Współpraca z Państwową Strażą Pożarną oraz OSP Manasterz
- Współpraca z Nadleśnictwem Jarosław
- Współpraca z GOPS w Więzownicy
- Współpraca z Przytuliskiem dla zwierząt w Więzownicy
- Współpraca z PCK
- Współpraca z CARITAS
- Współpraca z FUNDACJĄ NA RZECZ OSÓB NIEWIDOMYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH **POMÓŻ I TY**

- Współpraca z Organizacją UNICEF
- Współpraca z Polską Akcją Humanitarną (PAH)
- Współpraca z Fundacją Uniwersytet Dzieci
- Współpraca z KGW w Manasterzu;
- Program profilaktyczny FUNDACJI UNAWEZA "Młode głowy"
- Program „Cybernauci – kompleksowy projekt kształtowania bezpiecznych zachowań w sieci”
- Gry edukacyjne: „Budzik sieciowy,” „OUCH – quiz z podstaw cyberbezpieczeństwa,” zapobieganie reagowanie – gry komputerowe – www.akademianask.pl
- Filmy edukacyjne: „1, 2, 3 qwerty”, „Owoce w sieci”, „Piraci”, „Torebki”, „Zużka i Tunio poznają Internet”, „Lekcja bezpieczeństwa”, „Zaplatani w sieci”, „Szkoła bezpieczna w sieci”
- Prezentacje multimedialne i materiały edukacyjne: „Bezpieczeństwo w sieci”, „Włącz się. Młodzi i media”,
- Materiały edukacyjne: „Plik i Folder” – odkryły Internet, www.plikiifolder.pl – materiały edukacyjne dla klas 1-3 – „Przygody Plika i Foldera w sieci”, www.bezpiecznyinternet.edu.pl, www.bezpiecznaszkola.men.gov.pl, www.cybernauci.edu.pl, www.cyfrowobezpieczni.pl, www.dyzurnet.pl, www.ore.edu.pl – profilaktyka przemocy i agresji – zagrożenia w Internecie, www.kursor.edukator.pl,
- Bezpłatny, anonimowy Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży Rzecznika Praw Dziecka – 800 121212; bezpłatny numer telefonu dla dorosłych – 800 100 100,
- Gazetki, ulotki, plakaty, broszury dla rodziców
- Serwis internetowy „Sieciaki.pl”
- Ogólnopolska Inicjatywa Edukacyjna KURSOR www.edukators.pl – zawierająca prezentacje multimedialne „Jak dbać o reputację w sieci”, „Jak zapewnić bezpieczeństwo sieci w szkole”, „Prywatność”, „Nowe Trendy”, „Netykiety”, „Cyberprzemoc”, „Security”, „Niebezpieczne kontakty”
- Akcje pomocowe: „Szkoło, Pomóż i Ty”, „Wyprawka dla Żaka” (PCK), „Mikołaj i Czerwonokrzyska Gwiazdka” (PCK), „Kolęda Misyjna”, „Jałmużna Wielkopostna” (CARITAS), projekty UNICEF, zbiórka nakrętek na rzecz chorego dziecka
- Akcje na rzecz środowiska: Sprzątanie świata, segregacja odpadów (zbiórka zużytych baterii), konkursy ekologiczne, Dzień Ziemi, program „Kubusiowi Przyjaciele Natury” dla oddziału przedszkolnego
- Akcje "Bezpieczna droga do szkoły," "Bezpieczne ferie," "Bezpieczne wakacje."

- Ewakuacja z budynku szkoły - pogadanka, ćwiczenia praktyczne
- Organizacja imprez i uroczystości szkolnych – według kalendarza uroczystości
- Zajęcia pozalekcyjne, koła zainteresowań, konkursy szkolne i pozaszkolne, przeglądy, występy, wycieczki, wyjazdy i wyjścia.

Ewaluacja

Celem opracowania i realizacji Programu Wychowawczo-Profilaktycznego jest wykształcenie u uczniów świadomej umiejętności życia w wolności, wybierania i odróżniania dobra od zła, a w szczególności:

- aktywne uczestnictwo uczniów w życiu szkoły, ich samodzielne podejmowanie inicjatyw na rzecz społeczności szkolnej;
- dbałość o ochronę środowiska, pomoc potrzebującym i niepełnosprawnym;
- odpowiedzialność za dobre imię szkoły;
- znajomość i stosowanie zasad bezpieczeństwa w szkole, poza szkołą, podczas wypoczynku oraz w trakcie korzystania z urządzeń multimedialnych,
- szacunek dla rodziny, rodziców i ich pracy oraz udział w obowiązkach domowych;
- znajomość praw i obowiązków wynikających ze Statutu Szkoły, znajomość podstawowych zasad dobrego wychowania i stosowanie się do nich;
- wzrost wartości edukacji;
- przygotowanie do świadomego wyboru szkół ponadpodstawowych, ukierunkowanie na poszczególne przedmioty i znajomość zasad rekrutacji do szkół ponadpodstawowych;
- dostrzeganie sensu bycia wartościowym człowiekiem możliwości osiągania sukcesów;
- poszanowanie i stosowanie w życiu wartości głoszonych przez Patrona Szkoły Kardynała Stefana Wyszyńskiego;
- motywacja do systematycznego i punktualnego uczęszczania na zajęcia lekcyjne i dodatkowe;
- postawa akceptacji zdrowego stylu życia, uporządkowanie świata własnych wartości i wypracowanie pozytywnego obrazu samego siebie.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny jest nastawiony na wspomaganie młodego człowieka w jego prawidłowym rozwoju i ochronę przed zagrożeniami. Będzie on ulegał modyfikacji w zależności od sytuacji i potrzeb grup tworzących społeczność szkolną: uczniów, rodziców i nauczycieli. Dla oceny skuteczności podejmowanych działań wychowawczych realizacja Programu będzie podlegała bieżącemu monitorowaniu i ewaluacji wewnętrznej. Wyniki ewaluacji będą wskaźnikami do pracy w kolejnych latach.

Rada Pedagogiczna pozytywnie zaopiniowała Program Wychowawczo-Profilaktyczny na rok szkolny 2023/2024

– Uchwała Nr z dnia